T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI (TÜRK İSLAM EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

YÛSUF-I MEDDÂH VE MAKTEL-İ HÜSEYN
(İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)

Yüksek Lisans Tezi

Kenan ÖZÇELiK

Tez Danışmanı:

Yrd.Doç.Dr. Zülfikar GÜNGÖR

Ankara-2008

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI (TÜRK İSLAM EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

YÛSUF-I MEDDÂH VE MAKTEL-İ HÜSEYN
(İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr. Zülfikar GÜNGÖR

Tez Jürisi Üyeleri:

Adı Soyadı	**İmzası**
Prof.Dr. Ali YILMAZ	…………………….
Prof.Dr. Sönmez KUTLU	…………………….
Yrd.Doç.Dr. Zülfikar GÜNGÖR	…………………….

Tez Sınav Tarihi:…………………….

ÖNSÖZ

Türklerin, İslam dinini kabul etmelerinden sonra yeni bir içerik kazanan edebiyatlarında ortaya çıkmış geleneklerden birisi de Maktel-i Hüseyn türünde eser yazmaktır. Aslında Maktel-i Hüseyn yazma geleneği Arap Edebiyatı'nda ortaya çıkmıştır. Bu konuda oluşan Türk Edebiyatı'ndaki geleneğe, Arap Edebiyatı'nın mı yoksa İran Edebiyatı'nın mı kaynaklık ettiği tam olarak aydınlatılmış bir mesele değildir. Ancak, edebiyatımızda bu türe özgü eser verilmeye erken sayılabilecek bir dönemde başlandığı bilinmektedir.

Edebiyatımıza Maktel-i Hüseyn türünde eser kazandıran kişi sayısı çok fazla değildir. Kanaatimizce bunun nedeni, Maktel-i Hüseyn türünde yazılan birkaç eserin, Mevlid olarak bilinen eser gibi, toplumda geniş ölçüde kabul görmesidir. Bu kanaatimizi, aynı eserin son zamanlara kadar değişik yerlerde birçok defa istinsah edilmiş olması desteklemektedir. Türk Edebiyatı'nda bilinen Maktel-i Hüseyn türü eserlerin ilki, üzerinde çalıştığımız, 763/1362 yılında Kastamonu'da yazılmış olandır. Eser şimdiye kadar, müellifinin tesbiti bakımından benzerine az rastlanır talihsizliklere uğramıştır. Bu talihsizliklerin müsebbipleri, sonraki zamanlarda eseri sahiplenen kimselerle birlikte, konuya gerekli dikkat ve çabayı esirgeyen araştırmacılardır.

Eserin müellifiyle ilgili en yaygın kabul, müellifin 'Kastamonulu Şâzî' olduğudur. Bununla beraber eser, bazı araştırmalarda farkında olunmadan hem 'Kastamonulu Şâzî'ye hem de Yûsuf-ı Meddâh'a ait olarak gösterilmiştir. Yakın

zamanlarda ise, 'Lut oğlu Yahya' diye mevhum bir müellife nisbetle eser neşredilmiş ve Âşıkî mahlaslı birisinin esere yaptığı eklemelerden yola çıkılarak da eserin bu kişiye âit olduğu iddia edilmiştir.

Çalışmamızın 'Giriş' kısmında, Kerbelâ Olayı ve Maktel-i Hüseyn yazma geleneği hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Birinci bölümde, Yûsuf-ı Meddâh'ın hayatı, eserleri ve edebî yönü ele alınmıştır. İkinci bölüme, *Maktel-i Hüseyn*'e dâir bilgilerle başlanmış, *Maktel-i Hüseyn*'le ilgili bilgi veren ve doğrudan eserle ilgili yapılan çalışmaların incelenmesiyle devam edilmiş; *Maktel-i Hüseyn'in*, Yûsuf-ı Meddâh'a âit olduğunda şüphe bulunmayan *Varka ve Gülşah* adlı eserle karşılaştırılması da bu bölümde yapılmıştır. Ayrıca, eserin metnini hazırlarken kullandığımız nüshaların bilgisiyle beraber metin hazırlanırken izlenen yöntem de bu bölümde sunulmuştur. Sonuç kısmında, çalışmamız esnasında ulaşılan bilgiler değerlendirilmiş ve konuyla ilgili bazı sorunlara dikkat çekilmiştir. *Maktel-i Hüseyn*'in tarafımızdan hazırlanan metni ve metinde geçen kelimelerin açıklandığı sözlük ise çalışmamızın sonuna eklenmiştir.

Çalışmamız süresince her türlü yardımı sağlayan danışman hocam Yrd.Doç.Dr. Zülfikar GÜNGÖR Bey'e, kendisiyle çalışmanın bir ayrıcalık olduğunu vurgulayarak, öncellikle teşekkür etmeliyim. Ayrıca, Doç.Dr.Kazım KÖKTEKİN Bey'e, Arş.Gör. Abdulmecit İSLAMOĞLU Bey'e ve Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Müdürü Sayın Osman DÜZCAN Bey'e ayrı ayrı teşekkür ederim. Onlar olmasaydı böyle bir çalışma yapmak, kuşkusuz daha da zor olurdu.

Kenan ÖZÇELİK
Ankara- 2008

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ……………………………………………………………...……...I

İÇİNDEKİLER……….…………………………………...….…………...III

KISALTMALAR…………………………………………….……..……..V

YAZIÇEVRİM (TRANSKRİPSİYON) ALFABESİ………...……...……...VI

GİRİŞ……………………………………………...……………...…..…1

A. KERBELA OLAYI……………..……………………..……..……………2

B. MAKTEL-İ HÜSEYN YAZMA GELENEĞİ………...………………….4

BİRİNCİ BÖLÜM

YÛSUF-I MEDDÂH'IN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ YÖNÜ

A. HAYATI…………………………………………………...…………..8

B. ESERLERİ…………..…………………………………………….…….13

a. Dâsitân-ı İblis ……………………………...…………………...……13

b. Hikâyet-i Kız u Cühûd……………………...…………………….…….15

c. Kadı ve Uğru Destanı……………………………………………………20

d. Maktel-i Hüseyn……...…………………………...…………….……21

e. Varka ve Gülşâh……..…………………………………………...……..21

f. Yûsuf-ı Meddâh'a Nisbet Edilen Eserler……………………………….26

C. EDEBÎ YÖNÜ…………………………………………………….……….28

İKİNCİ BÖLÜM

MAKTEL-İ HÜSEYN

A. ESERLE İLGİLİ BİLGİLER……………………………………………..31

a. Eserin Adı, Yazım Yeri ve Yazılış Tarihi………….………………..31

b. Eserin Şekil Özellikleri..………………………..……….………..32

c. Eserin Konusu……………………..…………………………...37

d. Eserin Dil Özellikleri……………………………………………..58

B. ESERLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR…………………………………..…60

C. ESERİN *VARKA VE GÜLŞAH* İLE KARŞILAŞTIRILMASI……………...94

D. ESERİN METNİ HAZIRLANIRKEN KULLANILAN NÜSHALAR…….99

E. ESERİN METNİ HAZIRLANIRKEN İZLENEN YÖNTEM…………….103

SONUÇ……………………………………………………………………….105

KAYNAKÇA…………………………………...…………………………108

METİN……………………………………………………………………..117

SÖZLÜK…………………………………………………………………...329

ÖZET..………..……………………..…………………..…………………402

ABSTRACT……………………………………………………………..…403

KISALTMALAR

a. : Arapça

age : Adı geçen eser

agm : Adı geçen makale

agt : Adı geçen tez

AKM : Atatürk Kültür Merkezi

AÜDTCF : Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi

Ata.ÜFEF : Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi

bkz. : Bakınız

c. : Cilt

çev. : Çeviren

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

DİB : Diyanet İşleri Başkanlığı

erm. : Ermenice

f. : Farsça

GÜ : Gazi Üniversitesi

Haz. : Hazırlayan

HÜ : Hacettepe Üniversitesi

İÜ : İstanbul Üniversitesi

İÜEF : İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

MÜ : Marmara Üniversitesi

S. : Sayı

s. : Sayfa

SBE : Sosyal Bilimler Enstitüsü

t. : Türkçe

TDEAY : Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Yıllığı

TDED : Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi

TDK : Türk Dil Kurumu

TTK : Türk Tarih Kurumu

Yay. :Yayınları

YAZIÇEVRİM (TRANSKRİPSİYON) ALFABESİ

ا	:	' ; Ā, ā
ب	:	B, b
ت	:	T, t
ث	:	S̱, s̱
ج	:	C, c
چ	:	Ç,ç
ح	:	Ḥ, ḥ
خ	:	Ḫ, ḫ
د	:	D, d
ذ	:	Ẕ, ẕ
ر	:	R, r
ز	:	Z, z
س	:	S, s
ش	:	Ş, ş
ص	:	Ṣ, ṣ
ض	:	Ḍ, ḍ; Ż, ż
ط	:	Ṭ, ṭ
ظ	:	Ẓ, ẓ
ع	:	ʻ
غ	:	Ġ, ġ
ف	:	F, f
ق	:	Ḳ, ḳ
ك	:	K,k ; G, g; ñ
ل	:	L, l
م	:	M, m
ن	:	N, n
و	:	V,v ; Ū, ū; ˇ
ه	:	H, h
ى	:	Y,y ; Ī,ī

GİRİŞ

Edebiyat, bir toplumdaki ortak kabullerin veya kişisel duygu ve düşüncelerin dile getirilme araçlarından biridir. Edebî eser sahipleri, diğer insanlar için var olan zaman sınırlarını eserleri vasıtasıyla aşmaktadırlar. Bu bakımdan edebî eser, güzel sanatların herhangi bir dalındakiler gibi, kendisiyle birlikte sahibini de önemli kılmakta; yıllar, asırlar sonrasında bile eserler ve sahipleri, çeşitli araştırmalara konu edinilmektedir. Eserin ortaya çıktığı zamandan uzaklaşıldıkça, anlamaya ve değerlendirmeye yönelik sorunlar daha da büyümektedir. Bu sorunlar, eser veya eser sahibi etrafında birbirine zıt düşüncelerin gelişmesine de meydan verebilmektedir. Dolayısıyla, diğer konularda olduğu gibi, burada da karşılıklı konuşmaya ve anlaşılır şeyler söylemeye fazlaca ihtiyaç bulunmaktadır. Bu durum, bazen gereğinden fazla da olsa, söylenen her sözü, yapılan her çalışmayı önemli kılmaktadır.

Her edebî eserin bir konusu vardır. Konu, tarihî bir olayın ele alınmasından herhangi bir duygunun anlatımına kadar, çeşitlilik gösterir. Eser sahibi, konusunu tarihten de alsa, konu seçiminde olduğu gibi, eserini ortaya koyarken de duygularından uzak hareket edemez. Eser oluşturan kişi, duygu ve düşünceden yalıtılmış bir varlık değildir. Edip (edebî eseri olan), bir tarihçi değildir. Konuyu faydacı olarak seçer ve faydacı bir tutumla gerçekliği de değiştirebilir. Gerçekliği değiştirmiş olması, eserini tarih bilimi nazarında kusurlu yapsa da, eserin sanat değerini düşürmez. Dolayısıyla her edebî eser, hatalarına rağmen, değerlidir.

Edebî eserlerin en büyük faydası, dili ölümsüzleştirmesi; hatta kendine özgü bir dil yaratması ve dili zenginleştirmesidir. Edebî eserin kendine has bir dili olsa da, bu dil eserin ortaya çıktığı toplumunkinden tamamen ayrı değildir. Eser, ifade edildiği dili geleceğe taşırken, zamanla anlaşılırlığını kaybedebilmektedir. Hatta bu anlaşılmazlık durumu öyle bir safhaya gelebilmektedir ki, o eseri anlaması gereken kişilerin bile, bu işin çözümüne(eseri anlaşılır kılmak) yardımcı olamadıkları görülmektedir. Dolayısıyla edebî eser, zamanla istifadeden düşmeye başlamakta, daha da kötüsü amacının tersine hizmet eder hâle gelebilmektedir. Bunu önlemek için, öncelikle eserden yararlanma sürecinin önündeki engeller, yapabilenler tarafından ortadan kaldırılmalıdır.

Maktel-i Hüseyn bir tarih kitabı değildir; ancak esere tarihî bir olay konu olarak seçilmiştir. Anlatılanların tarihe uygunluğunu tespit etmek, bu çalışmanın amaçları arasında görülmemiştir. Kerbelâ olayı hakkında kısaca bilgi sunmak ve bu eserin tarihte durduğu yer hakkında fikir vermesi için, Maktel-i Hüseyn yazma geleneğinden kısaca bahsetmek faydalı olacaktır.

A. KERBELÂ OLAYI (61/ 680)

Hz. Peygamber'in 11/632 yılındaki vefatından sonra, onun zamanında meydana gelen kabileler arası uyum ve insanlar arası beraberliğin özü yitirilmiş ve durum, yavaş yavaş eski hâline dönmeye başlamıştır. Hz. Peygamber'den sonra devlet başkanı olan dört halifeden üçü eceliyle ölmemiş; öldürülmüştür. Artık toplumda çoğu harekete siyasî amaçlar şekil verir olmuştur. Muaviye'nin devlet

başkanlığında her ne kadar ortam biraz sakinleşmiş gibi görünse de, onun, oğlu Yezid'i kendisinden sonra devletin başına getirmek istemesi, ortalığın hiç de yatışmadığını göstermeye yetmiştir. Bu durumu fırsat olarak gören bazı kişiler, içinde bulundukları ekonomik, siyasî vs. olumsuzluklara karşı tepkilerini göstermek için, bu olayın kendilerine bir fırsat sunduğunu anlamakta gecikmemişlerdir. Yezid devlet başkanı olunca, bazı kişilerin kendisi için zararlı olabileceği düşüncesini, süratle bu kişileri bertaraf etme yolunda eyleme geçirmiştir. Muaviye'nin hayatta iken yapamadığı birtakım işleri tamamlamak Yezid'e düşmüştür. Bu işlerin başında da biat etmeyen/onun siyasî otoritesini tanımayan Hz. Hüseyin ve birkaç kişiye hâkimiyetini kabul ettirmek vardı. Bu kişiler, topluma yön verecek nitelikte olduklarından, bunların öncelikle hâkimiyet altına alınmaları gerekmekteydi; fakat bu kişiler Yezid'in (Emevîlerin) hükümranlığını kabule yanaşmadılar.

Hz. Hüseyin'in Yezid'in otoritesine karşı çıktığını/çıkacağını bilen Kûfeliler, kendilerinin de onunla aynı tutumda olduğunu, yani Yezid'in otoritesini tanımadıklarını, Hz. Hüseyin'e bildirmişler; gelip kendilerinin başında bulunmasını ondan istemişlerdir. Hz. Hüseyin, akrabalarından bazılarının ısrarlı karşı çıkışlarına rağmen, o insanlara inanmış ve isteklerini yerine getirmeye karar vermiştir. Bu amaçla Hz. Hüseyin, Kûfe yoluna düşünce, Emevî yönetiminin bundan haberi olmuş ve oraya gitmesini engellemeleri için, Hz. Hüseyin'in üzerine küçük bir birlik göndermişlerdir. Kerbelâ'da beklemeye mecbur edildikten sonra Hz. Hüseyin, ilave birliklerle güçlenen bu kuvvete karşı koymanın zorluğunu anlamış ve Kûfe'ye gitmekten vazgeçerek, geri dönmeye, hatta onlar nereye isterse oraya gitmeye karar vermiş; ama karşı taraf buna razı olmamıştır. Anlaşılan o ki, Hz. Hüseyin gibi

kendileri için tehlike arz eden birini ortadan kaldırmaya karşı taraf kararlıydı ve bunun için de ellerine geçen fırsatı kaçırmak istemiyorlardı. Sonuçta iki tarafın dengesiz kuvvetleri arasında meydana gelen savaş, Hz. Hüseyin ile beraber yanında bulunanların hemen hemen hepsinin 61/ 680 yılında Kerbelâ'da öldürülmesiyle son bulmuştur[1].

Kerbelâ fâciası, İslam tarihinde daha sonra meydana gelecek olan başka olaylara sebebiyet vermesinin yanında, yüzyıllarca insanların hafızasından silinmemiş; aynı zamanda Maktel-i Hüseyn yazma geleneği içinde, değişik milletlerin edebiyatına konu teşkil etmiştir. Arap, İran ve Türk edebiyatında bu konuda yazılanlara kısaca değinmekte yarar vardır.

B. MAKTEL-İ HÜSEYN YAZMA GELENEĞİ

'Maktel' kelimesi Arapça ism-i zaman ve mekan olup, bir kişinin öldürüldüğü yer veya onun öldürülme zamanı demektir. İlk dönem Arap kaynaklarında, Hz. Peygamber dönemi ve sonrası zamanlarda, savaşlar veya bazı olaylar sonucunda meydana gelen ölümler, 'maktel' kelimesi ile anlatılmıştır. Zamanla bu kelime terimleşerek, eserlerde öldürülme olaylarının anlatıldığı kısımlara başlık olmuştur. Bir süre sonra ise, bu isimde (Maktel/ Makâtil) müstakil eserler yazılmaya başlanmıştır. Bu isimde eser yazma geleneği Araplarda ortaya çıkmış, bu tür eserlerde tarihî olayları anlatmanın yanında edebî bir gayret de göze çarpar olmuştur.

[1] Kerbelâ olayı, sebepleri ve sonuçları için bkz. Mustafa Âsım Köksal, *Hz. Hüseyin ve Kerbelâ Faciası*, Köksal Yay., İstanbul, tarihsiz; Elnure Azizova, *Kerbelâ Vak'ası*, MÜ SBE (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2001; Hasan Onat, *Emeviler Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği*, (1.Baskı), TDV Yay., Ankara, 1993, s. 63-113; Ethem Ruhi Fığlalı, "Hüseyin", *DİA*, İstanbul, 1998, c. 18, s. 518-521.

Yani, anlatılanların gerçek olaylara uygunluğu, zamanla temel kaygı olmaktan çıkmıştır[2].

Kerbelâ olayından sonra, Hz. Hüseyin'in öldürülmesinden bahseden müstakil eserlere ise, Araplar çoğunlukla 'Maktelü'l-Huseyn' adını vermiştir. Bu konuda Arap, İran ve Türk edebiyatında çok sayıda eser yazılmıştır. Bu eserlerde de diğer konularda yazılan makteller gibi, kısa sürede edebî bir kaygı kendini göstermeye başlamıştır[3]. Buna, Kerbelâ olayının insanların tasavvurlarında sürekli canlı kalması veya canlı tutulmak istenmesi nedeniyle, eserlerde duygusal vurgulara fazlaca yer verilmesinin sebep olduğu düşünülebilir. Sonuçta, bu eserlerde tarihî gerçekliğe uymayan olaylar da anlatılmaya başlanmıştır[4].

Maktel-i Hüseynlerin ilk kez ortaya çıktığı Arap dilinde bu konuda 'Maktelü'l-Huseyn' adıyla eser yazanlardan bazıları şunlardır: Esbağ b. Nubâte (100/719'dan sonra), Câbir b. Yezîd el-Cûfî (128/746), Ebû Mihnef Lût b. Yahyâ (157/774), Hişam b. Muhammed el-Kelbî (204/819), Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî (207/822), Nasr b. Muzâhim el- Minkarî (212/827), Ma'mer b. Müsennâ (213/828), Ebu'l-Hasan Medâinî (228/843), Muhammed b. Zekeriyya el- Gallâbî (298/911)…[5]. Bunların içinde en etkili olanı, Ebû Mihnef'in eseridir. Zaten birçok tarih kitabında, Kerbelâ olayıyla ilgili bilgiler Ebu Mihnef kaynak gösterilerek anlatılmıştır. Bu da onun eserinin hem değerini hem de etkilerini gösterir. Ebu Mihnef'in eseri, *Maktel-i*

---

[2] Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. "Maktel", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergah Yay., İstanbul, 1986, c. 6, s. 126; Şeyma Güngör, "Maktel", *DİA*, Ankara, 2003, c. 27, s. 455.
[3] Örneğin, ilk Maktel-i Hüseyn olarak kabul edilen Ebû Mihnef'in eserinde bile bol miktarda şiire yer verilmiştir. Bkz. Ebû Mihnef, *Maktelü'l- Huseyn*, Bağdad, 1977.
[4] Geniş bilgi için bkz. Şeyma Güngör, "Maktel-i Hüseyin", *DİA*, Ankara, 2003, c. 27, s. 456.
[5] Konuyla ilgili Arapça eserler için bkz. Bağdatlı İsmail Paşa, *Keşf-el-Zunun Zeyli*, MEB Yay., İstanbul, 1947, c. 2, s. 540; Güngör, "Maktel-i Hüseyin", s. 456; Ertuğrul Ertekin, "Arapça, Farsça ve Türkçe Maktel-i Hüseyn'ler", *Âşinâ*, VIII/ 23-24 (Kış- İlkbahar 2006), s. 82-84.

Hüseyn'lerin kısım kısım ayrılarak (on veya daha fazla sayıdan meydana gelen meclisler şeklinde) yazılmasını gelenek hâline getirmek suretiyle, sonraki eserleri şekil yönünden oldukça etkilemiştir.

Farsça yazılan *Maktel-i Hüseyn* türü eserler içinde en meşhur olanı, Hüseyin Vâiz Kâşifî (910/1504) tarafından 908/1502'de yazılan *Ravzatü'ş-Şühedâ* adlı eserdir. Bu eserden önce yazılan, dolayısıyla bu esere kaynak olabilecek, aynı türdeki eserlerden bazıları ise şunlardır: Ebu'l-Mefâhir Râzî: *Maktelü'ş-Şühedâ*, Mevlâna Hasan Sebzvârî: *Mesâbîhü'l-Kulûb*, Hidayetullah el-Kazvinî: *Maktel-i Ebû Abdillâh*…[6]

Türk dilinde, bilinen ilk Maktel-i Hüseyn türü eser ise, metnini hazırladığımız ve ileride geniş olarak üzerinde durulacak olan 763/1362 tarihli eserdir. Eserde 'Maktel-i Hüseyn' ibaresine hiç rastlanmasa da eserin adı *Maktel-i Hüseyn* olarak kabul edilir. Daha sonra da Yahya b. Bahşî'nin *Maktel-i Hüseyn*'i ve Lamiî Çelebi'nin *Kitâb-ı Maktel-i Âl-i Resûl*'ü[7] ile müellifleri tespit edilemeyen birçok eser Anadolu sahasında Türkçe olarak yazılmıştır. Lamiî Çelebi'nin eserinde anlatılanlar, diğer eserlerdekilere nazaran, tarihî olaylara daha uygun kabul edilse de, Fuzûlî (973/1556) tarafından yazılan *Hâdikatü's-Süedâ*[8] kadar toplumda değer kazanamamıştır. *Hadîkatü's-Süedâ*, çok geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmıştır.

---

[6] Bu eserler hakkında geniş bilgi ve diğer Farsça eserler için bkz. Güngör, "Maktel-i Hüseyin", s. 456; Ertekin, *agm*, s. 84-86.

[7] Lamiî Çelebi ve eseri hakkında geniş bilgi için bkz. Harun Arslan, *Kitâb-ı Maktel-i Âl-i Resûl (Giriş-Metin- İnceleme-Sözlük-Adlar Dizini)*, İÜ SBE (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2001. Sayın Arslan, tezinin yalnızca 'Sonuç' kısmında "Bu eseri Lamiî Çelebi Molla Câmi'den tercüme etmiştir."(s. 295), demektedir. Ancak tezin hiçbir kısmında böylesi önemli bir durum hakkında açıklama yoktur.

[8] Fuzûlî. *Hadîkatü's-Süedâ,* (Haz. Şeyma Güngör), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1987.

Bu konuyla ilgili yazılan müstakil eserlerin[9] yanı sıra, edebiyatımızda Kerbelâ olayına değinen şiirlere de (mersiyeler) bolca rastlanır[10]. Ayrıca bazı acı olayları anlatan şairler, olayı Kerbela olayına; haksızlık yapanları da Yezid veya taraftarlarına benzetmişlerlerdir[11]. Özetle söylemek gerekirse, Kerbelâ olayı, Arap, İran ve Türk dillerindeki bazı eserlerin ortak konularından birini teşkil etmiştir. Duygu ve düşünceleri farklı olan kişiler, Kerbelâ olayı söz konusu olduğuunda aynı tarafta olmuşlar, Hz. Hüseyin'i tutmuşlardır.

---

[9] Bu konuda yazılmış Türçe eserler için bkz. Güngör, "Maktel-i Hüseyin", s. 456-457; Ertekin, *agm*, s. 86-107.

[10] bkz. Bünyamin Çağlayan, *Kerbelâ Mersiyeleri*, GÜ SBE (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1997.

[11] bkz. Mustafa İsen, *Acıyı Bal Eylemek- Türk Edebiyatında Mersiye*, (2. Baskı) Akçağ Yay., Ankara, 1994, s. 42, 213-221; Çağlayan, *agt*, s. 41.

BİRİNCİ BÖLÜM

YÛSUF-I MEDDÂH'IN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ YÖNÜ

A. HAYATI

Bugün itibarıyla Yûsuf-ı Meddâh'ın hayatıyla ilgili elimizde neredeyse hiçbir bilgi yoktur. Hatta müellifin adı dahi tartışma konusu olmuştur. İ. Hikmet Ertaylan, şairin adını ısrarla 'Yûsufî-i Meddâh'[12] olarak verir. Ertaylan'ın müellif adını bu şekilde kabul etmesinin sebebi, aynı müellif tarafından kaleme alındığını düşündüğü *Hâmuş-nâme* adlı eserin bir beyitinde geçen 'Yûsufî' kelimesi olabilir[13]. İlgili beyitte bu şekildeki kullanımın vezin gereği olduğu görülmektedir. Çünkü aynı eserin bir başka beyitinde ise 'Yûsuf' kelimesi tercih edilmiştir[14]. Bu durumda *Hâmuş-nâme* müellifinin adının hangisi olduğu, Erzi'nin de belirttiği gibi[15] açık değildir. Kaldı ki, eserleriyle ilgili kısımda değinileceği üzere, *Hâmuş-nâme*'nin Yûsuf-ı Meddâh tarafından yazıldığı şüphelidir. Ertaylan'ın müellif adını bu şekilde düşünmesinin bir diğer sebebi de tıpkıbasımını verdiği *Varka ve Gülşâh*[16] nüshasında müellif adının 'Yûsufî' (یوسفی) şeklindeki yazımı olabilir[17].

---

[12] bkz. İsmail Hikmet Ertaylan, *Türk Edebiyatı Örnekleri I- Varaka Ve Gülşâh*, İÜ Yay., İstanbul, 1945, s. 2,3 vd.; İ. Hikmet Ertaylan, "Yûsufî-i Meddâh Yeni İki Varaka ve Gülşâh Nüshası- Hâmuş-name- Dasitan-ı İblis-i Aleyhi'l-la'ne ve Maktel-i Hüseyn", *İÜEF TDED*, (Nisan 1946), c. 1, S. 2, s. 105-121.

[13] bkz. Ertaylan, *agm*, s. 112 (Ḫudā tevfīḳ baḫşed Yūsufī-ra).

[14] bkz. Ertaylan, *agm*, s. 112 (Ḫudā raḥmet koned ber-cān-ı Yūsuf).

[15] Adnan Sadık Erzi, "İ. Hikmet Ertaylan: Yûsufî-i Meddâh Yeni İki Varaka ve Gülşâh Nüshası- Hâmuş-name- Dasitan-ı İblis-i Aleyhi'l-la'ne ve Maktel-i Hüseyn", *Belleten*, (1949), c.13, S. 49, s.191.

[16] Ertaylan, eser adındaki 'Varka' kelimesini, 'Varaka' şeklinde okumakta ve bu okuyuş şeklinde de ısrar etmektedir. Konuyla ilgili bkz. Ertaylan *agm*, s. 105: 1. dipnot.

[17] bkz. Ertaylan, *age*, tıpkıbasım kısmı, s. 29.

Öncelikle Ertaylan'ın, eserin imlasıyla ilgili dikkat çektiği bir hususu belirtelim: "İzafetlerde... شاه شام yerine شاهی شام gibi aykırılıklar varsa da bunlar birer imla hususiyeti olmaktan ziyade, ağartıcı tarafından yapılmış birer imla hatası olarak kabul edilmek gerekir."[18]. Görüldüğü gibi, nüshadaki Farsça tamlamada iki kelime arasına fazladan bir 'ye' (ی) harfi sokulmuştur. Gerçekten de bir süre, Farsça tamlamaların yazımında bu ve benzeri değişik yazım şekilleri başka eserlerde de göze çarpar[19]. Bahsedilen durumun, Varka ve Gülşâh nüshasındaki müellif adı yazımında da ortaya çıktığı düşünülebilir. Yani, یوسف مداح yerine یوسفی مداح yazılmış olması muhtemeldir. Ayrıca şairimizin adındaki kelime 'Yûsufî' olarak kabul edilirse 'Meddâh' kelimesiyle beraber kullanıldığında 'Yûsufî Meddâh' şekli tercih edilmeliydi. Çünkü 'Yûsufî-i Meddâh' şeklindeki yazım, Varka ve Gülşâh'ta olduğu gibi müellifin diğer eserlerinde de hiçbir beyitte vezne uymaz[20]. Sonuçta, bazı eserlerinin nüshalarında da kullanım şekline rastladığımız gibi, müellif adının 'Yûsuf-ı Meddâh' olarak kabulü daha uygun görünmektedir.

İsim konusuyla ilgili, tamlamadaki 'meddâh' kelimesinin ne ifade ettiğine gelince; bu kelime, Uzunçarşılı ve Smith'e göre mahlas; Ertaylan'a göre lakap, Erzi'ye göre sıfattır[21]. Köprülü'nün, 14. yüzyılda halk arasında ve beylerin saraylarında kıssa-hanların bulunduğu, çeşitli kahramanların medhiyle meşgul olan

---

[18] Ertaylan, *age*, s. 17.

[19] Örneğin bkz. Mustafa Canpolat, *Ömer bin Mezîd Mecmûatü'n-Nezâir*, TDK Yay., Ankara, 1982, s. 251-252.

[20] bkz. Ertaylan, *agm*, s. 116. Burada verilen eser fotokopisinde müellif adı 'ye' harfi kullanılmaksızın yazılmıştır (یوسف مداح). Ayrıca bkz. Çelebioğlu, Amil. "XIII- XV (İlk yarısı). Yüzyıl Mesnevîlerinde Mevlânâ Tesiri", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, MEB Yay., İstanbul, 1998, s. 33'te müellif adı geçen beyitler.

[21] bkz. İ. Hakkı Uzunçarşılıoğlu, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri*, TTK Yay., Ankara, 1937, s. 82; Grace Martin Smith, *Yûsuf-ı Meddâh, Varqa ve Gülşâh A Fourteenth Century Anatolian Turkish Mesnevi (Translation, Glossary and Introduction)*, E. J. Brill, Leiden, 1976, s. 4; Ertaylan, *age*, s. 2; Erzi, *agm*, s. 191.

bu kişilere 15. yüzyıldan itibaren meddâh lakabı verildiği şeklindeki ifadeleri[22], Yûsuf-ı Meddâh tamlamasındaki ‘meddâh’ kelimesinin bir lakap olarak kabulünü zorlaştırmaktadır. 14. yüzyıl civarında yaşayan ve eser veren kişilerin meslekleri veya çeşitli özellikleriyle anıldığı dikkate alınırsa[23], ‘meddâh’ kelimesinin, bir mahlastan ziyade, ilişkilendirildiği kişiyle ilgili iş, meslek bildiren bir sıfat gibi (övücü, övmeyi meslek hâline getiren) anlaşılmaya daha müsait olduğu görülmektedir.

Yûsuf-ı Meddâh’ın hayatıyla ilgili bilinenler çok azdır. Onun nerede, hangi tarihte doğduğu ve öldüğü malum değildir. R. Dankoff’un, Varka ve Gülşâh nüshalarının birinde var olan,

Çün sekiz yüz altı yıl oldı tamām
Dünyadan naḳl eyledi faḫru’l-enām

beyitindeki[24] ifadelerin, müellifin ölüm tarihini (806/ 1403-4) verdiğini düşünmesi[25] hatalı görünmektedir. Çünkü beyitte geçen ‘fahru’l-enâm’ ibaresi ve ‘yıl oldı’ ifadesinden yola çıkarsak, verilen tarihin Hz. Peygamber’in vefatından sonra geçen süreyi ifade etmesi kuvvetle muhtemeldir. Hz. Peygamber 11/632 yılında vefat ettiğine göre[26], bu durumda beyitin yazıldığı yılın 817/ 1414 olduğu ortaya çıkar.

---

[22] M. Fuad Köprülü, “Türklerde Halk Hikâyeciliğine Ait Bazı Maddeler- Meddâhlar”, *Edebiyat Araştırmaları-I*, (4. Baskı), Akçağ Yay., Ankara, 2004, s. 325.
[23] Örneğin, ‘Kirdeci Ali’ hakkında bkz. Mustafa Argunşah, *Kirdeci Ali Kesikbaş Destanı*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002, s. 9-10.
[24] Bu, G. Martin Smith’in çalışmasında Y harfi ile gösterilen ve ‘Süleymaniye Kütüphanesi Yozgat 841’ olarak yeri bildirilmiş olan nüshadır. Bkz. Smith, *age*, s. 16.
[25] Robert Dankoff, “Tenkit- Critica”, *Journal of Turkish Studies (Türklük Bilgisi Araştırmaları)*, Cambridge, 1978, c. II, s. 147- 148.
[26] bkz. Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi (Hayatı ve Faaliyeti)*, (Çev. Salih Tuğ), (5. Baskı), İrfan Yayımcılık, İstanbul, 1993, c. 2, s.1095-1102; İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, (5. Baskı), DİB Yay., Ankara, 2007, s. 396.

Bazı araştırmacılarca, Yûsuf-ı Meddâh, meddâh olmasından yola çıkılarak, farklı yerlere seyahat edip, topluluklar karşısında şiirlerini okuyarak hayatını sürdürmüş biri olarak kabul edilir. Bu bağlamda, yazarın hayatıyla ilgili, "Eserlerinden anlaşıldığı kadarıyla gençliğini Azerbaycan'da geçirdi, daha sonra Konya'ya geldi ve Mevlevîliğe intisap etti."[27]; "bir eline keşkül bir eline teber alarak daha çok Azerbaycan arazisinde halk arasında dolaşan"[28]; "Hâmuşnâme isimli Farsça mesnevîsinde, Azerbaycan'da bulunduğu sırada başından geçen bir vak'ayı anlattığına göre, gençliğini o taraflarda geçirdiği hesaplanıyor… yine Hâmuşnâmesi'nde Konya'daki Cimri vak'asından bahsetmesi, onun Konya'da veya Konya çevresinde yaşamış bulunduğunu düşündürüyor."[29]; "Mevlânâ'yı öğüp bağlanışına bakılırsa kendisinin Konya veya yöresinde yaşadığı anlaşılıyor."[30]; "Konya veya Ankara'dan bir Yusufî çıkması kadar tabiî bir hâl olamaz."[31]; "1368'de Sivas'ta yazdığı manzum Varaka ve Gülşâh efsanesi…"[32] şeklindeki ifadelerde, Azerbaycan, Konya, Ankara ve Sivas onun yaşadığı yerler[33] olarak ileri sürülmektedir.

---

[27] "Yûsuf-ı Meddâh", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergah Yay., İstanbul, 1998, c. 8, s. 617-618.

[28] C. V. Kehremanov - Z. T. Hacıyeva, *Yusıf Meddâh 'Verka ve Gülşâh' (XIV. Esr Azerbaycan Yazılı Abidesi. Metn ve Krammatik Oçerk)*, Bakü, 1988, s. 10. Burada ifade edilenlere, Ertaylan'ın eseri kaynak gösterilmiştir; fakat Ertaylan eserinde, "Azerî muhitinde bazı dervişlerin, bir ellerinde keşkül bir ellerinde teber olduğu halde dolaşarak…" şeklinde genel olarak meddâhlıktan bahsetmekte, sonraki paragrafta da "İşte 770'de Varaka ve Gülşâh'ı yazmış olan Yusufî bu eserini ve belki de başka eserleri halk arasında okuyup anlatarak geçinen bir şair meddâhtır." demektedir (Bkz. Ertaylan, *age*, s. 4.). Görüldüğü üzere buradaki ifadelerden yola çıkarak, Yûsuf-ı Meddâh'ın 'Azerbaycan arazisinde halk arasında' dolaştığını söylemek pek de mümkün değildir.

[29] Nihad Sâmi Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, MEB Yay., İstanbul, 2001, c. 1, s. 385.

[30] Ertaylan, *age*, s. 1.

[31] Ertaylan, *age*, s. 2.

[32] Uzunçarşılıoğlu, *age*, s. 82. Daha önceden, Köprülü'nün bir yazısında da "Yusuf Meddâh'ın 770'de Sivas'ta yazdığı Varka ve Gülşâh mesnevîsi" şeklinde bilgi verilmiştir. bkz. M. Fuad Köprülü, "Anadolu'da Türk Dili ve Edebiyatının Tekâmülüne Umumî Bir Bakış", *Türk Edebiyatı Tarihi*, (Haz. Orhan F. Köprülü- Nermin Pekin), (2. Basım), Ötüken Yay., İstanbul, 1980, s. 342.

[33] Ayrıca, Varka ve Gülşâh'ın bir nüshasında eserin yazıldığı yer olarak 'Bursa'dan bahsedildiğini de belirtelim. Bkz. Ertaylan, *agm*, s.107'deki fotokopi kısmı (Başladuḳ Burusa şehrinde bunı). Ayrıca bkz. Kazım Köktekin, *Yûsuf-ı Meddâh Varka ve Gülşâh (İnceleme-Metin-Dizin)*, TDK Yay., Ankara, 2007, s. 295: 1737. beyitin nüsha farkları. İntinsah tarihi olarak 863/1459 yılı kabul edilen (tarih

Yukarıdaki bilgileri değerlendirirken öncelikle, *Hâmuş-nâme*'nin müellife aidiyetinin şüpheli olduğunu belirtmeliyiz[34]. Dolayısıyla, müellifin hayatının bir kısmını Azerbaycan'da geçirdiği kesin olmaktan uzaktır. Onun yaşadığı yerler arasında en çok üzerinde durulan Konya'ya gelince, bu kabulün sadece bir varsayıma dayandığı ortadadır. Kehremanov- Hacıyeva tarafından da haklı olarak, bu hükmün hiçbir ilmî mantığa uymadığı belirtilmiş ve başka şairlere ilişkin benzer durumları gösteren örneklerle mesele üzerinde durulmuştur[35]. Bir kişinin, eserlerinde Mevlânâ'dan övgüyle söz etmesi, onun Mevlânâ'ya hayranlığını ortaya koymanın yanında, muhtemelen Mevlevî olduğunu gösterir. Ancak Mevlevî olmak veya Mevlânâ'ya hayranlık duymak için, Konyalı olmak gerekmediği gibi; Konya'ya gelmenin bununla ilgili bir şart olarak ileri sürülemeyeceği de ortadadır. Adı geçen yerler arasında Ankara'nın ne sebeple zikredildiğini anlamak mümkün olmadığından sadece, *Varka ve Gülşâh*'ın ele geçen nüshalarından birinde[36], 743 yılında Sivas'ta eserin yazıldığının belirtilmesi nedeniyle Sivas şehrinin, şairin yaşamış olabileceği yerler arasında bulunması kuvvetli bir ihtimaldir. Daha eski tarihli bir nüsha ele geçmediği ve onda farklı yazım yerinden bahsedilmediği sürece, müellifin ömrünün hiç olmazsa bir devresinde Sivas'ta bulunduğu; *Maktel-i Hüseyn*'in Yûsuf-ı

---

bildiren ifadenin geçtiği bağlam dikkate alındığında verilen tarihin istinsah tarihinden ziyade eserin yazım yılı olarak söylenildiği anlaşılır) nüshadaki bu durumla ilgili, Ertaylan, "Görülüyor ki eser Erzurum'dan Bursa'ya kadar dolaşmış, her tarafta az çok değişiklere uğrayarak yazılmış ve halk arasında meddâhlar tarafından okunup gitmiştir." (Ertaylan, *agm*. s. 107) şeklinde açıklama yaparken; Köktekin, eserin metnini hazırlarken yararlandığı nüshalar arasındaki, istinsah tarihini 'H.863' olarak belirttiği en eski nüsha olmasına rağmen, herhangi bir şey söylememiştir. (Bkz. Köktekin, *age*, s. 24). Ertaylan'ın konuyla ilgili açıklaması makul görünmektedir.

34 Bu konu, müellifin eserlerinin inceleneceği kısımda gerekçeleriyle ele alınacaktır.

35 Kehremanov - Hacıyeva, *age*, s. 10-11.

36 bkz. Köktekin, *age*, s. 295: 1737-1739. beyitler. Yazar, beyitlerde verilen tarihin istinsah tarihi olarak da alınmasını muhtemel görmektedir. (Köktekin, *age*, s. 18). Bu durum ise, Sivas'ın da istinsah yeri olmasını mümkün kılar.

Meddâh'a ait olduğu da kabul edilirse[37], Kastamonu'nun müellifin hayatı bakımından Sivas'la aynı durumda görülebileceği ortaya çıkar.

Yûsuf-ı Meddâh'ın hayatıyla ilgili bütün bu karmaşanın nedeni, hem çağdaşı hem de sonraki zamanlardaki eserlerde (şuarâ tezkireleri vs.), Şeyhoğlu'nun *Kenzü'l-Küberâ*'sı[38] hâriç, kendisinden ismen dahi hiç bahsedilmemiş olmasıdır. Onun hayatıyla ilgili olaral son zamanlarda yazılanlar ise, onun eserlerinden yapılan çıkarımlardan ibarettir.

B. ESERLERİ

a. Dâsitân-ı İblîs

Bu eserden ilk olarak İ. Hikmet Ertaylan bir makalesinde bahsetmiş; bazı beyitleri okuyucuya sunarak eserin özetini de yazısında vermiştir. On dokuz sayfalık küçük bir eser olduğunu belirttikten sonra, eserin tasavvufî olmaktan ziyade 'zahirî bir itikatla' yazıldığını, talimî (didaktik) amacı olduğunu da belirtmiştir[39]. Bu eserin Yûsuf-ı Meddâh'a ait olduğunu gösteren beyit şu şekildedir[40]:

Yūsuf-ı Meddāḥ eger yolda ḳala
Ol şehüñ 'ışḳı irüre menzile

---

[37] bkz. Maktel-i Hüseyn'in hazırladığımız metnindeki 2803. beyit.
[38] bkz. Kemal Yavuz, *Şeyhoğlu Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ (İnceleme- Metin- İndeks)*, AKM Yay., Ankara, 1991, s. 109. Burada ise, sadece Varka ve Gülşah'taki bir beyit (bkz. Köktekin age, s. 294: 1727. beyit) "…nice ki Yūsuf-ı Meddāh eyitdi…" denilerek verilmektedir.
[39] bkz. Ertaylan, *agm*, s. 113-117.
[40] Ertaylan, *agm*, s. 116.

Ertaylan'ın yazısında, "Fakih Ahmed, Abdî, Süleyman Çelebi gibi, eski şairlerimizden bazılarının eserleriyle birarada yazılmış olan…"[41] şeklindeki bilgilerden başka eserle ilgili herhangi bir nüsha bilgisi bulunmamaktadır. Eserle ilgili, "Elimize geçen diğer bir Türkçe mesnevîsi de…"[42] ifadeleriyle bilgi verilmeye başlanmasından, eserin Ertaylan'ın kendisinin veya bir başkasının husûsî kütüphanesinde olabileceği anlaşılmakta ise de, yazıda buna dair bir bilgi maalesef yoktur. Eserle ilgili bilgiler Ertaylan'ın bahsettiklerinden ibaret olup, günümüze kadar herhangi bir ilave bilgiye ulaşılamamış; sadece bu yazıdaki verilerden yola çıkılarak beyit sayısının iki yüz civarında olduğu tahmin edilmiştir[43]. Bununla beraber eser, oldukça önemli bir bildiriye konu edinilmiş; "Yûsuf-ı Meddâh muhtemelen Şeytan Hikâyesi'nin Arapçası'nı okumuş, beğenmiş ve Türkçe'ye nazmen tercüme etmiştir."[44] denilerek eserin kaynağıyla ilgili ihtimaller üzerinde durulmuş ve eser, aynı konuyu işleyen başka eserlerle konu itibarıyla karşılaştırılmıştır.

Eserde şeytanın, Allah'ın emriyle Hz. Peygamber'in yanına gelmesi ve sorulanlara verdiği cevaplar konu edinilmiştir[45]. Burada da, müellifin diğer eserlerinde olduğu gibi, bazı konuların hikâye üslubu içinde dinleyenlere öğretilmesi

---

41 Ertaylan, *agm*, s 113.
42 Ertaylan, *agm*, s. 113.
43 Amil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatında Mesnevî (XV. yy.'a kadar)*, Kitabevi Yay., İstanbul, 1999, s. 83. Yazar burada Ertaylan'ın verdiği bilgilerden yola çıkarak, eserin kısa bir özetini vermiş; daha sonra yazdığı bir yazıda da, yazının amacına uygun olan beyitlerini okuyucuya sunmuştur. bkz. Çelebioğlu, *agm*, s. 32-33.
44 Metin Akar, "Yûsuf-ı Meddâh'ın Dâstân-ı İblis'inin Kaynağı", *Beşinci Milletler Arası Türkoloji Kongresi (Tebliğler- II. Türk Edebiyatı)*, İstanbul, 1985, c. 1, s. 3. Akar, beyit sayısını 240 olarak tahmin eder(bkz. s.2).
45 Özet için bkz. Çelebioğlu, *age*, s. 83-84; Akar, *agm*, s. 4-6; Ertaylan, *agm*, 114-115.

amaçlanmış olmalıdır[46]. Eserle ilgili Akar'ın söylediği bir husus çok önemlidir: "Yûsuf-ı Meddâh'ın bu hikâyeyi olduğu gibi değil, yer yer ilaveler, atlamalar ve muhtemelen bazı değişikler yaparak tercüme ettiği anlaşılmaktadır."[47] Burada söylenenler müellifin diğer eserleriyle ilgili ipucu verir niteliktedir. Yani müellif eserlerini, kelime-kelime tercümeden ziyade, başka bir eseri esas alıp o eserdeki konu/konular çerçevesinde vücuda getirmektedir. Bu durumda Yûsuf-ı Meddâh, yalın bir mütercimden ibaret olmamakta, müellif sayılmaya hak kazanmaktadır. Eserin nüshası/nüshaları elde olmadığından bu konuda söylenecekler sadece fikir yürütmeden ibaret kalacağı için bu konuyu Sayın Akar gibi[48], eserin konu itibarıyla orijinal olmadığına dikkat çekip, nüshası tekrar bulunduğu taktirde daha sağlam tespitlerin yapılacağını umarak bitirelim.

b. Hikâyet-i Kız u Cühûd

Bu eser hakkında ilk kez A. Çelebioğlu bilgi vermiş, eserin *Kız Mevlidi* olarak basıldığını ve beyit sayısının da iki yüzden fazla olduğunu bildirmiştir[49]. Müellifin adının geçtiği beyit şudur[50]:

Mevlanânın yüzi suyı hürmeti
Yûsuf-ı Meddâhı sen tutma katı

Çelebioğlu, eserin konusunu şöyle açıklar: Şam'da zengin ve İslam düşmanı bir Yahudi ile onun fakir ve Hz. Peygamber aşığı bir komşusu yaşamaktadır. Bu fakir

[46] Çelebioğlu, eserin meclislerde okunduğu görüşünde olup, maksadının da kibrin kötülüğüne dikkat çekmek olduğu fikrindedir. bkz. Çelebioğlu, *age*, s. 84.
[47] Akar, *agm*, s. 6.
[48] Bkz. Akar, *agm*, s. 7.
[49] Çelebioğlu, *age*, 84-85.
[50] Çelebioğlu, *agm*, s. 33.

ailenin de güzel bir kızı vardır. Bu aile üç gün aç ve susuz kalırlar. Durumu öğrenen Yahudi, kendi dinine girmesi şartıyla malının yarısını ona vermeyi ve onun kızıyla evlenmeyi komşusuna teklif eder. Kız buna karşı çıkar; fakat fakirlikten kurtulmaları için de kendisinin köle olarak satılmasını ister. Kızı köle olarak alan kişi gece rüyasında Hz. Peygamber'i görür. Hz. Peygamber bir mucize gösterir ve adamın kör olan bir gözü açılır. Uyanınca kıza, onun hayatı hakkında bazı şeyler sorar ve gerçeği öğrenir. Neticede adam, kıza yüz altın vererek onu ailesine gönderir ve kızın ana babası da buna sevinerek Allah'a şükrederler[51].

Çelebioğlu eserin, Allah'ı zikirle başlayıp Hz. Peygamber'e salavat isteğiyle bittiğini; başlangıçta Hz. Peygamber'in bir mucizesinin anlatılacağının söylendiğini, eserde sabır, şükür ve Allah'a sığınmanın tavsiye edildiğini de ayıca bildirmiştir[52]. Söylenenden da anlaşıldığı üzere Yûsuf-ı Meddâh, eserini, *Varka ve Gülşâh*'ta olduğu gibi[53], Hz. Peygamber'in mucizesi üzerine temellendirmiş ve konuyu bir hikâyeden faydalanarak işlemiştir.

Eserin, Çelebioğlu tarafından bildirilen yerdeki nüshasının[54] kayıp olduğunu; dolayısıyla da son zamanlarda yayınlanan *Kız Destanı*[55] ile Yûsuf-ı Meddâh'ın bu

---

[51] bkz. Çelebioğlu, *age*, s. 84-85.
[52] bkz. Çelebioğlu, *age*, s. 85.
[53] Varka ve Gülşâh'ta konuya,

Vir ṣalavāt eydeyim bir dāsitān
Gör ne muʿciz gösterür faḫr-ı cihān

beyitiyle girilir ve sonlara doğru da,

İmdi işit bir ʿacāyib muʿcizāt
Muṣṭafādan ol resūl-i kā'ināt

beyitiyle meseleye tekrar dikkat çekilir. bkz. Köktekin, *age*, s. 122:13. beyit ve s. 289:1682. beyit.
[54] Çelebioğlu, *age*, s.84: 61. dipnotta eser yeri, "A[tatürk]. Üniv. Ktp., S. Özege (A. Sırrı) bl., nr. 544, yk. 63b-69b" olarak bildirilmiştir.
[55] Halil Ersoylu, *Kız Destanı (Haẕā Ḥikāyet-i Ḳız maʿa Cühūd)*, TDK Yay., Ankara, 1996.

eserinin karşılaştırılma imkânı bulunmadığını Sayın Köktekin bildirmektedir[56]. Ancak, Çelebioğlu'nun eserin konusuyla ilgili verdiği bilgilerin, Sayın Ersoylu tarafından *Kız Destanı* adıyla yayınlanan eserin konusuyla bire bir örtüştüğü açıkça görülmektedir.

Ersoylu, iki nüshadan yararlanarak eserin tenkitli metnini hazırlamıştır[57]. Eserin her iki nüshası da bir mecmua içinde bulunmakta olup; her ikisinde de müellif ismini gösterir beyit yoktur. Ersoylu, her iki nüshanın da tıpkıbasımını kitabın sonuna koymuştur. Bunlardan birisi, bizlere eserde müellif adı geçen beyitin olmaması hakkında bazı ipuçları vermektedir. Bu nüsha, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Bölümü, 4339 numaradaki mecmuanın 64a-74b sayfaları arasında '*Hażā Ḥikāye-i Ġarāyib*' adıyla kayıtlıdır. Konumuz olan eser, 64a'nın ortasından başlamaktadır. Öncesinde ise Kirdeci Ali'nin *Kesikbaş Destanı*'nın son beyitleri[58] vardır. Bu beyitler incelendiği zaman, Kesikbaş Destanı'nın, müstensih/ müstensihlerce orijinal şeklininin bazı değişikliklere uğratıldığı anlaşılmaktadır. Bunlar arasındaki bir beyit ilk bakışta, önceleri müellif adı geçen beyitin müstensihlerce değiştirilmiş olabileceğini akla getirmektedir. Beyit şöyledir:

Ṣıdḳuñ olsun ger daḫı ʿalī senüñ
Tā göresin yüzüni Mevlānanuñ

Beyitin ilk mısraındaki ʿalī kelimesi, müellif adı olan Kirdeci Ali'yi anlatacak ifade kalıbından uzaklaştırılmış gibidir. 'Kirdeci ʿAlī (كرد جى على)' ile 'ger daḫı ʿalī

---

56 Köktekin, *age*, s. 10.

57 Nüsha bilgileri için bkz. Ersoylu, *age*, s. III. Ancak, hem burada hem de sonraki sayfadaki 'Kısaltmalar' başlığı altında, T harfiyle gösterilen nüshanın varak bilgisi yanlışlıkla, 30a yerine 39a olarak gösterilmiştir. Bunu hem metin kısmı, s. 21'den, hem de nüshanın tıpkıbasımından anlamak mümkündür. Kitapta tıpkıbasım kısmına sayfa numarası verilmediğini; bu nüshanın ilk sıradaki nüsha olduğunu da ayrıca belirtmekte yarar vardır.

58 Bu beyitler için bkz. Argunşah, *age*, s. 84-85: 140-142. beyitler.

(كر د خى على)’ ifadelerinin yazımlarındaki benzerlik bize, müstensih/ müstensihlerin bu mısra üzerinde bazı değişiklikler yaptığını kolaylıkla düşündürmektedir. Dolayısıyla, Kesikbaş Destanı’nının bu nüshasında müellif adının belirtilmesi gibi bir kaygının müstensih/müstensihlerce güdülmediğini söyleyebiliriz. Buradan yola çıkarak konumuz olan eserin, *Kesikbaş Destanı* ile birarada bulunduğu mecmuadaki nüshasında da müellif adının zikredilmemesinin, aynı kaygı yokluğundan kaynaklandığını ileri sürebiliriz. Bu durumda yapılacak tek şey, bu eserin Yusuf-ı Meddah’ın diğer eserleriyle karşılaştırılmasıdır. Burada bazı mısra ve beyitler, *Varka ve Gülşah*’takilerle[59] karşılaştırılacaktır. Beyit veya mısralardan sonra parantez içinde verilen sayılar, Ersoylu’nun metnini hazırladığı *Kız Destanı* ile Köktekin’in metnini hazırladığı *Varka ve Gülşah*’taki beyit numaralarını göstermektedir[60].

Kız Destanı	*Varka ve Gülşah*
Diñle imdi ideyim bir muʿcizāt	İmdi işit bir ʿacāyib muʿcizāt
Muṣṭafā’dan ol resūl-i kā’ināt (5)	Muṣṭafādan ol resūl-i kā’ināt (1682)

---

[59] Benzer karşılaştırma işlemi metnini hazırladığımız Maktel-i Hüseyn’le de yapılabilirdi. Ancak Maktel-i Hüseyn’in Yusuf-ı Meddah’a aidiyeti de ileride, tarafımızdan aynı metotla gösterilme yoluna gidileceğinden, bu şekilde bir karşılaştırma için gerekli mantıkî tutarlılık sağlanmamış olacaktı. Bu sebeple Yusuf-ı Meddah’a ait olduğunda herhangi bir şüphe olmayan *Varka ve Gülşah* adlı eser, karşılaştırma işlemi için tercih edilmiştir. Bununla beraber *Maktel-i Hüseyn*’le *Kız Destanı* adıyla yayınlanan eserin benzer mısra ve beyitleri içlerinde barındırdıklarını görmekteyiz. Bir örnek vermek gerekirse, Sayın Ersoylu’nun metnini hazırladığı *Kız Destanı*’nın 127. beyiti şöyledir (bkz. Ersoylu, *age*, s. 13.):

ʿAvratını öyle gördi ḳıldı āh
Didi ey māh işim oldı tebāh

Benzer ifadeler metnini hazırladığımız *Maktel-i Hüseyn*’in 1039. beyitinde şöyle karşımıza çıkar:

Seyyid işidüp bu sözi ḳıldı āh
İy dirīġā işimüz oldı tebāh

[60] Beyitler için bkz. Ersoylu, *age*, s. 1-21; Köktekin, *age*, s. 121-295. Beyit veya mısralar, Ersoylu ve Köktekin’in hazırladıkları metinlerden, herhangi bir değişiklik yapılmaksızın alınmıştır.

Düşdi uṣṣı gitdi yā Allāh didi (48)	Düşdi uṣṣı gitdi ol meh-pārenüñ (1615) Düşdi uṣṣı gitdi yine ol nigār (1380)
Döndi aña eydür ey māh-ı münīr Yā ḫoca bir sāʿat baña destūr vir (111)	Varḳa eydür imdi iy bedr-i münīr Vaḳt oldı giderem destūr vir (1461)
Benim-içün sen hemīşe şāẕ ol Renc görme kayġudan āzād ol (118)	Didi yā Varḳa cihānda şād ol Renc görme kayġudan āzād ol (678)
ʿAḳlı gide kendü‿özini dirmeye (136)	ʿAḳlı gitdi diremedi kendüzin (1371)
İmdi baba el-vidāʿ olsun saña (150)	Bindi eydür el-vidāʿ olsun saña(1065) Yā nigārīn el-vidāʿ olsun saña (1495)
Öyle didi bābasına ol nigār Niçe zamān aġladı ol zāri zār (152)	Hīç cevāb eytmedi aña ol nigār Yire baḳup aġlarıdı zār zār (133)
Tutdı bilin zāri ḳıldı iñledi (160)	Zārılıḳ ḳıldı dutuban bilini (252)
Ḳatına geldi anuñ ol Muṣṭafā Müctebā vü murtażā vü bā-ṣafā (190)	İki ʿālem faḫrı illā Muṣṭafā Muṣṭafā vü müctebā vü bā-ṣafā (9)
Bi'l-lah ey yüzi İrem Bāġı güli (237)	Ol irem baġı güli ḥūb bayıldı (1375)
Didi ḳızım nite ḳurtulduñ ʿaceb Bu eve geldügine nedür sebeb (257)	Didi iy Gülşāh-ı nigārīn ʿaceb Ḫaṭıruñ yavlaḳ müşevveş ne sebeb (1474)

Bu karşılaştırmanın bizlere, Çelebioğlu'nun eserin konusuyla ilgili verdiği bilgilere ek olarak şekilsel bilgileri de verdiğini söyleyebiliriz. Hem konunun aynı olması hem de *Varka ve Gülşah* ile oldukça benzer, bazısı aynı olan, beyit veya mısraları içinde barındırması gibi hususlar, *Kız Destanı* adıyla yayınlanan eserin, Çelebioğlu'nun bahsettiği eserle aynı olma ihtimalini oldukça güçlendirmektedir[61].

c. Kadı ve Uğru Destânı

Bu eserden ilk defa, yine A. Çelebioğlu bahsetmiş; eserin kaynağının Arapça bir mesnevî olabileceğini, beyit sayısının 200-250 civarında bulunduğunu ve talimî (didaktik) amaçla yazıldığını belirterek nüshasının bulunduğu yeri de bildirmiştir[62]. Müellifin adının geçtiği beyit[63] şöyledir:

Yûsuf-ı Meddâh bî-çâre fakîr
İlmi yokdur lâ-cerem oldı hakîr

Hârûn-ı Reşîd zamanında Muhammed b. Mukâtil adlı kadı ile bir hırsız arasında geçen olaylar esere konu edinilmiştir. İlim sahibi olan hırsız (uğru), yapılan karşılıklı konuşmalar ve yaşanan olaylar neticesinde kadıyı mağlup eder[64]. Çelebioğlu'nun, eserin ilim ve hikmetin methiyle bittiğini bildirmesinden[65] ve hikâyenin kuruluşundan anlaşılacağı üzere, eserde verilmek istenen mesaj ilmin

---

[61] Bu konuyu sonlandırmadan, Sayın Ersoylu'nun hazırladığı metnin s. 5: 66. beyitindeki 'ölürsem' kelimesinin 'olursam' şeklinde, s. 7: 91. beyitin ikinci mısraındaki 'yolına' kelimesinin de 'bulına' şeklinde düzeltilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.
[62] Çelebioğlu, *age*, s. 85-86. Çelebioğlu nüshanın yerini s. 85: 64. dipnotta, "Süleymaniye Ktp., H. Mahmud bl., nr. 1930/5, yk. 51a-55b" olarak bildirir, 65. dipnotta da eserin baştan noksan olduğunu söyler ve eserdeki mevcut beyit sayısını 151 olarak verir.
[63] Çelebioğlu, *agm*, s.33.
[64] Özet için bkz. Çelebioğlu, *age*, s. 85-86.
[65] Çelebioğlu, *age*, s. 86.

değeridir. Yine de hikâye kurgusu gariptir. İlmin değeri başka bir hikâye konu edinilerek de anlatılabilirdi. Bu konu için bir hırsızın seçilmesinde ne gibi hikmet olduğu, düşünülmeye değerdir. Kanaatimizce burada, hırsızın ilim sahibi olmasının iyiliğinden ziyade, 'kadı'nın ilim sahibi olmamasının kötülüğü anlatılmak istenmiştir. Yani kötü durumun anlatımı ile iyi durum teşvik edilmiş olmalıdır. Eserin baştan eksik olduğu dikkate alınırsa, hikâyenin başlangıcında, bu meseleyi daha anlaşılır kılan açıklamalar yapılmış olması da muhtemeldir. Bu konularda daha sağlıklı fikir yürütmek için, eserin başka nüshalarının araştırılmasına ihtiyaç vardır.

d. Maktel-i Hüseyn

763/1362 yılında Kastamonu'da yazılmış olan *Maktel-i Hüseyn*'in Yûsuf-ı Meddâh'a ait olduğunu düşünüyoruz. Bu eser üzerinde ikinci bölümde ayrıntılı olarak durulacaktır.

e. Varka ve Gülşâh

Yûsuf-ı Meddâh'ın en meşhur eseri olan *Varka ve Gülşâh*'tan, bir çok konuda olduğu gibi, ilk bahseden Köprülü'dür[66]. Ertaylan'ın geniş bir inceleme yazısıyla beraber eserin bir nüshasının tıpkıbasımını yayınlamasıyla[67] eser, oldukça geniş bir çevrede ilgiye mazhar olmuştur[68]. Yurt dışında yıllar önce (1976) bu eserle ilgili ciddî çalışmalar[69] yapılmış olmasına rağmen, Türkiye'de ancak 2001 yılında Kazım

---

[66] Köprülü, *agm*, s. 342.
[67] bkz.Ertaylan, *age*.
[68] Eser hakkında yapılan çalışmalar için bkz. Köktekin, *age*, s. 20-21.
[69] bkz. Smith, *age*.

Köktekin'in değerli çalışmasıyla[70] eser büyük ölçüde olarak istifadeye sunulabilmiştir. Köktekin, eserin tenkitli neşrini, dil çalışmasıyla beraber gerçekleştirmiştir. Eserde müellifin adının geçtiği beyit[71] şöyledir:

Yūsuf-ı Meddāḥ bī-çāre anuñ
ʿIşḳı yolında fidā eyle canuñ

Eserin yazıldığı tarih olarak iki farklı görüş vardır. Çoğu araştırmacı eserin 770/1368 yılında yazıldığını kabul ederken Köktekin, *Varka ve Gülşah* metnini hazırlarken esas aldığı nüshadan yola çıkarak eserin, 743/1342 yılında yazıldığını ileri sürmekte; 743/1368 yılının istinsah tarihi olarak kabul edilmesi durumunda ise eserin bu tarihten önce yazıldığının kabul edilebileceğini düşünmektedir[72]. Sayın Köktekin'in eserin yazım yılı hakkındaki görüşünü temellendirdiği nüshanın istinsah tarihinin belli olmadığı dikkate alınırsa, eserin nüsha bilgileri kısmında haklarında açıklama yapılan nüshalardan özellikle en eski tarihli olanında (H. 863 istinsah tarihli K nüshası), eserin yazım yılıyla ilgili bir ifadenin bulunup bulunmadığı hususu oldukça önem arzetmektedir[73]. Ancak Sayın Köktekin, gerek esrin yazım tarihine ilişkin bilgi bulunan gerekse, *Varka ve Gülşah*'ın metni ortaya konulurken yararlanılan nüshalar hakkında bilgi içeren kısımda, eserin metni hazırlanırken esas

---

[70] bkz. Köktekin, *age*. Sayın Köktekin tarafından hazırlanan metinde, karşımıza anlamla ilgili bazı sorunlar çıkmaktadır. Bunlardan bazılarının gösterilen şekildeki okumalarla giderileceği kanaatindeyiz (sayılar, Köktekin'in hazırladığı metnin beyit numaralarıdır. Beyitler için bkz. Köktekin, *age*, s. 121-295): itden uludur > itden aludur, 32; Dönüñ iki yaḫşı > Dünüñ iki baḫşı, 198; ḫaṣmıdur > ḫışmıdur, 572; şāha > şāhā, 572, 695, 697, 863, 864, 876, 1387, 1398, 1541, 1542, 1624, 1633; Dārā > dāra, 610, Gele gele > Gelle gelle "sürü sürü", 628; Ṣaru anlar > Sārvānlar < f. sār-bān, 663; ulu > ölü , 1127, 1189; gitme kim > gitmegim, 1481; oldılar > öldiler, 1724; olasın > ölesin, 1725.

[71] Köktekin, *age*, s. 294: 1731. beyit.

[72] Eserin yazım tarihiyle ilgili görüşler ve Köktekin'in bu konudaki görüşü için bkz. Köktekin, *age*, s. 17-18.

[73] Köktekin'in *Varka ve Gülşah* metni için esas aldığı nüsha B harfiyle belirtilen nüshadır. Hem bu nüsa hem de diğer nüshalar hakkındaki bilgiler için bkz. Köktekin, *age*, s. 23-27.

alınan K nüshası dışınaki diğer nüshalarda, eserin yazım yılına delalet edebilecek herhangi bir ifadenin bulunup bulunmadığı gibi önemli bir hususta açıklama yapmadığından, bu konuda herhangi bir değerlendirmede bulunma imkânından maalesef mahrumuz.

Eserin yazım yeri olan Sivas şehrinin 743/1342 yılında, 770/ 1368 yılına göre daha müreffeh ve siyasi bakımdan daha sakin olması durumu[74], 743/1342 yılının *Varka ve Gülşah*'ın yazım yılı olarak kabul edilmesini bir dereceye kadar desteklemektedir. Ancak bu konuda eserin nüshaları üzerine yapılacak incelemelerin daha güvenilir bilgi sunacağı ortadadır.

Varka ve Gülşah mesnevîsinin konusu şöyledir: Hz. Peygamber zamanında Mekke'de yaşayan bir kabiledeki iki amca çocuğu birbirine âşık olur. Erkeğin adı Varka, kızınki ise Gülşâh'tır. İki âşık bir türlü kavuşamaz. Şöyle ki: Düğün yapılmak üzere iken kız başkası tarafından kaçırılır; fakat Varka kızı kurtarır. Başlık parası bulmak için Varka bir akrabasının yanına gider. Bu sırada bir bey, kızın güzelliğini duyar. Babası karşı çıksa da, annesinin teşvikiyle kız bu beye verilir. Bir süre sonra Varka geri gelir. Varka'ya Gülşah'ın öldüğü söylenir ve içine bir koyun gömülmüş olan sözde mezar ona, kızın mezarı olarak gösterilir. Bunun sonucunda perişan olan Varka'ya, Gülşâh'ın bir arkadaşı tarafından olayın aslı anlatılır. Varka, sonunda bir şekilde, Gülşâh'ın bulunduğu yere ulaşır. Orada bir süre kaldıktan sonra memleketine dönmeye karar verir. Yolda, yârsız yaşamanın anlamsızlığı yüzünden, ölmek için Allah'a yalvarır. Duası kabul olur. Öldüğü yere mezar yapılır. Gülşâh

[74] Bu konuda bkz. Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar-II Eretna Devleti Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti Mutahharten ve Erzincan Emirliği*, TTK Yay., Ankara, 1989, s. 10, 58-62.

durumu haber alınca mezarın başına gelir ve orada intihar eder. Varka'nın mezarı açılır ve Gülşâh da oraya defnedilir. Bir sefer dönüşü Hz. Peygamber'in yolu oradan geçer ve olayı öğrenir. Hz. Peygamber'in talebi ile, müstakbel dört halife, Varka ve Gülşâh'a ömürlerinin birer kısmını bağışlar. Cebrail gelip Allah'ın, bağışlanan ömürleri sahiplerine iade ettiğini ve iki kahramana da kırkar yıl ömür verdiğini söyler. Kahramanlar dirilir ve Hz. Peygamber tarafından nikahları kıyılır[75].

Ertaylan'a göre eserin konusu İslamî ve tasavvufî mahiyette olup, eserdeki bazı ifadeler tasavvufî bir görüş ve düşünüş ifade etse de, Hz. Peygamber'in duasıyla yeniden diriliş motifi tasavvufa uymaz. Bu durum eserde var olan tasavvufî zihniyeti bedîî bir süs motifi hâline sokmuştur. Bu bakımdan eser kendine has özelliği olan bir mesnevîdir[76]. Smith de, Ertaylan'ın bu görüşünü kabul ile, eserde tasavvufî konu küçük bir yere sahip olsa da, eserin bütünüyle tasavvufî bir anlatım olarak kabul edilemeyeceği; dolayısıyla da esere 'aşk ve savaş' konusunun hâkim olduğu kanaatindedir[77]. Kehremenov- Hacıyeva ise, eserde tasavvuf (sufizm) unsurlarının çok az olduğunu belirtir[78]. Çelebioğlu, eseri, "Varka ve Gülşâh mesnevîsi, yer yer nasihatâmiz beyitleri muhtevî olmasına, İslamî bir çeşni taşımasına, bazı tasavvufî motifleri ve İlahî aşk kokusunu haiz olmasına rağmen esas olarak beşerî bir aşk hikâyesidir."[79] şeklinde değerlendirir. Kocatürk ise, bu eserin çağdaşı bazı eserlere göre daha ileri bir tasavvufî havaya sahip olduğu kanaatindedir[80].

---

[75] Geniş özet için bkz. Vasfi Mahir Kocatürk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Edebiyat Yayınevi, Ankara, 1964, s. 153-156; Ertaylan, *age*, s. 6-13; Çelebioğlu, *age*, s. 60-62; Köktekin, *age*, s. 11-17.
[76] Ertaylan, *age*, s. 14, 16.
[77] Smith, *age*, s. 6-7.
[78] Kehremanov- Hacıyeva, *age*, s. 11.
[79] Çelebioğlu, *age*, s. 62.
[80] Kocatürk, *age*, s. 156.

Görüldüğü üzere eser hakkında yapılan değerlendirmelerin hepsi de eserde tasavvuf temasının az veya çok bulunduğu yönündedir. Ancak önceden de belirttiğimiz gibi esere Hz. Peygamber'in bir mucizesi anlatılacağı söylenerek başlanmış[81] ve hikâye buna uygun olarak bitirilmiştir. Bu amaçla, A. Ateş'in değerli araştırılmalarında[82] gösterildiği üzere, daha önceden çeşitli kaynaklarda rastlanan meşhur bir olay, esere konu edinilmiştir. Bahsedilen mucize ise kimi araştırmacılar tarafından tasavvufa uygun görülmese de buraya kadar haklarında bilgi verdiğimiz eserlerin hepsinde Mevlânâ'dan övgüyle söz edilmesi, hatta bazılarında Mevlânâ'ya bağlanmanın tavsiye edilmesi[83], müellifin tasavvufa yabancı olmadığı şeklinde değerlendirilebilir.

Şimdiye kadar bahsettiğimiz eserlerin hepsinde müellif adının Yûsuf-ı Meddâh (*Maktel-i Hüseyn*'de sadece 'Meddâh') olarak geçtiğini ve bütün eserlerin, aruzun 'fâilâtün fâilâtün fâilün' kalıbında yazıldığını belirterek Yûsuf-ı Meddâh'a ait olduğu düşünülen bazı eserlere geçebiliriz.

---

[81] bkz. 50. dipnot. Ayrıca *Kesikbaş Destanı* da, anlatılan olaylardan sonr,a yine bir mucizevî olayla sona erer. Hz. Ali'nin veya Hz. Peygamber'in (nüshalarda iki isim de vardır) duası ile Kesikbaş bir delikanlıya dönüşür; bir devin yiyip sadece kemiklerini bıraktığı oğluna ise, Allah tarafından can bağışlanır(bkz. Argunşah, *age*, s. 83-84: 139-142. beyitler). Anlaşıldığı kadarıyla bir süre, eserlerde mucizelerden bahsetmek, şairler tarafından oldukça önemsenmiştir. Bunun sebebi belki de, aynı coğrafyada birlikte yaşadıkları Hıristiyanların Hz. İsa hakkında anlattıklarını (çünkü, İncillerde Hz. İsa'nın mucizelerle dolu hayatı anlatılır) duyan şairlerin, muhtemelen halk arasında da bilinen Hz. Peygamber'e ait mucizelerden eserlerinde bahsetmek istemeleridir.

[82] Ahmed Ateş, "Varaka ve Gülşâh Mesnevîsinin Kaynakları", *İÜEF TDED*, İstanbul, 1948, c. II (Aralık, 1946), s. 1-19; Ahmed Ateş, "Farsça Eski Bir Varka ve Gülşâh Mesnevîsi", *İÜEF TDED*, İstanbul, 1954, c. V (Aralık, 1953), s. 33-50.

[83] Bu konuda bkz. Çelebioğlu, *agm*, 31-33. Çelebioğlu, bu yazısında, Varka ve Gülşâh'tan bahsetmemektedir. Muhtemelen Çelebioğlu, içinde Mevlânâ ile ilgili beyit/beyitlerin bulunduğu bir *Varka ve Gülşah* nüshasına tesâdüf edememiştir. *Varka ve Gülşâh*'taki Mevlânâ ile ilgili ifadeler için bkz. Köktekin, *age*, s. 294: 1730. beyit.

f. Yûsuf-ı Meddah'a Nisbet Edilen Eserler

Yûsuf-ı Meddâh'a ait olduğu ileri sürülmüş en önemli eser, 669/1271 yılında yazılmış olan *Hâmuş-nâme* adlı Farsça eserdir. Eserin Yûsuf-ı Meddâh'a ait olduğu ilk defa Ertaylan tarafından söylenmiş[84] ve başkalarınca da kabul görmüştür[85]. Erzi ise buna ısrarla karşı çıkar. Eserde, müellifin diğer eserlerinde görülmesine rağmen, 'Meddâh' sıfatının kullanılmamasından ve *Hâmuş-nâme*'nin nasihat verme amacıyla yazıldığı (pend-nâme türü), bu tür bir eserin genç yaşta yazılamayacağı; müellifinin eserde, bazı olayları 'işittim' diyerek anlatmasına rağmen, 675/1276 yılı civarında meydana gelen Hatıroğlu İsyanı ve Cimri Hadisesini ise başından geçen bir olay izlenimi verecek şekilde ('işittim' demeden) anlatması sebebiyle, müellifin eseri ancak 30-35 yaşlarında yazabileceğinden, dolayısıyla da 770/ 1368 yılında yazıldığı kabul edilen Varka ve Gülşâh ile bu eser arasında var olan uzun zaman farkının izah edilemeyeceğinden yola çıkan Erzi, bu eserin Yûsuf-ı Meddâh'a ait olamayacağını söyler[86]. Erzi'nin açıklamalarına biz de[87] katılıyoruz. Ayrıca, topluluklar karşısında şiirlerini okuyan, en azından bu işe matuf eserler yazan birinin (meddâh) Farsça bir eser yazmasının, Anadolu coğrafyası göz önünde bulundurulduğunda, pratik açıdan pek de faydalı olamayacağını düşünüyoruz. İlave olarak, çok da önemli olmamakla

[84] Ertaylan, *agm*, s. 109-112. Erzi'nin de belirttiği gibi eser önceden bilinmekteydi (Bkz. Erzi, *agm*, s. 190.). Örneğin, Köprülü daha önce, eserin 699'da yazıldığını belirtmiş ve müellif olarak 'Yusuf (Yâhut Yûsufî)' şeklinde açıklama yapmıştır. bkz. M. Fuad Köprülü, "Anadolu Selçukluları Tarihi'nin Yerli Kaynakları", *TTK Belleten*, Ankara, 1943, c. VII, S. 27, s. 446.
[85] Bkz. Banarlı, *age*, c. 1, s. 385.
[86] Bkz. Erzi, *agm*, s. 189-192. Köktekin, *Varka ve Gülşâh*'ın 743/ 1342 yılında yazıldığını düşündüğü için aradaki zaman farkını (bu fark, 74 yıl olarak hesaplanmıştır) makul kabul etmekte ve *Hâmuş-nâme*'yi Yûsuf-ı Meddâh'ın eserleri içinde saymaktadır. bkz. Köktekin, *age*, s. 6-8.
[87] G. M. Smith, eserin yanlışlıkla Yûsuf-ı Meddâh'a atfedildiğini söylerken(bkz. Smith, *age*, s. 6.), Sayın Akar ise, aradaki uzun zaman farkı dolayısıyla Hâmuş-nâme'nin Yusuf adlı başka bir şaire ait olabileceği fikrindedir(bkz. Akar, *agm*, s. 1.).

beraber, *Hâmuş-nâme*'nin, Yûsuf-ı Meddâh'ın diğer eserlerininkinden faklı bir kalıpta (mefâîlün mefâîlün feûlün kalıbında) yazıldığını da belirtelim.

G. Martin Smith, Yûsuf-ı Meddâh'ın *Gazâvat-nâme* ve *Pend-nâme (Pend-i Yûsuf-ı Meddâh)* isimli iki mesnevîsinin daha bulunduğunu söylemektedir. *Gazâvat-nâme*'nin (*Pend-nâme* ile beraber olabilir) Koyunoğlu Kütüphanesi, 11930 numarada bulunduğunu, her iki eserin de tarihsiz, mesnevî şeklinde ve *Varka ve Gülşâh* ile aynı vezinde yazıldığını, *Pend-nâme*'nin on üç mısradan oluştuğunu, doğası gereği, eserde iyiliğin teşvik edildiğini ve ayrıca eserin sûfî ve dindar duygularıyla dolu olduğunu bildirir. Yazar, *Gazâvat-nâme*'nin ise, sayfalarında yirmi bir mısra bulunan dokuz buçuk varaktan oluştuğunu (eser, dokuzu iki yüzü, biri tek yüzü yazılı, dolayısıyla on varak ve yaklaşık 400 beyit olmalı); eserde, Hz. Ali'nin cömertliği, meşhur kılıcı ve atı ile ilgili anlatımlarla beraber onun savaşlarını içeren hikâyelerden bahsedildiğini ve bazı kısımların *Varka ve Gülşâh*'a benzediğini söylemiş; her iki eserden birer mısra karşılaştırılarak (*Gazâvat-nâme*: aş u etmek dürlü niʿmetler ṭolu; *Varka ve Gülşâh*: aş u etmek dürlü niʿmet ter yemiş[88]) bu durumu örneklendirmiştir[89].

Son olarak, Türk Dil Kurumu Kütüphanesi'nde bulunduğu bildirilen başka bir esere değinmekte yarar vardır. Bu eser katalogta Yz. B 28/4 numarasıyla kayıtlıdır. Eser adı olarak, Dāsitān-ı Fānūs der-Ḥikāyet-i Ṭaḳyanūs verilmiş ve müellif

---

[88] bkz. Köktekin, *age*, s.121: 6. beyit (aş u etmek dürlü niʿmet yem yemiş).
[89] bkz. Smith, *age*, s. 4-6.

olarak ‘Yûsufî-i Meddâh’ gösterilmiştir[90]. Hem bu eser hem de Smith’in bahsettiği iki eser hakkında ayrıca bir çalışma yapmak gerekmektedir.

C. EDEBÎ YÖNÜ

Yûsuf-ı Meddâh’ın elimizde bulunan veya haklarında bilgi sahibi olduğumuz eserlerini incelediğimizde ilk dikkat çeken husus, bu eserlerden bazılarının (belki de tümünün) bir topluluk karşısında okunmak amacıyla yazılmış olduğudur. Bu durum şairin sanatını şekillendiren başlıca unsur olarak kabul edilebilir. Topluluklar karşısında okunmak için yazılan bir eserde şair, ağdalı bir dil kullanamaz. Akıcılığı sürekli göz önünde tutmak zorundadır. Vermek istedikleri için uygun bir dil kullanması gerekliliğinin yanında, en uygun konuyu, halkın dikkatini çekecek konular içinden seçmek zorundadır. Dinleyicilerin dikkatini uyanık tutmak için onların da bildiği ve kullandığı deyim, atasözü ve ibarelere de eserinde yer vermelidir. Hatta bazen konu tekrarlarına da düşebilir. Bütün bu anlatılanlar, Yûsuf-ı Meddâh için de geçerlidir.

Kahramanov- Hacıyeva ikilisi, kendi zamanında hüküm süren geleneklerden ve ‘debdebeli ibarelerden’ Yusuf-ı Meddah’ın, kendi arzusuyla uzak durduğunu söyleyerek, onun ‘orta seviyeli bir sanatkar’ olduğunu ifade ederler[91]. Ancak müellifin eserleri incelendiğinde, kendisinin sanat kaygısından tamamıyla uzak olmadığı anlaşılmaktadır. *Varka ve Gülşâh* üzerindeki incelemesinin ardından Ertaylan, bazı ifadelerin sehl-i mümteni tarzında olduğunu, dolayısıyla nazımdaki

[90] Bkz.*Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu*, (Haz. Dr. Müjgan CUMBUR, Dursun KAYA, Niyazi ÜNVER, Hacı YILMAZ), TDK Yay., Ankara, 1999, s. 306-307.
[91] Kahramanov- Hacıyeva, *age*, s. 9, 10.

bozuklukların (vezin, kâfiye?) müstensih hataları olabileceğini bildirdikten sonra, birtakım kelimelerin kâfiyeli kullanımlarına dikkat çeker ve Yûsuf-ı Meddâh'ın edebî ilimleri bilen, tahsil sahibi klasik bir şair olduğu yönünde fikir beyan eder[92]. Gerçekten de eserler incelendiğinde Yûsuf-ı Meddâh'ın eğitimsiz olmadığı kendisinden önce yazılanlardan haberdar olduğu anlaşılır[93].

Ateş, Ayyûkî'nin *Varka ve Gülşah*'ına ulaştıktan sonra, önceki yazısında[94] verdiği birtakım hükümlerin (Araplar arasında bilinen bir olayın, başka olay ve motiflerle zenginleştirilmesi…), 'Yusuf-ı Meddah'a mevzu yaratmak hususunda da bir sanat faaliyeti göstermiş olmak meziyetini vermek arzusu' kaynaklı olduğunu ve bunun mazur görülmesi gerektiğini ifade etmektedir[95]. Yani Yusuf-ı Meddah'ın, olay kurgusunu zenginleştirmek derecesinde bir sanat başarısı dahi gösteremediği anlatılmak istenmektedir[96]. Ancak Sayın Smith, Ayyûkî'nin eseri ile Yusuf-ı Meddah'ınkinde, konunun aynı olmakla birlikte, anlatılan olaylarda ve karşılaşılan kişilerde farlıklıklar olduğunu örneklerle göstermiş ve Yusuf-ı Meddah'ın eserinin Ayyûkî'ninkinin basit bir kopyası olmadığı hükmüne varmıştır[97]. Durum ne olursa

---

[92] Bkz. Ertaylan, *age*, s. 15.

[93] Kehremanov- Hacıyeva, Nizâmî'nin eserlerinden Yûsuf-ı Meddâh'ın haberi olduğu ve Nizâmî etkisinin Varka ve Gülşâh'ta açıkça görüldüğü fikrindedir (bkz. Kehremanov- Hacıyeva, *age*, s. 6-7.). Ancak burada Nizamî etkisi olarak gösterilen hususlardan hemen hepsinin (ki bunlar iki müellifin eserlerinde anlatılan bazı olaylar arasındaki benzerliklerin gösterilmesinden ibarettir) Arap edebiyatı kaynaklı olduğu, daha önce, A. Ateş tarafından, bahsettiğimiz her iki makalesinde, oldukça açık bir şekilde ortaya konmuştur.

[94] bkz. Ateş, "Varaka ve Gülşâh Mesnevîsinin Kaynakları".

[95] Ateş, "Farsça Eski Bir Varka ve Gülşâh Mesnevîsi", s. 37.

[96] Ateş, Yusuf-ı Meddah'ın olay kurgusu konusunda acemi olduğunu, eserde, *Varka ile Gülşah*'ın değişik vesilerle iki defa evlendirilmek istenmesinden yola çıkarak iddia etmektedir (bkz. Ateş, "Varaka ve Gülşâh Mesnevîsinin Kaynakları", s. 3; ayrıca bkz. Köktekin, *age*, s. 127-128: 66-73. beyitler ve s.155: 349-350. beyitler). Ancak bu olayın da Ayyûkî kaynaklı olup olmadığı Ateş'in ikinci yazısında açıklığa kavuşturulmamıştır (bkz. Ateş, "Farsça Eski Bir Varka ve Gülşâh Mesnevîsi").

[97] bkz. Smith, *age*, s. 12-14.

olsun, Yusuf-ı Meddah'ın *Varka ve Gülşah*'ı, Sayın Smith'in de belirttiği gibi[98], türünün Anadolu'daki ilk örneğidir. Bu durum, Yusuf-ı Meddah'a, edebiyatımızda layık olduğu yeri teslim etmede bizler için önemli ve yeterli bir gerekçe sunmaktadır.

Konuyu bitirmeden, Yusuf-ı Meddah'ın meddahlık vasfından dolayı, kendisiyle ilişkilendirilen eserlerin sahibi olup olmadığı hakkında birtakım şüphelerin bazı araştırmacılar tarafından ifade edildiğini[99]; fakat aynı çağın bir başka sanatçısı olan Şeyhoğlu'nun eserinde Yusuf-ı Meddah'ın kendisine şiir izafe edilerek zikredilmesinin[100] bu şüpheleri ortadan kaldırdığını belirtmeliyiz. Bu durum aynı zamanda Yusuf-ı Meddah'ın kendi çağında bir sanatkar olarak kabul gördüğünü de ortaya koymaktadır.

---

[98] bkz. Smith, *age*, s. 20.

[99] bkz. Hasibe Mazıoğlu, "Türk Edebiyatı- Eski", *Türk Ansiklopedisi*, MEB Yay., Ankara, 1983, c. 32, s. 89.

[100] bkz. Yavuz, *age*, s. 109.

İKİNCİ BÖLÜM

MAKTEL-İ HÜSEYN

A. ESERLE İLGİLİ BİLGİLER

a. Eserin Adı, Yazım Yeri ve Yazılış Tarihi

Eserin adı, genelde *Maktel-i Hüseyn* olarak kabul edilse de, metni hazırlarken yararlandığımız nüshalar ile değişik vesilelerle incleme imkânı bulduğumuz nüshalarda, metin içinde (herhangi bir beyitte) böyle bir isimlendirme yoktur. Bunun yerine eser adı olarak sadece *Maktel* kullanılmıştır. İçlerinde eser adının verildiği kabul edilebilecek beyitler şunlardır (sayılar, hazırladığımız metindeki beyit numaralarıdır):

Bugün Maḳtele bi'smillāh ile biz
Diyelüm diñleñ imdi cān-ıla siz (1)

Maḳtelinden ol emīre'l-mü'minīn
Bu Ḥüseynüñ biñde birin eydeyin (40)

İmdi söze başlayalum girelüm
Ḥāl-i Maḳtel nice oldı görelüm (1337)

Bunda ḫatm oldı bu Maḳtel iy cüvān
Diñleyene raḥmet ide Müsteʿān (2775)

Eser, Kastamonu'da yazılmıştır. Bunu metin içindeki ifadeden anlamaktayız. İlgili beyit şöyledir:

Ḳasṭamonı şehri içinde bunı
Eyledük bünyād yekşenbi güni (2803)

Eser, hicrî 763 yılının şevval ayında (milâdî 1362 yılı ağustos ayı) yazılmaya başlanmış ve aynı yılın zilhicce ayında (1362 ekimi) bitirilmiştir. Bu bilgi de metin içinde mevcuttur:

Evvelin şevvālde bünyād eyledüm
Āḫir-i ẕi'l-ḥicce ḫatmin söyledüm

Yedi yüz altmış üçündeydi tamām
Oldı yekşenbi güninde ve's-selām (2813-2814)

b. Eserin Şekil Özelikleri

Maktel-i Hüseyn, mesnevî nazım şekliyle ve aruz vezninin remel bahrinin, *fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbıyla yazılmıştır. Ancak hazırladığımız metindeki, tevhid ve münâcât içerikli olan ilk 39 beyit, hezec bahrinin *mefâîlün mefâîlün feûlün* kalıbıyla yazılmıştır. Hazırladığımız metin, müellifin beyit sayısını 3333 olarak belirtmesine rağmen[101], 2824 beyittir. Eser, değişik zamanlarda okunmak üzere on meclise bölünmüştür. Meclislerde yer yer aynı kalıpta yazılmış gazellerle de karşılaşılır. Bu gazellere genelde içeriğe uygun olarak başlıklar konulmuştur. Bu başlıkları müstensihlerin koyduğunu düşünüyoruz. Çünkü eserin daha eski tarihli nüshası olduğunu düşündüğümüz K'da bu başlıklar yoktur. Hazırladığımız metni esas alarak, meclisleri ve bu meclislerde görülen gazelleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Meclis, 40-342. beyitler arasındadır. Bu meclisin, 75-77. beyitleri arasında üç beyitten; 220-226. beyitleri arasında yedi beyitten ve 227-232. beyitleri arasında da altı beyitten oluşan, toplam üç adet gazel vardır.

[101] bkz. Hazırladığımız metindeki 2815. beyit.

2. Meclis, 343-578. beyitler arasında olup, 408-419. beyitler arasında on iki beyitlik bir gazel vardır.

3. Meclis, 579-840. beyitler arasındadır. Bu mecliste, 663-669. ve 773-779. beyitler arasında yedişer beyitlik iki gazel ile, 788-795. beyitler arsında sekiz beyitlik bir gazel vardır.

4. Meclis, 841-1120. beyitler arasındadır. Bu mecliste, 899-904. beyitler arasında altı beyitlik; 984-988. beyitler arasında beş beyitlik; 989-992. beyitler arasında dört beyitlik ve 1083-1090. beyitler arasında da sekiz beyitlik olmak üzere toplam dört gazel vardır.

5. Meslis, 1121-1336. beyitler arasındadır. Bu mecliste, 1157-1160. beyitler arasında dört beyitlik bir; 1201-1207. ile 1208- 1214. beyitler arasında yedişer beyitlik iki ve 1219-1229. beyitler arasında ise on bir beyitlik bir gazel vardır.

6. Meclis, 1337-1661. beyitler arasındadır. Bu mecliste, 1349-1353. beyitler arasında beş beyitlik; 1393-1400. beyitler arasında sekiz beyitlik; 1448-1453. beyitler arasında altı beyitlik; 1535-1543. beyitler arasında dokuz beyitlik; 1548-1552. beyitler arasında beş beyitlik; 1555-1565. beyitler arasında on bir beyitlik; 1625-1631. beyitler arasında yedi beyitlik ve 1632-1640. beyitler arasında ise dokuz beyitlik gazeller vardır.

7. meclis, 1662-1946. beyitler arasındadır. Bu mecliste, 1681-1687. beyitler arasında yedi beyitlik ve 1770-1780. beyitler arasında da on bir beyitlik iki gazel vardır.

8. Meclis, 1947-2244. beyitler arasındadır. Be mecliste, 2222-2229. beyitler arasında sekiz beyitlik bir gazel vardır.

9. Meclis, 2245-2545. beyitler arasında olup bu mecliste gazel yoktur.

10. Meclis ise, 2546-2824. beyitler arasındadır. Bu mecliste de, 2695-2701. beyitler arasında yedi beyitlik bir gazel vardır.

Görüleceği üzere hazırladığımız metinde 27 adet gazel vardır. Bu gazeller toplamda 195 beyitten oluşmaktadır. Dolayısıyla gazel nazım şekliyle yazılan beyitler, metnin yaklaşık % 7'sine karşılık gelmektedir.

Maktel-i Hüseyn incelendiği zaman beyitlerdeki kâfiye yapısında (yarım, tam vs.) ve kâfiye için seçilen kelimelerde çeşitlilik görülür. Kâfiyeyi sağlayan her iki kelime Türkçe asıllı olabildiği gibi, bu kelimeler Arapça veya Farsça asıllı da olabilmektedir. Bunun yanında kâfiye için biri Türkçe asıllı, diğeri Arapça veya Farsça asıllı kelimeler ile biri Arapça asıllı, diğeri Farsça asıllı kelimeler de seçilmiştir. Bu hususları kâfiye için seçilen kelimelerin kökenini esas alan bir tasnifle şöyle örneklendirebiliriz:

- Her iki kelime de Türkçe asıllı olan:

ʿÖmri anuñ daḫı pāyāna irer
Terk ider dünyāyı taḫtını dürer (52)

Ṣoñra çün Āl-i Ümeyye geldiler
Mülki bunlaruñ elinden aldılar (62)

Çün ṣabāḥ oldı vü baş ḳaldırdı gün
Āşikār oldı girü gizlendi dün (749)

İy cemāʿat cān ḳulağın açasız
Göñlüñüze dürr ü gevher ṣaçasız (1339)

- Her iki kelime de Arapça asıllı olan:

Ṣandı kim kendüye ḳılısar vefā
Pes ider Āl-i Resūle ol cefā (64)

Eydür iy beg benüm olur işbu deyr
Ḳıluram ṭoksan yıl ola bunda seyr (2192)

Didiler kim pādişāhuñ devleti
Anlara ḳıldı belā vü miḥneti (2392)

İşbu menberler kim olmışdur ʿayān
Senüñ atañ mı dedeñ ḳıldı beyān (2597)

- Her iki kelime de Farsça asıllı olan:

Ol daḫı on üç yıl oturdı meger
Emrini ḳıldı cihāna ser-te-ser (56)

Oluben anda şehīd ol pehlevān
Ṣu diyü teslīm oluben virdi cān (1026)

Ben varayım bu çerinüñ cengine
Ḫāricīnüñ cengleri āhengine (1139)

Āh ḳıldı gitdi andan aḳl u hūş
Ehl-i beyti aġladı ḳıldı ḫurūş (1197)

- Kelimerden biri Türkçe asıllı, diğeri Arapça asıllı olan:

Ḳāḍı eydür bizde olmaz bu ḫaber
Zīra bize ḫalḳ öküş gelür gider (116)

Kūfe ḫalḳı ḳıldı bir kezden ġulū
Ulu kiçi ḫāṣ u ʿām uṣlu delü (440)

Bunı didi ḳaṣd ḳıldı ol daḫı
Kim atasın öldüreydi ol seḫī (535)

Naʿra urdı iy utanmaz ḳavm-i dūn
Muṣṭafāya düşmen olduñuz bugün (1097)

- Kelimelerden biri Türkçe asıllı, diğeri Farsça asıllı olan:

Ḫāricīlerden götürdi çün ṭamar
Dem-be-dem naʿra urur ol şīr-vār (444)

ʿAvrat eydür iy utanmaz ḫīre-ser
Tañrıdan ḳorḳ aḫı bu dünya geçer (504)

Bellü oldı kim bu benüm cānuma
Bu cemāʿat ḳaṣd ḳıldı ḳanuma (769)

Eydür iy oğlan düşürdüñ bir eri
Kūfe şehrinüñ bu-y-ıdı serveri (969)

- Kelimelerden biri Farsça asıllı, diğeri Arapça asıllı olan:

Birinüñ adı Ziyāddı bed-gümān
Bulmasun Ḥaḳdan münāfıḳlar emān (96)

Ol Ziyād oğlı ʿUbeydullāh meger
Geldüginden seyyidüñ bildi ḫaber (604)

Çün işitdi ḳayġulu oldı ʿaẓīm
Göñli ṭoldı ġuṣṣa vü teşvīş ü bīm (722)

Ol çeriye düşdi ġavġā nāgehān
Çün Züheyrüñ heybetinden bil ʿayān (1046)

Buraya kadar verilen örneklerin yanında, beyitlerde bazı kelimelerin redif olarak kullanıldığı da görülmektedir. *Maktel-i Hüseyn*'in şâiri, bazan başka kelimeleri seçmiş olsa da redif için en fazla 'gerek' kelimesini kullanmıştır. Konuyla ilgili birkaç örnek şöyledir:

İmdi biz bir yire cemʿ olmaḳ gerek
Bu işe tedbīr-i ḫoş ḳılmaḳ gerek (115)

Anlaruñ ḳavline pes inanma sen
Anlaruñ sözüni gerçek ṣanma sen (155)

N’ideyim iy serv-i būstānum benüm
İy yüzi görklü gülistānum benüm (1157)

Bize uçmaḳ ile dīẕār olısar
Ṭamu içinde size nār olısar (2605)

Kâfiyeyle ilgili bir sanat olan cinasın da örneğine metnimizde tesâdüf etmekteyiz:

Naʿra urdı kim Ḫavāric işidüñ
Ḥāżır oluñ dīne yarar iş idüñ (801)

Yukarıda verdiğimiz örnekler, şâirin, şiirin şekilsel gerekleri hakkında yeterli bilgi birikimine sahip olduğunu göstermektedir. Metinde kâfiye ile ilgili sorunlar yok değildir. Ancak bu sorunların, başka sorunlarla beraber(örneğin, nüshalarda eksik bulunan beyitler vs.), ileride eserin tenkidli neşri hazırlandığında ortadan kalkacağı büyük bir ihtimaldir.

c. Eserin Konusu

Maktel-i Hüseyn’de Kerbela olayıyla ilgili hâdiseler on değişik mecliste kronolojik sıra takip edilerek anlatılmaktadır.

1. Meclis(40-342): Bu mecliste, Hz. Peygamber’in vefatını müteakip başlayan olaylar ve Kerbela olayıyla ilgisi bulunan bazı kişiler hakkında bilgi verilmektedir. Meclis başlangıcında dört halifenin yönetimde bulunduğu yıllarda adaletle iş yaptıkları ve onların hükmünü herkesin tanıdığı bildirilmekte, Hz. Hasan

ile Hz. Hüseyin dönemlerinden ise övgüyle bahsedilmektedir. Daha sonra Ümeyye hanedanı yönetimi ele geçirip Hz. Peygamber'in soyundan olanlara eziyet etmeye başlamış, Hz. Hasan'ın eşini kandırıp onun aracılığıyla Hz. Hasan'ı zehirlemiş ve bunun üzerine de halk Hz. Hüseyin'e tâbi olmuştur. Muaviye ise yerine oğlu Yezid'i bırakmış ve ardından ölmüştür. Yezid, Şam'da saltanat sürerken Hz. Hüseyin, yakınları ile Mekke'de yaşamakta ve dedesi Hz. Peygamber ile babası Hz. Ali'nin tavsiyesine uyarak savaştan uzak durmaktadır.

Kûfe'de bulunan sahabe çocukları bir gün Kadı Şureyh'in evinde biraraya gelirler ve Kûfe valisi Numan'ın yaptıklarından duydukları rahatsızlıkları dile getririp bir yerde sürekli olarak toplanmak gerektiğini Kadı'ya söylerler. Kadı, kendi evinin toplantı için müsait olmadığını, halkın oaraya çok gelip gittiğini söyleyince, Hani b. Urve'nin evinde toplanmaya karar verirler ve o evde toplanmaya başlarlar. Bu kişilerin içinde, Kerbela olayının önde gelen aktörlerinden Ömer b. Sa'd ve Şimr'le birlikte, daha sonra Kerbela'nın intikamı için harekete geçecek olan (bu olay eserde yoktur) Muhtar'ın da bulunduğu özellikle göze çarpar. Bu kişiler Hz. Hüseyin'e mektup yazıp, onun kendilerinin başına geçmek için Kûfe'ye gelmesini isterler. Mektup Hüseyin'e ulaşınca, Abdullah b. Abbas, ona Kûfeliler'in sözüne inanmamasını, önceden bir kişi göndererek durumu araştırtmasını tavsiye eder. Hz. Hüseyin de, bu iş için Müslim b. Ukayl'i görevlendirir. Müslim, çocuklarını da yanına alarak yola çıkar ve Kûfe'ye ulaşır. Hâni b. Urve'nin evinde daha önceden Hüseyin'e mektup yazmış olan yetmiş iki kişiyle sürekli biraraya gelmeye başlar. Bir müddet sonra Hüseyin'e mektup yazarak yetmiş iki kişiyle beraber otuz bin kişilik bir ordunun hazır bulunduğunu, artık onun da Kûfe'ye gelebileceğini mektubunda

bildirir. Mektup ulaşınca İbn-i Abbas, Kûfe'ye gitmemesi yönünde tekrar Hüseyin'i uyarır. Hz. Hüseyin ise, insanların kendisinden yardım talebinde bulunduğunu, onları yüzüstü bırakamayacağını bildirdikten sonra ailesi ve yakınlarınlarıyla birlikte Kûfe'ye doğru yola çıkar. İlk konak yerine geldiklerinde Hüseyin, Mekke'de kimsenin kalmamış olduğunu belirterek İbn-i Abbas'a geri dönmesini söyler. O da istemeye istemeye geri döner.

Bu esnada bir kişi, Müslim'in Kûfe'de olduğunu, Hüseyin'in ise Mekke'den yola çıkıp Kûfe'ye doğru geldiğini Numan'a bildiririr. Numan, durumu bir posta güvercini ile hemen Yezid'e bildirir. Yezid ise cevabında, bu işi gizli tutmasını, Ubeydullah'ın oraya gelip Hüseyin taraftarlarını ele geçireceğini Numan'a bilidirir. Ayrıca Yezid, Ubeydullah'a da bir mektup göndererek durumdan onu da haberdar eder. Bunun üzerine Ubeydullah, on iki bin asker ile Basra'dan Kûfe'ye doğru yola çıkar, Mekkeli kılığına girerek adamlarıyla beraber Kûfe'ye gelir. Kûfe sokaklarında Hüseyin'in geldiğine dâir tellal çağırtıldığı için halk, Hüseyin sandıkları Ubeydullah'ı karşılamak için sokaklara dökülür. Ubeydullah, sokaklarda biriken halka hiçbir şey söylemeden geçip gider ve Numan'ın sarayına ulaşır. Bu arada on bin kişilik askerî birlik de Kûfe şehrini kuşatır. Halkın ileri gelenleri Numan'ın sarayına getirtilir ve tekrar Emevîler'in siyasi gücünü tanımaları (biat etmeleri) onlardan istenir. Ubeydullah orada bulunanlara Müslim'in yerini sorar. Onlar bunu bilmediklerini beyan ederler. Bunun üzerine Ubeydullah Müslim'in Hâni'nin evinde olduğunu söyler. Hâni, bunun üzerine Ubeydullah'a kötü sözler söyleyince onu sopalarla döverler. Bunu gören halk ayaklanma belirtisi gösterir. Durumdan tedirgin olan Ubeydullah, Muhtar'a orada bulunanları yanına alarak gitmesini söyler. Halk

Muhtar'la beraber Müslim'in bulunduğu eve gelir. Gece boyunca yapılan görüşme neticesinde tek çarenin içlerinden birinin durumu bildirmek için Hüseyin'e gitmesi olduğu kararına varılır. Sabah olup da kapıları açtıklarında ise şehrin askerler tarafında kuşatıldığını görürler.

2. Meclis(343-578): Ubeydullah, Müslim'i bulmakta kararlıdır. Bu iş için bir kölesini görevlendirir. O da yanına beş yüz altın alarak halkın arasına karışır. Kendisinin Sünnî[102] bir tacir olduğunu, Irak'tan Kûfe'ye geldiğini ve burada Hâriciler'den[103] çok eziyet gördüğünü söyleyen köle ayrıca, Müslim'in bu şehirde bulunduğundan haberi olduğunu, onun yüzünü görüp yanındaki altınları ona vermek istediğini de sözlerine ilave eder. O sırada Muhtar'ın evinde bulunan Müslim durumdan haberdar edilir. Müslim, bunun bir hile olabileği ihtimali üzerinde durur. Ancak orada bulunanların Müslim'i temin etmeleri üzerine köle Müslim'in huzuruna çıkar ve altınları da vererek ona biat ettiğini söyler. Müslim'in yerini öğrenen köle çabucak Ubeydullah'a gelir ve Müslim'in Muhtar'ın evinde olduğunu söyler.

Müslim'in yerini öğrenen Ubeydullah, Muhtar'ı huzuruna çağırtır ve ona Müslim'in kendisinin evinde saklandığını söyler. Buna itiraz eden Muhtar, Müslim'in yerini tesbit etmiş olan köle ile yüzleştirilir. Artık inkar etmeye imkân kalmadığını anlayan Muhtar, Ubeydullah'a ağır ithamlarla dolu hakaretler eder. Duruma sinirlenen Ubeydullah ise Muhtar'ın sarayda hapsedilmesini emreder. Muhatar'ın başına gelenleri duyan Müslim, kılık değiştirerek Kadı Şureyh'in evine

---

[102] Hazırladığımız metinde Sünnî/ Sünnîler kelimesi, Hz. Hüseyin taraftarı anlamında kullanılmaktadır.

[103] Hâricî kelimesi metinde genel olarak Emevî tarafını tutan kimse anlamında kullanılır.

gider. Ubeydullah ise, Muhtar'ın evinin yağmalanmasını emreder. Askerler Müslim'i bulamayınca bu kez de Hâni'nin evi yağma edilir.

Müslim, çocuklarını Kadı'ya emanet ederek onlardan ayrılır. Karşı taraf askerlerince kuşatılmış şehirden çıkmak için bir yol arar, ancak şehirden çıkamaz ve Ubeydullah'ın askerleri tarafından öldürülür. Ubeydullah, bu sefer de Müslim'in çocuklarının bulunmasını emreder. Bunu duyan Kadı, çocukları Mekke'ye yollamaya karar verir. Bir yere kadar kılavuzluk yapacak olan Kadı'nın oğluyla beraber Müslim'in çocukları bir gece vakti yola çıkarlar. Kadı'nın oğlu bir müddet rehberlik ettikten sonra çocuklara Mekke'ye giden yolu göstererek geriye döner. On ve on bir yaşlarında olan bu çocuklar, gece doğru yoldan saparlar ve sabaha doğru bir su kenarına varırlar. Suya gelen bir hizmetçi bunları görür ve yaptığı sorgu neticesinde bunların Müslim'in çocukları olduklarını anlar. Hanımının müsadesini alan hizmetçi çocukları onun evine götürür. Kadın, çocuklara eşinin Hârici olduğunu, bu yüzden dikkatli olmaları gerektiğini söyleyerek onları evin bir yerinde saklar. Daha sonra kocası eve gelir ve günlerdir Müslim'in çocuklarını aradığını söyler. Adam gece uyurken, çocukların ağlama seslerini işitir ve onları saklandıkları yerde bulur. Sabah olunca çocukları yanına alarak yola çıkar. Yolda kölesine ve oğluna çocukları öldürmesini emreder. Önce bu emrine karşı çıkan kölesi ile oğlunu öldürür sonra da çocukları. Çocukarın başlarını kesip aldıktan sonra gövdelerini ırmağa atar. Bunun üzerine büyük bir gürültü kopar. Adam, durmadan Kur'an okuyan iki başı alarak Ubeydullah'a gelir. Ubeydullah, Kur'an okuyan çocukların başlarından korkar. Halk, Ubeydulah'a karşı ayaklanır. Müslim'in çocuklarını öldüren adama çeşitli işkenceler yaparak onu öldürürler. Adamın parçadıkları bedenini ırmağa atarlar. Irmak cesedi

kabul etmez, taşarak dışarıya bırakır. Yere gömerler, yer de kabul etmez. Son çare olarak adamın cesedini yakarlar.

3. Meclis (579-840): Hüseyin, akraba ve taraftarlarıyla birlikte Kûfe'ye doğru gelmektedir. Kadısiye'ye gelince mola veririlir. Bu sırada içlerinde Züheyr'in de bulunduğu bir kervan yanlarına gelir. Hsüeyin, Züheyr'den Kûfe'nin halini sorunca o, şehrin kuşatıldığını, Hâni ile Müslim'in şehit edildiğini, Muhtar'ın ise tutuklandığını haber verir. Hüseyin, bu duruma oldukça fazla üzülür. Züheyr'den kendileriyle beraber hareket etmesini ister, o da bunu kabul eder. Ubeydullah ise, Hüseyin'nin Kûfe'ye doğru geldiğini haber almıştır. Hurr'a yanına asker alarak Hüseyin'in yolunu kesmesini, kendisi gelinceye kadar orda beklemesini emreder. Hurr, askerleriyle beraber Kerbela'ya ulaşır. Hüseyin de taraftarlarıyla birlikte oraya gelince her tarafta asker bulunduğunu görür. Bir adamını durumu anlaması için karşı tarafa gönderir. Gelen kişi Hurr'a niyetlerini sorunca o, Hüseyin'e engel olacaklarını söyler. Durumu öğrenen Hüseyin, oldukça kaygılanır.

Ubeydullah, yandaşlarıyla biraya gelerek durum değerlendirmesi yapar. Neticede birtakım ihsanlarda bulunulması hâlinde Ömer b. Sa'd'ın Hüseyin'i kararından vaz geçirebileceği kabul edilir. Kendisine önemli makamlar vadedilen ve çeşitli hediyeler verilen Ömer, Hüseyin'i biata davet etmek, kabul etmemesi durumunda da onu öldürmekle görevlendirilir ve yanına on bin asker alarak Kerbela'ya gider. Oraya varınca Hüseyin'in yanında bulunanlardan biri Ömer'e geliş sebeplerini sorar. O da, Hüseyin'in padişaha (Yezid'e) biat etmesi gerektiğini, bunun kendi yararına olacağını söyler. Bunun üzerine o kişi geriye döner ve söylenenleri

Hüseyin'e tek tek anlatır. Hüseyin ise bu durum karşısında ağlayıp Allah'a yalvararır. Ömer, su yolunun tutulması gerektiğini ileri sürünce Hurr, kendisinin gidip Hüseyin'le konuşması durumunda onun geriye dönebileceğini ifade ederek Hüseyin'in yanına gelir. Hüseyin'e, Ubeydullah'ın Kûfe'ye geldiğini, oradaki halkın kötü durumda olduğunu, Hâni ile Müslim'in öldürüldüğünü, birçok 'Sünnî'nin yakalandığını; Kerbela'da elli beş bin, Kûfe'de ise kırk bin askerin hazır bulunduğunu söyler. Hurr ayrıca, yolu tuttuğu için pişman olduğunu da ifade eder. Hüseyin'in kendisini affettiğini gören Hurr, geriye dönerek Ömer'i Hüseyin'i serbest bırakması hususunda ikna etmeye çalışır fakat Ömer razı olmaz. Bunun üzerine Hurr, o gece Hüseyin'in tarafına geçer. Durumdan haberdar olan Ubeydullah ise, Hurr'a verdiği görevin başına Şimr'i getirir.

Karşı tarafın su yolunu tuttuğunu gören Hüseyin kaygılanır ve askerlerini biraya toplar. Hurr'dan karşı tarafa giderek onlarla konuşmasını ister. Hurr, yaptığı görüşme sonrasında Hüseyin'e karşı tarafın amacının savaşmak olduğunu söyler. Hüseyin bunları duyunca ağlamaya başlar. Sonraki günün sabahında karşı tarafın savaş düzeni aldığını gören Hüseyin, onlara yine bir adam yollar. Giden kişi onlara, yaptıklarından vazgeçmelerini söyler. Onlar yine razı olmaz. Bu kez Züheyr gider ve karşı tarafa etkili bir konuşma yapar. Bunun üzerine Ömer, yanındakilere danışmak istediğini söyler. Böylece taraflar tekrar yerlerine döner.

4. Meclis(841-1120): Sabah olunca karşı taraf yine savaş düzeni alır. Komutanları Ömer ise, günlerden cuma olduğunu ve bu günde savaşmamaları gerektiğini askerlerine söyler. Hüseyin, yanında bulunanlara kendisini bırakıp geri

dönmeleri hususunda ikinci defa ısrar eder. Onlar, bunu tekrar kabul etmezler. Ömer, gece olmadan savaşmamaları hususunda askerlerine emir verir. Gece yarısı olunca Hz. Hüseyin ile yanındakilerin bulunduğu mahal kuşatılır. Hüseyin atına binerek karşı taraf askerlerine yaklaşır ve onlara çeşitli öğütlerde bulunur. Kardeşi Abbas da, atına biner ve karşı taraf askerlerini yarıp suya ulaşır. Abbas, tam sudan içmek üzere iken, Hüseyin ve yanındakilerin yedi gündür su içmemiş oldukları aklına gelir ve su içmeden geri döner. Ömer ise askerlerine, kendisinin savaşmama emrini dinlemedikleri için öfkelenir ve acele etmemelerini, Hüseyin'in savaşmadan teslim olmasını beklemelerini emreder. Kûfe'den on iki bin asker daha gelir. Sabah olunca yine savaş düzenine geçilir. Hüseyin'in yanındakilerden ilk olarak Müslim'in oğlu Abdullah savaş meydanına girer ve savaşır. Hüseyin'in yanına geri geldiğinde ise kan kusmakta ve susuzluktan yakınmaktadır. Uzun süren bir söyleşiden sonra, Hüseyin onun ağzına bir yakut (la'l) koyar ve o da tekrar savaşa döner. O gün ve o gece sabaha kadar savaşır. En sonunda 'su' diyerek can verir. Bu sefer Hurr harekete geçer ve Abdullah'ın bulunduğu yere ulaşır. Onun öldüğünü görünce savaşmaya başlar. Bu esnada Züheyr Hurr'un yanına gelerek geri dönmesini ona söyler. Hurr geri döner ve yaraları bağlanır.

Bu kez meydanda Züheyr vardır. Züheyr meydanda büyük kahtramanlık gösterir. Bunu gören Ömer, on iki bin asker ile Zühyer'in çevrelenmesini ister. Züheyr'in çok sayıda yara alıp güçsüz düştüğünü gören Hurr takrar meydana girer. Onun ardından bir kişi daha meydana girer ve birlikte karşı taraf askerlerini dağıtıp Züheyr'i de alarak geri dönerler. Baygın durumda olan Züheyr kendine gelir, su istedikten sonra da ölür. Bu durum karşısında Hüseyin ağlar. Hurr tekrar meydana

atını sürer ve ordunun merkezine hücum eder. Savaş esnasında ağzına bir ok isabet eder. Bunu gören iki dava arkaşı Hurr'a ulaşarak onu alıp geri dönerler. Hüseyin'in huzuruna getirilen Hurr'un ölmeden önceki son sözü 'su' olur. Bunu gören Hüseyin yine ağlar. Hurr'u geri getiren iki kişi, Muhammed ve Abdullah, tekrar meydana girerler. Abdullah geri dönüp dönmemeleri hususunda Muhammed'e soru sorar. O da, babasını rüyasında gördüğünü söyledikten sonra geri dönmeyeceği hakkında yemin eder ve şehit olmak için acele etiğini Abdullah'a söyler.

5. Meclis(1121-1336): Abdullah rüyasını anlattıktan sonra meydana girer. O da çok sayıda yara aldıktan sonra bayılır. Bunu gören Hz. Ali'nin kölesi Sa'd ile Hüseyin'in köleleri atlanarak savaş meydanına girerler. Sayıları yirmi ikiye ulaşan bu kişiler de ölürler. Hüseyin'in amcaoğlu ve damadı Kâsım meydana girmek için Hüseyin'den izin ister. Hüseyin istemeye istemeye de olsa ona izin vermek zorunda kalır. Kâsım, Kuddame ile beraber savaş meydanında girer, ancak ikisi de öldürülür. Bu kez, Kâsım'ın öldürüldüğünü gören on beş yaşındaki kardeşi Tâlip meydana girer. Bir müddet savaştıktan sonra bitkin düşen Tâlip, Hüseyin'e geri döner ve ondan su ister. Su bulmanın imkânsızlığını anlayınca da tekrar savaş meydanına döner. ve o da büyük kahramanlık gösterdikten sonra öldürülür. Bu durumu gören Hz. Hasan'ın oğlu Kâsım meydana girmek için Hüseyin'den izin ister. Annesinin bütün karşı çıkmalarına rağmen Kâsım meydana girer. Bir süre savaşıp geri döner. Bayılıp kendine gelince su ister. Su olmadığı söylenince takrar savaş meydanına girer. Uzun süre çarpıştıktan sonra on bin askerle kuşatılır. Sonunda Kâsım da öldürülür. Karşı taraftan birisi , öldürülen Kâsım'ın saçından bir miktar keser. Bunun ardından güneş tutulur ve her yer karanlık olur. Yer ve gökle beraber bütün canlılar

Kâsım için ağlar[104]. Bunu gören Hüseyin karşıtları, Ömer'in başına toplaşırlar. Kâsım'ın öldürüldüğünü gören küçük kardeşi ve başkaları meydana girerek onun cesedini alıp diğer ölülerin yanına götürürler. Hüseyin yandaşlarından birkaç kişi daha meydana girer ve savaş kızışır.

6. Meclis(1337-1661): Savaş artık iyice kızışmıştır. Hüseyin'in yanında bulunanlardan bazılarıyla kardeşlerinden Avn ve Ebubekir savaşta öldürülmüştür. Onun bütün karşı çıkışlarına rağmen diğer bir kardeşi Abbas da savaş meydanına girer ve Hüseyin'e yol vermeleri durumunda onun, Hıtay, Türkistan veya Hindistan'a bile gidebileceğini karşı taraftakilere söyler. Söylenenleri duyan Hüseyin karşıtları Ömer'e isyana yeltenir. Durumdan korkan Ömer ise, birkaç kişiyi Abbas'ın yanına gönderir ve tek çârenin Hüseyin'in Yezid'e biat etmesi olduğunu bildirir. Abbas, çaresiz geri döner ve işittiklerini Hüseyin'e söyler. Hüseyin'in çocukları ise karşı taraftaki atların su içtiklerini görünce feryat etmeye başlar. Abbas, Hüseyin'den izin ister ve su getirmek için eline bir tulum alarak meydana girer. Abbas su yolunu tutan askerleri geçerek suya ulaşır. Tulumu doldurur. Atı su içtikten sonra kendi de su içmek ister. Ancak Hüseyin'in su içmediğini, bu durumda su içmenin yakışık olmayacağını düşünerek bundan vaz geçer. Tulumu eline alıp sudan çıkınca karşı taraf askerlerince ok yağmuruna tutulur. Ordunun arasına girer, ancak vücudu parça parça edilir. Bunun üzerine Hüseyin karşıtları zafer davulları (tabl-ı beşaret) çalmaya başlarlar. Hüseyin bu sesleri duyunca durumu öğrenmesi için birisini gönderir. Giden kişi geri döndüğünde Hüseyin'e Abbas'ın öldüğü haberini verir.

---

[104] Uygurlar'a ait Göç Destânı'nda görülen, kötü bir durum karşısında insan dışındaki canlıların ağlaması olayına *Maktel-i Hüseyn*'de de rastlanması ilginçtir. Söz konusu destân hakkında bkz. Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, (2. Baskı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1986, s. 78-79.

Ömer, Hüseyin'in artık yalnız kaldığını anlamıştır. Ordusuna hücum emri verir. Karşı tarafın ilerlediğini gören Hüseyin ise, savaşmaması hakkında dedesi ve babasının vasiyeti sebebiyle savaşın başlangıcından beri meydana girmemesine rağmen, karşı tarafın baskınından önce meydana girmesi ve at üzerinde şehit olması gerektiği kanısına varır. Ancak kendisinden önce, büyük oğlu Ali, savaş meydanına girmek için izin ister. Hüseyin bu duruma oldukça üzülür. Çocuğun annesiyle beraber diğer kadınlar da onun savaş meydanına gitmesini engellemeye çalışırlar. Hüseyin ise, Ali'yi bırakmalarını, onun meydana girip böylece alnına ne yazıldıysa onu görmesini ister.

7. Meclis(1662-1946): Hüseyin on yedi yaşındaki oğlunun silahını kendi eliyle bağlar. Ali, babası ve anasıyla vedalaşıp kardeşleriyle de helallaştıktan sonra babasının mızağını alarak meydana girer. Adet olduğu üzere önce şiir okur ve kendilerinde herhangi bir suç olmadığını ifade eder. Ömer'e, kendisinin gönderdiği mektup yüzünden harekete geçtiklerini, bununla birlikte onun gelenlere eziyet ettiğini söyler. Bunları duyan askerler, Ömer'e isyan ederler. Ömer ise, bir kişiyi Musul'u kendisine verme vaadiyle Ali'nin üzerine gönderir. Ali o kişiyi ve ardından da onun oğlunu öldürünce Ömer kırk adamıyla beraber harekete geçer. On bin asker de ayrıca saldırır. Ali, orduyu dağıtırak çok sayıda kişiyi öldürür. Babasının yanına döner ve ondan su ister. Hüseyin bunun imkânsız olduğunu söyleyince tekrar savaş meydanına döner. On bin askerle çevresi sarılır ve bir kolu omzundan kesilir. Kılıç tutacak hâli kalmayınca, babasının yanına döner ve takrar su istedikten sonra ölür. Bunun üzerine Hüseyin atına eyer vurup zırhını giyer. Hamza'nın kalkanıyla babasının kılıcını(Zülfikar) alır. Başlığını taktıktan sonra mızrağını da alıp meydana

girmek üzere iken aile fertlerinin içinde bulunduğu çadırdan bir feryat yükselir. Ağlayanın kişinin küçük oğlu İbrahim olduğunu öğrenir. Onu kucağına alarak meydana girer. Yedi gündür su içmemiş olan çocuğuna su vermeleri durumunda, ahirette onlardan davacı olmayacağını karşı taraftakilere söyler. Bu sözleri duyan karşı taraf askerleri arasında tekrar kargaşa çıkar. Durumdan tedirgin olan Ömer'in emriyle Hüseyin ok yağmuruna tutulur. Bu sırada atılan bir ok, küçük çocuğun ağzına isbet eder ve çocuk ölür. Hüseyin, öldürülen iki oğlunu orada defneder.

Hüseyin, eşi, kızı ve kızkardeşlerinin karşı çıkmalarıına aldırmadan savaş meydanına girer. Bir müddet savaştıktan sonra çadıra geri gelir ve yaralarını sarar. Ardından tekrar savaş meydanına girer. Ömer, ordunun dörde bölünerek her bir yönden Hüseyin'in kuşatılmasını emreder. Hüseyin, büyük kahramanlıklar göstermesine rağmen, yine de arada kalmaktan kurtulamaz ve elli beş bin asker tarafından çevresi sarılır. Oldukça fazla yaralanmış olan Hüseyin aradan çıkmak ister, ama başaramaz. Ömer ve Şimr'in de aralarında bulunduğu yedi kişi Hüseyin'in etrafını kuşatır. Hüseyin atından düşürülür ancak, atı Hüseyin'in yanından ayrılmaz ve gelenlerin hiçbirisini ona yaklaştırmaz. Oradakiler tarafından ok yağmuruna tutulan at, sıçrayıp oradan kurtularak Hüseyin'in aile fertlerinin bulunduğu yere gelir. Bunu gören kadınlar hep birden ağlamaya başlarlar. At, onlara yüzünü sürüp Medine'ye gider. Orada atı bu hâlde gören halk ise, Hüseyin'in öldüğünü anlar ve ağlamaya başlar. O esnada ezan okumak üzere olan Bilal, olayı duyunca üzüntüsünden ezan okuyamaz.

Hüseyin, atı yanından uzaklaştıktan sonra on kişi tarafından araya alınır. Bunların amaçları Hüseyin'in başını kesmektir. Bir müddet tartıştıktan sonra iki kişi bu işi yapmaya râzı olur. Bunlar Şimr ile Ebter oğlu Sinan'dır. Şimr, Hüseyin'in göğsü üstüne çöker ve saçını keser. Bunun üzerine Hüseyin kendine gelir ve ona adını sorar. O da adının Şimr olduğunu, başını kesip götürdüğü taktirde Rey vilayetini alacağını Hüseyin'e söyler. Hüseyin, Şimr'e göğsünü açıp göstermesi hâlinde kendisini öldürmesine izin vereceğini söyleyince o da istenileni yapar. Hüseyin, Şimr'in göğsünü görünce 'doğru çıktı ey Muhammed' diye bir söz söyler. Bunu duyan Şimr, niçin 'doğru çıktı' dediğini Hüseyin'e sorar. Hüseyin de, dedesinin kendisine, onu öldürecek kişinin göğsünün örs gibi kapkara olacağını söylediğini ifade eder. Bir içim su vermesi durumunda kanını helal edeceğini de ayrıca Şimr'e söyler. Şimr ise Yezid'in emri olduğu için ona su vermeyeceği cevabını verir ve Hüseyin'i öldürmek için harekete geçer. Hüseyin, Peygamber boğazını öptüğü için, ancak kendisinin hençeriyle ensesinden başını kesebileceğini Şimr'e söyler. Şimr de bu şekilde Hüseyin'in başını keser. Hüseyin'in kanı toprağa düştüğü anda olağanüstü olaylar meydana gelir; deprem olur, güneş tutulur ve her yer karanlığa gömülür. Bütün yaratıklar feryat eder. O karanlıkta kimse kimseyi görmez. Fırtına çıkar. Taşı toprağı sel götürür. Sokakladan mum gibi erimiş olan demir akar.

Ortalık aydınlanınca Şimr, Ömer'e götürmek üzere Hüseyin'in başını bir tasın içine koyar. Aniden o tasın içinden, ayası üzerinde, Hüseyin'i öldürenin imanının olmadığı, kendisine şefaat edilmeyeceği ve cehennem ateşinden de kurtulmayacağı yazılı bir el çıkar. Şimr, Hüseyin'in başını Ömer'in önüne koyunca herkes Şimr'e lanet okur. Ömer, olayın böyle neticelenmesinden rahatsız olur. Askerler, Hüseyin'in

yakınlarının bulunduğu yere gidip orayı yağma ederler. Ordaki kadınların üzerindeki elbiseler ve kulaklarındaki küpelere varıncaya bütün eşyaları alınır. Ömer bu durmuma oldukça sinirlenir ve onlara su verilmesini emreder. Hüseyin'in safında savaşıp da öldürülenlerden on dört kişinin başıyla beraber sağ kalanları yanlarına alan Ömer ve ordusu Kûfe yoluna koyulur.

8. Meclis(1946-2244): Meclise çeşitli olağanüstü olayların (muziceler) meydan geleceği ifade edilerek başlanmaktadır. Hüseyin karşıtları, Kerbela'da ölenleri orada bırakıp yola çıktıktan sonra bir deveci ölenlerin arasında bir şeyler bulmak için dolaşmaya başlar. Gece oluncaya kadar araştırır, ama herhangi bir şey bulamaz. Sonunda Hüseyin'in cesedine rastlar. Üzerineki her şey alındığı için Hüseyin'in cesedinde sadece iç elbisesi kalmıştır. Deveci o elbiseyi almak ister, fakat Hüseyin elbisesini tutar ve bırakmaz. Bunun üzerine deveci Hüseyin'in sağ elini keser. Hüseyin de bu kez sol eliyle elbisesini tutar. Deveci onun sol elini de keser. Tam elbiseyi çıkarmak üzere iken karşıdan birisinin geldiğini görür ve kaçarak ölüler arasına saklanır. Gelen kişi atından iner, Hüseyin'i bağrına basarak ağlamaya başlar ve ona çeşitli sözler söyler. Deveci bu manzarayı izlerken başka birisi daha çıka gelir. Daha sonra ardarda iki kişi daha gelir. Son olarak gelen Hz. Peygamber'dir. Her gelen Hüseyin'e çeşitli sözler söyler. Deveci ise olanları uzaktan izlemektedir. Bu sırada bir atlı daha gelir ve Hüseyin'e yaklaşarak ellerini kimin kestiğini sorar. Bu gelen Hüseyin'in babası Hz. Ali'dir. Hüseyin'in vücudundan bir ses gelir ve devecinin bulunuğu yeri Hz. Ali'ye haber verir. İki kişi devecinin yanına gelerek ona nasıl olup da Hüseyin'i bu kötü hale düşürdüğünü sorarlar. Deveci cevap veremeyince de Hz. Ali ona lanet okur ve yüzünün domuza dönüşmesini söyler. O

anda devecinin yüzü domuza döner. Hz. Ali dönüp gidince deveci yanında kalan diğer kişiye Hüseyin'in yanına gelenlerin kimler olduğunu sorar. O kişi de kendisinin Hızır, diğerlerinin ise Hz. Adem, Hz. İbrahim, Hz İsmail, Hz.Peygamber, ve ona lanet edenin de Hz. Ali olduğu cevabını verir. Bu olayı Veyse'l-Karani de doğrulamıştır. O, bir gün Kabe'de tavaf ederken, yüzü örtü ile örtülü, ağlayarak sürekli kendi kendine lanet okuyan bir adama rast geldiğini; ona kim olduğunu sorunca yüzünden örtüsünü açtığını ve adamın yüzünün domuza dönmüş olduğunu kendisinin de gördüğünü ve ona lanet okuduğunu anlatmıştır.

Kerbela'da ölenler kırk gün kırk gece toprağa gömülmeden açıkta yatmıştır. Bu süre zarfında, gece bunların üzerine nur inmekte, sabah olunca da arslanlar gelip ölüleri geceye kadar korumaktadır. O civarda halkı Yahudi olan yerleşim birimleri vardır ve orada bulunanlar da bu olağanüstü olayları farketmişlerdir. Bu ölenlerin Allah'ın seçkin kulları olduklarını, defnedilmeden durmalarının yakışık almayacağını ileri sürerler ve ölenleri bir yere toplayıp gömerler. Hüseyin'in bu ölenlerin beyi olduğunu anlarlar ve onu da ayrı bir yere gömerler.

Hüseyin karşıtları(Hariciler), Kûfe'ye bir konaklık mesafe kadar yaklaştıkları zaman Şimr o civarda bulunan evine uğrar. Hüseyin'in başını da evine getirerek bir leğenin altına koyar. Hanımı Şimr'e başın kime ait olduğunu sorunca o da Hariciler'in beyinin başı olduğunu söyler ve yatar uyur. Şimr'i hanımı geceleyin odaya bir nur dolduğunu görür. Dört kadın gelerek Hüseyin'in başının çevresinde toplanırlar ve ağlamaya başlarlar. Bunlar gitmek üzere iken Şimr'in hanımı kadınlardan birinin eteğini tutar ve kim olduklarını ona sorar. Bunların Hatice,

Fatıma ve Meryem olduklarını (dördüncü kadının adı zikredilmemiştir) öğrenir. Kadınlar gider. Şimr'in hanımı leğenden Hüseyin'in başını alarak onu sıcak su ile yıkar, saçını sakalını tarar ve ardından bayılır. Kendine gelince, eşi Şimr'e başın Hüseyin'e ait olduğunu söyler ve Hüseyin'in nasıl olup da Harici olabileceğini ona sorar. Artık Şimr'e eş olamayacağını söyleyerek evden çıkar gider.

Sabahleyin başlar tekrar mızraklara geçirilir, kadınlar develere bindirilir ve Kûfe'ye doğru yola devam edilir. Ubeydullah, Ömer'in şehre geldiğini anlar. Ömer, önden on bin askerle Kûfe'ye girer. Ardından ise Şimr şehre gelir. Manzarayı gören Kûfe halkı ağlaşarak sarayın önönüde toplanır. Ubeydullah'ın huzuruna gelen askerler başları tahtın önüne koyarlar. Ubeydullah Hüseyin'in başını dizi üstüne alır. Kerbela'da bulunanlar savaşın nasıl olup bittiğini anlatmaya başlar. Söz tam da Hüseyin'in başından geçenlere gelinde, Hüseyin'in boğazından bir damla kan akar. Kan Ubeydullah'ın elbisesini delip onun bacağına ulaşır; üzerinde oturduğu tahtı dahi deler geçer. Ubeydullah'ın yaralanan bacağı bütün çabalara rağmen iyileşmez. O da sonunda bu yara yüzünden ölecektir.

Ubeydullah, başları ve kadınları Şam'a götürmelerini emreder. Eş'as oğlu adında biri, Muhtar'ı da Yezid'e götürmesi şartıyla Ubeydullah'ın istediğini yapacağını ifade eder. Muhtar zincirler içinde o mekana getirilince Hüseyin'in başını görür ve bayılır. Kendine gelince Ubeydullah ile atışmaya başlar. Yaşadığı taktirde bir gün mutlaka bu yapılanların öcünü alacağını Ubeydullah'a söyler. Yanında bulunanlar Ubeydullah'a Muhtar'ı Şama göndermesinin tehlikeli olacağını

söyleyince Muhtar tekrar hapse gönderilir. Muhtar sonunda zindandan kurtulacak ve karşı tarafa ağır sıkıntılar yaşatacaktır.

Başları ve kadınları Şam'a götürme işi sonunda Ömer'e verilir. Ömer yanına on bin asker alarak Şam yoluna koyulur. Yol üzerinde içinde yüz otuz ruhbanın bulunduğu iki bin yıllık bir kilise vardır. Ruhbanların önde geleni kırk yıl dışarı çıkmamış bir kişidir. O gün ise dışarı çıkar ve kilisenin damından etrafı izlemeye başlar. Kûfe'den tarafta bir toz bulutu oluştuğunu görür ve oradaki ordunun üstünde bir nur olduğu dikkatinden kaçmaz. Ruhban bunun sebebini öğrenmek ister ve ordunun geldiği tarafa gider. Orduyla karşılaşınca Ömer'e yanlarında bulunan başlardan birini istediğini ve sabah erken onu geri getireceğini söyler. Ömer ruhbanın isteğini kabul ederek başlardan birini almasına müsaade eder. Ruhban, Hüseyin başını almak isteyince onu alamayacağı kendisine söylenir. Bunun üzerine kiliseye gider ve kırk bin altın ile geri döner. Ömer'e kendisinin kilise içinde güvende olduğunu, aldığı başı sabah erken getireceğini söyler ve altınları onun önüne bırakır. Böylece Hüseyin başını alan ruhban kiliseye girer, kapıyı kapatır ve başı orta yere koyar. Gecenin bir vaktinde bir gürültü kopar ve bir feryat işitilir. Kilisenin çatısı açılmıştır ve içerisi gündüz gibi aydınlanmıştır. İçerde meleklerle beraber birkaç kişi belirir. Bu kişiler, Hz. Adem, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. İsmail; sağ yanında Ebubekir ile Ömer, solunda ise Ali ile Osman olduğu halde Hz. Peygamber'dir. Ruhban bunları görünce bayılır. Kendine gelince yine kilisenin içinin nurla dolu olduğunu görür. Uzanıp Hüseyin'in başını dizi üzerine alır ve kim olduğunu ona sorar. O da, kendini tanıtır ve Kerbela'da şehit olduğunu söyler. Bunun üzerine

ruhban çok üzülür ve müslüman olur. Hüseyin'in başını yıkar, güzel kokular sürer ve sabaha kadar ağlar.

9. Meclis(2245-2545): Hüseyin karşıtları, sabah olunca kiliseye gelerek Hüseyin'in başını oradan alırlar ve Musul'a giderler. Musul şehrinde ise İmâdullah adında Sünnî bir bey vardır. Bu kişi, Ömer'in ordusuyla oraya geldiğini işitince şehir halkını çağırır ve Hüseyin'e yapılan işi doğru bulanın imanının geçersiz olacağını söyler. Bu sebeple de Musul halkı gelenleri ağırlamaz. Bunun üzerine ordu başka bir tarafa yönelir. Yine bir kiliseye gelirler ve Hüseyin'in başını yere koyarlar. Oraya Hüseyin'in başından bir damla kan akar. Sonraları bu yer, şehitlik (Meşhed-i Kan) haline getirilecektir. Orada gecelendikten sonra sabah yola çıkılır. Başlar mızraklara takılı olduğu hâlde Nusaybin'e (Nisâbin) varılır. Hüseyin'in başını, Şit adında biri taşımaktadır ve bu kişi şehre girmek üzere ilerleyince atı yürümez olur. Başka bir ata biner, o da yürümez ve Şit'i yere düşürür. Bu sırada elinde bulunan Hüseyin'in başı yere düşünce halk onu görür ve galeyana gelir. Bunun üzerine Ömer halkın çevresinin sarılmasını emreder ve böylece kendisiyle beraber Şimr ve Şit de konaklamak için şehre girer. Bu sırada bir bulut çıkar ve her tarafı karanlık kaplar. İnsan insanı görmez olur. Etraf toza toprağa bulanır ve taş yağmaya başlar. Bu taş yağmurunda birçok kişi ölür. Felaketetten sağ kurutulanlar, gelenleri şehirlerinden çıkarırlar.

Ordu yine yola düşer ve Halep şehrine yaklaşır. Şehir halkı Hüseyin'in şehit edildiğini anlayınca beylerinin katına gelerek, Ömer ve yanındakileri şehre almayacaklarını söyler. Bey de Ömer'e elçi göndererek şehrine gelmemesini, aksi

halde halkın saldırıda bulunacağını bildirir. Bunun üzerine onlar da şehrin yanından geçerler ve ileride konaklarlar. Konak yerinde, Hüseyin'in eşi Şehrebânû'nun bir oğlu dünyaya gelir. Çoçuğun adını Muhsin koyarlar, fakat çocuk o gece ölür. Daha sonra oraya, çocuğun gömüldüğü yere, bir şehitlik (meşhed) yapılacaktır.

Ordu Şam'a doğru ilerlemektedir. Maarra şehrine yaklaşırlar. Şehir halkı yiyecek vererek bunları misafir eder. Gece orada konaklayan ordu sabah yola çıkar ve Şeyzer denilen yere ulaşır. Şeyzer halkı bunları şehre almaz. Gece konaklayıp sabah yola çıkmak sûretiyle ordu nihayet Şam'a ulaşır. Rabîu'l-evvel ayının on altıncı günü şehre girerler. Şehir halkının bazısı duruma sevinirken bazısı da üzülmektedir. Ömer ve yanındakiler Yezid'in huzuruna çıkarlar ve onun sorusu üzerine olup biteni anlatırlar. Getirilen başlar Yezid'in önüne konulur. Yezid, elindeki küçük bir gürz ile Hüseyin'in başına vurmaya başlar. Bu olaya tanık olan bir Bizans elçisi, Yezid'e dinini, peygamberinin kim olduğunu vs. sorar. O da tek tek cevap verir. Bunun üzerine elçi, Rum ilinde Bahru'l-Karîn adında bir deniz olduğunu, bu denizin ortasındaki adada bir kale bulunduğunu, kalenin içinde bir kilise, kilisenin içinde bir sandık, sandığın içinde de bir eşek toynağı mevcut olduğunu ve o yöre halkının bu toynağa büyük saygı gösterdiğini; bu saygının ise söz konusu toynağın, Hz. İsa'nın eşeğine âit olduğuna dair bir inançtan kaynaklandığını anlatır[105]. Ayrıca bir zamanlar ticaretle uğraştığını, o sırada yolunun Medine'ye

[105] *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*'nde dikkatimizi çeken ilginç bir bilgiyi, *Maktel-i Hüseyn*'de anlatılan bu duruma benzerliği sebebiyle naklediyoruz: "Harput Gölü: Şehrin batı tarafında bağ ve bahçeler ile çevrilmiş, şehirden iki saat uzaklıkta bir göl vardır…Bu göl içinde bir ada vardır. Adanın üzerinde de bir köy kurulmuştur…Adada bir kilise var. Taptıkları eşek burada ölmüştür. Bütün patrik ve rahipler eşeğin cesedini mumyalayıp kilisenin içinde, yer altında saklamışlardır ki onu bu kilisenin hizmetkarları bile bilmez. 'Halen olduğu gibi dört ayak üzere durmaktadır. Şeb çırağ gözlü altın sırmalı çullu bir eşektir' diye güvenilir kimselerden öğendik. Ama ben görmedim. Eskiden Hıristiyanlar bu eşeğe taparlarmış." bkz. Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, (Sad: Tevfik Temelkuran, Necati Aktaş, Mümin Çevik), Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1966, c. 3, s. 864.

düştüğünü ve Hz. Peygamber'in huzuruna çıktığını, orada müslüman olduğunu ve Hasan ile Hüseyin'in Hz. Peygamber'in dizinde oturduğunu da bizzat gördüğünü Yezid'e söyler. Konuşmasının sonunda da, memleketinde İsa'nın binip binmediğini bilmedikleri bir eşeğin toynağına insanlar o denli saygı gösterirken, kendisinin müslüman olduğunu söylediği halde Peygamber torununa yaptıklarının nasıl açıklanacağını sorarak Yezid'e çeşitli hakaretler eder. Duruma sinirlenen Yezid'in emriyle o kişi öldürülür.

Yezid, tutsakları yanına getirmelerini emreder. Bu sırada bekledikleri yerde tutsakların halini gören bir Yahudi Yezid'e, Davut soyundan geldiği için Yahudilerin kendisine büyük saygı gösterdiğini ifade eder ve hal böyle iken onun daha yeni vefat etmiş bir peygamberin torununa ve akrabalarına nasıl olup da o kadar eziyet ettiğini sorar ve ağır hakaretlerde bulunur. Yezid ise bu duruma sinirlenir ve Hz. Peygamber'in haraç veren Yahudilere kısas uygulanmayacağına dair bir hadîsi olduğunu, bu hadîs olmamış olsa onu öldüreceğini Yahudi'ye söyler. Yahudi ise Hüseyin'in başına sarılıp müslüman olur.

10. Meclis(2546-2824): Yahudi, müslüman olduğunu söyleyince orada öldürülür. Daha sonra tutsaklar Yezid'in yanına getirilir. Hüseyin'in kardeşi Ümmü Gülsüm Yezid'e, kendisinin eşini, kızını, hatta kölesini yedi perdenin arkasında saklarken, ne yüzle Peygamber'in akrabalarını yalın ayak baş açık bıraktığını sorar. Kardeşinin başını alıp ona sarılır ve ardından bayılır. Yezid, Ali-Asgar'ı (Zeynelâbidin) görüp de onun kim olduğunu yanındakilere sorunca, Hüseyin'in oğlu olduğunu öğrenir. Yezid ile Zeynelabidin karşılıklı atışırlar. Sonunda Yezid sinirlenir

ve onun öldürülmesini emreder. Harekete geçen cellada Ümmü Gülsüm engel olur ve Mekke'nin fethi esnasında Hz. Peygamber'in, Ebu Süfyan'ın (Yezid'in dedesi) evini koruduğunu, o eve saldıranı düşman ilan ettiğini hatırlatır. Yezid daha sonra Zeynelabidin'e kendisinden ne isterse yerine getireceğine dâir söz verir. Zeynelabidin, öncelikle babasının başının kendisine verilmesini talep eder. Bu isteği Yezid tarafından kabul edilir. İkinci olarak babasını öldürenin kendisine verilmesini ister. Yezid, Hüseyin'i kimin öldürdüğünü sorunca hiç kimseden ses çıkmaz. Orada bulunanlar sadece, malını harcayıp asker toplayan kişinin Hüseyin'i öldüren kişi olduğunu söyler. Bunun üzerine Yezid orada bulunanlarla beraber Ömer'e ağır hakaretlerde bulunur. Daha sonra Zeynelabidin'e kendisinden başka bir şey istemesini söyler. O da serbest bırakılmalarını talep eder ve son isteği olarak da, bir sonraki gün (cuma günü) camide hutbe okuması hususunda kendisine izin verilmesini ister. Yezid de hutbe okumaya müsaade ettiğini, ancak namaz kıldırmasına izin vermeyeceğini ifade eder. Zeynelabidin, buna razı olur.

Yapılan sözleşmeden sonra Hüseyin'in ev halkı bir yerde konaklar. Yezid de onlara çeşitli hediyeler gönderir, ancak Ümmü Gülsüm hiçbirini kabul etmez. Nihayet cuma namazı vakti gelir ve halk mescitte toplanır. Yezid verdiği söze pişman olmuştur ve Zeynelabidin'in söyleyeceklerini minbere çıkmadan söylemesini emreder. Orada bulunanlar, Zeynelabidin'in küçük bir çocuk olduğunu ve minbere çıkmasında herhangi bir sakıncalı durum olmadığını söyleyince Zeynelabidin minbere çıkar. Konuşmasında dedesinin, babasının ve kardeşlerinin öldürüldüğünden yakınır. Yezid'in yaptıklarının kötülüğünü anlatır. Bu sözler üzerine halk Yezid'e karşı ayaklanma belirtisi gösterir. Durumdan korkan Yezid,

cuma namazının kılınmasını emreder. Namazdan çıkan halk Yezid'in sarayı önünde toplanır ve sarayı yakıp yıkmak ister. Aniden bir bulut ortaya çıkar ve şehrin üstünü kaplar. Her yer karanlığa gömülür. Fırtına kopar, tolu yağar ve oluşan selden Şam'ın bir kısmı yok olur. Yüz binden fazla insan ölür ve şehrin içinde kan akar. Gece boyu şehre yıldırımlar düşer.

Kendisine karşı toplu bir isyandan korkan Yezid, tutsakların isteği üzerine onları Medine'ye göndermeye karar verir. Yola çıkacakları sırada Hüseyin'in hanımı ve kızkardeşi hasta olur ve vefat ederler. Bunlar orada defnedildikten sonra geride kalanlar Medine'ye varır ve ömürlerinin sonuna kadar orada kalırlar.

d. Eserin Dil Özellikleri

Maktel-i Hüseyn, halk toplulukları karşısında okunmak amacına uygun olarak sâde bir dille yazılmıştır. Eserdeki kelime çeşitliliği, Türkçe asıllı kelimelerle beraber Arapça ve Farsça asıllı kelimeleri de içine alacak biçimde oldukça zengindir. Kullanılan Arapça ve Farsça terkiplerin, süslü bir anlatım maksadından ziyade, şâirin uymak zorunda olduğu veznin gereği oluşturulduğunu ifade etmekte kanaatimizce herhangi bir sakınca yoktur. Bu tür terkiplerin eserde çok nadir olması da bu kanaatimizi desteklemektedir.

Eserdeki Türkçe asıllı kelimelerden bazısının arkaikliğinin yanında yapıları da dikkate alındığında, eserde kullanılan dilin Eski Türkiye Türkçesi özelliklerinin

hemen hepsini sergilediği görülür[106]. Ancak eserde bazı istisnalar da vardır. Örneğin, daha sonraki yüzyıllarda ortaya çıkan[107], ikinci tekil şahıs için fiil çekimi ve bildirme eki '-sın, sin'in fiildeki sese uyarak yuvarlaklaşması (-sun, -sün) durumuna hazırladığımız metinde tesâdüf edilmektedir. Bunun, müstensihin döneminin dil özelliği gereği ortaya çıktığı düşünülebilir. İlgili örnek hazırladığımız metnin 1971. beyitindedir:

Anı bilmezler bular kim sen bugün
Babañ u dedeñle ḳılursun dügün

Eserde kullanılan dil ile ilgili diğer bir husus da, çok az sayıda da olsa bazı kelimelerin Doğu Türkçesi özelliklerinden olan 'b' harfiyle başlamasıdır. Oysa ki, "Eski Türkçe'nin bazı kelime ve fiilerindeki 'b-'ler Batı Türkçesi'nde daha ilk zamanlardan itibaren 'v-'ye dönmüşlerdir."[108]. Konuyla ilgili beyitler şunlardır:

Bī-zevāl oldur Ḳadīm ü Lem-yezel
Pākubāl ü Bir ü Bar u Lā-yezāl (1634)

Beş yük altun altı yük gümüş-ile
Biribidi taḫte-cāmeler bile (2669)

Maktel-i Hüseyn'in, nüshalarının bulunduğu yerler dikkate alındığında geniş bir coğrafyada okunduğu ve son zamanlara kadar istinsah edildiği ortadadır. Bu sebeple eserin dil özelliklerinin orijinal hâliyle muhafaza edilmesi mümkün değildir. Eserin müellif nüshası ele geçmedikçe veya sağlam bir tenkidli neşir yapılmadıkça, eserde kullanılan dilin özellikleri tam mânâsıyla tesbit edilemeyecektir. Bununla beraber bazı nüshalar esas alınarak yapılan dil çalışmalarının ise, faydalı olduğu ortadadır[109].

---

[106] Bu dönemde kullanılan dilin özellikleri için bkz. Faruk Kadri Timurtaş, *Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl Gramer Metin Sözlük*, (3.Baskı), Akçağ Yay., Ankara, 2005, s.35-163.
[107] Timurtaş, *age*, s. 54.
[108] Timurtaş, *age*, s. 71.
[109] Konumuz olan *Maktel-i Hüseyn*'in, farklı müelliflere nisbet edilerek, iki nüshası üzerinde yapılan dil çalışmaları hakkında bkz. Nurcan Öznal Güder, *Kastamonulu Şâzî Maktel-i Hüseyin (İnceleme, Metin, Sözlük, Adlar Dizini)*, İÜ. SBE (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1997, s. 1-144; Özlem

B. ESERLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Burada, 763/1362 yılında Kastamonu'da yazılan *Maktel-i Hüseyn*'e dâir biilgi veren ve doğrudan onunla ilgili yapılan çalışmalar tarihî sırası ile ele alınacaktır.

Çalışmamıza konu teşkil eden 14. yüzyıl eserleri arasındaki *Maktel-i Hüseyn* (eserde bu şekilde bir isimlendirme olmayıp, sadece maḳtel diye bahsedilir) mesnevîsinden ilk bahseden M. Fuat Köprülü olmuştur. Köprülü, 1930-1931 yıllarında hazırlanan *İslam Ansiklopedisi*'ndeki Türkler (Türks) maddesinin Osmanlı Türk Edebiyatı başlıklı kısmında, bu eserle ilgili müellif adı, yazım tarihi ve yazıldığı yer hakkında çok kısa bilgi vermiştir[110]. Köprülü'nün Fransızca olarak yazdığı bu yazı, daha sonra Yeni Türk Mecmuası'nın 4, 5 ve 7. sayılarında Türkçe olarak da yayınlanmıştır. Yazıda, Anadolu'da meydana getirilen eserler yüzyıllara göre tasnif edilmiş; 14. yüzyıl eserleri ise, beylikler esas alınarak sınıflandırılmıştır. 14. yüzyıl eserlerinden olan *Maktel-i Hüseyn* ise, Candaroğulları Beyliği eserleri içinde sayılması gerekirken, bu beylikle ilgili başlık konulmamış; bunun yerine eser, Osmanoğulları (Osmanlı Devleti) başlığı altında ele alınmış ve "Şâdî veya Şeyyad adlı bir şâirin 763'te Kastamonu'da yazdığı ve Kötürüm Bayezid'e takdim ettiği manzum bir *Dâsitan-ı Maktel-i Hüseyin*…"[111] şeklinde eserle ilgili kısaca bilgi verilmiştir. İfadeden açıkça anlaşıldığı üzere Köprülü, müellif adı hakkında kesin bir şey söylememektedir. Zaten birkaç sayfa sonra "bu cins eserlerin müellifleri…çok defa isimlerini zikretmeye lüzum bile görmüyorlardı."[112] diyerek, isim konusundaki tereddüdünü kısmen anlaşılır hâle getirmiştir. Ayrıca ileride nüshalar hakkında verilecek bilgiler içinde, Köprülü'nün temkinli yaklaşımını anlamamızı kolaylaştıracak hususlar da görülecektir. 'Müellif, Şâdî veya Şeyyad adında biridir' demek, bu iki isim hâricinde başka bir ismi söylemeyi kısmen mümkün kılarken, bu ihtimal, konumuz olan *Maktel-i Hüseyn*'le ilgili, çalışmasında oldukça kapsamlı

Demirel, *Âşıkî'nin Maktel-i Hüseyin'i Üzerine Dil İncelemesi*, İÜ SBE (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2007, s. 33-135.

[110] bkz. Köprülüzade Mehmed Fuad, "Litterature Turque Othmanli", *Encyclopédie de L'Islam*, c. 4, Paris, 1934, s. 991.

[111] Köprülü, "Anadolu'da Türk Dili ve Edebiyatının Tekâmülüne Umumî Bir Bakış", s. 341.

[112] Köprülü, "Anadolu'da Türk Dili ve Edebiyatının Tekâmülüne Umumî Bir Bakış", s. 346.

bilgiler veren Abdulkadir Karahan tarafından ortadan kaldırılacak ve müellif adı, maalesef 'Kastamonulu Şazi' olarak kesin bir şekle büründürülecektir[113].

Maktel-i Hüseyn'le ilgili yazılanları tarihi sırası içinde takip ettiğimizde, söylenenlerin iki farklı kolda geliştiğini görmekteyiz. Bir taraftakiler eserin müellifi olarak Kastamonulu Şazi/ Şadi'yi kabul ederken, diğer taraftakiler müellifin Yûsuf-ı Meddâh olduğunu ileri sürmektedirler. Garip olan, bu çalışmaların bazılarında iki ayrı kişinin iki farklı *Maktel-i Hüseyn*'i varmış gibi bir izlenim uyandırılması; aynı eserin iki farklı müellife nispet edilerek ele alınmasıdır. Aynı dilde, birbirine oldukça yakın zaman dilimlerinde ortaya çıkmış olan bu çalışmaları süreç içinde incelediğimizde, söz konusu garipliğin farkedilemediğini görmekteyiz. Bu ise, durumu daha da vahim bir hale getirmektedir. Çalışmalar zincirinin son halkalarından birini teşkil eden doktora tezinde, "Ancak Yusufi (ibn-i Yusuf) adlı bir şairin 1361'de kaleme alıp yine Candaroğlu Hükümdarı Kötürüm Bayezid'e sunduğu maktelin Şâzî'nin eserinden önce yazıldığı anlaşılmaktadır. Bu durumda Şâzî'nin eseri edebiyatımızdaki ilk maktel değil, ikinci maktel olarak değerlendirilmelidir."[114] şeklindeki kesin hüküm bildiren ifadeler ise, söz konusu *Maktel-i Hüseyn*'le ilgili dikkat çektiğimiz sorunun vehâmetini açıkça göstermektedir.

Köprülü'nün bahsedilen yazısından sonra sırayı, İ. Hakkı Uzunçarşılı'nın beyliklerle ilgili kitabının ilk baskısında söyledikleri almaktadır. Uzunçarşılı, 14. ve 15. asırlardaki beyliklerle ilgili bilgiler verdiği bölümde, "1361'de Meddâh mahlaslı Mevlevî Yusuf isminde bir şâirin Candar hükümdarı Celâlüddin Bayezid (Kötürüm

---

[113] Abdulakadir Karahan, *Anadolu Türk Edebiyatında Maktel-i Hüseyin'ler*, (Edebiyat Fakültesi Türkoloji Disiplini Mezuniyet Travayı), İstanbul, 1939. s. 15 vd.
[114] Güder, *agt,* s. XX-XXI.

Bayezid) namına şiî ulemadan Ebu Mihnef'ten Maktel-i Hüseyin ismiyle terceme eylediği Hüseyin bin Ali'nin şehadetini tasvir eden üç bin küsur beyitli manzum mesnevîsi…"[115] şeklinde eserle ilgili bilgiler vermekte ve hemen ardından da bu eserin "Candaroğullarındaki Aleviliği göstermek itibarıyla mühim"[116] olduğunu belirterek, verdiği yanlış kararı dile getirmektedir. Bu yanlış, yazarca fark edilmiş olacak ki, diğer bazı hususlar gibi kitabın ikinci baskısında tekrarlanmıştır. Yazar ayrıca, kitabının ikinci baskısında, yazma hâlindeki eserden bazı beyitleri vermiş; fakat müellif adının Yusuf olduğunu tekrarlamayarak (kitabın ilk baskısında bildirdiği bu isme nasıl ulaştığı da açık değildir) sadece "Meddâh mahlaslı bir zat"[117] demekle yetinmiştir. Uzunçarşılı'nın bu şekildeki dikkatli yaklaşımına, ikinci baskının hazırlanmasına kadar geçen sürede söz konusu eserle ilgili kaleme alınanlardan ziyade, yazma haldeki nüsha/nüshaların kendisince incelenmesinin sebep olduğunu düşünüyoruz[118].

---

[115] Uzunçarşılıoğlu, *age,*s. 82.
[116] Uzunçarşılıoğlu, *age*. s. 82. Eserle ilgili söylenenin doğru olmadığı, ileride Karahan'ın çalışmasıyla ilgili yapacağımız değerlendirmeler sırasında görülecektir. Ancak burada, konumuz olan *Maktel-i Hüseyn*'in yazıldığı zamanlarda, Candaroğulları Beyliği'nin Alevîlik/ Şiîlik eğilimlerinin olmadığını belirtmeliyiz. Bunun en somut göstergelerinden biri, o döneme ait paraların üzerinde dört halife ismine rastlanmasıdır (bkz. Yaşar Yücel, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar-I Çoban-oğulları Beyliği Candar-oğulları Beyliği*, (2. Baskı), TTK Yay., Ankara, 1988, s. 145-147.).
[117] İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri*, (İkinci Baskı), TTK. Yay. Ankara, 1969, s. 125: 1. dipnot.
[118] Uzunçarşılı, kitabının ikinci baskısında, s. 143: 3. dipnotta, "Manzum Maktel-i Hüseyin, Üsküdar'da Selim Ağa kütüphanesi Atik Valide Sultan kitapları arasında Kerbelânâme adıyla 28 numaraya kaydedilmiştir." diyerek nüsha bilgilerinden bir kısmını ve bazı beyitleri vermektedir. Kütüphane Müdürü Sayın Osman Düzcan beyle yaptığımız görüşmede, bu numarada İsmail Hakkı Bursevî'nin bir kitabının kayıtlı olduğunu; Atik Valide Sultan koleksiyonunun, Kemankeş bölümünde tutulduğunu ve fakat buradaki kitaplar arasında da *Kerbelânâme* adıyla kayıtlı herhangi bir kitabın bulunmadığını öğrendik. Bir diğer husus da şudur: Verilen beyitler kendi aralarında karşılaştırıldığında (s. 125: 1. dipnotta verilen beyitlerden üç tanesi, s. 143: 3. dipnotta tekrarlanmış görünüyor), beyitlerin sırasının ve bazı kelimelerin farklı olduğu dikkat çekmektedir. Bu durumda iki ihtimal akla gelmektedir: 1. Uzunçarşılı, -en az- iki nüshadan yararlanmıştır. 2. Uzunçarşılı tek nüshadan yararlanmış; ama beyit sıraları ile bazı kelimelerde değişiklikler yapmıştır. Yazılanlar arasında tek nüsha ile ilgili bilgi olduğundan ikinci ihtimal güç kazanmaktadır. Bu durumda da, Uzunçarşılı'nın bahsettiği nüshanın, 28 ve 528 kayıt numaralarının ilk bakışta çağrıştırabileceği üzere, Kemankeş Bölümündeki, 528 numaraya kayıtlı nüsha olması mümkün görünmektedir.

1969 yılında Uzunçarşılı'nın kitabının ikinci baskı ile okuyucu karşısına çıkması, *Maktel-i Hüseyn*'le ilgili bazı tartışmaları başlatmalıydı. Bunların başında da, Uzunçarşılı'nın bahsettiği eserin, müellifi Kastamonulu Şâzî olarak sunulan eserle aynı olduğu gerçeğinin fark edilmesi gelmekteydi. Her ne kadar Köprülü, 'Şâdî veya Şeyyad' olarak müellifini belirttiği eserle ilgili nüsha bilgisi vermemiş olsa da, Karahan 1938 yılında hazırladığı çalışmada nüshanın kayıtlı olduğu yeri bildirmekle kalmamış bazı beyitleri de vermiştir[119]. Eserin nüshasının bahsedilen yerde bulunmadığını ve dolayısıyla incelenemeyeceğini farz etsek bile, verilen beyitler söylediğimiz hususun fark edilmesini sağlayacak ipuçlarını vermektedir. Haddizatında Uzunçarşılı da (kitabının ikinci baskısında) bu konuda bir fikir ileri sürmemiştir; fakat aradan geçen yıllar içinde eserle ilgilenenlerin suskunluğunu anlamak mümkün değildir.

Abdulkadir Karahan 1938'de hazırladığı çalışmada, Anadolu sahasında görülen *Maktel-i Hüseyn*'leri imkân nisbetinde ayrıntılarıyla incelemiştir. Üzerinde durduğumuz eserle ilgili de oldukça önemli bilgiler vermiş ve eseri özetlemiştir. Verilen bilgilerin çoğu, doğru ve oldukça aydınlatıcıdır. İlk önemli husus, çalışmanın hemen başında "Çoğu…bilerek veya bilmeyerek Şiî propagandasına vasıta…"[120] şeklinde ifade edilen görüşün, ilgili kısımlardaki bazı beyanlarla, konu edindiğimiz esere teşmilinin engellenmesidir. Gerçi paragrafın sonunda, "Şia temayülatı kokan beyitler de yok değildir."[121] denilse de eserde, Çehar-yar (dört halife) ile ilgili övgülerin bulunduğu ve bunları sevmeyenlerin kötü görüldüğü şeklindeki

---

[119] Karahan, *agt*. s. 15-19.
[120] Karahan, *agt*. s. I.
[121] Karahan, *agt*. s.17.

ifadelerden[122] mesele açıklık kazanmaktadır. Bunun yanında eserde sık sık 'Sünnî'/'Sünnîler' ile ilgili övücü sözlerin bulunması ve Kerbelâ'da Hz. Hüseyin'in yanında savaşanların veya ona destek olanların 'Sünnî' olarak adlandırılması da[123] eserin Sünnî bir müellif tarafından kaleme alındığını gösterir.

Çalışmadaki bir başka önemli husus da, Nureddin isimli bir şâirin *Vakıa-ı Kerbelâ* adlı eseri ile, konumuz olan *Maktel-i Hüseyn* arasındaki, bazı benzerliklerin gösterilmesidir[124]. Bu durum, yalnızca Nureddin'in eserinin mahiyetini değil, söz konusu *Maktel-i Hüseyn*'in şöhretini de göstermektedir.

Karahan'ın çalışması oldukça kıymetli veriler içermekle birlikte, bu çalışmadaki, "Bu eserin gerek nüshalarının nedreti ve gerekse halk arasında el'an böyle bir şöhretinin olmaması ve matbu bir hale konulmayışı- ki bu cins eserlerden rağbet görenlerinin bir kaçar tab'ları vardır- ileri de göreceğimiz gibi Nureddin'in Vâkıa-ı Kerbelâ'sı veya Fuzuli'nin Hadika'sı tarzında geniş bir yayılma sahası bulmadığını ve vaktiyle bulmuşsa bile, bizi, bilâhere bu neviden daha kuvvetli eserler vücuda getirilince eserin şöhretini zayi ettiği neticesine götürmektedir."[125] şeklindeki ifadelere katılmıyoruz. Öncelikle eserin nüshaları, kendisinin gördüğü üç taneden ibaret değildir. Nüsha sayısı bu rakamın birkaç katına ulaşmaktadır. İkinci olarak eserin, halk arasında yaygınlık kazanmadığını söylemek de mümkün

[122] Bkz. Karahan, *agt*. s.17.
[123] Bu konuyla ilgili, hazırladığımız metnin 110, 139, 156, 448, 496, 563, 565, 569, 614, 649, 680, 846, 927, 1301, 2261. beyitlerine bakılabillir.
[124] Bkz. Karahan, *agt*, s. 25-26. Nurettin, eserinin yazım yılı olarak 940/1533-34 yılını vermektedir. Bu eserin, konumuz olan *Maktel-i Hüseyn*'den bir kısım değişikler ve eklemelerle kopya edildiği, iki eseri karşılaştıran herkesin kolaylıkla görebileceği bir gerçektir. Buna rağmen kendisi, eseri 'te'lîf' ettiğini söylemekte hiçbir sakınca görmemiştir (bkz. Nûreddîn, *Vak'a-ı Kebelâ*, Dersaâdet, tarihsiz, s. 78-79).
[125] Karahan, *agt*. s. 19.

görünmemektedir. Bizzat kendisi birkaç sayfa öncesinde[126], bir nüshanın istinsah tarihinin 'çok yeni (1832)' olduğunu söylemektedir. Sadece bu bilgi dahi, böyle yakın bir zamana kadar istinsahı yapılan eserle ilgili, "daha kuvvetli eserler vücuda getirilince şöhretini zayi ettiği" şeklinde bir görüş beyanında acele edildiği izlenimi vermektedir.

Bizce Karahan'ın *Maktel-i Hüseyn*'le ilgili olarak ileri sürdüğü düşüncelerdeki en önemli sorun, müellif adının 'Kastamonulu Şâzî' olarak tek şeçeneğe indirgenmesidir. Şâzî kelimesinin isim olarak alınmasını, ileride değinileceği üzere, bir noktaya kadar anlamak mümkündür; fakat 'Kastamonulu' ibaresini anlamanın imkânı yoktur. Bir kişinin bir yerde bir eser yazması, o kişinin eserini yazdığı yere nisbet edilmesi için yeterli kanıtları sunmaz. Kastamonulu ibaresinin kullanımı için, bu ibarenin ilişkilendirildiği kişinin Kastamonu'da doğduğu veya en azından atalarının oralı olduğu gibi bilgilere sahip olunması gerekmektedir. Ancak müellif, eserini sadece Kastamonu'da yazdığını söyler[127]. Karahan, yıllar sonra aynı konuyu ele alırken, 'Kastamonulu' ibaresinin garipliğini fark etmiş olacak ki, bundan vazgeçmiş ve ilkin "Kastamonu beylerinden"[128] diyerek tanıttığı Bayezid'le ilgili beylik adı bilgisini de daha belirgin hale getirerek "Edebiyatımızda ilk manzum maktel olan Şâzî'nin Maktel-i Hüseyin'i de (yazma) İsfendiyaroğullarından Bayezid (ölümü 1385) devrinde tamamlanmıştır."[129] şeklinde görüşlerini tekrarlamıştır.

---

126 Karahan, *agt*. s. 15.
127 Bu konuda hazırladığımız *Maktel-i Hüseyn* metninin 2803. beyitine bakılabilir.
128 Karahan, *agt*. s. 16
129 Abdulkadir Karahan, *Türk Kültürü ve Edebiyatı*, MEB Yay. İstanbul, 1998. s. 214. İsfendiyar Bey'in ardından Candaroğulları'na İsfendiyaroğulları denilecekse, bu isimlendirmenin Bayezid devri için -Bayezid, İsferdiyar Bey'in babası olduğundan- kullanılmaması daha uygundur.

1946 yılında, İ. Hikmet Ertaylan'ın Yusuf-ı Meddah ve eserleriyle ilgili oldukça önemli bilgiler içeren yazısıyla karşılaşmaktayız[130]. Ertaylan, Yusufî-i Meddâh olarak isimlendirdiği müellifin dört eseriyle ilgili bilgi verir. Eserlerden biri de konumuz olan *Maktel-i Hüseyn*'dir. Yazar, eserle ilgili Uzunçarşılı'nın kitabının ilk baskısında verilen bilgilere gönderme yaparak, iki ayrı nüsha hakkında bazı bilgilerle beraber birtakım beyitleri de okuyucuya sunmaktadır[131]. Oldukça önemli olan bu beyitlerin verilmesi de gereken tartışmayı (Eserin, müellifi 'Kastamonulu Şâzî' olarak kabul edilenle aynı eser olduğu tartışması) başlatamamıştır. Bu tartışmayı gecikmeli de olsa, Ertaylan başlatabilirdi; ama maalesef olmamıştır. Ertaylan'ın, beyitleri meclis sonları ile gelen meclisin başlarından vermiş olması, yapılacak karşılaştırmada, sonraki çalışmalar için oldukça büyük kolaylık sağlayacak niteliktedir; fakat bu kolaylık bile, yapılması gerekenlere, maalesef kapı aralamamıştır.

Ertaylan'ın yazısında, müellif adıyla ilgili belirttiği iki husustaki yaklaşımı gariptir. Birisi müellif adı olarak Yusuf yerine 'Yusufî'yi düşünmesidir. Bu hususla ilgili, müellifin hayatı ile ilgili kısımda ayrıntılı olarak durulduğundan diğer hususa geçebiliriz. O da, Erzi'nin, Ertaylan'ın bu makalesine ilişkin tenkit yazısında[132] isabetle eleştirdiği hususlardan biri olan, "Bu silsilenameye göre şair…Yusufî değil belki Yusufî'nin oğlu ibn-i Yusuf Muhammed'dir"[133] şeklindeki, anlaşılması güç ifadedir. Yazar 'belki' diyerek tereddüdünü izhar etse de, İbn-i Yusuf'un neden

[130] Ertaylan, *agm*.
[131] Bkz. Ertaylan, *agm*. s.117-121.
[132] Erzi, *agm*.
[133] Ertaylan, *agm*. s. 120-121.

Yusufî olarak kabul ettiği müellifin oğlu olabileceğini açıklamamıştır. Devamında "Belki Yusufî'nin ayrıca bir Maktel'i vardır, bu ibn-i Yusuf'un da ayrı bir Maktel'i vardır."[134] diyerek konuyu nisbeten anlaşılırlığa yaklaştırmaktadır. Zaten Ertaylan'ın 'ikinci nüsha' olarak belirttiği nüshadan verdiği beyitlerin[135] incelenmesi farklı bir eserle karşı karşıya bulunulduğu izlenimi vermektedir. Fakat bu 'farklı eser' olma durumu, birbirinden tamamen ilgisiz iki ayrı eserin varlığını göstermese gerektir. Çünkü Ertaylan, nüshaları karşılaştırmış olacak ki, iki ayrı eserden değil, bir eserin iki nüshasından bahsetmektedir. Bu karışık durumla ilgili söylenenler burada bitirilseydi bir nebze anlaşılabilirdi. Ancak yazar "Belki de bu ibn-i Yusuf hakikaten Yusufî'nin oğludur ki bu bize ve edebiyatımıza hiçbir şey kaybettirmez, belki bir yeni şair daha kazandırmış olur."[136] diyerek, iyi niyetli bir açıklama ile konuyu bağlamayı tercih etmiştir. Bu şekilde bir baba-oğul ilişkisinin tarihen mümkün olmadığı gibi 'bir yeni şair' kazanılmadığı da kıymetli yazısında Erzi tarafından gösterilmiştir[137].

Ayrıca, Köprülü'nün "Umumiyetle İslam edebiyatında, Kerbelâ hâdisesine ve Hz. Ali'nin kahramanlık menkabelerine ait eserler pek çoktur…Salsal-nâme adlı manzum eser gibi…Paris Millî Kütüphanesi'nde, S. I. 1207 numarada kayıtlı olan bu eser, ibn Yûsuf adlı bir şâir tarafından H. 923 (M. 1517)'de yeniden nazmedilmiştir; çünkü şâir, Şeyyad İsâ adlı bir müellifin bu mevzuu evvelce yazdığını, nesri güzelse de nazım usulsüz olduğunu ve herkes tarafından okunması için öyle hareket ettiğini

---

[134] Ertaylan, *agm*. s. 121. Bu fikirler, N. Sami Banarlı tarafından da kabul edilmiş gibidir. bkz. Banarlı, *age*, c.1, s. 385.
[135] Bkz. Ertaylan, *agm*. s. 119,120.
[136] Ertaylan, *agm*. s. 121.
[137] Bkz. Erzi, *agm*. s. 193. Ancak Erzi'nin de eserin, müellifi 'Kastamonulu Şazi' olarak gösterilenle aynı eser olduğunu farketmediğini belirtelim.

kitabın sonunda zikretmektedir."[138] diyerek belirttikleri de konuyu aydınlatacak mahiyettedir. Köprülü'nün 'bu eser' diyerek bahsettiği nüshayı şimdilik inceleme imkânımız olmadığından, Kerbelâ olayıyla ilgili olduğunu düşünmekten başka, konuyla ilgili herhangi bir şey söyleyemiyoruz. Bunun yanında Ertaylan'ın verdiği beyitlerden birinde İbn-i Yusuf'tan 'Dağı bu Maḳteli ki ḳıldı niẓām' mısraı[139] ile bahsedilmiş olması da Köprülü'nün anlattıklarını desteklemektedir. Mısradan, var olan bir şeyin değiştirildiği, o şeye 'nizam' verildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca, Köprülü'nün verdiği bilgilerle beraber, yukarıda değindiğimiz Nureddin'in *Vak'a-ı Kerbelâ* olarak bilinen eseri ile, Karahan'ın belirttiği gibi[140] konumuz olan *Maktel-i Hüseyn* arasında var olan benzerlik de bizlere yol göstericidir. Nureddin gibi, ibn-i Yusuf da, konumuz olan *Maktel-i Hüseyn*'den faydalanmış, hatta eser üzerinde çeşitli tasarruflarda bulunarak eseri kendisine mâl etmiş; böylece eser, Köpürülü'nün deyimiyle, 'yeniden nazmedilmiş' olabilir.

I. Melikoff, 1966 yılında yaptığı bir konuşmada, konumuz olan *Maktel-i Hüseyn*'le ilgili verdiği bilgileri aynı yıl yayınlamıştır[141]. Bu yazı, uzun yıllar sonra Türkçeye de çevrilmiştir[142]. Melikoff, bu eseri inceleme sebeplerinden birini şöyle

---

[138] Köprülü, "Türklerde Halk Hikâyeciliğine Ait Bazı Maddeler-Meddâhlar", s. 323: 18. dipnot.
[139] Bkz. Ertaylan, *agm*. s. 120.
[140] Bkz. Karahan, *agt*, s. 25-26.
[141] Iréne Mélikoff, "Le Drame de Kerbelâ Dans la Littérature Epique Turque", *Revue des Etudes Islamiques*, Paris, 1966, c. XXXIV, s. 133-148.
[142] Iréne Mélikoff, "Türk Destanlarında Kerbelâ Dramı I-II", (çev. Muzaffer Uyguner), *Türk Folkloru*, S.74, (Eyül 1985), s. 5- 8; S. 75, (Ekim 1985), s. 20-21. Melikoff'un yazısından yapılan alıntılarda bu çeviriden faydalanılmış; bununla beraber alıntıların orijinal makaledeki yerleri de belirtilmiştir. Bu noktada bir hususu belirtmekte yarar vardır. Sayın Uyguner, çevirisinin her yerinde 'Şâdî' olarak çevirmesi gereken, orijinal metindeki 'Šādī' kelimesini (bkz. "Le Drame de Kerbelâ…", s. 134, vd.) 'Sadi' diye çevirmiştir (bkz. "Türk Destanlarında Kerbelâ Dramı-I", s. 5.). Ancak, yine 'Š' harfiyle yazılan 'Šāh Beg Bāyezīd' ibaresini ise (bkz. "Le Drame de Kerbelâ…", s. 135.), 'Şah Bey Bayazıd' olarak çevirmeyi tercih etmiştir (bkz. "Türk Destanlarında Kerbelâ Dramı-I", s. 5.). Görüldüğü üzere aynı harf bir yerde 'S' ile, başka bir yerde ise 'Ş' harfi ile karşılanmıştır. Yaptığımız alıntılar takip edilirken bu hususa dikkat edilmeli, 'Sadi' olarak ifade edilen kişiyle, 'Şâdî' veya 'Şâzî' kasdedildiği unutulmamalıdır.

açıklar: “Hüseyin’in öldürülmesiyle ilgili en eski metinlerden biri olan bu Anadolu destanını incelemeği zorunlu kılan başka bir neden de Ebû Müslim Destanı’nın Türk anlatımını (version) yazanın da aynı yazar, XIV. Yüzyılda Kastamonu’da yaşamış ve ahiler arasında usta bir anlatıcı olarak tanınmış Sadi olmasıdır”[143].

Melikoff’un yukarıda yer verdiğimiz görüşlerine ayrıntılı olarak değinmek gerekmektedir. İlk olarak *Ebû Müslim Destanı* ile konumuz olan *Maktel-i Hüseyn*’in[144] aynı yazar tarafından kaleme alınması meselesi üzerinde durmakta yarar vardır. Melikoff, Ebû Müslim’le ilgili daha önceki çalışmasında, incelediği eserdeki bazı tarihî verilerden yola çıkarak, eserin en erken 1451 yılında yazılmış olabileceğini bildirmektedir[145]. Ayrıca, “Yazarın adı Sadi Meddâh’tır. Ebu Müslim öyküsünde yazarın adı ise Hacı Sadi’dir. Burada bir ‘mahlas’ kullanma söz konusudur ve bu ikisinin aynı kişinin adı olduğunu söyleyebiliriz.”[146] diyerek yazar adlarındaki farklılığı da belirtmektedir. Bu farklığın sebebini de, “Öyle sanıyoruz ki Ebû Müslim öyküsünden önce yazılan Destan-ı Maktel-i Hüseyin, anlatıcının Hacı unvanını almadığı dönemde kaleme alınmıştır.”[147] şeklinde izaha çalışmakta; farklılığı akla uygun bir şekle sokmak istemektedir. Yazarın sonraları ‘Hacı’ unvanını alıp almadığını bilmiyoruz; fakat *Maktel-i Hüseyn*’in 763/ 1362 yılında

[143] Mélikoff, “Türk Destanlarında Kerbelâ Dramı-I”, s. 5; “Le Drame de Kerbelâ…”, s. 134.
[144] ‘Hüseyin’in öldürülmesiyle ilgili en eski metinlerden biri olan bu Anadolu destanı’ olarak anlatılan eserin nüshalarından birinin de Kemankeş Bölümü: 528 numaradaki meşhur nüsha olduğunun bildirilmesi ile (bkz. Melikoff, “Le Drame de Kerbelâ…”, s. 134: 4. dipnot; “Türk Destanlarında Kerbelâ Dramı-I”, s. 8: 8. dipnot) konumuz olan Maktel-i Hüseyn’in burada söz konusu edildiğini anlıyoruz. Burada, Üsküdar- Kemankeş, no: 528 denilerek, o meşhur nüshadan bahsedilmektedir. Bu bilgi verilmemiş olsaydı bile Melikoff’un verdiği eserle ilgili bilgilerden konumuz olan Maktel-i Hüseyn’den bahsedildiği sonucunu çıkarabilirdik. (bkz. Melikoff, “Le Drame de Kerbelâ…”, s. 134-135; “Türk Destanlarında Kerbelâ Dramı-I”, s. 5.)
[145] bkz. Irene Melikoff, *Abu Muslim Le ‘Porte- Hache’ Du Khorassan Dans la Tradition Epique Turco- Iranienne*, Paris, 1962. s. 76.
[146] Melikoff, “Türk Destanlarında Kerbelâ Dramı-I”, s. 5; “Le Drame de Kerbelâ…”, s. 134.
[147] Melikoff, “Türk Destanlarında Kerbelâ Dramı-I”, s. 8: 9. dipnot; “Le Drame de Kerbelâ…”, s. 134: 5. dipnot.

yazıldığı dikkate alınırsa[148], müellifin 1451 yılında hayatta olması pek de mümkün gözükmez. *Ebû Müslim Destanı*'nıyla ilgili yeterli araştırma yapmadığımız için, ileride ayrıntılarıyla değinileceği üzere, *Maktel-i Hüseyn*'in bazı nüshalarında var olan 'Şazi' kelimesinin, müstensihlerce müellif adı haline dönüştürülmesi ihtimalinin, *Ebû Müslim Destanı* müellifi için de söz konusu olup olmadığını bilmiyoruz.

Yeri gelmişken, "Asıl kahraman, bütün öykü boyunca anlatılan muzaffer öç alıcıdır. Bu kahraman ise adaletsizce akıtılan kanın karşılığını almak ve bu acı olayın suçlularını izlemek için Tanrı'nın görevlendirdiği Ebû Müslim'dir. Doğa üstü bir kuvvet verilen ve bu destanın adandığı Ebû Müslim, mistik bir esinle ve Maktel-i Hüseyin'deki güçle harekete geçmiştir."[149] şeklinde Ebû Müslim hakkında söylenenlere dair bazı değerlendirmelerde bulunmak faydalı olacaktır. Melikoff'un böyle düşünmesinin asıl nedeni, *Maktel-i Hüseyn* ile *Ebû Müslim Destanı*'nın aynı kalemden çıktığına olan inancıdır. *Maktel-i Hüseyn*'de, zulme uğrayan Hz. Hüseyin ve taraftarlarının, bazı durumlarda, zalimlere 'bir eri' musallat etmesini Allah'tan diledikleri görülür[150]. Eserin bu konuyla ilgili birkaç beyitindeki ifadeler, asıl kahramanlarca dile getirilen bir istekten öteye gitmemektedir. Melikoff'un bu konuya dikkat çekmesi önemli ve oldukça faydalıdır; fakat bu durum *Maktel-i Hüseyn*'de asıl kahramanın Ebû Müslim olduğunu göstermez.

Melikoff'un yukarıda belirttikleri hakkında söylenecek ikinci husus da, 'Ahiler arasında usta bir anlatıcı olarak tanınmış Sadi' denilerek yapılan müellif

[148] Bu konuda hazırladığımız *Maktel-i Hüseyn* metninin 2814. beyitine bakılablir.
[149] Melikoff, "Türk Destanlarında Kerbelâ Dramı-II", s. 21; "Le Drame de Kerbelâ…", s. 145-146.
[150] Hazırladığımız metindeki, 670, 1291, 1430 ve 1808. beyitlerde bu durum açıkça ifade edilir.

tanıtımının, metin incelendiğinde gerçeklerle ne denli uyuştuğu meselesidir. Melikoff bu hususta oldukça emindir; "Öykü Ahilerin toplantılarında okunmak üzere yazılmıştır."[151] şeklindeki iddiasını metinde geçen aḫı, iy aḫı gibi ifadelerden yola çıkarak, kendince temellendirmektedir. Bunun, başka örneğine de rastladığımız gibi[152], Melikoff tarafından acele verilmiş yanlış bir karar olduğunu düşünüyoruz. Hazırladığımız metindeki 1324, 1325 ve 1326. beyitler sırasıyla şöyledir:

Ḫāricīde var-ıdı bir nā-be-kār
Yūsuf-ı Ḥaccāc adı ol ḫākisār

ʿAmr aña eydür yüri sen ilerü
Kes bu oġlan başını getür berü

Yūsuf eydür ʿAmra kim bir sen daḫı
Ḥamle ḳılsañ göre-y-idük iy aḫı

Buradaki son beyit konuyu aydınlatması bakımından oldukça önemlidir[153]. Beyitte, Hâricîler olarak nitelenen Hz. Hüseyin'in düşmanları arasındaki bir konuşma verilmektedir. Beyitin yer aldığı bağlama dikkat edersek, burada, Yûsuf-ı Haccâc (Amr b. Haccâc olmalıdır), metinde yanlış veya kasıtlı olarak genelde 'Amr' olarak isimlendirilen ordu komutanı Ömer b. Sa'd'a, onun savaşma emri karşısında, son beyitteki sözleri söyler. Bu esnada da ona "ahı" diye hitap eder. Eğer, Melikoff'un sadece eserdeki "ahı" kelimesinden yola çıkarak iddia ettiği gibi, *Maktel-i Hüseyn*, Ahiler arasında okunmak için yazılmış olsa idi (ki bu hüküm, zorunlu olmamakla beraber bir topluluk karşısında okunan ve içinde aḫı/iy aḫı kelimesi/tabiri geçen her

---

[151] Melikoff, "Türk Destanlarında Kerbelâ Dramı-I", s. 5; "Le Drame de Kerbelâ…", s. 134.

[152] Melikoff'un verdiği ibr başka yanlış karar için bkz. Necati Demir, *Dânişmend-nâme*, (1. Baskı), Akçağ Yay. Ankara, 2004, s. 52 ("Destanın kelime kadrosru içerisinde çok az olmakla beraber Yunanca kelimeler de yer almaktadır… Melikoff'un, eserde 'Yunanca cümleler vardır. Müellif Yunanca cümleler kurmayı çok istemiştir.' ifadesinin doğru olmadığı görülecektir.").

[153] Bu beyit incelediğimiz diğer nüshalarda da (K: 42a, M2: 54a.) mevcuttur. Yani beyit üzerinde müstensih tasarrufu olması zor bir ihtimaldir. Daha da önemlisi beyit, Melikof'un 'Üsküdar-Kemankeş, no: 528' olarak belirttiği meşhur nüshada (49b), aynı bağlam içersinde aynen mevcuttur.

esere teşmil edilebilir) bu kelimenin, düşmanların (metne göre Hâricîler'in) en kötüsü olan kişiye karşı müellif tarafından söyletilmemesi; eserin, daha sonraları Ahiler arasında okunduğunu varsaysak bile, bu beyitteki ifadenin müstensihlerce asırlardır korunmaması gerekirdi. Çünkü Amr (Ömer b. Sa'd), metinde defalarca "nahs, bed-baht, bî-vefâ, kaltabân…" gibi sıfatlarla anılır. Hatta 'nahs' kelimesi Amr'ın lakabı olarak anlaşılmaya imkân verecek şekilde çok sık kullanılmaktadır (ʻAmr-ı naḥs)[154]. O kadar kötü işler yapan, bu kadar kötü sıfatlarla anılan bir kişi, eğer Melikoff haklı olsaydı, 'ahı' kelimesine muhatap edilmezdi. Melikoff'un söylediklerini kabul edersek, bu durumu açıklamak zorlaşır. Çünkü 'ahı' kelimesinin sonuçta, şâir ve dinleyicilerin zihninde, bir topluluğun üyelerini ifade edecek şekilde anlam daralmasına uğramış olması gerekmekte; topluluk üyelerinin belirleyici sıfatı olduğu için de bu kelimenin, kötü kimseler hakkında kullanılması hiç de uygun gözükmemektedir.

Bahsedilen beyit, Melikoff'un iddiasının, ilk bakışta mantıklı gözükse de, doğru olamayacağını; acele verilmiş ve dayanağı zayıf bir hüküm olduğunu düşündürmektedir. Çünkü "ahı" kelimesi, beyitten de rahatlıkla anlaşıldığı gibi, eserde herhangi olumlu ve belirleyici/başkalaştırıcı bir özel anlamla yüklü değildir. "Ahı" kelimesi metin boyunca başka beyitlerde de gerçek anlamıyla (cömert, eli açık, sevilen kişi, yiğit…) sıkça kullanılmıştır. Örneğin başka bir beyitte kelime,

---

[154] ʻAmr-ı naḥs nitelemesi -ilk kullanan kişi ise- müellifin ustaca bir seçimi gibi görünmektedir. Çünkü, kahramanın asıl adı ʻÖmer b. Saʻd'dır. Bu da Farsça yapı ile ʻÖmer-i Saʻd olarak ifade edilir. ʻÖmer > ʻAmr dönüşümünün sebebi, ikinci halife Hz. Ömer'e saygı olabileceği gibi vezin kaygısı da olabilir. Bu durumda kahraman adı ʻAmr-ı Saʻd olmalıydı. Sa'd kelimesi yerine naḥs kelimesinin seçimi ise Reml tabirleri bilgisine bağlı olmalıdır. Çünkü bir Reml tabiri olarak sa'd, iyi talih ve uğuru ifade ederken, naḥs ise kötü talih ve uğursuzluğu anlatır. Bu konuda bkz. Ahmet Talat Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, (Haz. Cemal Kurnaz), MEB Yay., (2. Baskı), İstanbul, 2004. s. 406-408 (Reml maddesi).

kadının kocasına hitabı olarak görülmektedir[155]. Bir hitap sözcüğü olarak 'ahı', çağdaş başka eserlerde de sıkça kullanılır[156]. *Maktel-i Hüseyn*'in, bir topluluk karşında okunmak için yazıldığı, eserde kullanılan ifadelerden açıkça anlaşılmaktadır. Ahi zaviyelerinde de toplantılar yapıldığı, bu toplantılarda bazı kitapların ve şiirlerin okunduğu da bilinen bir gerçektir[157]. Ancak *Maktel-i Hüseyn*'in, metinde kullanılan 'ahı' kelimesinden yola çıkılarak, Melikoff'un iddia ettiği gibi, sadece Ahilerden oluşan bir topluluk karşısında okunduğunu söylemek için, daha tatmin edici delillere ihtiyaç vardır.

Melikoff'un yazısındaki sorunlardan bir başkası da, *Maktel-i Hüseyn*'in Kemankeş: 528 numaradaki nüshasının başlangıcındaki (1b) Farsça besmele tercümesinin yanlış anlaşılmasıdır. Buradaki Be-nām-ı Īzīd-i Baḫşāyende ve Baḫşāyiş-kerde (بنا م ایزید بخشا ینده و بخشا یش کرده) ifadesindeki 'Īzīd' kelimesinin başında 'be (ب)' harfi hayal edilmiş ve böylece 'Bāyezīd' olarak okunmuş; buradan da eserin devrin beylerinden Bayezid'e ithaf edildiği "Bununla birlikte, yalnızca eski nüshadaki bu sunuşun 'hatime'de olduğu gibi, Kastamonu Emiri'nin yazara verdiği bir ücretin şükranı olarak sonradan eklendiği de düşünülebilir. Çünkü, eğer Sadi, bir

---

155 'Avrat eydür iy utanmaz ḫīre-ser/ Tañrıdan ḳorḳ aḫı bu dünya geçer. bkz. Hazırladığımız metnin 504. beyiti.

156 'ahı' kullanımı için bkz. *Dedem Korkudun Kitabı*, (Haz. Orhan Şaik Gökyay), (2. Baskı), MEB Yay., İstanbul, 2004, s. 11; Hasan Yüksel- İbrahim Delice- İ. Hakkı Aksoyak, *Eski Anadolu Türkçesine İlişkin Bir Metin İslâmî'nin Mesnevîsi*, Sivas, 1996, s. 97: 143,144,147, vd. beyitler; Yavuz, *age*, s. 105. Ayrıca bkz. Köktekin, *age*, s. 157: 362. beyitte, koca karısına; s. 267: 1463. beyitte kız sevdiği erkeğe 'ahı' diye hitap eder. Daha sonraki bir zamanda (15-16 yy.) yazılmış bir başka eserdeki 'ahı' ve 'iy ahı' tabirlerinin oldukça sık olan kullanımı için bkz. Abdulmecit İslamoğlu, *Dâvûd-ı Halvetî ve Gülşen-i Tevhîd ü Tahkîk'i (İnceleme- Metin)*, AÜ SBE (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2007, s. 164- 1145: 65, 286, 387, 477, 541, 747, 1068, 1396, 1596, 1818, 1970, 2359, 3298… vd. beyitler.

157 bkz. Yusuf Ekinci, *Ahîlik*, Ankara, 1989, s. 94-95; Halime Doğru, *XVI. Yüzyılda Sultanönü Sancağında Ahiler ve Ahi Zaviyeleri*, Kültür Bak. Yay. Ankara, 1991. s. 27; Yaşar Çalışkan- Lütfi İkiz, *Kültür, San'at ve Medeniyetimizde Ahilik*, Kültür Bak. Yay. Ankara, 1993. s. 2; Ali Torun, *Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvet-nâmeler Üzerine Bir İnceleme*, Külltür Bakanlığı Yay., Ankara, 1998. s. 171.

karşılık bekleseydi, kitabına övgülerle dolu bir önsöz koyabileceği gibi biraz daha basit bazı övgü dizeleri de yazabilirdi."[158] şeklindeki ifadelerle çıkarsanmıştır. Melikoff her nedense, karşısında müellif nüshası varmış gibi konuyu ele almıştır. Çünkü burada müstensihin, 'ایزد / Īzid' kelimesini yazarken 'ze' harfinden sonra fazladan bir 'ye' harfi kullandığı ve kelimeyi 'ایزید / Īzīd' şeklinde yazdığı kolayca anlaşılabilirken, gereksiz yere kelimenin başına bir de hayalî 'be' harfi eklenmekte ve durum, bir sorun hâline getirilmektedir. Daha da vahimi Melikoff, yakın zamanlara kadar eserlere besmele, hamdele…. ile başlandığını bilmiyormuş gibi görünmektedir. Eserlerin başına ithaf edildikleri kişilerin adını yazmak son zamanların adetidir. Metin tahrifine bir örnek teşkil edebilecek bu durumun sebebi, bazı ibarelerin kullanımından habersiz olmak değilse, ancak dikkatsizlik veya kasıtla açıklanabilir. Anlaşılan o ki, sorun, 'Be-nām-ı Ḫudā' yerine 'Be-nām-ı Īzid' ifadesinin kulanılmasından kaynaklanmaktadır. Ancak, bu ifade, Farsça'da hayret, beğeni vs. durumlarında da sıkça kullanılmaktadır[159]. Melikoff'un besmele tercümesinin anlaşılması hususundaki bu yanılgısı, anlaşılması güç bir şekilde, Farsça bilenlerin yazdığı yazılarda da maalesef tekrarlanmıştır[160].

Melikoff'un yazısındaki "Sadi'nin şiiri, romanlaştırılmış ve olağanüstü olaylarla süslenmiş ise de tarihsel olaylara da tam olarak uymaktadır."[161] ifadesine de katılmak mümkün değildir. *Maktel-i Hüseyn*'de anlatılanlar genel olarak tarihî gerçekliği yansıtmaktadır; fakat 'tam olarak' tarihsel olaylara uyduğunu söylemek

---

[158] Melikoff, "Türk Destanlarında Kerbelâ Dramı-I", s. 5; "Le Drame de Kerbelâ…", s. 135.
[159] bkz. Ahmed Ateş- Abdülvehhab Terzi, *Farsça Grameri (Gramer, Aruz, Metinler, Sözlük ve Bibliyografya)*, MEB Yay. İstanbul, 1971, s. 66, 93.
[160] Ertekin, *agm*, s. 86. Ayrıca bu sayfadaki 32. dipnotta Kemankeş Bölümü'ndeki nüshanın bilgileri - müstensih adı hâriç- tamamen yanlış verilmiştir.
[161] Melikoff, "Türk Destanlarında Kerbelâ Dramı-I", s. 6; "Le Drame de Kerbelâ…", s. 136.

zordur. Bir örnek vermek gerekirse: “Hüseyin de, yeğeni Müslim b. Akîl’i on ve on bir yaşındaki oğulları Muhammed ve İbrahim’le birlikte yola çıkarır.”[162] şeklinde Maktel-i Hüseyn’in birinci meclisinden[163] alınan bu bilgiler tarihî gerçekliğe uymaz. Çünkü Müslim’le beraber yola çıkan onun iki oğlu değil, iki rehberdir[164].

Melikoff’un, *Maktel-i Hüseyn* müellifiyle ilgili olarak “Sadi’nin adını da değişik yazdığı Ebû Mihnef’in Maktel’ini görmediğini sanıyorum…”[165] şeklinde söylediklerine, müellif adı (Sadi) hâriç katılıyoruz. İncelediğimiz bütün nüshalarda, ‘Ebû Mihnef’ olması gereken isim yanlış olarak ‘İbn-i Mihnef’, bazen de ‘İbn-i Minhaf’ veya ‘İbn-i Mahf’ olarak verilmiştir. Bu durum, öncelikle Melikoff’un isabetle kaydettiği gibi Ebû Mihnef’in eserinin *Maktel-i Hüseyn* müellifi tarafından görülmediğine işaret eder. Ebû Mihnef’in, yanlış da olsa, adının zikri ise, Kerbelâ olayıyla ilgili rivayetlerin büyük ölçüde ondan aktarılmasına bağlanabilir. *Maktel-i Hüseyn* yazarının bu kişinin adını zikrederek tarihî bir referans göstermek istediği düşünülebilir. Ancak bu durumun *Maktel-i Hüseyn*’in Ebû Mihnef’in eserinden tercüme olduğu zannını uyandırdığını da belirtmeliyiz[166].

1973 ve 1974 yıllarında ise ‘Kastamonulu Şazi’ tamlamasının artık bütün şüphelerden azade kılınarak müellif adı olarak düşünüldüğünü ve bu müellif adına

---

[162] Melikoff, “Türk Destanlarında Kerbelâ Dramı-I”, s. 6; “Le Drame de Kerbelâ…”, s. 136.
[163] Bu olay hazırladığımız metinde 165-168. beyitlerde anlatılır. Buradaki ifadelerden Müslim’in üç oğlu ile yola çıktığı anlaşılsa da 485. beyitten itibaren, on ve on bir yaşlarındaki iki çocuğun macerasına yer verilmiştir. Bunun yanında, Fuzûlî’nin, *Ravzatü’ş-Şühedâ* tercümesi niteliğindeki *Hadîkatü’s-Süedâ* adlı eserinde de Müslim’in, yedi ve sekiz yaşlarında iki çocuğu ile yola çıktığı anlatılmaktadır (Bkz. Fuzûlî, *age*, s. 275). Bu durum, *Maktel-i Hüseyn* ile *Ravzatü’ş-Şühedâ*’nın kaynaklarından bazılarının aynı olabileceğini düşündürmektedir.
[164] Bkz. Ebû Mihnef, *age*, s. 19. Köksal, *age*, s. 51.
[165] Melikoff, “Türk Destanlarında Kerbelâ Dramı-I”, s. 5; “Le Drame de Kerbelâ…”, s. 136.
[166] Bkz. Uzunçarşılı, *age*, s. 125: 1. dipnot.

bir eser ilişkilendirilerek müstakil iki mezuniyet tezi hazırlandığını görüyoruz[167]. Her iki tez de, F. Kadri Timurtaş danışmanlığında hazırlanmıştır ve her ikisinde de hatalı okumalar mevcuttur[168]. Bununla beraber konumuz olan *Maktel-i Hüseyn*'in metni üzerinde yapılan ilk çalışmalar olmaları hasebiyle, her iki çalışma da Maktel-i Hüseyn'le ilgilenenlerin işini kolaylaştırıcı bir işleve sahiptir.

Karahan'ın müellifin adıyla ilgili netleştirmesi (tek seçeneğe indirgemesi), yıllar sonra Amil Çelebioğlu tarafından, 1976 yılında, doçentlik takdim tezi olarak hazırlanan *Sultan II. Murat Devri Mesnevîleri* ismindeki hacimli çalışma ile akademik dünyada iyice perçinlenmiştir[169]. Çelebioğlu bunu, sonradan (1978) yazdığı bir makalesinde de tekrarlamıştır[170].

Maktel-i Hüseyn ile ilgili üzerinde en çok durulması gereken çalışma ise 1997 yılında hazırlanan doktora tezidir[171]. Öncelikle, Sayın Güder, tarihî sırası içinde değindiğimiz Uzunçarşılı ve Ertaylan'ın yazılarında verilen beyitleri incelemiş olsaydı, ki bunu mutlaka yapmalıydı, iki ayrı yazarın iki ayrı *Maktel-i Hüseyn*'i

---

[167] Dursun Boztosun, *Kastamonulu Şâzi'nin Maktel-i Hüseyin'i (28b-57a) Metin ve İndeks*, İÜEF. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi), İstanbul, 1973; Yaşar Türkay, *Kastamonulu Şâzi'nin Maktel-i Hüseyin'i (VII- 28) Trankripsiyon ve İndeks*, İÜEF. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü(Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi), İstanbul, 1974.

[168] Her iki çalışmada da, *Maktel-i Hüseyn* metnindeki bazı yerlerin okunmadan bırakıldığını ve bazı kelime veya ibarelerin ise yanlış okunduğunu görmekteyiz. Okunmadan bırakılmış bazı yerler, Sayın Güder tarafından okunsa da, var olan hatalı okumaların çoğu tekrar edilmiş, daha da vahimi, doğru okunan bazı kelimeler ise maalesef yanlış okunmuştur. Dolayısıyla her iki çalışma da beklenen faydayı, en azından Sayın Güder açısından, sağlayamamıştır. Örneğin, Türkay'ın hazırladığı metnin 164. beyitinde doğru okunan 'oldı' kelimesi, Güder tarafından (165. beyit) 'öldi' şeklinde yanlış okunmuştur. Aynı durumun, Türkay: 744, Güder: 745; Boztosun: 888, Güder: 889; Boztosun: 1118, Güder:1119; Boztosun:1249, Güder: 1250 ve Boztosun: 1571, Güder: 1574 beyitlerindeki bazı kelimeler için de söz konusu olduğunu bildirmeliyiz. Her iki mezuniyet tezindeki yanlış okumalardan bazıları, ileride Güder'in hazırladığı metin için belirtileceklerle ortak olmakla birlikte, daha da fazladır. Hatta belirttiğimiz gibi bazı yerler ise okunamamıştır.

[169] Çelebioğlu, *age*, s.56-58.

[170] Çelebioğlu, *agm*, s. 31.

[171] Güder, *agt*.

olduğunu söylemezdi[172]. Bizce çalışmanın en büyük kusuru budur. Bu noktada, ‘Kastamonulu Şazi’ tamlamasının neden bir müellif adı olamayacağının belirtilmesi yerinde olacaktır. ‘Kastamonulu’ tabirinin garipliğinden yukarıda bahsettiğimiz için ‘Şazi’ kelimesi üzerinde duralım.

Güder’in çalışmasına kadar geçen süreçte, Köprülü’nün müellif adıyla ilgili çekincesinin Karahan’ın çalışmasıyla ortadan kaldırıldığını, iki adet mezuniyet tezi hazırlandığını ve Çelebioğlu tarafından da müellif adıyla ilgili bu düşüncenin akademik dünyada iyice perçinlendiğini belirttik. Öncelikle dikkat edilmesi gereken husus, yazım olarak şāẕī > şādī dönüşümüdür. Bazı kelimelerde ‘zel’ (ذ) şeklinde yazılan harfin, 9/15. yüzyıldan sonra, ‘dal’ (د) harfine dönüştüğü bilinmektedir[173]. Bu gerçekten hareketle müellif adı olarak ‘Şâzî’ değil de ‘Şâdî’ kelimesinin seçilmesi daha uygun olurdu. Çünkü yaygın telaffuz ‘şâdî’ şeklindedir. Bu çok da önemli değildir. Asıl mesele ‘şâzî’ kelimesinin nasıl müellif adı olarak ortaya çıktığıdır. Bizce bu meselenin sorumluları öncelikle bazı müstensihler; sonra da konuyu yeterince dikkatle incelemeyen araştırmacılardır. Maktel-i Hüseyn’in metnini hazırlarken bazı sorunları gidermek için mümkün mertebe faydalandığımız K nüshasındaki (nüsha bilgileri ilgili kısımdadır) bir beyit bu konuyu aydınlatmada oldukça faydalıdır. Buradaki (109a) ifadeler şöyledir[174]:

---

[172] bkz. Güder, *agt*. s. X-XI.
[173] bkz. Ateş- Terzi, *age*. s. 7-8.
[174] Maktel-i Hüseyn metnini hazırlarken faydalandığımız nüshalarla ilgili bilgi verilen yerde de belirtildiği üzere, bu beyitin bulunduğu kısım K nüshasına sonradan eklenmiştir. İlk mısraı vezne uymasa da beyit meseleye ışık tutar niteliktedir. Birkaç beyit sonrasında ise, mesele oldukça aydınlanmaktadır (K: 109a):

Muṣṭafānıñ muʿcizātı ḥürmeti	Kim ola şādi Meddāḥ-ı ḥaḳīr
Sen bağışlağıl günāh-kār ümmeti	Kim hünerden daʿvi ide ol faḳīr

Yā İlāhī sen şāẕ ḳıl Meddāḥıñı

Raḥmet eyle iy Ġanī Allāh aña

Kemankeş: 528'de kayıtlı nüshada beyit şöyledir (102a)[175]:

Bu günāhlu Şāẕi-yi Meddāḥuña

Raḥmet eyle iy Ġanī Allāh aña

Hazırladığımız metindeki beyit ise (2817. beyit) şudur :

Yā İlāhī sen ki işbu Meddaḥa

Raḥmet eyle iy Ġanī Allāh aña

Üç nüshada da beyitlerin ikinci mısraları aynı olmakla beraber ilk mısralarının farklı olduğunu görmekteyiz. İlk mısralarda da ortak kelime 'Meddâh'tır. Eserin mevcut diğer nüshalarındaki durumu incelemediğimiz için şunları söylemekle yetineceğiz: 1. Eseri yazanın mısra içinde müellif adı/ mahlası olarak kullandığı tek kelime 'Meddâh'tır. 2. Müellifin aynı mısrada kullandığı 'şâz/ şâd' veya 'şâzî/ şâdî' kelimesi müstensihlerce, süreç içerisinde bir isim/ mahlas haline dönüştürülmüştür.

Güder'in çalışmasına tekrar dönersek, öncelikle yukarıda belirttiğimiz gibi 'Kastamonulu Şazi' ve Yûsuf-ı Meddâh'a ait iki ayrı *Maktel-i Hüseyn* olduğu varsayımı yanlıştır. Sayın Güder'in eserle ilgili yaptığı dil çalışmalarını değerlendirmek konumuz dışındadır. Ancak doğru okunmayan bir metin üzerinde yapılan dil çalışmasının çok da güvenilir olmayacağını belirtmek gereklidir[176]. Bu

---

[175] bkz. Güder, *agt*, s, 391: 3033. beyit.

[176] Bu konuyu şu durum oldukça açık bir şekilde ortaya koymaktadır: Güder'in hazırladığı *Maktel-i Hüseyn* metninin 2692. beyitinde 'yalvararak' anlamındaki 'Yirmirüben' kelimesi 'Bir mirüben' şeklinde iki kelime olarak okunmuş, ikinci kelime de "Yabancı asıllı kelimelerde ise h sesinin

sebeple, metin hazırlanırken eksik de olsalar tesbit edilen diğer nüshalara mutlaka müracaat edilmeli, tenkitli neşir (edisyon kritik) yapılmasa da, karşılaşılan sorunların bu yolla giderilmesi yolu seçilmeliydi. Bunlar yapılmadığı gibi, yazıçevrimi hazırlanırken de neredeyse hiçbir yerde vezin kontrolü dahi yapılmamış, metinde anlatılmak istenenleri anlama noktasında çok az gayret sarf edilmiştir. Bazı mısralardan ise olmadık anlamlar çıkmasına neden olunmuş; anlatılmak istenenler, maalesef ifade edilememiştir. Örneğin hazırlanan metindeki[177] 111. ve 381. beyitlerde, tam bir anlayamama örneği görülmektedir. 111. beyit şöyle çevrilmiştir:

Götüreydüñ biz ḫavārici tamām
Bizüm-ile buyuraydı ol imām

Bu beyitin bulunduğu bağlam, bilimsel ciddiyete yakışır bir tarzda takip edilebilseydi, anlatılmak istenenler çok kolay anlaşılırdı. Kûfe'deki taraftarları, Hz. Hüseyin'e mektup yazıp onun, başlarında bulunmasını istemektedirler. Yukarıdaki beyitler de bu amaçla Hz. Hüseyin'e yazılan mektubun içeriğinin bir parçasını teşkil etmektedir. Taraftarları Hz. Hüseyin'e, yanlarında bulunması durumunda Hâricîler'in hepsini öldürebileceklerini ifade etmek istemektedirler. Ancak beyitin ilk mısraı Sayın Güder'inki gibi okunursa, mektubu Hâriciler'in yazdığı gibi, olmadık bir anlam, ortaya çıkar. Bunu engellemek için beyitin ilk mısraı 'Götüreydük biz Ḫavārici tamām' şeklinde çevrilmeliydi. 381. beyitin ikinci mısraında da benzer bir durum vardır:

İy münāfıḳ sen ḥaḳīr ü bī-ṣafā
Düşmanı āl-i resūlüñ Muṣṭafā

düştüğünü görüyoruz." cümlesiyle ifade edilen dil olayının örneği olarak sunulmuş ve 'mihr-bân' kelimesinin 'mirüben'e dönüştüğü varsayılmıştır. Bkz. Güder, *agt*, s. 54.

[177] bkz. Güder, *agt*, s. 154, 176.

Bu beyitte de, karşıdaki kişinin Hz. Peygamber ile onun soyuna düşman olduğu anlatılmak istenirken yapılan yazıçevriminden, maalesef, Peygamber'in kendi soyuna düşman olduğu anlamı çıkmaktadır. Nüshada bu şekilde yazılmış olsa bile, bunun bir müstensih hatası olduğu düşünülmeli ve mısra Düşmen-i āl-i Resūl ü Muṣṭafā veya Düşmen-i āl-i Resūl-i Muṣṭafā şeklinde düzeltilmeliydi. Bu tamamıyla metnin anlaşılamamasıyla ilgili bir sorundur[178].

Konuyla ilgili buraya kadar üzerinde durulan çalışmalarla birlikte, müellif adının 'Kastamonulu Şazi' olarak kabul edilmesi oldukça yaygınlık kazanmıştır. Ansiklopedi maddelerinden[179] makalelere[180]; üniversiteler için yazılan edebiyat tarihi kitaplarından[181] Kerbelâ olayının kültürel yansımalarıyla ilgili kitaplara[182] kadar bu yaygınlık sahası tesbit edilebilir. Bu durumu bir noktaya kadar anlamak mümkündür. Asıl mesele, önceden de belirttiğimiz gibi, iki ayrı yazarın iki ayrı Maktel-i Hüseyn'i olduğu varsayımıdır. Bununla beraber Yûsuf-ı Meddâh'a ve 'Kastamonulu Şâzî'ye ait iki ayrı Maktel olmadığını, 'Kastamonulu Şâzî' lehine de olsa, tek eser söz

[178] Sayın Güder'in hazırladığı metindeki yanlış okumalar tahmin edilebilecek olandan çok çok fazladır. Bunların gösterilmesi ayrı bir çalışmayı gerektirmektedir. Hazırlanan metnin, başta danışman olmak üzere jüri üyeleri tarafından ciddiyetle incelenmediğini de gösteren, anlamamaya bağlı yanlış okuma örneklerinden bazılarını, konu hakkında bir fikir vermesi için belirtmekte yarar vardır. Bunlar, gösterilen şekilde mutlaka düzeltilmelidir (verilen sayılar, Güder'in hazırladığı metindeki beyit numaralarıdır. Beyitler için bkz. Güder, *agt*, s. 145-391.): Ḫone alur > Ḫar ne olur, 57; yiri > bizi, 213; Hāyını > Hāniyi, 307; biñ > big "bey", 441; buñ > bük "fundalık", 501, 513; Şāh-ı Mervān iti sāyil > Şāh-ı Merdān eytdi sen bil, 745; dāduñuz > Dāduger <f. Dād-ger, 980; bil ki > bilik "ok kuburu", 1056; yüz liḳā > beẕ-liḳā, 1354; öz Yezīd > ez-Yezīd, 1362; pīr ü bār> Bir ü Bar "Bir ve Var (Allah)", 1524; Ad Nehem oḳırlardı > Edhem oḳırlar-ıdı, 1649; mebherar Saʿīd > sipeh-dār-ı saʿīd, 1778; eyerber gidüben > eyer berk idüben, 1816; yüzüñi > yüzügi, 1872; bār u māḥ > bā-rumāḥ <f.+a. bā-rimāḥ "mızraklarla", 1978; söylendi > söykendi "yaslandı", 1989; bilüñ > yıluñ, özüni> uzunı, 2183; Ve ileyhi > Vālih ü, 2259; ḫayruslar > ḫīre-ser, görince > gör nice, 2288; egülmedi > oñulmadı, 2308; bunlar azād > bunlara zād, 2506; göz > gürz, 2604; çerīre > cezīre, 2622; Bir mirüben > Yirmirüben "yalvararak", 2692…

[179] "Maktel". *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergah Yay., İstanbul, 1986. c. 6, s. 126; Güngör, Şeyma. "Maktel-i Hüseyin", s. 456.

[180] Ertekin, *agm*, s. 86.

[181] A. Atilla Şentürk - Ahmet Kartal, *Üniversiteler için Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergah Yay. İstanbul, 2004, s. 138.

[182] Metin And, *Ritüelden Drama Kerbelâ*, Yapı Kredi Yay. Ankara, 2002, s. 193-198.

konusu olduğunu fark edenler de var gibidir[183]. Ancak bu konu üzerinde maalesef şimdiye kadar hiç durulmamıştır.

2005 yılında, konumuz olan *Maktel-i Hüseyn*'in bir nüshasının, A. Mahir Ethembabaoğlu tarafından günümüz harflerine çevrilmiş şeklinin, 'Lut oğlu Yahya' müellif adıyla yayınlanmasıyla[184] müellif adıyla ilgili mesele, artık iyice çığırından çıkmıştır. Kitabın başına yayınevi tarafından eklenmiş olan yazıda, yazma haldeki eserin başkası tarafından kendisine verildiği, eserin çok yıpranmış olduğu için tamir amacıyla yapıştırılan 1172/1759 ve 1178/ 1765 tarihli iki senetten yola çıkılarak eserin bu tarihlerden çok daha önce yazıldığının anlaşıldığı bilgileri Ethembabaoğlu'nun ağzından aktarılmaktadır[185]. Yine bu yazıda, Lut oğlu Yahya, Ebu Mihnef, Abdurrahman b. Mihnef'le ilgili bazı bilgiler verildikten sonra "Ancak Sayın Ethembabaoğlu, el yazmasında adı geçen 'yazıcı Yahya'nın 'Lut oğlu Yahya' ile aynı kişi olmadığı görüşündedir. Köklü araştırmasına dayanarak Yazıcı Yahya'nın 'Yusuf ile Zeliha'yı da yazıya çekmiş olan ve Hicri 990 yılında ölen Yahya Bey olabileceğini düşünmektedir"[186] şeklinde garip ifadelere yer verilmektedir. Ancak bu ifadelerden anlaşılan odur ki, müellif adıyla ilgili 'Lut oğlu Yahya' düşüncesi Ethembabaoğlu'na aittir ve bu konuda kendisi hayli kafa yormuş olmalıdır. Sayın Ethembabaoğlu'nu yanıltan beyit şudur (Bu beyit yararlandığımız

---

[183] Smith, Ertaylan'ın Yûsuf-ı Meddâh'a ait olarak gösterdiği eserler arasında, *Maktel-i Hüseyn*'in de bulunduğunu; fakat Bombaci'nin bu eserin Şâdî Meddâh'a ait olduğuna inandığını bildirir (bkz. Smith, *age*, s. 6.). Ancak Bombaci, Melikoff'un görüşlerinden de yararlanarak, Maktel-i Hüseyn'le ilgili genel bilgilerden (yazım yeri, yılı vs.) bahseder ve eserin Şadi Meddah'a ait olduğunu söyler. Yani, burada, Ertaylan'ın yazısında söylenenler hakkında herhangi bir değerlendirme yoktur (bkz. Alessio Bombaci, *La Letteratura Turca Con Un Profilo Della Letteratura Mongola*, (nuova edizione aggiornata), Sansoni- Accademia, Milano, 1969. s. 307.).

[184] Lut Oğlu Yahya, *Kerbelâ Destanı (Maktel-i İmâm Hüseyin)*, (Derleme ve Çevrim Yazı: Ahmet Mahir Ethembabaoğlu), Alev Yay., İstanbul, 2005.

[185] Lut oğlu Yahya, *age*, s. ii.

[186] Lut oğlu Yahya, *age*, s. iii.

nüshaların tümünde hemen hemen aynıdır. Verilen sayı, hazırladığımız metindeki beyit numarasıdır):

İbn-i Miḥnef Lūṭ oġlı söyledi
Yezdi Yaḥyādan rivāyet eyledi (105)

Ethembabaoğlu, ikinci mısradaki (kendisi tarafından yanlış okunmadıysa) müstensih hatasından (Yezdî > Yazıcı) kaynaklanan 'Yazıcı Yahya' ismi üzerinde de gereksiz yere kafa yormuştur. Aynı beyitler kendi neşrinde şöyledir (verilen sayı, beyitteki ilk mısra numarasıdır):

İbn-i Muhnef[187] Lut oğlu söyledi
Yazıcı Yahya'dan rivâyet eyledi (120)

Meselenin aslı şöyledir: Hazırladığımız metinde de görüleceği üzere, *Maktel-i Hüseyn* müellifi, olayların bir râvîye dayanılarak anlatıldığını ara sıra hatırlatır[188]. Bunlardan biri de yukarıda verdiğimiz beyittir. Beyitte söylenmek istenen şudur: 'Bu olayı/ olayları, Lut oğlu İbn-i Mihnef, Yezdî (< Ezdî) Yahya'dan rivayet ederek anlatmıştır.' Önceden üzerinde durulduğu gibi, bu kişi, Ebû Mihnef lakaplı 'Lût b. Yahyâ b. Saîd b. Mihnef b. Selîm el-Ezdî'dir[189]. *Maktel-i Hüseyn* müellifi, Ebu Mihnef'in kitabını görmediyse de, en azından Kerbelâ ile ilgili rivayetlerin büyük kısmının bu kişiden aktarıldığını biliyordu. Doğal olarak o da kendisinden öncekiler gibi bu kişinin adını zikretmeyi gerekli görmüş; ismi yanlış vermek pahasına da olsa (bu yanlışlık bütün nüshalarda görüldüğü için müellif hatası olarak kabul edilebilir)

---

[187] Buradaki 'İbn-i Muhnef' okuyuşuyla ilgili de aynı durum söz konusu mudur, bilmiyoruz; fakat başka bir yerde, nüshadaki ilgili kısmın da fotokopisi verildiği için karşılaştırma imkânı olduğundan, bu ismin, yanlış olarak, aynı şekilde okunduğu görülmektedir. Eserin aslında, 'İbn-i Menḥaf' yazılıdır (bkz. Lut oğlu Yahya, *age*, s. 66-67).
[188] bkz. Hazırladığımız metnin 105, 144, 1843, 1950, 1951, 2746, 2747. beyitleri.
[189] Ebû Mihnef ve eserleri hakkında bkz. Güngör, "Maktel" ve "Maktel-i Hüseyin", s. 456; Karahan, *agt*, s. 3-4; Ertekin, *agm*, s. 82-83.

bunu yapmıştır. Burada, 'İbn-i Mihnef' ve 'Lut oğlu' tabirleri yanlıştır. Rivayet kaynağıyla ilgili yapılan açıklamanın, 'Ebû Mihnef Lût, babası Yahyâ el-Ezdî'den aktardı' anlamını ifade edecek şekilde olması gerekirdi. Bu durumun maalesef farkına varamamış, bugüne kadar yazılanları muhtemelen incelememiş olan Ethembabaoğlu, yukarıda bahsettiğimiz gibi müellif adıyla ilgili garip düşünceler ileri sürmüş, daha da vahîmi 'Lut oğlu Yahya' adına bir *Maktel-i Hüseyn*'i de literatüre sokmuştur. Bu durum da açıkça göstermektedir ki eser neşri için, Osmanlı harfleriyle yazılan eserleri okuyabilmenin verdiği güven hissinin yanında, konuyla ilgili ciddî araştırma yapmaya da gerek vardır.

Ethembabaoğlu'nun hazırladığı metindeki (nüsha elimizde olmadığı ve bizim incelediğimiz nüshalardan kısmî farklılıklar arz ettiği için sadece bağlam dikkate alınarak tespit edilebilecek, meselâ s. 6, 155. mısra: 'Birincinin > Bir nicenin' gibi) okuma yanlışlarını, bir kenara bırakıp dikkatimizi çeken bazı hususlara değinelim:

Bizim incelediğimiz nüshaların hepsinde Yezid'in Kerbelâ olayından sağ kalanları Medine'ye göndermesiyle olay biter. Ethembabaoğlu'nun neşrettiği metinde ise, Yezid'ten sonraki Emevî devlet başkanlarından bazılarının olayları anlatılır ve hikâye (s. 161: 4818. mısrada 'sâhib-i hurûc' olarak ifade edilen) Ebû Müslim'in tarih sahnesinde görülmesinin ardından sona erer[190]. Dolayısıyla bu kısımlar incelediğimiz nüshalarda yoktur. *Maktel-i Hüseyn*'in 3313 beyit olduğu bildirildiğine (bkz. Hazırladığımız metin: 2815. beyit) ve incelediğimiz nüshalardaki beyit sayısı bundan az olduğuna göre (bu nüshalar içinde beyit sayısı en fazla olanı

[190] Bkz. Lut oğlu Yahya, *age*, s. 148-162.

M2 nüshası olup, nüshada yaklaşık 3174 beyit vardır), Ethembabaoğlu'nun neşrettiği nüshada fazladan bulunan beyitler, Maktel-i Hüseyn'in orijinal beyitleri ile benzer olabilir.

Yapılan neşirde, diğer nüshalarda gördüğümüz dört halife ismi ve 'Sünnî/ Sünnîler' kelimesine birçok yerde rastlanmaz[191]. Dört halife ismi ilk kez, (hazırladığımız metindeki 2213. beyitle aynı bağlamda olan) s. 124; 3706. mısrada[192]; 'Sünniler' kelimesi de (incelediğimiz nüshalardan farklılık arz eden kısımda) s. 148; 4394. mısrada geçer. Bunun yanında, diğer nüshalarda hemen hemen aynı şekliyle görülen beyit ve mısralar bu neşirde farklıdır. Basit bir örnek vermek gerekirse: Hz. Hüseyin'in kardeşi Ebûbekir b. Ali'nin savaş meydanına girişinin anlatıldığı kısımdaki iki beyit şöyledir (sayılar hazırladığımız metindeki beyit numaralarıdır ve bu beyitler diğer nüshalarda da hemen hemen aynıdır):

Eytdi Būbekr-i ʿAlī iy şīr-i Ḥaḳ
Degdi nevbet baña yazıldı varaḳ (1436)

---

[191] *Maktel-i Hüseyn* metnini hazırlarken faydalandığımız M2 nüshasında da (nüsha bilgileri tezimizin ilgili kısmındadır) dört halife ismi geçen bazı beyitlerin metinden çıkarıldığı anlaşılmaktadır. Hazırladığımız metindeki 1088. ve 1095. beyitlerin benzerleri, M2 nüshasında 44a-44b'de olup bu beyitlerin arasında var olan dört halifenin övüldüğü kısım, M2 nüshasındaki metinden çıkartılmıştır. Ancak bu işi yapanın, ilgili kısımdan sonra gelen beyiti de metinden çıkarması gerekirdi (aşağıdaki ikinci beyit). Bu beyit, yapılan işi ele vermektedir. Hazırladığımız metnin1088. beyitiyle benzer beyit şudur (M2: 44a):

Her ki düşmāndur Muḥammed āline
Aña raḥmet yoḳ olur ḍarb-ı şedīd

1095. beyitin benzeri olan bir sonraki beyit ise şöyledir (M2: 44b):

Birbirinden kim buları ayırur
Ṭamu içinde ḳalısardur ḳadīd

Görüleceği üzere bu beyitten önce bazı kişiler sayılmış, bunların birbirinden ayırılmaması gerektiği, bu beyit ile ifade edilmiştir. İlgili kısım metinden çıkarıldığı için burada kimleri birbirinden ayıranın cehennemde olacağı anlaşılmamaktadır.

[192] Ethembabaoğlu beyit numarası yerine mısra numarası vermeyi tercih etmiştir.

Ceng içinde ḳaldı Būbekr-i ʿAlī
Ḳulları oldı şehīd ol dem velī (1469)

Benzer beyitler, Ethembabaoğlu neşrinde (s. 82'de, sırasıyla 2481-2482 ve 2487-2488. mısralar) şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

Etdi İmâm oğlu Ali iy şîr-i Hak
Değdi nevbet bana yazıldı varak

Cenk içinde kaldı ol Şâh Ali
Kulları oldu şehid çün ol Veli

Görüldüğü gibi, beyitlerde anlam tamamen değişmiştir. Konuyla ilgili örnekleri çoğaltmak mümkündür. Sünnî/ Sünnîler kelimesine gelince: İncelediğimiz nüshalardaki bazı mısralarda 'Sünnî/ Sünnîler' olarak geçen kelime, Ethembabaoğlu neşrinde 'Mü'min/ Mü'minler' olarak karşımıza çıkar ve bu kelimeler bazı yerlerde hiçbir şekilde vezne uymaz. Mesela, hazırladığımız metindeki 448. beyit şöyledir:

Müslim eydür Sünni misin yā nigār
ʿAvrat eydür Sünniyem iy nāmudār

Aynı beyit Ethembabaoğlu neşrinde, s. 29; 895-896. mısralarda şöyledir:

Müslim eder Mü'min misin ya nigâr
Avret eder mü'minem yâ namüdar

Burada, beyitin ilk mısraındaki 'Sünnî' kelimesi (zihaf yapılmak şartıyla) vezne uyarken, 'Mü'min' kelimesi, hiçbir şekilde uymaz[193]. Bu tür örnekler de oldukça fazladır. Son olarak, Babaoğlu'nun neşrinde karşılaştığımız bazı kelime ve ibarelerin, incelediğimiz nüshalarda olmadığını da bildirelim. Bunların en dikkat çekeni, 'Yezid' kelimesinin hakaret anlamıyla çok sık kullanılmasıdır (s. 45: 1396; s.

---

[193] Aynı durum M2 nüshasında da göze çarpar. 18b'deki beyit şöyledir:

Müslim eydür mü'min misin yā nigār
Ḫātun eydür mü'minem iy nāmudār

48: 1491; s. 70: 2129; s. 156: 4652; s. 160: 4797. mısralar). Bu şekilde bir kullanım incelediğimiz diğer nüshalarda yoktur[194]. Diğer dikkat çekici bir husus metinde oldukça yaygın şekilde kullanılan (Örneğin, s. 52: 1611; s. 53: 1638; s. 64: 1986 vs. mısralar) 'Şah Hüseyin' ibaresidir. Diğer nüshalarda var olan, Hüseyin kelimesinin başındaki 'ol', 'hem', 'kim' gibi bazı kelimeler, bu neşirde 'Şah' olarak karşımıza çıkar. 'Ber-dâr' kelimesine (s. 147: 4373; s. 148: 4415 vs. mısralar) diğer nüshalarda rastlanmadığı gibi, kılıç ile vurulan kişinin 'salatalık gibi' (misl-i hıyar, s. 54: 1672; manend-i hıyar, s. 72: 2194; s. 76: 2318. mısralar) yarılmasına da rastlanmaz. Bu son durum, metindeki bazı ibarelerin avamîleştirildiğini, dolayısıyla halk arasında eserin yaygın bir şekilde okunduğunu gösterir niteliktedir[195].

Konumuz olan *Maktel-i Hüseyn* ile ilgili üzerinde duracağımız son çalışma, 2007 yılında hazırlanan bir doktora tezidir[196]. Bu çalışma ile birlikte eserin müellifi olarak 'Âşıkî' mahlaslı birisi gündeme getirilmiştir. İleride ayrıntılı olarak değinileceği üzere çalışılan nüshada Âşıkî'ye âit kısımlar yok değildir. Ancak eser, konumuz olan *Maktel-i Hüseyn*'in eklemelerde bulunulmuş ve yer yer değiştirilmiş bir nüshasından başka bir şey değildir. Bununla beraber bu tezin en ilgi çekici yanı, Mustafa Özkan danışmanlığında hazırlanmış olmasıdır. Sayın Özkan, on yıl önce hemen hemen aynı metnin Sayın Güder[197] tarafından çalışıldığını, geçen zaman zarfında unutmuş olmalıdır ki öğrencisinin, çalıştığı metni başka bir şâire ait

---

[194] Sadece, M2 nüshasında, Hz. Hüseyin karşıtları için 'Yezidler' denilmektedir (bkz. M2: 13b: İtmeyeler bu Yezīdler kāruzār). Diğer nüshalarda böyle bir kullanım yoktur.

[195] Yeri gelmişken, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayınlanmak üzere, Sayın Ali Öztürk ve birkaç kişi tarafından, ellerinde bulunan bir nüshadan yola çıkılarak hazırlanan *Maktel-i Hüseyn*'in bazı beyitlerinden, Sayın Öztürk vasıtasıyla haberdar olduğumuzu, bu beyitlerin bazısının, Sayın Ethembabaoğlu'nun neşrettiği metindekilerle benzer olduğunu belirtelim(eserin sonundaki yirmi küsur tane beyit hemen hemen aynıdır). Kitap, henüz yayınlanmadığı için tam olarak inceleme imkânımız olmamıştır.

[196] bkz. Demirel, *agt*.

[197] Güder, *agt*.

müstakil bir eser olarak ele almasına engel olmamıştır. Bunu, Sayın Demirel'in, tezinin hiçbir yerinde kendi hazırladığı metinle Güder'in hazırladığı metnin karşılaştırılmasına yönelik herhangi bir açıklamada bulunmamasından açıkça anlamaktayız[198].

Demirel'in, aynı danışman hoca ile, aynı enstitüde hazırlanan, aynı konudaki çalışmayı incelememiş olması büyük bir eksikliktir. Kanaatimizce bu eksikliğin sebebi, araştırmacının kaynaklara karşı gösterdiği ilgisizliktir. Şu durum bahsettiğimiz ilgisizliği yeterince göz önüne sermektedir: Sayın Demirel, Nureddin'in eseriyle ilgili olarak "Hacı Nureddin Efendi'nin Maktel-i Hüseyin'i, 940/1530-1'de telif edilmiş manzum bir eserdir." şeklinde vermiş olduğu bilginin kaynağı olarak Şeyma Güngör'ü göstermiştir[199]. Nureddin'in eseri elde mevcut olduğuna göre, bu eserle ilgili herhangi bir bilginin, eser incelenerek eserin kendisinden alınacağı herkesçe malumdur. Haddizatında Ş. Güngör de, *Hadikatü's-Süedâ*'nın başına koyduğu inceleme yazısında bu eserin telif tarihiyle ilgili olarak Abdulkadir Karahan'ın tezine göndermede bulunmaktadır[200]. Karahan, ilgili çalışmasında, Nureddin'in eserinde yazım yılı olarak verilen hicrî yılın miladî yıl olarak karşılığını büyük bir ihtimalle sehven '940/ 1630-31' şeklinde yanlış vermiştir[201]. Güngör, Demirel'in ifadesinde de görüldüğü gibi, bu yanlışlığı '640/1530-1' şeklinde kısmen düzeltmiştir[202]; fakat bu şekilde verilen miladî yıl karşılığı da yanlıştır. Ancak Sayın Güngör, daha sonra yazmış olduğu ansiklopedi

---

[198] Demirel, Güder'in çalışmasına yalnızca tek bir yerde, o da dipnotta göstermek suretiyle, değinmektedir. bkz. Demirel, *agt*, s. 7.
[199] bkz. Demirel, *agt*, s. 5.
[200] bkz. Fuzûlî, *age*, s. XXVII.
[201] bkz. Karahan, *agt*, s. 26.
[202] bkz. Fuzûlî, *age*, s. XXVII. Güngör, burada eserin yedi defa basıldığını belirtmiş ve ilgili dipnotta da basım yıllarını ayrı ayrı vermiştir.

maddesinde bu yanlışı düzeltmiş ve tarihi '940 (1533-34)' şeklinde doğru olarak eşleştirmiştir[203]. Buradan da anlaşıldığı gibi Sayın Demirel, Nureddin'in eseriyle ilgili bilgiyi, ikinci el kaynaktan almakta bir sakınca görmemenin yanında, ikinci el kaynaklardan da olması gerektiği gibi istifade edememiştir[204]. Dolayısıyla Sayın Demirel'den, tezimizin bu kısmında şimdiye kadar üzerinde durduğumuz çalışmaları inceleyip konumuz olan *Maktel-i Hüseyn*'in müellifiyle ilgili sorunu fark etmesini beklemek mümkün gözükmemektedir[205].

Sayın Demirel'in, büyük ihtimalle danışmanının tavsiyesiyle, bir *Maktel-i Hüseyn* üzerinde çalışmış olması oldukça önemlidir. Ancak, çeşitli kütüphanelerde birçok *Maktel-i Hüseyn* varken Sayın Demirel eksik bir nüsha üzerinde çalışmayı tercih etmiştir. Demirel'in üzerinde çalıştığı nüsha, TDK Kütüphanesi'nde olup (Yz. A 84/1) ilgili kataloğa eser adı olarak *Maktel-i Hüseyin*, müellif adı olarak da Sâfî yazılmışdır[206]. Müellif olarak Sâfî'nin yazılmasının sebebi Sayın Demirel'in de belirttiği gibi[207], nüshanın sonunda bulunan Sâfî'ye ait kasîdedir. Demirel'e göre, kendisinin eserin müellifi olarak kabul ettiği Âşıkî'nin de kimliği tam olarak belli değildir[208]. Âşıkî'nin kimliği bizler için fazlaca önem arzetmemektedir. Bizleri ilgilendiren husus, onun konumuz olan *Maktel-i Hüseyn*'in değişik yerlerine (bu yerler genelde meclis sonları veya başlarıdır) çeşitli eklemeler yapmış olduğudur. Bu eklemelerin dışında kalan mısra ve beyitlerdeki farklı ifadelerin, Âşıkî'den mi yoksa

---

203 bkz. Güngör, *"Maktel-i Hüseyin"*, s. 456.

204 Demirel'in kaynaklara karşı ilgisiz tutumunun diğer bir örneği de, tezinde Âşık Çelebi ile ilgili bir bilginin kaynağının *Latîfî Tezkiresi* olduğunu belirtmesi; fakat bu bilgiye kaynak olarak ilgili tezkire yerine Fuat Köprülü'nün bir çalışmasını göstermesidir(bkz. Demirel, *agt*, s. 5-6).

205 Kanaatimizce Sayın Demirel, Ethembabaoğlu'nun hazırladığı neşri de incelememiş; sadece kitabın başına yayınevi tarafından konulan yazıyı okumakla yetinmiştir (bkz. Demirel, *agt*, s. 7).

206 bkz. *Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu*, s.326. Bu nüsha tahminimize göre baş tarafından en az on beş varak eksiktir.

207 Demirel, *agt*, s. 8, 13.

208 bkz. Demirel, *agt*, 9-13.

daha önceden istinsah edilen ve onun eline geçen nüshadan mı kaynaklandığı meselesi ayrı bir araştırmayı gerekli kılmaktadır.

Âşıkî'nin konumuz olan *Maktel-i Hüseyn*'in değişik yerlerine yaptığı eklemeleri[209] bir tablo hâlinde gösterip daha sonra açıklama yapmak konuyu daha anlaşılır kılacaktır[210].

Sıra	Hazırladığımız metne göre eklemelerin yapıldığı beyit araları		Yapılan eklemeler ve beyit araları
	Meclis durumu	Beyit Numarası	
1	İkinci meclis sonları	575	2b:14
		-	**2b:15 - 3b:8**
	Üçüncü meclis başı	581	3b:9
2	Beşinci meclis başları	1133	20a:7
		-	**20a:9 - 20b:6**
	Beşinci meclis başları	1134	20b:7
3	Beşinci meclis sonu	1335	26a:12
		-	**26b:1 - 27a:1**
	Altıncı meclis başları	1344	27a:2

[209] Bu eklemeleri, 'Âşıkî' mahlasının kullanımı, farklı nazım şekli ve kullanılan veznin değişik oluşu (eklemelerin tamamı hezec bahrindeki kalıplar ile yazılmıştır) gibi ölçütlere göre tesbit edebiliyoruz. Bu sebeple, yapılan eklemelerin bizim tesbit ettiklerimizden ibaret olduğunu söylemek mümkün değildir.

[210] Sayın Demirel'in tezinde metin kısmı, 136 ile 345. sayfalar arasında bulunmaktadır. Demirel, nüshadaki beyitlere metnin bütünlüğünü esas alan numaralar vermek yerine, her bir sayfadaki beyitleri kendi aralarında numaralandırmayı tercih etmiştir. Tabloda, Âşıkî kısmında yer alan beyitlerin numaraları, Demirel'in çalışmasında verdiği beyit numaralarıdır. Örneğin, 2a sayfasındaki 1. beyit, tarafımızdan '2a:1' şeklinde gösterilmiştir.

4	Altıncı meclis sonları	1659	35b:2
		-	**35b:4 - 35b:11**
	Yedinci meclis başları	1664	35b:12
5	Yedinci meclis sonları	1944	44b:15
		-	**45a:1 - 45a:15**
	Sekizinci meclis başı	1947	45b:2
6	Sekinci meclis	2170	52b:12
		-	**52b:13 - 53a:7***
		2172	53a:9
7	Sekizinci meclis sonları	2221	54b:12
		-	**54b:14 - 55a:11***
	Sekizinci meclis sonu	2242	55a:12
8	Dokuzuncu meclis sonu	2544	63b:9
		-	**63b:10 - 64a:4***
	Onuncu meclis başı	2547	64a:7
9	Onuncu meclis	2715	69a:5
		-	**69a:6 - 69b:7**
		2726	69b:8
10	Maktel sonu	2775	71a:2
		-	**71a: 3 - 71b:13***

* ‘Âşıkî’ mahlası bulunmayan gazel veya kasîde.

Yapılan eklemeleri ayrıntılı olarak ele almadan önce, bunların gazel mi, yoksa kasîde mi olduklarını belirlemek gerekmektedir. Demirel, tezinin ilgili

kısmında, yukarıdaki tabolada Âşıkî mahlaslı olan eklemeleri (altı adet) tek tek ele almakta ve her birini kasîde olarak isimlendirmektedir[211]. Ancak bunlar incelendiğinde, yapılan eklemelerin hemen hepsinin (tabloda 4. ve 10. sırada gösterilenler hâriç) musammat gazel[212] özelliği taşıdığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bunları kasîde yerine gazel olarak isimlendirmek kanaatimizce daha doğrudur. Tablodaki vermiş olduğumuz sıra numaralarına göre, yapılan eklemeleri tek tek açıklamakta fayda vardır:

1. Burada 'sen' redifli 11 beyitlik bir gazel ve hemen ardından 13 beyitlik ayrı bir gazel vardır. Tahallüs beyiti (içinde 'Âşıkî' mahlası bulunan beyit) ilk gazelde olmamasına rağmen ikinci gazelde vardır. Ancak ikinci gazelin matla beyitinden sonraki beyit, gazeldeki konuyla ilgili olmasına rağmen farklı kâfiyelidir.

2. 13 beyitlik "olmaz" redifli gazelde tahallüs beyiti bulunmaktadır.

3. 16 beyitlik mutavvel gazelde tahallüs beyiti vardır.

4. 8 beyitlik gazelde tahallüs beyiti vardır.

5. 'gider' redifli 15 beyitlik gazelde tahallüs beyiti vardır.

6. 10 beyitlik gazelde tahallüs beyiti yoktur.

7. 13 beyitlik gazelde tahallüs beyiti yoktur.

8. 'imişsin' redifli 10 beyitlik gazelde tahallüs beyiti yoktur.

9. 17 beyitlik mutavvel gazelde tahallüs beyiti vardır.

10. Sâfî'nin meşhur 'yâ Hüseyn' redifli 26 beyitlik kasîdesi vardır.

Yukarıdaki tabloya dikkat edildiğinde, yapılan eklemeler için çoğunlukla meclis sonları ile meclis başları seçildiği anlaşılır. Sadece üçüncü meclisin sonları ile

---

[211] bkz. Demirel, *agt*, s. 10-12.
[212] Musammat gazel için bkz. Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, (6. Baskı), Dergah Yay., İstanbul, 2003, s. 18.

dördüncü meclisin başları arasına herhangi bir ekleme yapılmamıştır. 10. sırada yer alan Sâfî'nin kasîdesinin, müstensih tarafından esere eklenmiş olma ihtimali söz konusudur. Bu kasîde dışında tahallüs beyiti bulunmayan gazellerin ise, Âşıkî tarafından esere eklendiğini kabul etmek için hangi bir engel yoktur. Çünkü bunlar da içlerinde tahallüs beyiti bulunan gazellerle aynı özellikleri(musammat gazel) taşımaktadır. Yapılan eklemelerle ilgili olarak, tabloda 7. sırada gösterdiğimiz 13 beyitlik gazel bizlere önemli ipuçları vermektedir. Bu gazelin, hazırladığımız metindeki 2222-2249. beyitlerden bir kısmının çeşitli şekillerde değiştirilmesi yoluyla yazıldığı ilk bakışta anlaşılmaktadır. Örneğin, hazırladığımız metindeki 2222. beyit şu şekildedir.

Benem ol dünyāda çoḳ miḥnet gören
Benem aḫı ol şehīd-i Kerbelā

Bu beyit, aynı nazım şekli, fakat farklı bir vezin esas alınarak şöyle değiştirilmiştir(54b:14):

Benüm ol dünyāda çoḳ cefā çeküp gören miḥnet
Benün ṣusuz viren cānı benüm şehīd-i Kerbelā

Buradaki benzerliğin dışında diğer bir önemli husus da, gazelin sonuncu beyitinde(55a:11), sabah olunca Hüseyin'in başının ruhbandan alındığı ve onun da 'dert ile kaldığı' ifade edilmektedir. Ancak beyitin ardından gelen, ekleme yapılmayan kısımda sabah olunca ruhbandan Hüseyin'in başının alınması olayı tekrar ifade edilmektedir(55b:2-4). Bu durum, elde mevcut olan bir esere sonradan ilaveler yapıldığını ayrıca ispatlamaktadır.

Demirel tarafından hazırlanan metin ele alındığında ise, öncelikle kullanılan yazıçevrim(transkripsiyon) alfabesinin farklılığı göze çarpar. Sayın Demirel'in tercih

ettiği alfabe kullanışlı olmaktan uzaktır ve bu alfabeyi kendisinin dışında kullanan başka birisinin olup olmadığı merak konusudur[213]. Hazırlanan metinde, yer yer vezin kontrolü yapıldığına dâir dipnot bilgileri mevcut olmasına rağmen, bu iş için maalesef gerekli özenin gösterilmediği ortadadır. Ayrıca bazı beyitlerde kâfiye uyumunu sağlamaya yönelik birtakım değişikliklere gidilebilecekken bu da ihmal edilmiştir. Bazı kelime ve ibarelerin okunmasında ortaya çıkan yanlışlıklar da oldukça fazladır[214]. Doğru okunan kelimelerden birkaç tanesi de araştırmacı tarafından yanlış anlaşılmıştır[215].

Sayın Demirel'in çalışması ile, konumuz olan *Maktel-i Hüseyn*'in yazarı olarak, 'Kastamonulu Şâzî' ve 'Lut oğlu Yayha'dan sonra bir de 'Âşıkî'nin literatüre girdiğini; böylece eserin müellifiyle ilgili sorunun biraz daha büyüdüğünü ifade ederek çalışmamızın bu kısmını bitiriyoruz.

---

[213] Alfabe için bkz. Demirel, *agt*, s. xiii.

[214] Demirel tarafından hazırlanan metindeki, düzeltilme imkanı varken olduğu gibi bırakılan vezin ve kâfiye sorunları ile yanlış okumaları belirtmek için ayrı bir çalışma yapılabilir. Bu sorunlara birkaç basit örnekle şu şekilde işaret edebiliriz: 29b:13, 61a:3[1] ve 64a:11 beyitlerinde müslimān olarak okunan kelime, müsilmān şeklinde okunduğunda vezin düzelir. 14b:11'de nāmudār-ı pehlivān şeklindeki tamlama, pehlivān-ı nāmudar şeklinde değiştirilirse kâfiye sorunu ortadan kalkar. Yanlış okumaların bir kısmı da gösterilen şekillerde düzeltilebilir: ṭarafa> ṭarāḳa, 2a:6; dikmediler> diñmediler, 2a:14; yeridüñ> Yezīdüñ, 8b:8; baña> bege, 10b:15; olunca> ölünce, 20a:14; öldiler> oldılar, 23a:2; Ṣal anı didi aña Furāt'da Ḥaḳ> Hel etā didi aña Ḳur'ānda Ḥaḳ, 23b:14; siyāhdār> sipāhdār, 28b:13; Yā Ḫiṭābe yā Hūhnide> Yā Ḫıṭāya yāḫu Hinde, 31b:14; Geldüñ> Geldük, 36b:1; İş yaḳın> Işıḳın "miğferini", 38b:12; 'Uḳayl'e> oḳ-ile, 41a:7; sordum-ıdı> sürdüm-idi, 46b:13; sordugı> sürdügi, 55a:2; bertemişdür> yaratmışdur, 59b:2; küçecüḳ> kocacuḳ, 62b:2…İlgili örneklerin geçtiği beyitler için bkz. Demirel, *agt*, s. 136-345.

[215] Metinle ilgili hazırlanan sözlükte, bazı kelimelerin, dolayısıyla kelimelerin geçtiği mısraların, doğru anlaşılamadığını görmekteyiz. Örneğin, 'alay' kelimesi hazırlanan sözlükte şu şekilde açıklanmıştır: "**alay** is. (< Yun. alayi) 1. Herhangi bir törende veya gösteride yer alan topluluk. 2. Asker topluluğu. 3. Çok kalabalık."(bkz. Demirel, *agt*, s. 361-362). Oysa kelimenin geçtiği bağlamlar 'ön taraf, huzur, kat' olarak kelimeyi anlamayı ve açıklamayı gerektirmektedir. Dolayısıyla 'alay' kelimesinin, metinlerde daha sık geçen 'iley' kelimesiyle aynı anlamda kullanıldığını söyleyebiliriz(Bu bağlamda 'al' ve 'il' kelimeleri için bkz. Şinasi Tekin, "Türkçedeki Bazı Çekim Eklerinin Tarihi Üzerine ve +leyin Eki Hakkında", *İştikakçının Kösesi Türk Dilinde Kelimelerin ve Eklerin Hayatı Üzerine Denemer*, Simurg Yay., İstanbul, 2001, s. 232, 235.). Bu şekilde yanlış anlaşılan kelimelere, benzer iki örnek de 'avn ve sekīne kelimeleridir(bkz. Demirel, *agt*, s. 376, 682). Her iki kelime de metinde özel isim olarak kullanılmıştır. Örnekler çoğaltılabilir.

C. ESERİN VARKA VE GÜLŞÂH İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Şimdiye kadar henüz 'Yûsuf-ı Meddâh' ismine, *Maktel-i Hüseyn*'in herhangi bir nüshasında tesâdüf edilememiştir. Bu sebeple *Varka ve Gülşâh* ile *Maktel-i Hüseyn* arasındaki benzer beyit, mısra ve ibareler karşılaştırılacaktır. Bu karşılaştırma, bizce her iki eserin de aynı kalemden çıktığını gösterir niteliktedir. Beyitlerden sonra verilen sayılar, *Varka ve Gülşâh*'ın Sayın Köktekin tarafından yayınlanan metnindeki[216] ve bizim hazırladığımız *Maktel-i Hüseyn* metnindeki beyitleri gösterir. *Maktel-i Hüseyn*'in K nüshasından ise nadiren alıntı yapılmıştır.

Maktel-i Hüseyn	*Varka ve Gülşah*
Yarın anda söylene bāḳī kelām (227)	Yarın anda söylene bāḳī kelām (775)
Günbed urdı ṣıçradı atdan yire (426)[217]	Künbed urdu ata oturdı geri (732)
Bir dem içre yüz yigirmisin biçer Ḳalanı her biri bir yaña ḳaçar (428)	Ol ḳavimden otuz ikisin biçer Ol ḳalanı pāy-dār olmaz ḳaçar (1241)
Bir ġırī ḳopdı vü feryād u nefīr Dün içinde hāy-u-hūy u dār u gīr (438) Çün ṣabāh oldı vü baş ḳaldırdı gün (441, 749, 2677)	Naʿralardan hāyuhūy u dār u gīr Gökyüzine çıḳdı feryād u nefīr (548) Çün ṣabāh oldı başın ḳaldırdı gün(653)
Ṭāḳatı ṭāġ oldı düşdi at yire ʿAḳlı yoḳ Müslim ki kendüyi dire (462)	ʿAklı gitdi düşdi atından yire Ḳanı ṭāḳat kim ṭura ʿaḳlın dire (1122)

[216] Beyitler için bkz. Köktekin, *age*, s. 121-295.
[217] 'Günbed ur-' tabirine çağdaş başka eserlerde tesâdüf edemedik.

	Ṭāḳatı ḳalmadı kim ʻaḳlın dire Düşdi atından şoloḳ sāʻat yire (1664)
Ben fidā ḳılam size cān u tenüm (496)	Varḳaya ḳıldı fidā ol cān u ten (1372)
Virdiler bir Sünniye eltir keşān (565)	Virdi ḳullar eline iltür keşān (626)
Ne ṣorarsın Kūfe'nüñ ḥāli nedür Leşker-i enbūh anuñ üstündedür (590)	Kim ne diyelüm Yemen ḥāli nedür Leşker-i enbūh anuñ üstindedür (432)
Kūfe'nüñ ḫalḳı ʻaẓīm oldı zebūn (679)	Varḳa elinden ʻaẓīm oldı zebūn (306)
Çün işitdi ḳayġulu oldı ʻaẓīm Göñli ṭoldı ġuṣṣa vü teşvīş ü bīm (722)	Göñli ṭolu ġuṣṣa vü teşvīş ü bīm Ol ḫaberden ḳayġulu oldı ʻaẓīm (440)
Ḥaḳ buyurdı kim *yuḥıbbu'ṣ-ṣābirīn* (785, 1254,1346)	Ḥaḳ buyurdı kim *yuḥıbbu'ṣ-ṣābirīn* (1669)
Bir ġırī ḳopdı vü feryād u fiġān (787, 1297)	Bir ġırīv ḳopdı vü feryād ü fiġān (1500)
Ṭanıḳ olsun üstümüze Bī-zevāl (788)	Didi danuḳdur bize ol bī-zevāl (360)
Dādum alayum bulardan yā emīr Seyyid eydür aña iy bedr-i münīr (945)	Ol ḳız eydür ḳatuma gel yā emīr Eydeyin kim ḳanı ol bedr-i münīr(1176)
Luʻb-ıla meydānda cevlān gösterür (953)	Bir laṭīf luʻbıla cevlān gösterür (491)

Ḥamle ḳıldı üç kez aña ol la'īn Redd ḳıldı pehlevān üç ḥamlesin (971)	Ol la'īne ḳıldı üç ḥamle Hümām Men' ḳıldı ḥamlesin ḫoş şād-kām(245)
Öyle olınca elinde ṭutdı tīġ Otuz altısın düşürdi bī-dirīġ (980)	Ḥamle ḳıldum bunlara elimde tīġ Otuz ikisin düşürdüm bī-dirīġ (1276)
Girdi çün meydāna cevlān gösterür Na'ra urur at başın ṭartar durur (999)	Varḳa meydāna girür cevlān urur Ol dilāver at başın ṭutar[218] durur (723)
Kimse ayruḳ ḥamle ḳılmazlar aña Ḳamu ḥayrān ḳaldı batdılar ṭaña (1009)	Çün naẓar ḳıldı Melik 'Anter aña Ṭañladı yavlaḳ aña batdı ṭaña (476)
Gördi 'Abdullāh kimesne gelmedi Ṣabrı dükendi ḳarārı ḳalmadı (1010)	Altı ay geçdi buña ḳul gelmedi Varḳanuñ ṣabr u ḳarārı ḳalmadı (382)
Ḥamle ḳıldı ḳalbe urdı özüni 'Amr-ı naḫsa dikdi ol dem gözüni (1018) Yüz otuz yirde yimiş oḳ zaḥmını 'Aḳlı gitmiş hem öküş aḳmış ḳanı (1023)	Varḳa ol dem ḳalba urdı özüni Yarıdı ḳalbı şāha ṭutdı yüzüni (621)[219] Varḳanuñ daḫı öküş aḳmış ḳanı On yedi yirde yimiş oḳ zaḫmını (1242) 'Aḳlı gitmiş hem öküş aḳmış ḳanı (1258)

---

[218] "ṭartar" okumak mümkün; belki daha da uygundur.

[219] Sayın Köktekin, *Varka ve Gülşah* metni için hazırladığı Dizin'in ilgili yerinde, 'ḳalb' kelimesininin ilk anlamını, 'sahte, sahtekar, hile, düzen' olarak açıklamış ve 'ḳalba urdı özüni' ifadesi için bahsi geçen beyite gönderme yapmıştır. Bu durumda, ilgili ifadenin, 'savaş esnasında hile/ oyun yapmak' şeklinde anlaşıldığı ortaya çıkmaktadır. İkinci mısradaki 'yarı-' fiili de, "ortaya çıkmak, delinmek, anlaşılmak" olarak açıklanmış ve yine bu beyite gönderme yapılmıştır. Burada da ilgili kısım, kahramanın hilesinin ortaya çıkması şeklinde anlaşılmıştır (bkz. Köktekin, *age*, s. 404, 508). Ancak bu mısradaki kelime, 'yarıdı' şeklinde okunduğunda, görüleceği üzere vezne uymaz; 'yardı' şeklinde okunmalıdır. Kaldı ki, beyitte anlatılmak istenen, Kahramanın (Varka), düşmanın merkezine/ kalbine hücum ettiği ve neticede merkezi/ kalbi yarıp şâha kadar yaklaştığıdır. 'Ḳalbe ur-' tabiri bu anlamıyla başka eserlerde de karşımıza çıkar. bkz. Demir, *age*, s.160 ("...Efrumiyye kendüyi Naṣtor ḳalbine urdı, ḥisābsuz ḳāfir ḳırdı.").

Anı gördi Ḥurr depdi atını Rast ḳıldı üzerine yatını (1070)	Sürdi meydāna yine Varḳa atın Rast ḳıldı kendüye cenk āletin (529)
Düşdi ol ḳavm ortasına nāmudār (1172)	Düşdi ol ḳavm ortasına dört yaña (1240)
Erdi bunlara ḳażā-[y]ı āsumān (1174)	Bunlara irdi ḳażā-yı āsumān (96)
Eytdi yā ʿammī baña destūr vir Tā gireyin ben daḫı meydāna dir (1195) Ben gireyim bu kezin meydāna dir Hem bugün baña daḫı destūr vir (1437)	Geldi dir iy şāh baña destūr vir Kim gireyin ben bugün meydāna dir (533)
Eytdi cānum ḳardaş olsun el-vidāʿ İşbu dirlikden baña oldı ṣudāʿ (1379)	Uş revān oldum giderem el-vidāʿ Gerçi ʿāşıḳlara ayrılmaḳ ṣudāʿ (411)
Kim yigirmi yirde zaḫm yimiş teni (1476)	Zaḫm yimiş on yidi yirde teni (1300)
Eydür iy ḳardaş baña destūr ola Kim hemīşe devletüñ manṣūr ola (1571)	İlla luṭfıñdan gerek destūr ola İy hemīşe devletüñ manṣūr ola (1515)
Çaldı tīġ-ı ābudār ol nāmudār (1579)	Ṭartdı tīġ-ı āb-dār ol nām-dār (544)
Gözlerinden yaş yirine ḳan aḳar (1603)	Gözlerinden yaş yirine ḳan aḳar (756)

Ne diyelüm Tañrınuñ taḳdīri bu (1633) Ne ḳılalum Tañgrınuñ taḳdīrine (K:1a)	Ne diyelüm Tañgrınuñ taḳdīrine (1134)
Miskin ana aġladı zārī ḳılur İki oġlı ḥasretinden yaḳılur (1760)	Varḳanuñ geldi ḳulı zārī ḳılur Ḫˇācesinüñ ḥasretinden yaḳılur (1632)
Bindiler leşker götürdiler ʿalem Urdılar hem ṭabl u nefīr zīr ü bem (2092)	Dutdılar ṣaf dikdiler sancaḳ ʿalem Urdılar kūs u naḳāre zīr ü bem (526)
Vālih ü ḫayrān olup ruhbān baḳar (2186)	ʿAḳlı gider vālih ü ḥayrān olur (970)
Aġladılar ḳamu zārī ḳıldılar Nevḥa vü feryāẕ-ile yaḳıldılar (2292)	Ḳoçuşuban şöyle zārī ḳıldılar Ḫōd ne zārī derdile yaḳıldılar (1521)
İlerürek yürüdi ḳondı sipāh Kim sevinür kimi aġlar ḳılur āh (2310)	Birbirinden çünki ayrıldı sipāh Kimi ḫurrem kimisi ḳılurdı āh (631)
Eydür-idi iy dil-ārāmum benüm (2461)	Budur āḫir ol dil-ārāmum benüm (1389)
Kendü yüzin urdı anuñ yüzüne (2576)	Urdı kendü yüzin anuñ yüzüne (1374)
Her ki geldi dünyeye lā-şek gider (2768)	Her ki geldi dünyaya lā-şek gide(1634)
Evliyānuñ ulusı ḳuṭb-ı cihān Mevlanā geldi cihāna bī-gümān (2793)	Evliyālar ulusı ḳuṭb-ı cihān Mevlānādur mest-i ḥażret bī-gümān (1730)

Vaṣfa ṣıġmaz ʿadl ü inṣāf u kerem	Ol mürüvvet luṭf u iḥsān u kerem
Kendi ʿādil ibn-i ʿĀdil muḥterem (2811)	Adı Muḥsin kendü şāh-ı muḥterem (1429)
Ḳul ḳaravaş at ḳatır ḫilʿat virür (K: 11a)	Ḳul ḳaravaş at ḳatır ḳoyun deve (911)

Yukarıda karşılaştırdıklarımızdan bazısı yaygın bir kullanım olarak düşünülse de bu düşünce sınırlı örnekler için geçerli olabilir; örneklerimizin hepsine teşmil edilemez. Takdiri araştırmacılara bırakarak, bu benzerliklerin iki eserin aynı kalemden çıktığını gösterir nitelikte olduğunu düşündüğümüzü ifade etmekle yetiniyoruz.

D. ESERİN METNİ HAZIRLANIRKEN KULLANILAN NÜSHALAR

Başlangıçta *Maktel-i Hüseyn*'in, tenkidli neşrini yapma niyetinde olmamıza rağmen, gerek nüshalarının çokluğu[220], gerekse nüshalar arasındaki farkların fazlalığı, bu düşüncemizi gerçekleştirmeyi engellemiştir. Bunun yerine, bir nüshanın yazıçevrimini yapmayı tercih ettik. Esas aldığımız nüshada var olan çeşitli sorunların giderilmesi için de, bazı nüshalardan faydalanma yoluna gittik. Bu nüshalardan en eskisinin, hem yazı özelliği (imla), hem de diğer nüshalardakinin aksine, bu nüshada bazı arkaik kelimelerin yaygın bir şekilde görülmesi ve şiirle ilgili şekilsel hatalarının

[220] Bu nüshaları tam olarak tesbit etmek oldukça zordur. Çünkü, nüshalar geniş bir coğrafyaya yayılmış ve büyük değişikliklere uğramıştır. *Maktel-i Hüseyn*'in nüshaları, metin hazırlarken istifade edilenlerden ve değişik vesilelerle üzerinde durulanlardan ibaret olmadığı gibi, kütüphanelerde kayıtlı olanlardan da ibaret değildir. Ancak, henüz kütüphanelerimizde bulunan nüshalar bile, doğru bilgilerle kataloglara işlenmemiştir. Örneğin Milli Kütüphanede kataloglara farklı müellif isimleriyle veya isimsiz olarak kayıtlı bulunan, Yz A 8294/1; Yz A 3040 ve Yz A 8445 numaralı yazmalar bu durumdaki nüshalardan inceleme fırsatı bulabildiğimiz bazılarıdır.

(vezin, kâfiye) çok daha az olması sebebiyle, K nüshası olduğunu düşünüyoruz. Bunlarla beraber, vezin, kâfiye ve anlamı bozan hataların yok denecek kadar az olması bakımından da K nüshası, müellif nüshasına en yakın nüshalardan biri izlenimi vermektedir. Ancak nüsha eksiktir. Dolayısıyla neşre uygun değildir. Bunun için bu nüshaya en yakın nüsha olarak gördüğümüz M nüshasının yazıçevrimini, metinde var olan hataları diğer nüshalardan yararlanarak gidermek suretiyle gerçekleştirmeye çalıştık. *Maktel-i Hüseyn* metnini hazırlarken yararlandığımız nüshaların özellikleri ise şöyledir:

- **K Nüshası:**

TDK kütüphanesinde Fotokopi/ 331, Kayıt No: 467 olarak kayıtlı bulunan bir fotokopidir. Bu fotokopinin başındaki kapakta ise, eserin Karaman Umumi Kütüphanesi'nde 6 numarada kayıtlı olduğu bilgisinin yanı sıra, kitabın adının *(Kerbelâ Vekâyii) Maktal al- Husayn*, ve ölçüsünün de 205x 150 (160x110) mm. olduğu bildirilmiştir. Yazar adı olarak Meddahi verilmiştir. Nüsha, 109 varaktır. Sayfalarda genel olarak 13 beyit bulunur ve toplam 2622 beyit civarındadır. Eserin bu durumda başından ve değişik yerlerinden olmak üzere (eser, toplam 3313 beyit olduğuna göre) yaklaşık 26 varak eksik olduğu düşünülebilir. 2 ile 105 ve sonrası varaklar başka biri tarafından nüshaya eklenmiştir. Bunu yazı karakterinden ve bazı kelimelerin farklı yazımlarından anlamaktayız. Nüsha, harekeli nesih ile yazılmıştır ve meclislere başlık konmamıştır. Sonda, 763 tarihi yazılı olsa da bunun eserdeki ifadelerden yola çıkılarak yazıldığı anlaşılmaktadır.

Başlangıcı (1a):

Ne ḳılalum Tañgrınuñ taḳdīrine
Alnumuza yazılan bu-y-ıdı fāl

Sonu(109a):

Kendü luṭfından meger ehl-i kerem
Urmaya ʿaybın yüzüne ve's-selām

▪ **M Nüshası:**

Maktel-i Hüseyin adıyla Milli Kütüphane'de '06 Mil Yz A 8082' arşiv numarasında kayıtlı olup sağlam bir mukavva cilt içindedir. Kayıtlarda yazar adı olarak Yusuf Meddâh verilmiştir.[221] Süleyman adlı biri tarafından, 1128/ 1716 yılında istinsah edilen nüshanın boyutları, 215x155 (170x115) mm. olup, nüsha 95 varaktan ibarettir. Her sayfada genel olarak 15 beyit bulunmaktadır. Toplamda ise (51'i mükerrer olmak üzere) 2773 beyit vardır. Birkaç tanesi hâriç sayfaları kırmızı cetvelli olduğu gibi meclis başlıkları da kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Yazı harekeli nesihtir.

Balangıcı(1b):

Bugün Maḳtele bi'smillāh ile biz
Diyelüm diñleñ imdi cān-ıla siz

Sonu (95a):

Kendi lüṭfiñdan meger ehl-i kerem
Urmaya ʿaybın yüzüne ve's-selām

▪ **M1 Nüshası:**

Maktel-i Hüseyin adıyla, Milli Kütüphane'de 06 hk 2976/1 arşiv numarası ile kayıtlıdır. Kayıt bilgilerinde yazar adı zikredilmemiştir. Dağınık şirazeli mukavva bir

[221] Eserle ilgili kataloğa müellif adı olarak 'Yusuf Meddâh' yazılmış olmasının, bu eserin katalog bilgilerini hazırlayan memurla yaptığımız görüşmede, tamamen tesâdüfî olduğunu anladık.

cilt içinde olan nüsha, Ankaralı Abacı-zade Hüseyin b. İbrahim tarafından 1288/1871 yılında istinsah edilmiştir. Boyutları: 185x125(145x90) mm.dir. Toplam 54 varaktır. Sayfalarda çoğunlukla 23-24 beyit olup toplamda yaklaşık 2500 beyittir. Sayfalar cetvelsizdir. Meclis başlıkları metin ile aynı renktedir. 1b ve 2a hâriç, harekesiz ve nesih kırması bir yazıyla yazılmıştır.

Başlangıcı (1b):

Evvel Allāh adını ẕikr idelüm
Ḳudretinden ṣunʿını fikr idelüm

Sonu (54a)

İsterseñ raḥmeti çoḳ ḳazana
Fātiḥā oḳıya bunı yazana

▪ **M2 Nüshası:**

Maktel-i Hüseyin adıyla Milli Kütüphane 06 Hk 45 numarada kayıtlı olan bu nüsha, mukavva bir cilt içindedir. Kayıt bilgilerine yazar adı olarak Kastamonulu Sadi yazılmıştır. Nüsha 1049/ 1640 yılında, Murtaza Halife b. Hacı Hasan tararından istinsah edilmiştir. 109 varaktan oluşan nüshada sayfalar cetvelsizdir. Her sayfada genelde 15 beyit vardır ve eser toplam 3174 beyit civarındadır. Meclis başları kırmızı mürekkeple olmak üzere nüsha harekeli kaba bir nesihle yazılmıştır.

Başlangıcı (1b):

Evvelā ẕikr-i Ḫudāvend-i Ḳadīm
Oldurur bilgil Alīm ü hem Raḥīm

Sonu (109a):

Ḳıṣṣa daḫı burada oldı tamām
Muṣṭafānuñ yüzine yüz biñ selām

E. ESERİN METNİ HAZIRLANIRKEN İZLENEN YÖNTEM

Hazırladığımız metin, nüslarla ilgili bir önceki kısmın başlangıcında belirtilen bazı nedenlerden dolayı, M nüshası esas alınarak oluşturulmuştur. *Vezin, kâfiye veya anlam sorunu* olan mısralarda, bu sorunları giderici düzeltmeler yapılmıştır. Bu yolu seçmemizin nedeni, önceden bahsedilen sebepler yüzünden tenkidli neşri zor olan *Maktel-i Hüseyn*'in anlaşılabilir bir neşrini zorunlu görmemizdir. Bu sebeple hazırladığımız metinde bazı beyitlerin yerleri de, gerekli açıklamalar yapılarak, değiştirilmiştir. Bu değiştirmede de diğer nüshalar ve bağlam dikkate alınmıştır. Aksi halde, eserde anlaşılmaktan uzak, (ölmüş adamların, biraz ileride ortaya çıkmaları gibi) yer yer saçma bir kurguyla karşılaşılacaktı. Bu tür durumları diğer nüshaların da yardımıyla engelledik. Beyit ve mısraları veya buralardaki bazı kelimelerin (açıkladığımız üç sorundan dolayı) değiştirilmiş olması; bahsi geçen dört nüshanın metninden farklı bir metnin meydana getirildiği şeklinde haklı bir eleştiriye kapı aralayabilir. Bu eleştiriye, eserin tenkidli neşrinin (edisyon kritik) hazırlanmasının zor olduğunu tekrar ederek ve bir tek nüshayı olduğu gibi yayınlamanın bizleri bahsedilen üç sorunla fazlaca muhatap edeceğini söyleyerek cevap verebiliriz. Ayrıca, farklıkları ilgili yerlerde gösterdiğimiz için, hazırlanan metinden M nüshasını takip etmenin mümkün olduğunu da belirtelim. Konuyu bitirmeden metni hazırlarken, aşağıda bahsedilen hususları ilke olarak sürekli hatırda tuttuğumuzu belirtmekte yarar vardır:

1. Amaç, müellifin kaleminden çıkan nüshaya en uygun metni oluşturmaktır.

2. Müellif nüshası bulunmadığı hallerde, incelenen nüshalardaki ortak yanlışlar müellif hatası olarak kabul edilmelidir. Metin içersindeki bu tür hatalar (Mesela, Ebu Mihnef yerine İbn-i Mihnef denilmesi gibi) düzeltilmemelidir.

3. Hiçbir kişi, kasıtlı olmadıkça, saçma (anlaşılmaz) söz söylemez. Bunun için metinde anlaşılmayan bir husus varsa bunun sebebi ya müstensihtir ya da metni okuyandır.

4. Metnin şiir olduğu durumlarda şairin, şiirin gereklerini (vezin, kâfiye vs.) yerine getirmeye çalışmış olduğu gerçektir. Şairin bu konuda ne derecede başarılı olduğunu tam anlamıyla tesbit etmek, müellif nüshası bulunmadıkça mümkün değildir. Bununla birlikte hazırlanan metinde vezin ve kâfiye uyumu mutlaka dikkate alınmalıdır.

SONUÇ

Kerbelâ olayından sonra, Hz. Hüseyin'in öldürülmesi, Arap edebiyatı başta olmak üzere İran ve Türk edebiyatlarında bir çok esere konu teşkil etmiştir. Bu tür eserler, Türk edebiyatında genel olarak 'Maktel-i Hüseyin' adıyla anılmaktadır. Bunların temel özelliği ise, değişik zamanlarda topluluklar karşısında okunmak üzere bölüm bölüm kaleme alınmış olmasıdır. Bu eserler oldukça geniş bir coğrafyada son zamanlara kadar istinsah edilmiştir. Anadolu'da yazılmış olan bu tür eserlerin en önemli özelliklerinden birisi de, fazlaca değişikliğe maruz kalmalarıdır.

Anadolu coğrafyasında, Candaroğulları egemenliğindeki Kastamonu şehrinde 763/1362 yılında yazılan *Maktel-i Hüseyin*, Türk Edebiyatı'nda türünün bilinen ilk örneğidir. Çalışmamız bu eser çerçevesinde şekillenmiştir. Çalışmamız esnâsında ulaştığımız bilgileri ve konuyla ilgili sorunları şöyle sıralayabiliriz:

1. 763/1362 yılında Kastamonu'da yazılan *Maktel-i Hüseyn*, zaman içinde 'Kastamonulu Şâzî' ve Yûsuf-ı Meddâh'a nisbet edilmiş, söz konusu eserin tek olduğu fark edilememiştir. Eserin müellifiyle ilgili yaygın kabul ise, müellifin 'Kastamonulu Şâzî' olduğudur.

2. Eserin müellifinin Kastamonulu olduğu yönünde hiçbir delil yoktur. 'Şâzî' kelimesi ise, Yûsuf-ı Meddâh'ın dışında başka bir müellifi kesin olarak göstermeye yetmemektedir. Bu kelimenin müstensih/müstensihler tarafından, müellif adı olarak algılanmaya imkan verecek şekilde, zamanla bağlamının

değiştirilmiş olması büyük bir ihtimaldir. Ayrıca böyle bir kişinin, çok geniş bir sahaya yayılmış bulunan eseri olduğu kabul edilmesine rağmen, hiçbir klasik kaynakta isminin zikredilmemiş olması dikkate değerdir.

3. *Maktel-i Hüseyn*'de müellif adının geçtiği kabul edilen beyitin farklı nüshalardaki ortak kelimesi, 'Meddâh'tır. Eserin yazıldığı dönemde bu kelime, müellif adı olarak Yûsuf-ı Meddâh'tan başkasıyla ilişkilendirilememektedir.

4. Yûsuf-ı Meddâh, *Maktel-i Hüseyn*'in yazıldığı dönemde yaşamış bir şâirdir ve hayatı ayrıntılı olarak bilinmemekle beraber birden fazla eser yazdığı tesbit edilmiştir. Eserlerinden en çok meşhur olanı, *Varka ve Gülşah*'tır. Şâirin bu eseri ile *Maktel-i Hüseyn* karşılaştırıldığında, her iki eserde de bazen aynı, bazen de çok benzer beyit, mısra ve ibarelere rastlanmaktadır. Bu nedenle yaptığımız karşılaştırma, her iki eserin de aynı kişi tarafından yazıldığı ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

5. Eserin müellifiyle ilgili sorun tam anlamıyla henüz çözülmüş değildir. Tarafımızdan yapılan eser karşılaştırması, müellifin kimliğinini tesbitte yardımcı olacak unsurlardan sadece birisidir. Bunun yanında *Maktel-i Hüseyn*'in yazıldığı dönemin şâirleri ve eserleriyle ilgili yapılacak ayrıntılı araştırmaların sunacağı verilere oldukça fazla ihtiyaç duyulmaktadır.

6. Eser, zamanla başka kişiler tarafından sahiplenilmiş, değiştirilmiş, yer yer eklemelere maruz kalmıştır. Yazılış zamanından uzaklaşıldıkça, eserdeki Şiî/Alevî inanış ve düşünce tarzına uymayan bazı ifadeler eserden çıkartılmıştır. Bunu tesbit etmek oldukça kolaydır.

7. Eserin nüshaları bilinenlerden ibaret değildir. Kütüphanelerde farklı müellif adlarıyla veya isimsiz olarak kayıtlı bulunan nüshalardan çoğu, söz konusu eserin nüshalarıdır. Ayrıca şahıslarda da eserin nüshalarının bulunduğu ve bu nüshalardan bazısının farklı müellif adlarıyla neşredildiği bilinmektedir. Bu sebeplerle eserin tenkidli neşrini hazırlamak oldukça zordur.

8. Eserin nüshalarının üçü üzerinde şimdiye kadar iki tez ve bir kitap çalışması yapılmıştır. Bu çalışmalarda eser, 'Kastamonulu Şâzî', 'Lut oğlu Yahya' ve Âşıkî'ye nisbet edilmiştir. Oysa yapılan çalışmalarda kullanılan nüshalar, aynı eserin bazı farklılıklar ihtiva eden nüshalarından başka bir şey değildir.

9. Türk dilinde yazılan Maktel-i Hüseyn türü eserler hakkında yapılmış çalışmalar yetersizdir. İlgili kurumların, bu eserlerle doğrudan ilişkili proje çalışmaları gerçekleştirmeleri büyük bir zorunluluktur. Aksi hâlde, fert bazında yapılan çalışmalar, konumuz olan *Maktel-i Hüseyn* örneğinde görüldüğü gibi, eser/eserler ile ilgili yeni yeni sorunlar ortaya çıkarmaktadır.

KAYNAKÇA

- ARGUNŞAH, Mustafa, *Kirdeci Ali Kesikbaş Destanı*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002.
- AKAR, Metin, "Yûsuf-ı Meddah'ın Dâstân-ı İblis'inin Kaynağı", *Beşinci Milletler Arası Türkoloji Kongresi (Tebliğler- II. Türk Edebiyatı)*, İstanbul, 1985, c. 1, s. 1-7.
- ARSLAN, Harun, *Kitâb-ı Maktel-i Âl-i Resûl (Giriş-Metin-İnceleme-Sözlük-Adlar Dizini)*, İÜ SBE (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2001.
- ATEŞ, Ahmed, "Metin Tenkidi Hakkında", *Türkiyat Mecmuası*, İstanbul, 1942, c. 7- 8 (1940-1942), s. 253-267.

  ……………., "Varaka ve Gülşah Mesnevisinin Kaynakları", *İÜEF TDED*, İstanbul, 1948, c. 2 (Aralık, 1946), s. 1-19.

  …………….,"Farsça Eski Bir Varka ve Gülşah Mesnevisi", *İÜEF TDED*, İstanbul, 1954, c. 5 (Aralık, 1953), s. 33-50.

  ……………..-TERZİ, Abdülvehhab, *Farsça Grameri (Gramer, Aruz, Metinler, Sözlük ve Bibliyografya)*, MEB Yay., İstanbul, 1971.
- AYTAÇ, Gürsel, *Genel Edebiyat Bilimi*, Papirüs Yay., İstanbul, 1999.
- AZİZOVA, Elnure, *Kerbelâ Vak'ası*, MÜ SBE (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2001.
- Bağdatlı İsmail Paşa, *Keşf-el-Zunun Zeyli I-II*, MEB Yay., İstanbul, 1947.
- BANARLI, Nihad Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I-II*, MEB Yay., Ankara, 2001.

- BATTAL, Aptullah, *İbnü Mühennâ Lûgati*, TDK Yay., (3. Baskı), Ankara, 1997.
- BOMBACI, Alessio, *La Letteratura Turca Con Un Profilo Della Letteratura Mongola*, (Nuova Ediziona Aggiornata), Sansoni- Accademia, Milano, 1969.
- BOZTOSUN, Dursun, *Kastamonulu Şâzi'nin Maktel-i Hüseyin'i (28b-57a) Metin ve İndeks*, İÜEF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi), İstanbul, 1973.
- CAFEROĞLU, Ahmet, *Anadolu Ağızlarından Toplamalar*, (2. Baskı), TDK Yay., Ankara, 1994.
- CANPOLAT, Mustafa, *Ömer bin Mezîd Mecmûatü'n-Nezâir*, TDK Yay., Ankara, 1982.
- ÇALIŞKAN, Yaşar- İKİZ, Lütfi, *Kültür, San'at ve Medeniyetimizde Ahilik*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1993.
- ÇAĞLAYAN, Bünyamin, *Kerbelâ Mersiyeleri*, GÜ SBE (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1997.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed, "Tahlil ve Tenkidler", *İÜEF TDED*, İstanbul, 1981, c. 23 (1977-1979), s. 329-346.
- ÇELEBİOĞLU, Amil, "XIII-XV (İlk Yarısı). Yüzyıl Mesnevilerinde Mevlana Tesiri", *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, MEB Yay., İstanbul, 1998, s. 29-53.

  ...., *Türk Edebiyatında Mesnevi*, Kitabevi Yay., İstanbul, 1999.
- DANKOFF, Robert, "Tenkit- Critica", *Journal of Turkish Studies (Türklük Bilgisi Araştırmaları)*, Cambridge, 1978, c. 2, s. 146-154.

- *Dedem Korkudun Kitabı*, (Haz. Orhan Şaik GÖKYAY), (2. Baskı), MEB Yay., İstanbul, 2004.
- DEMİR, Necati, *Dânişmend-nâme*, (1. Baskı), Akçağ Yay., Ankara, 2004.
- DEMİREL, Özlem, *Âşıkî'nin Maktel-i Hüseyin'i Üzerine Dil İncelemesi*, İÜ SBE (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2007.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, (5. Baskı), Aydın Kitabevi, Ankara, 1982.
- DOĞRU, Halime, *XVI. Yüzyılda Sultanönü Sancağında Ahiler ve Ahi Zaviyeleri*, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, 1991.
- EBÛ MİHNEF, *Maktelü'l- Huseyn*. Bağdad, 1977.
- EFLAKİ, Ahmet, *Ariflerin Menkıbeleri I-II*, (çev. Tahsin Yazıcı), MEB Yay., İstanbul, 1964.
- EKİNCİ, Yusuf, *Ahîlik*, Ankara, 1989.
- ELÇİN, Şükrü, *Halk Edebiyatına Giriş*, (2. Baskı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1986.
- ERGÖREN, Nuray Orak, *İslam Tarih ve Geleneğinde Kerbelâ*, HÜ SBE (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2002.
- ERSOYLU, Halil, *Kız Destanı (Hâzâ Hikâyet-i Kız Maa-Cühûd)*, TDK Yay., Ankara, 1996.
- ERTAYLAN, İsmail Hikmet, "Yusuf-ı Meddah Yeni İki Varaka ve Gülşah Nüshası- Hamuş-name- Dasitan-ı İblis-i Aleyhi'l-la'ne ve Maktel-i Hüseyin", *İÜEF TDED*, c. 1, S. 2 (Nisan, 1946), s. 105- 121.

  ...., *Türk Edebiyatı Örnekleri I- Varaka Ve Gülşah*, İÜ Yay., İstanbul, 1945.

- ERTEKİN, Ertuğrul, "Arapça, Farsça ve Türkçe Maktel-i Hüseyn'ler", *Âşinâ*, VIII/ 23-24 (Kış- İlkbahar 2006), s. 79-107.
- ERZİ, Adnan Sadık, "İ.Hikmet Ertaylan: Yusufî-i Meddah Yeni İki Varaka ve Gülşah Nüshası- Hamuş-name- Dasitan-ı İblis-i Aleyhi'l-la'ne ve Maktel-i Hüseyn", *TTK Belleten*, Ankara, 1949, c.13, S. 49, s. 188-194.
- Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi I-X*, (Sad: Tevfik Temelkuran, Necati Aktaş, Mümin Çevik), Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1966.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi, "Hüseyin", *DİA*, İstanbul, 1998, c.18, s. 518-521.
- FUZÛLÎ, *Hadîkatü's-Süedâ,* (Haz. Şeyma Güngör), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1987.
- GÖLPINARLI, Abdulbaki, *Yeni Gülzâr-ı Haseneyn -Vak'a-ı Kerbelâ-*, Ataç Yay., İstanbul, 2005.
- GÜDER, Nurcan Öznal, *Kastamonulu Şâzî Maktel-i Hüseyn (İnceleme, Metin, Sözlük, Adlar Dizini)*, İÜ SBE (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1997.
- GÜNGÖR, Şeyma, "Maktel", *DİA*, Ankara, 2003, c. 27, s. 455.

  ...., "Maktel-i Hüseyin", *DİA*, Ankara, 2003, c. 27, s. 456-457.
- HAMİDULLAH, Muhammed, *İslam Peygamberi (Hayatı ve Faaliyeti) I-II*, (Çev. Salih Tuğ), (5. Baskı), İrfan Yayımcılık, İstanbul, 1993.
- İPEKTEN, Haluk, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, (6. Baskı), Dergah Yay., İstanbul, 2003.
- İSEN, Mustafa, *Acıyı Bal Eylemek Türk Edebiyatında Mersiye*, (2. Baskı) Akçağ Yay., Ankara, 1994.

- İSLAMOĞLU, Abdulmecit, *Dâvûd-ı Halvetî ve Gülşen-i Tevhîd ü Tahkîk'i (İnceleme- Metin)*, AÜ SBE (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2007.
- KARAHAN, Abdülkadir, *Anadolu Türk Edebiyatında Maktel-i Hüseyinler*, İÜEF Türkoloji Disiplini, (Yayınlanmamış Mezuniyet Travayı), İstanbul, 1939.

  ....*Türk Kültürü ve Edebiyatı*, MEB Yay., İstanbul, 1998.
- KÂŞGARLI MAHMÛD, *Divânü Lugâti't-Türk*, (çev. Seçkin Erdi- Serap Tuğba Yurteser), Kabalcı Yay., İstanbul, 2005.
- KAZICI, Ziya, "Ahilik", *DİA*, İstanbul, 1988, c. 1, s. 540- 542.
- KEHREMANOV, C. V.- HACIYEVA, Z. T., *Yusıf Meddah 'Verka ve Gülşah' (XIV. Esr Azerbaycan Yazılı Abidesi. Metn ve Krammatik Oçerk)*, Bakü, 1988.
- KOCATÜRK, Vasfi Mahir, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Edebiyat Yayınevi, Ankara, 1964.
- KORKMAZ, Zeynep, *Sadru'd-dîn Şeyhoğlu Marzubân-nâme Tercümesi İnceleme Metin Sözlük Tıpkıbasım*, AÜDTCF Yay., Ankara, 1973.
- KÖKSAL, Mustafa Âsım, *Hz. Hüseyin ve Kerbelâ Faciası*, Köksal Yay., İstanbul, tarihsiz.
- KÖKTEKİN, Kazım, *Yûsuf-ı Meddah Varka ve Gülşah (İnceleme-Metin-Dizin)*, TDK Yay., Ankara, 2007.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuad, "Türklerde Halk Hikâyeciliğine Ait Bazı Maddeler Meddahlar", *Edebiyat Araştırmaları-I*, (4. Baskı), Akçağ Yay., Ankara, 2004, s. 317-356.

……………………......., "Anadolu'da Türk Dili ve Edebiyatının Tekâmülüne Umumî Bir Bakış", *Türk Edebiyatı Tarihi*, (Haz. Orhan F. Köprülü- Nermin Pekin), (2. Basım), Ötüken Yay., İstanbul, 1980, s. 331-400.

………………………, "Anadolu Selçukluları Tarihi'nin Yerli Kaynakları", *TTK Belleten*, Ankara, 1943, c. 7, S. 27, s. 379, 458.

………………………-BABINGER, Franz, *Anadolu'da İslâmiyet*, (Haz. Mehmet Kanar), İnsan Yay., İstanbul, 1996.

- Köprülüzade Mehmed Fuad, "Litterature Turque Othmanli", *Encyclopédie de L'Islam*, Paris, 1934, c. 4, s. 988-1010.
- LEVEND, Agâh Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi-I, Giriş*, TTK Yay., (2. Baskı), Ankara, 1984.

..................................., "Dini Edebiyatımızın Başlıca Ürünleri", *TDEAY Belleten*, (1972), s. 35-80.

………………………, "Divan Edebiyatı", *Türk Ansiklopedisi*, MEB Yay., Ankara, 1966. c. 8, s. 355-360.

- Lut oğlu Yahya, *Kerbelâ Destanı (Maktel-i İmâm Hüseyin)*, (Derleme ve Çevrim Yazı: Ahmet Mahir Ethembabaoğlu), Alev Yay., İstanbul, 2005.
- "Maktel", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergah Yay., İstanbul, 1986, c. 6, s. 126.
- MAZIOĞLU, Hasibe, "Türk Edebiyatı-Eski", *Türk Ansiklopedisi*, MEB Yay., Ankara, 1983, c. 32, s. 80-134.
- MELIKOFF, Iréne, *Abu Muslim Le 'Porte- Hache' Du Khorassan Dans la Tradition Epique Turco- Iranienne*, Paris, 1962.

……………….., "Le Drame de Kerbela Dans la Littérature Epique Turque", *Revue des Etudes Islamiques*, Paris, 1966, c. 34, s. 133-148.

………………., "Türk Destanlarında Kerbela Dramı-I", (çev. Muzaffer Uyguner), *Türk Folkloru*, S.74 (Eyül 1985), s. 5- 8.

……………….., "Türk Destanlarında Kerbela Dramı-II", (çev. Muzaffer Uyguner), *Türk Folkloru*, S. 75 (Ekim 1985), s. 20-21.

- Nureddîn, *Vak'a-ı Kebelâ*, Dersaâdet, tarihsiz.
- OLGUN, İbrahim- DRAHŞAN, Cemşit, *Farşça- Türkçe Sözlük*, (3.Basım), Murat Kitabevi, Ankara, 2005.
- ONAT, Hasan, *Emeviler Devri Şii Hareketleri ve Günümüz Şiiliği*, (1.Baskı), TDV Yay., Ankara, 1993.
- ONAY, Ahmet Talat, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, (Haz. Cemal Kurnaz), MEB Yay., (2. Baskı), İstanbul, 2004.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I-III*, MEB Yay., (16. Baskı), İstanbul, 2004.
- SARIÇAM, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, (5. Baskı), DİB Yay., Ankara, 2007.
- SARIKAYA, Mehmet Saffet, *XIII- XVI. Asırlardaki Anadolu'da Fütüvvetnamelere Göre Dinî İnanç Motifleri*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002.
- SMITH, Grace Martin, *Yusuf-ı Meddah, Varqa ve Gülşah A Fourteenth Century Anatolian Turkish Mesnevi (Translation, Glossary and Introduction)*, E. J. Brill, Leiden, 1976.
- Şemseddin Sâmi, *Kâmûs-ı Türkî*, (10. Baskı), Çağrı Yay., İstanbul, 2001.

- ŞENTÜRK, A. Atilla- KARTAL, Ahmet, *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergah Yay., İstanbul, 2004.
- Tâhirü'l-Mevlevî, *Edebiyat Lügati*, (Neşre Haz. Kemal Edib KÜRKÇÜOĞLU), Enderun Kitabevi, İstanbul, 1994.
- TEKİN, Şinasi, "Türkçedeki Bazı Çekim Eklerinin Tarihi Üzerine ve +leyin Eki Hakkında", *İştikakçının Kösesi Türk Dilinde Kelimelerin ve Eklerin Hayatı Üzerine Denemer*, Simurg Yay., İstanbul, 2001, s. 229-245.
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri, *Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl Gramer Metin Sözlük*, (3.Baskı), Akçağ Yay., Ankara, 2005.
- TORUN, Ali, *Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvet-nâmeler Üzerine Bir İnceleme*, Külltür Bakanlığı Yay., Ankara, 1998.
- TULUM, Mertol, *Tarihî Metin Çalışmalarında Usul Menâkıbu'l-Kudsiyye Üzerinde Bir Deneme*, Deniz Kitabevi, İstanbul, 2000.
- TÜRKAY, Yaşar, *Kastamonulu Şâzi'nin Maktel-i Hüseyin'i (VII- 28) Trankripsiyon ve İndeks*, İÜEF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Yayınlanmamış Mezuniyet Tezi), İstanbul, 1974.
- *Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu*, (Haz. Dr. Müjgan CUMBUR, Dursun KAYA, Niyazi ÜNVER, Hacı YILMAZ), TDK Yay., Ankara, 1999.
- UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri*, (İkinci Baskı), TTK Yay., Ankara, 1969.
- UZUNÇARŞILIOĞLU, İ. Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri*, TTK Yay., Ankara, 1937.

- ÜNVER, İsmail, *Ahmedî İsker-nâme İnceleme Tıpkıbasım*, TDK Yay., Ankara, 1983.
- YAVUZ, Kemal, *Şeyhoğlu Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ (İnceleme-Metin- İndeks)*, AKM Yay., Ankara, 1991.
- "Yusuf-ı Meddah", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, Dergah Yay., İstanbul, 1998, c. 8, s. 617-618.
- YÜCEL, Yaşar, *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar-I Çoban-oğulları Beyliği Candar-oğulları Beyliği*, (2. Baskı), TTK Yay., Ankara, 1988.

  ………………., *Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar-II Eretna Devleti Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti Mutahharten ve Erzincan Emirliği*, TTK Yay., Ankara, 1989.

  ………………., "Candaroğulları", *DİA*, İstanbul, 1993, c. 7, s. 146-149.
- YÜKSEL, Hasan- DELİCE, İbrahim- AKSOYAK, İ.Hakkı, *Eski Anadolu Türkçesine İlişkin Bir Metin İslâmî'nin Mesnevîsi*, Sivas, 1996.

[1b]

HĀẔĀ KİTĀBU MAḲTELİ ḤÜSEYN[1]

Bi'smillāhi'r-Raḥmāni'r-Raḥīm[2]

[Mefâîlün / mefâîlün / feûlün]

Bugün Maḳtele bi'smillāh ile biz
Diyelüm diñleñ imdi cān-ıla siz

Ṣalavāt Muṣṭafāya virüben hem
Edinüp derdimüze anı merhem

Selām idüp daḫı āline anuñ
Hem eşyā'ı vü etbā'ına anuñ

Dilerüz biz de senden yā İlāhī
Bize hem gösteresin ṭoġrı yolı

Ḳamu ḳalmışlara yol gösteren sen
Ḳamu azmışlara inṣāf viren sen

Ki sensin 'ālem içre Ferd-i[3] Muṭlaḳ
Ḳamu maḫlūḳa ḥākimsin muḥaḳḳaḳ

Buyurursın yire iner melekler
Senüñ emrüñ-ile döner felekler

Ki bildük senüñ emrüñsüz iş olmaz
Saña kimse vezīr ü hem eş olmaz

Kime kılduñsa yā Rabbī[4] hidāyet
Ki andan ẓāhir eyledüñ kerāmet

Anı kim sen diledüñ oldı maḥmūd
Anı kim istemedüñ oldı merdūd

Kimin dillerde destān eyleyen sen
Kime odı gülistān eyleyen sen

[1] "Bu, Maktel-i Hüseyin Kitabıdır."
[2] "Rahmân ve Rahîm olan Allâh'ın adıyla…"
[3] M: Ferdü.
[4] M: Rabbi.

Kiminüñ yerini nār eyleyen sen
Kiminüñ işini zār eyleyen sen

Balıḳ ḳarnın yer idersin kimine
Ḳoyarsın ḳahr-ıla kimin zemīne

Kiminüñ yerini zindān iden sen
Kimine ḳoçı ḳurbān eyleyen sen

[2a]

Kimin ṭop eyledüñ meydānda başın
Kimin[5] zehr eyledüñ dünyāda aşın

Kimini bir siñek ile kovarsın
Kimin Nīl ırmaġı içre boġarsın

Kimini bıçḳu ile dildürürsin
Kimin düşmen elinde öldürürsin

Kimini kendüñe maḥbūb idersin
Ne itsen iş senüñdür ḫūb idersin

Kimin dünyāda Ḳāftan Ḳāfa sulṭān
İdüben ḳorsın adını Süleymān

Ḳarıncanuñ dilinden yine īy Şāh
Naṣīḥatler idersin ola āgāh

Kimin ḳudret elüñ-ile ḳovarsın
Kimin redd idübeni hem sürersin

Kimini ḳuyu içre endürürsin
Çıḳarup ḳul diyüben ṣatdurursın

Yine anı idersin bir ulu şāh
Ki çoḳdur ḥikmetüñ sulṭānum Allāh

Ki ḳanġı birin añam ḥikmetünüñ
Ne bilem sırrını ya ḳudretünüñ

Senüñdür bildüm iy Ḥaḳ cümle efʿāl
Ki sensin emrüñ içre Ferd ü Feʿʿāl

Senüñ ḥikmetlerüñde ʿaḳıl ḫayrān
İrişmez ḳudretüñe fikr-i nādān

---

[5] M: Kimüñ.

Ne bilsün seni bilmeyenler iy Ḥaḳ
Bilen hem yine sensin seni iy Ḥaḳ

Bilen bilmez seni bilmez ne bilsün
Kim idrāk eyleyübilmez ne ḳılsun

Seni bildüm diyü daʿvī idenler
Yoluñda yañılan anlardur anlar

[2b]

Seni bilen ider ʿaczine iḳrār
Dün ü gün ider ol aduñı tekrār

İlāhī bu żaʿīf yüzin yire ḳor
Ṭapuñdan ḳılma yā Rab anı sen dūr

Olar kim ḥażretüñde ḫāṣ olupdur
…................... ḫāṣa ….olupdur[6]

Daḫı şol ʿışḳuñ yolunda viren cān[7]
Olaruñ ḥaḳḳı-çün yā Ḥayy u Sübḥān

Anuñ kim ḥaḳḳı ḫatm-i enbiyādur
Ḥabībüñdür Muḥammed Muṣṭafādur

Anuñ ol sevgülü yārenleri-çün
Şerīʿat üzre kıl yārenleri-çün

Bularuñ ḥürmetine bu faḳīrüñ
Müyesser ḳıl murādın bu ḥaḳīrüñ

Bilürsin bu żaʿīfüñ var murādı
Dinilmez ger der-ise dilde adı

İlāhī cümlesin eyle müyesser
Bilürsün ḥāli olmışdur mükedder

Anuñ ṣuçlarını ʿafv eyle iy Şāh
Ḳıyāmetde dimesün āh u hem vāh

[6] Yazı silik olduğundan okunamıyor.
[7] Mısra vezne uymamaktadır.

TAʿRĪF-İ MAḲTEL-İ İMĀM ḤÜSEYN RAḌIYALLĀHU ʿANH[8]

[Fâilâtün / fâilâtün / fâilün]

Maḳtelinden ol emīre'l-mü'minīn
Bu Ḥüseynüñ biñde birin eydeyin

Kim ne ḳıldı ol Yezīd-i nā-be-kār
Kerbelāda ḳatl ḳıldı zār u zār

Ol zamān kim Muṣṭafā buldı beḳā
Cānı anun vāṣıl olmuşdı Ḥaḳa

Çün cihānuñ varlıġından el yudı
Pes yirine hem Ebābekri ḳodı

[3a]

Çün ḫilāfet bu melik oldı aña
Ḥükmi cārī oldı anuñ her yaña

Her ne kim ḥükm ol ḳıldı ṭutdılar
Anıñ-içün dīn ü īmān buldılar

İşi anuñ dāimā pes ʿadl idi
Anıñ-içün dāim aña fażl idi

Sürdi ol ʿömrini iki yıl buçuḳ
Oldı yardım hem müsülmānlara çok

Āḫirine irdi ʿömri nāgehān
Vaṣl ḳıldı Tañrı dergāhında cān

Ol gün ıṣmarladılar anı Ḥaḳa
Menzili oldı anuñ daḫı beḳā

Ṣoñra anuñ yirine geçdi ʿÖmer
Eski dünyā yine ṭutdı nīküfer

On iki buçuḳ yıl oturdı tamām
Ḥükmüni sürdi geçürdi hem tamām

ʿÖmri anuñ daḫı pāyāna irer
Terk ider dünyāyı taḫtını dürer

---

[8] "-Allâh ondan râzı olsun- İmam Hüseyin'in Maktelinin Anlatımı".

Ol Çalab emri ile cān virene
Bu kez oturdı ʿOs̱mān yirine

Adı meşhūr oldı ḳamu dillere
Ḥükmüni sürdi yürütdi illere

Cān ile sürdi ol Allāh emrini
Eʿaz[9] eyledi anuñ Ḥaḳ ʿömrüni

Ol daḫı on üç yıl oturdı meger
Emrini ḳıldı cihāna ser-te-ser

Ṣoñra anuñ yirine geçdi ʿAlī
Şāh-ı merdān Tañrı arslanı velī

Ol daḫı ḥükmin ḫalāyıḳa ḳılur
Ulu kiçi ser-te-ser anı bilür

[3b]

İki yıl oldı ḫilāfetde beḳā
Ṣoñra anuñ cānı vaṣl oldı Ḥaḳa

Ḳaldı andan ṣoñra hem Āl-i Resūl
Ol iki maʿṣūm şebābeyn-i uṣūl

Kim Ḥüseyn ile Ḥasan ol şāh-ı dīn
Rūşen oldı anlaruñla māh-ı dīn

Ṣoñra çün Āl-i Ümeyye geldiler
Mülki bunlaruñ elinden aldılar

Çün Muʿāviye oturdı taḫtına
Ġarre oldı bu cihānuñ baḫtına

Ṣandı kim kendüye ḳılısar vefā
Pes ider Āl-i Resūle ol cefā

Tañrı raḥmetinden nevmīẕ oldılar
Ḥasanuñ bir ʿavratını düzdiler

Tā ḫaber-dār ideyim andan sizi
Adı Esmā-y-ıdı hem Caʿfer ḳızı

---

[9] M: Āʿız.

Ol Ḥasan ḫatūnunı aldadılar
Düzüp aña pes aġuyı virdiler

Çün imāndan cānını boş eyledi
Ḥasana verdi vü ḫoş nūş eyledi

Hem zamānenüñ ol acı zehrini
Kesdi dünyādan be-küllī mehrini

Āḫiret milkine irdi virdi cān
Bunda dirlikden yeg anda cāvidān

Muṣṭafā yāri idi ol maʿṣumeyn
Rakkabeyni menkibeyni[10]‿ol ḳamereyn

Dünyaya gelüp vefā bulmadılar
Ḥasret ile getdiler gülmediler

Çün olara olmadı dār-ı cihān
Saña daḫı ḳalmayısar cāvidān

[4a]

Ol ʿAli oġlı Ḥüseyn ile Ḥasan
Kim neler çekdi cihānda bilesen

İki cihān serveri idi Ḥasan
İki ʿālem mefḫarı idi Ḥasan

Dünye zehrin içüben gitdi şebāb
Ol şefīʿa'l-müẕnibīn adı Ḥasan

Muṣṭafānuñ ḳurretü'l-ʿaynı idi
Murtażānuñ mihrübānıydı Ḥasan

Çünki ol gitdi cihāndan gördiler
Ḳaṣd idüp bu kez Ḥüseyne uydılar

Ol Muʿāviye didigüm dil-ḥadīd
Hem bir oġlı var-ıdı adı Yezīd

Dirliginde ol henūz cedd eyledi
Yirine oġlın velī ʿadd eyledi

---

[10] M: Rakkibeyni münkibeyni.

Dünyede yaʿnī ki mihrin götirür
Ol Yezīd anuñ yirine oturur

Ol Muʿāviye kim eytdük baḫtını
Ẓulm-ile ṭutmışdı ʿālem taḫtını

Ol daḫı eydem ne deñlü oldı rāy
Kim yigirmi yıldan eksük bir ay

Ol daḫı gitdi cihāndan zār u zār
Ol Yezīde ḳaldı cümle il ü şār

Ol zamān kim ol bed-aḫter şāh-ıdı
Münkir ü beẕ-baḫt ol gümrāh-ıdı

Taḫt-gāhı hem Dımışḳ olmış-ıdı
Ḳamu ḫalḳa ḥükm ol ḳılmış-ıdı

Mekkedeydi ol Ḥüseyn-i bā-safā
Ol *şebābü'l-cennet*[11] Āl-i Muṣṭafā

Kaʿbedeydi ḳavmi ile ol hümām
Dünya terkin eylemişlerdi tamām

[4b]

Anuñ içün kim vaṣıyyet Muṣṭafā
Ḳılmış idi aña hem ol Murtażā

Kim ciger-gūşem cihānda sen daḫı
Tīġ çekme iy vefā-dār-ı seḫī

Ol vaṣıyyet dutup oturmış-ıdı
Göñlünü dergāha götürmiş-idi

İşid imdi ol Ḫaricī n'eyledi
Ol Yezīd-i naḫsı gör ne söyledi[12]

Çün musaḫḫar oldı aña taḥt u tāc
Heft iḳlīmden gelür aña ḫarāc

Ḫāricī bir nice vardı hem bile[13]
Eydeyim anlaruñ adın şerḥ-ile

---

[11] "cennet gençleri", "Hasan ve Hüseyin cennet gençlerinin iki efendisidir." manasında rivayet edilen hadisin sonu.
[12] M1: 3a. M: Ol Yezīd-i naḫsa nice söyledi.
[13] M1: 3a. M: Ḫāricī birḳaç var-ıdı anda bile, vezne uymaz.

Biri Mervān birisi Sercīl be-nām[14]
Biri ʻAmr-ı ʻĀṣ-ıdı ol nā-tamām

Birinüñ adı Ziyāddı bed-gümān
Bulmasun Ḥaḳdan münāfıḳlar emān

Ol biri ʻAbdülmelik Mervān-ı ḫar
Ḫar ne ola ol laʻīn itden beter

Her birine ol Yezīd-i pür-ḫıyel[15]
İl vilāyet virdi ol naḥs-ı daġal[16]

ʻAmr-ı ʻĀṣa Mıṣrı virdi ol ḫabī<u>s</u>
Hem ʻUbeydullāha[17] Baṣra key işit

Virdi Kūfe şehrini Nuʻmāna ol
Kendi bāṭıl ʻilme hem ol ṭutdı yol

Ol ʻUbeydullāh-ı melʻūn [u] ḫabī<u>s</u>
Geldi Baṣra şehrine girdi işit

El götürdi ol laʻīn-i bed-fiʻāl
Muṣṭafā ḳavmine ḳıldı ḥīle al

Ḳıldı bī-dād işler ol bed-baḫt-ı şūm
Ol ʻUbeydullāh u[18] Nuʻmān-ı ẓalūm

[5a]

Muṣṭafā aṣḥābı ḳamu Kūfede
Oldı-y-ıdı şehr içinde büḳʻada

İbn-i Miḥnef Lūṭ oġlı söyledi
Yezdi Yaḥyādan rivāyet eyledi

Ol daḫı rāvī rivāyet eyleyen
Saʻd-ı Vaḳḳāṣ oġlı-y-ıdı söyleyen

---

[14] M1: 3a: Biri Mervān biri Sercīle be-nām; M: Biri Mervān birisi Ḫayl-i be-nām.
[15] M1: 3a. M: Her birine ol Yezīd-i pür-zaġal.
[16] M: zeġal.
[17] M'de bu isim istisnasız "ʻUbeydullat" şeklinde yazılmıştır. Diğer nüshaların hiçbirinde rastlanmayan bu yazım şekli müstensihin kasıtlı bir değiştirmesi olmalıdır. "Lāt", İslam öncesinde Mekkelilerin en önemli putlarından birinin adıdır. Müstensih de "Allah'ın kulu" anlamındaki "ʻUbeydullāh" ismini "Lat'ın kulu" anlamındaki "ʻUbeydullat" şekline sokmuş olmalıdır. Biz, her defasında dipnotta belirtme gereği duymaksızın, diğer nüshalarda da olduğu gibi, ismin doğru şeklini tercih ettik.
[18] M: ʻUbeydullatı.

Kim Resūl aṣḥābınuñ oġlanları
Kūfe şehrinde olurlardı varı

Yetmiş iki pehlivān idi bular
Ḳamu bir gün bir yire cemʿ oldılar

Var idi bir er bulardan kim adı
Hem Şerīḥ Ḳāḍı eydürler-idi

İki oġlı pehlivān idi be-nām
Sünni idi ṣādıḳ idi ol imām

Yetmiş iki pehlivānlar geldiler
Ḳāḍı evinde bular cemʿ oldılar

Söylediler yā imāme'l-müslimīn
Ẓulme meşġūl oldı yavlaḳ bu laʿīn

Uşbu Münẕir oġlı Nuʿmān-ı ḫabīs̱
El götürdi bize ḥükm eyler bu it

Bunlaruñ ḳaṣdı bize ola yaḳīn
Ḳırmaḳ isterler bizi iy nāzenīn

İmdi biz bir yire cemʿ olmaḳ gerek
Bu işe tedbīr-i ḫoş ḳılmaḳ gerek

Ḳāḍı eydür bizde olmaz bu ḫaber
Zīra bize ḫalḳ öküş gelür gider

Yā ṣaḥābī bize bir ḫalvet-maḳām
Ḥācet oldı kim varavuz yā kirām

Anda bir muttaḳi pīr er var idi
Hāni bin ʿUrve aña dirler idi

[5b]

Ol yarenler bir yire cemʿ oldılar
Hāni bin ʿUrve evine geldiler

Yetmiş iki pehlivān-ıdı tamām
Bir nicenüñ adını eydem be-nām

Biri Süleymān-ı Naṣrī Dāʿ-ıdı
Biri Hānī birisi Muḫtār-ıdı

Biri Kes̱īr oġlı Muḥammed tamām
Biri adı Varḳa ol ṣād-ı kirām

Biri Naḫẕūf oġlı ʿAbdullāh idi
Biri Ṭarīḳ biri‿ʿUbeydullāh idi

ʿAbdurraḥmān Miḥnefdür biri
Müslim idi birisi iy yol eri

Nevfel[19] ibn-i Varḳa idi hem bile
Biri Aḥmed Eşʿas̱ oġlıdur hele

Saʿd-ı Vaḳḳāṣ oġlı ʿAmr-ıdı bile
Şimir idi birisi daḫı bile

Bir yire gelüp bular ṭanışdılar
Oġl u ḳız u māl u milkden geçdiler

Didiler kim cān fidī ḳılmaḳ gerek
Ḥaḳ yolını bellüce bulmaḳ gerek

El ṭutuşup ʿahd u peymān ḳıldılar
Terk-i ḫān-u-mān-ıla cān ḳıldılar

Eytdiler imdi bize n'itmek gerek
Nāme yazup Mekkeye gitmek gerek

Yazdılar nāme Ḥüseyne kim emīn
Mekkeden gelsün emīre'l-mü'minīn

Ol Kes̱īr oġlı Muḥammed söyledi
Sözüme bir dem ḳulaḳ uruñ didi[20]

Nāgah anı kim Ḫaricī añlaya
İş ḳılalar bize ʿālem ṭañlaya

[6a]

İbn-i Miḥnef eydür iy ṣāḥib-naẓar
Ḫoş buyurdı dir Muḥammed bu ḫaber

Pes Şerīḥ Ḳāḍı oġlına bular
Yazdurup nāme ḳarār eylediler

---

[19] M: Nūfil.
[20] M: Sözüme ḳulaḳ bir dem uruñ didi, vezne uymaz.

Her birisi nāmede ḳıldı beyān
Ḳavl ü bey'at eyledüklerin 'ayān

Yā emīre'l-mü'minīn eyle meded
Bizüm-ile ḥasbeten li'llāh Ehād

İy emīr uş bunda yaraḳ eyledük
Nāmede biz vaṣf-ı ḥāli söyledük

On sekiz biñ leşker-i Sünnī tamām
Yetmiş iki pehlivānları be-nām

Ḳılur ise luṭf imāme'l-müslimīn
Kūfe şehrine degin gelsün hemīn

Yazdılar nāme tamāmı dürdiler
Mühr urup Muḫtār öñünde ḳodılar

Nāmeyi aldı Muḥammed bin Kes̱īr
Ṣāliḥ adlu bir ḳulı vardı beşīr

Yaraġını eylediler der-zamān
Aldı Ṣāliḥ nāmeyi oldı revān

Rāvisi eyle rivāyet eyledi
İbn-i Miḥnef Lūtuñ oġlı söyledi

Kim sekiz günde irişdi ol ġulām
Ka'be şehrinde oturmışdı imām

Ḳıldılar ol dem ḫaber kim yā emīn
Kūfeden bir ḳāṣıd irişdi hemīn

Aldılar anı hemān-dem geldiler
Tā Ḥüseynüñ ḥażretini buldılar[21]

İrdi ḳāṣıd yüz yire urdı hemān
Nāmeyi virdi emīre ol zamān

[6b]

Oḳudı ḳardaşlarını geldiler
Nāmenüñ ḥükmin ḳamusı bildiler

Çünki 'Abdullāh-ı 'Abbās işidür
Bu ḫaberden ol daḫı añlar bilür

---

[21] Anlam gereği, bu beyitin bir sonrakiyle (148. beyit) yeri değiştirilmiştir.

Geldi‿ilerü ol daḫı virdi selām
Müslime degdi hemān sāʿat peyām[22]

Müslim ol ibn-i ʿUḳayl-ı nāmudār
Ol ʿAlīnüñ ḳardaşı oğlı kibār

Hāşimīler bir yire cemʿ oldılar
Nāmenüñ ḥükmin ḳamusı gördiler

İbn-i ʿAbbās eydür iy sāḥib-ḳırān[23]
Ben żaīf de söyleyeyim dāsitān

Anlaruñ ḳavline pes inanma sen
Anlaruñ sözüni gerçek ṣanma sen

Seyyid eydür aña kim yā ibn-i ʿam
Sünniler ister meded yā bü'l-kerem

İbn-i ʿAbbās eydür iy zeynü'l- beşer
Bir ḫaber bunda bilelüm ḫayr u şer

Anlara viribi[24] evvel bir kişi
Kim ḳıla andan ʿayān işbu işi

Seyyid eydür kim vara bizden aña
Kim getüre anlaruñ sözin baña

Eytdiler kim yā imāme'l-muttaḳīn
Ḥükmüñüz irer buyuruñ yā emīn

Seyyid eydür Müslime varmaḳ gerek
Anlaruñ aḥvālini görmek gerek

Müslim eydür varayım iy nāmudār
Size olsun cān fidā iy şehriyār

Eydür imdi ḳıl yaraġuñ iy imām
Saʿdı daḫı al bile iy şādükām

[7a]

Geldi Müslim eve ol ibn-i ʿUḳayl
Gitmek içün ḳıldı yaraġ oldı ḫayl

---

[22] M1: 4b. M: Müslime degdi hemān sāʿat be-nām.
[23] M: sāḥib-kirām.
[24] M: virüp.

Üç-idi hem Müslimüñ oġlanları
Bülbül idi ḥāfıẓ idi her biri

Ulusınuñ adı ʿAbdullāh idi
Ol birisinüñ Muḥammeddür adı

Kiçisi İbrāhim idi ol şerīf
İkisini sever idi ol laṭīf

Kiçilerin hem severdi cān ile
Anları daḫı alup girdi yola

Saʿd u Müslim yola girüp gittiler
Kūfeye yaḳın işit kim n'ittiler

Çünki Kūfe yaḳınına irdiler
Bir çitilġü arasına girdiler

Saʿd eydür yā emīre'l-mü'minīn
Siz ṭuruñ ben bir ḫaber getüreyin

Şehre geldi bu ḫaber oldı[25] ʿayān
Bildiler kim geldi Müslim pehlivān

Ṭonunı degşürüp anı aldılar
Hāni evine ḳamu cemʿ oldılar

Gice oldı cümlesi derildiler
Hāni evine duruben geldiler

Birbiriyle görüşüp aġlaşdılar
Bir zamān fürḳat şerābın içtiler

Eytdiler kim nitedür ol şāhumuz
Ol Müsülmānlar begi ol māhumuz

Müslim eydür iy yarenler key bilüñ
Bu işi key iḥtiyāṭ ile ḳıluñ

Eytdiler kim Pādişāh-ı lā-yezāl
Ol Ḳadīm ü Ḳādir ü ol Bī-zevāl[26]

[7b]

---

[25] M: aldı.
[26] M1: 5a: Ol Ḳadīmi Ḳādiri ol Bī-zevāl; M: Ol Ḳadīr ü Ḳādir ü ol Bī-zevāl .

Bize furṣat vire nuṣret bulavuz
Ḫāricīden dādumuzı alavuz

Uş yine senüñ ḳatıñda iy ulu
Ḳılalum beyʿat ḳamu kiçi ulu

Yetmiş iki pehlivān idi bular
Müslim-ile bile beyʿat ḳıldılar

Ḳaldı Müslim anda on beş gün tamām
Ol cemāʿat ulu kiçi ḫās u ʿām

Ol yarenler gice gündüz bir birin
Müslime gelürler idi her günin

Hāni ibn-i ʿUrve evinde olur
Gice olur ḳamular anda gelür

Vaʿẓ u pend ider naṣīḥat anlara
Anda ol himmeti tutanlara

Çün yigirmi yedi gün oldı tamām
Müslim eydür iy cemāʿat yā kirām

Biz emīre'l-mü'minīne bir ḫaber
Gönderelüm kim işitsün der-ḥaşer

Var-ıdı bir er adı Maʿrūf-ı Ḫayr
Mekkeye ol Saʿd-ıla ḳıldı sefer

Nāme yazdı Müslim ol demde tamām
Verdi Saʿda aldı getdi ol hümām

Aldı nāme Ḫayr-ıla girdi yola
Mekkeye irdi işit kim ne ḳıla

Çün Ḥüseyne geldi nāme gördiler
Oḳıdılar nāme ḥükmin bildiler

Yazmış-ıdı yā emīre'l-mü'minān
Tiz irişüñ bunlara iy kāmurān

Ḥāżır oldı uşda otuz biñ çeri
Yetmiş iki pehlivānlar her biri

[8a]

And içüben ḳamu bey‘at ḳıldılar
Dīn yolında baş u cānın ḳodılar

195 Siz ḳamu bunda yaḳın gelmek gerek
Bunlaruñ aḥvālini bilmek gerek

Döndi eydür ol Ḥüseyn-i bā-ṣafā
Yā cemā‘at ḳılalum ‘ahde vefā

Yürüyelüm biz daḫı yā müslimīn
Görelüm taḳdīr-i Rabbü'l-‘ālemīn

İbn-i ‘Abbās aña eydür yā kebīr
Bañā göñlüm eydivirür yā emīr

Varmaġıl zinhār inanma bu ḫaber
Kim bile kim nice ola ḫayr u şer

200 Didi çāre yoḳ buña yā ibn-i ‘am
Her ne kim taḳdīr-ise oldur ḳalem

Ol cemā‘at bizden isterler meded
Her kim erdür bunları ḳılmaya red

Vācib oldur pes bize varmaḳ yaḳın
Yaraḳ eyleñ varalum yā müslimīn

Altı idi ol zamān ḳardaşları
Adların eydem saña iy yol eri

Bir Muḥammed bir Ebūbekr ü ‘Ömer
Biri ‘Avn u biri Ḳāsım nāmudār

205 Ol birinüñ adı ‘Abbās-ı ‘Alī
Ḳardaşı bunlar Ḥüseynüñ iy velī

Hem buyurdı ol emīre'l-mü'minīn
Yol yaraġın eyleyelüm yā emīn

Düzdiler raḫtı vü yükler çekdiler[27]
Ev ileyine develer çekdiler

---

[27] M: çekildiler, vezne uymaz.

Yükleri yükledüp ata bindiler
Görüşüben ḫalḳ-ıla gönüldiler

[8b]

Ḳavmı vü ḳardaşları ḳamu bile
Kūfeye gönüldiler ol cemʿ-ile

Mekke ḳavmi ḳıldı feryād u fiġān
Zāri ḳıldı ḳavmi bir kezden revān

Eytdiler kim yā emīre'l-mü'minīn
Bizi maḥrūm eylemegil yā emīn

Bunlara‿eydür kim Ḥüseyn-i ser-firāz
Ḥaḳ irüre bizi yine ber-Ḥicāz

Himmetüñüz bile olsun siz dönüñ
Görelüm taḳdīri n'eyler Tañrınuñ

Eyle didi atını sürdi revān
Ol ḫalāyıḳ ḳıldılar zār u fiġān

Sürdi ol gün menzile çün irdiler
Ḳamu seyyid ḳatına dirildiler[28]

Ḫōn bıraḳdı yidiler götürdiler[29]
Söz-ḥikāyet ortaya getürdiler[30]

Pes Ḥüseyn ol dem didi yā ibn-i ʿam
Sen girü dönmek gereksin şehre hem

Şehr içinde kimse yoḳdur yā emīn
Sen girü dönmek gereksin yā güzīn

Döndi ʿAbdullāh-ı ʿAbbās aġladı[31]
Şiʿr eyitdi cānın ol dem daġladı

---

[28] M1: 6a. M: Söz ḥikāyet ilerü getürdiler.
[29] M1: 6a. M: Ḥūn bıraġup yidiler götürdiler.
[30] M1: 6a. M: Ḳamu seyyid ḳatına getürdiler.
[31] M1: 6a. M: Döndi ʿAbbās ibn-i ʿAbdullāh aġladı, vezne uymaz; isim de yanlış olur.

ŞİʿR-İ ʿABDULLĀH İBN-İ ʿABBĀS[32]

Senden ayru baña dirlikdür ḥarām
Sensin āḫir hem ümiẕüm ṣubh u[33] şām

Baña sensiz yā emīre'l-mü'minīn
Āḫiretde dünyada ẕirlik ḥarām

Ayrılursam ben cemālüñden senüñ
Tende durmaz cānum ayruḳ ve's-selām

[9a]

Ṭap firāḳuñ odına yaḳma beni
Vuṣlatuñ ṣuyına ḳandur yā kirām[34]

İy dirīġā ḥasret-ile cān u dil
Göz yaşından ḳan içiser cām cām

Ayrılıḳ derdine dermān olmadı
Derd ü ḥasret zār u efġān iy hümām

Aramuzda uş firāḳ oldı bugün
Yarın anda söylene bāḳī kelām

CEVĀB-I ḤÜSEYN RAḌIYALLĀHU ANH[35]

Döndi Ḥüseyn eydür iy şāh-ı kirām
Bunca niçün zāri ḳılursın tamām

Bu firāḳuñ vuṣlatına irevüz
Ger irürürse bizi Rabbü'l-enām

Ḳādir oldur çünki yazdı ol ḳalem
Andan artıḳ eksik olmaz iy hümām

Alnumuza yazılanı gördük uş
Bāḳisin daḫı görevüz ve's-selām

N'idelüm ʿahde vefā ḳılmaḳ gerek
Çün Müsülmānlar ḳılur bize peyām[36]

---

[32] "Abdullâh ibn-i Abbâs'ın Şiiri". M: Şiʿr-i İbn-i ʿAbdullāh ʿAbbās.

[33] M: ṣubhı.

[34] M1: 6b: Vuṣlatuñ ṣuyına ḳandurduñ yā kirām, vezne uymaz; M: Vuṣlatuñ ṣuyına ḳandur ve's-selām.

[35] "-Allâh ondan razı olsun- Hüseyin'in Cevabı".

[36] M'de bu beyitten sonra 275. beyit gelir. 231-274. beyitler, M1: 6b-7b'den alınmış olup; sorunlar M2 yardımıyla giderilmiştir.

[M1:6b]

Tañrı luṭfından ḳamu ḥasretleri
Birbirine irgürür ve’s-selām

Ḫāṭırıñ ḫoş dut hele yā ibn-i ʻam
Ḳayġu görme şād olġıl ber-devām

Eyle didi revān oldı nāmudār
Kerbelāya ol Ḥüseyn-i Kirdigār

Döndi ʻAbdullāh-ı ʻAbbās aġlayu
Mekke cānibine göñlün ṭaġlayu

Geldi Mekke şehrine itdi ḳarār
Ol Ḥüseynüñ ḥasretiyle zār u zār

ḤİKĀYET[37]

İşit imdi bir ḥikāyet bü’l-ʻaceb
Kim ne ḳıldı anlara taḳdīr-i Rab

Ṣad hezārān nām u laʻnet bir ġamāz
Geldi ġammāz eyledi ol bī-namāz

Eytdi iy Nuʻmān işitdüñ mi ḫaber
Cemʻ olısar üstüñüze bā-ḥaşer

Kim ʻAḳīliñ oġlı Müslim bundadur
Kūfe ḫalḳını yolından dönderür

Öyle söylerler Ḥüseyn-i nāmudār
Mekkeden ʻazm eylemiş iy şehriyār

Çünki Nuʻmān işbu sözi diñledi
Āh ḳıldı ʻaḳlı gitdi iñledi

Eytdi eyvāh gerçek ola bu ḫaber
Leşker ola ḳamu ʻālem ser-te-ser

[37] “Hikâye”. Başlık M’de olup, M1’de yoktur. M2: 9b’de ise, ‘NAẒM-I SÜḪAN’ şeklindedir.

Ne beni ḳorlar ne Ziyād[38] ne Yezīd
Ne ʿUbeydullāh ne Sercīl-i pelīd[39]

Vaṣf-ı ḥāli nāmede ḳıldı beyān
Baġladı ḳuş ḳanadına ol zamān

Ṣaldı gügercin Dımışḳa ol pelīd[40]
Tā ki işbu ḥāli añlaya Yezīd

[M1:7a]

Geldi gügercin hemān-dem bildiler
Nāmesin alup Yezīde geldiler

Çün Yezīd ol nāmeden bildi ḫaber
Nuṭḳı baġlandı vü oldı ḥor u zār[41]

Ḳorḳusundan ditredi[42] yapraḳ gibi
Beñzi bozardı hemān ṭopraḳ gibi

Vay eger böyle olursa bu nişān
Bize irişir ḳażā-[y]ı nāgehān

Yazdı Nuʿmāna biti kim ḫayr u şer
Söyleme işbu ḥikāyetden ḫaber

Olmasun kim söyleyesin bu işi
Uş ʿUbeydullāhı ṣaldım ben kişi

Ol varıcaḳ ḥīle ḳıla anlara
Ola ki furṣat bulına bunlara

Yazdı nāme yā ʿUbeydullāh-ı dūn
Fāriġ olup oturursıñ vay niçün

Kūfe şehrin aldılar sen bī-ḫaber
ʿİşrete meşġūl olup şām u seḥer[43]

Ḥāżır[44] ol kim ol Ḥüseyn-i ber-güzīn
ʿAzm-i Kūfe eylemiş bilgil yaḳīn

---

[38] M1: Ziyādı, vezne uymaz.
[39] M1: Ne ʿAbdullāh ḳor ne Sercīle belid.
[40] M1: belid.
[41] M2: 10a. M1: Nuṭḳı baġlanup yüregi oynadır.
[42] M1: tidredi.
[43] M1: şāmı seḥer.
[44] M1: ḥāẓır.

Çün ʿUbeydullāha nāme degdi hem
N’eyleyiserdür işid ol pür-sitem

Oḳudı bildi ḥikāyet vaṣf-ı ḥāl
İy dirīġa dir bize irdi zevāl

Ḥükm[45] ḳıldı ol zamān bindi çeri
On iki biñ er Ḫavāric her biri

Çekdi leşker Baṣradan ol nā-be-kār
Kūfeden yaña yüritdi ḫākisār

Diñle imdi ol laʿīn ü pür-daġal
Kim nice eyledi mekr ü[46] hīle al

Beglerine leşkerüñ eytdi bilüñ
Altı günde şehri ortaya aluñ

Kūfe şehrin çün idesiz ḥiṣār
Sünniler tā baş getürmesin i yār

Kendi bindi beş yüz er aldı bile
Girdi Mekke yolına gör ne ḳıla

Ṣūretini degşirüp ol ḳaltabān[47]
Mekke ḳavmi naḳşına girdi ʿıyān

Yil devesi elli deve aldılar
Elli kişi develere bindiler

Yüzlerine her biri ṭutdı niḳāb
Ol develer çün görürler hem ʿiḳāb[48]

Dört yüz elli er ḳafāsından sürür
Kūfeye ol Mekke yolından irür

Kūfeye ṣaldı münādī ol zamān
Kim irişdi uş emīre’l-mü’minān

İrdi uş geldi Ḥüseyn-i bā-ṣafā
Şāh-ı merdān ol sülāle-Muṣṭafā

[45] M1: ḥüküm, vezne uymaz.
[46] M1: mekri.
[47] M2: 11a. M1: Ṣūretini degişüp ol bed-gümān.
[48] M1: Ol develer görürler hem çün ʿiḳāb, vezne uymaz.

[M1:7b]

Ḫalḳ istiḳbāle gelsün bir kezin
Kim irişdi ol emīre'l-mü'minīn

Nite kim ol didi anı ḳıldılar
Şehr içinde münadīler ṣaldılar[49]

Çün işitdi şehr ḳavmi ḫāṣ [u] ʿām
Ulu kiçi[50] ḳarşu geldiler tamām

Beyʿat ehli çün işitdiler ḫaber
Eytdiler kim geldi ol şāh-ı beşer

Geldiler Müslim ḳatına ol zamān
Eytdiler kim yā emire'l-mü'minān

Ne buyurursın bize iy muḫteşem
Biz daḫı ḳarşulayalum bā-ḥaşem

Müslim ol gün ḫasta oldı çıḳmadı
Anlaruñ yalvarduġına baḳmadı

Yetmiş iki pehlivān ehl-i silāḥ[51]
Atlanuben ḳarşu çıḳtılar ṣabāḥ

[M:9b]

ʿAvrat oğlan ulu kiçi ḫāṣ u ʿām
Yüz yire urup duʿā ḳıldı tamām

İlerü geldi duʿā ḳıldı ḳamu
Ḥaḳ yarı ḳılsun saña iy baḫt-u-lu

Eytdiler kim yā emīre'l-mü'minīn[52]
Şāẕ geldüñ yā imāme'l-müslimīn[53]

Şimdiden girü gerekdür biz ḳamu
Ḫāricīleri ḳıravuz iy ulu

Yüzüne dutmuş niḳāb ol bed-fiʿāl
Bilmediler kimse nedür ḥīle al

---

[49] M2: 11a. M1: Şehr içinde ḫoş münādī ḳıldılar.
[50] M1: küçük.
[51] M1: 7b. M: Yetmiş iki pehlivān ehl-i ṣalāḥ.
[52] M: emīre'l-mü'minān.
[53] M1: 7b. M: Şād geldüñ yā emīre'l-mü'minān.

Söylemedi baḳmadı bunlara ol
Geldi geçdi yil gibi ol pür-fużūl

İrdi şehre bir zamānda ol laʿīn
Bilmediler kim nicedür mekr ü kīn

Ḳondı Nuʿmānın sarāyına hemān
Geçdi oturdı Ḫavāric bed-gümān

Ḳamu ol begler sarāya geldiler
Aldı yüzinden niḳābı gördiler

Ol sarāyuñ ḳapuların yapdılar
Pehlivānlar ḳamu ḫayrān oldılar

Ol yañadan çıḳdı hem on biñ çeri
Kūfe şehrin ortaya aldı varı

Söyledi ol dem ʿUbeydullāh-ı şūm
Ḳaḳıdı vü ḫışm[54] ḳıldı ol ẓalūm

Eytdi sābāş iy ṣaḥābe hem size
Eyle gerekdi vefā ḳılmaḳ bize

Şimdi sizi öldürürsem nitedür
Pāre pāre ḳıldurursam nitedür

Ol yarenler ḳamu ḫayrān oldılar
Baş aşaġa ḳamu giryān oldılar

[10a]

Kimse aña söylemedi dinmedi
Başını ḳaldurup aña ṭınmadı

Size şimdi bir cezā ḳılsam gerek
Ya sizüñ aḥvālüñüz bilsem gerek

Ne durursız fikr-ile ṭuruñ örü
Gel bizümle beyʿate girüñ girü

Ḳamu epsem oldı durdı ḫor[55] u zār
Ṭurı geldi ʿAmr-ı naḫs ol nā-be-kār

---

[54] M: ḫışım, vezne uymaz.
[55] M: ḥor.

İlerü geldi anuñ ṭutdı elin
Ol laʿīn ü bī-vefā vü kibr ü kīn

Anı gördi pehlivānlar her biri
Gelmez-ise ilerü ḳalmaz diri

Çünki bunlar ḳamu nā-çār oldılar
Her biri ḳalḳup ilerü geldiler

Gelmedi Muḫtār u Hānī ilerü
Eytdi kim siz nite gelmezsiz berü

Ḳalmañuz siz de gelüñ beyʿat ḳıluñ
Yoḫsa sizi öldüriserem bilüñ

Geldi Muḫtār ilerü söyler aña
Yā ʿUbeydullāh işid eydem saña

Ol ḳarārı kim Ḥüseyn-i ber-güzīn[56]
Sizüñ ile eyledi olsun hemīn[57]

Ol Ziyād oġlı ʿUbeydullāh aña
Uşbu ḳavle rāżı oldum der baña

Bizüm-ile ol Ḥüseyn-i ser-firāz
Ḳavl ü[58] beyʿat eyledi şāh-ı Ḥicāz

Döndi Muḫtār eydür imdi biz daḫı
Uşbu ḳavle rāżı olduḳ siz daḫı

Eydür imdi yā cemāʿat bir nişān
Dilerem sizden baña eydüñ hemān

[10b]

Hem ʿUḳayluñ oġlı Müslim bundadur
Eydivirüñ yā cemāʿat ḳandadur

Eytdiler ki bunda Müslim gelmedi
Bunda bizden kimse anı görmedi

Eytdi ben bildüm ki Müslim ḳandadur
Hāni ibn-i ʿUrvenüñ evindedür

---

[56] M2: 12b. M: Ol ḳarār kim biz Ḥüseyne ber-güzīn.
[57] M2: 12b. M: Eyle olsun sizüñ-ile hemīn.
[58] M: Ḳavli.

Döndi eydür iy ʿazīz-i bā-ṣafā
Müslimi göster bize ḳılġıl vefā

Eytdi Hānī aña iy bed-baḫt-ı şūm
İy fesād ehli şaḳī kibrī ẓalūm[59]

[11b]

Hāniyi ol dem giriftār itdiler
İşid imdi ol ʿazīze n'itdiler

Gögsine yagrınına ol bed-gümān
Üç-yüz aġaç urdı ol pīre revān

[M1: 8b]

Şehr ḫalḳı ulu kiçi[60] ḫāṣ [u] ām
O sarāyı araya aldı tamām[61]

Ḳaṣd ḳıldılar ḫarāb eyleyeler[62]
Cümle bünyādın türāb eyleyeler

Ol laʿīn ü[63] Ḫāricīleri ḳamu
Ḳaṣd ḳıldılar ḳıralar iy ulu

Döndi Nuʿmān ibn-i Münẕir söyledi
Eytdi şāhā ḫalḳ ḳavġā eyledi

Ḳo buları tā ki bundan gideler[64]
Olmasun kim ḫalḳı fesād ideler[65]

Korḳusından ʿaḳlı başından gider
Çün ʿUbeydullāh işitdi bu ḫaber

Eydür iy Muḫtār imdi ṭur örü
Al bunları götür var git girü

Müslim eger bunda ise ben bulam
ʿĀḳıbet ben kendü işümi ḳılam

---

[59] Bu beyit ile sonraki arasında M'de 376-402. beyitler vardır. M1: 9b-10a ve bağlam dikkate alınarak beyitler olması gereken yere yazılmıştır.
[60] M1: küçük.
[61] 316-375. beyitler M nüshasında yoktur. Olay akışının devam etmesi ve 'İkinci Meclis'in metinde gösterilmesi amacıyla, M1 nüshası esas alınarak belirtilen beyitler metne eklenmiştir. Sorunlar M2 nüshası yardımıyla giderilmeye çalışılmıştır.
[62] M1: Ḳaṣd ḳıldılar sarāyı ḫarāb eyleyeler , vezne uymaz.
[63] M1: laʿīni.
[64] M2: 13a. M1: Ḳoñ buları kim bugün gitsün bular.
[65] M1: Olmasun kim ḫalḳı furṣat bulalar; M2: 13a: Olmasunlar ki bir fesād ideler.

O[l] yarānlar ṭaşra geldi aġlayu
Ḳayġudan cān [u] göñüli ṭaġlayu

Beyʿat ehli söyledi kim baḫtıver
Bu ne ḳavġadur bize idüñ ḫaber

Söyledi Muḫtār ki eyā müslimīn[66]
Biz didigümiz degül-imiş yaḳīn

Ol yarenler cümle ġam-nāk oldılar
Ol laʿīn al eyledigin bildiler[67]

Her biri evlü evine geldiler
Göñli ḳayġulu perīşān oldılar

Gice oldı ol yarenler bir birin
Geldiler Müslim ḳatına yā emīn

Ol cemāʿat aġladı ḳıldı fiġān
Ne ḳılalum yā emīre'l-mü'minān

Kim bu melʿūn-ı şaḳī-yi bed-fiʿāl
Nice ḳıldı bizim-ile mekr ü[68] al

Müslim eydür yā cemāʿat n'idelüm
Biz bu işe nice çāre idelüm

Eytdiler kim biz ṣabr itmek gerek
Hem Ḥüseyne kişimüz gitmek gerek

Tā ki irişe bize ol ser-firāz
Ol sülāle-Muṣṭafā şāh-ı Ḥicāz

[9a]

Gice bunlar bu işi ṭanışdılar
Çün sabāḥ oldı ḳapuyı açdılar

Gördiler kim Ḫāricīler leşkeri
Araya almışdı bir kezden şarı[69]

---

[66] M2: 13a. M1: Döndi Muḫtār eydür kim yā müslimīn, vezne uymaz.
[67] Diğer nüshalarda bulunmayan bu beyit, M1: 8b'de 333. beyitten sonra gelmekte olup, bağlama göre yeri değiştirilmiştir.
[68] M1: mekri.
[69] M1: şehri, vezne uymaz.

Ol yarenler gördiler bu heybeti
Eytdiler gör ki n'itmiş bu iti

İy ʿaceb kim nice ola işimüz
Teşvişe tebdīl oldı düşimüz

Ne ḳılalım bu işe çāre nedir
Bu Ḫaricīler bizi uş öldürir

Böyle diyüp her biri ġam-nāk olur
Yarın ikindin işidesiz n'olur

Şeb be-ḫayr olsun size iy dūsitān
Tamam oldı bu evelki dāsitān[70]

Meclise irdi söz ḫatm eyledük
Uşbu evvel dāsitānı[71] söyledük

MECLİS-İ S̱ĀNĪ[72]

Bu ikinci meclise‿āġāz idelüm
Şiʿr-i cengi uş gine sāz idelüm

Ol Ḫaricīnüñ var-ıdı bir ḳulı
Yazı oḳumaḳda var-ıdı eli[73]

Kāfir-idi ḥīle-kār murdār idi
Ol ʿUbeydullāha ṭoġrı yār idi

Söyledi ol dem ʿUbeydullāh aña
Yā mübārek bir işim vardır saña

Eytdi bu işi benim-çün sen bitür
Maḳṣudıña iriben fāriġ otur

Müslimi ger bulır-ısañ iy ġulām
Ne dilerseñ alasıñ benden tamām

Eydür imdi himmetüñ olsun bile
Aldı beş yüz altunı girdi yola

---

[70] M1: evvelki destān, vezne uymaz.
[71] M1: destānı.
[72] M2: 13b: MECLĪSİ'S̱-S̱ĀNĪ. M1: MECLİS İKİNCİ DESTĀNI BEYĀN İDER.
[73] M2: 14a; M1: Görür gözi idi hem ṭutar eli, vezne uymaz.

350 Vardı gördi bir arada Sünniler
Vaṣf-ı ḥāli söyleşir aġlar bular

Geldi‿ilerü yüz yire urdı revān
Ḥīle ḳıldı anlara ol bed-gümān

Eytdi üç gündür bu şehre irmişem
Ḫāricīlerden cefā çok görmüşem

Dilerem Müslim cemālini görem
Yüzümi anuñ ayaġına sürem

Eytdiler kim Müslimi biz görmedük
Ḳandadur Müslim biz aña irmedük

355 Yüzüni urdı yire ḳıldı fiġān
Red ḳılmañ siz beni iy dūsitān[74]

Tācirem Sünnī ıraḳdan geldüm uş
Bundadur Müslim işitdüm anı ḫoş

Ben anuñ kim yüzin[i] göreyim
Beş yüz altun neẕrim aña vireyim

Eytdiler kim tācir imiş bu cevān
İltelüm görsün yüzüni pehlevān

[9b]

Aldılar anı hemān-dem geldiler
Girüben Muḫtār evine ṭoldılar

360 Geldiler Müslim ḳatına kim ulu
Bir yigit geldi ġarīb iy baḫt-u-lu

Yüziñüzi görmek ister yā imām
Uş getürdük anı bunda iy hümām

Müslim eydür olmasun kim al ola
Mekr ola kim bile nice ḥāl ola

Eytdiler kim tācir imiş söyledi
Vaṣf-ı ḥālinden ḥikāyet eyledi

Eytdi kim gelsün berü görem yüzin
Tācir-imiş tā ki söyleye sözin

---

[74] M2: 14b; M1: Gelüñ red ḳılmayuñ beni iy dūsitān, vezne uymaz.

Geldi‿ilerü ol laʿīn-i bed-fiʿāl
Urdı yüzin yire ḳıldı ḥīle al

Ḳıldı fiġān öpdi elin dizini
Ayaġına urdı ol dem yüzini

Öpdi yire ḳodı beş yüz ḳızılı
Bildi sırrını hemān-dem ol velī

Zāri ḳıldı kim emīre'l-mü'minīn
Ben daḫı beyʿat ḳılaram yā emīn

Mālum [u] cānum fidā olsun saña
Cān vireyüm dīn içün öñdin ṣoña

Müslimüñ dutdı elin ol laʿīn
Ḳıldı beyʿat al ile bā-mekr ü kīn

Öri ṭurdı yüz yire urdı girü
Ol ʿUbeydullāha geldi yügirü[75]

Didi gördim Müslimi tā bundadur[76]
Gizlü Muḫtāruñ evi içindedür

Müslim eydür iy yarenler bu laʿīn
Ḥīle-y-ile geldi bunda ol yaḳīn

Ol Ziyād oġlı laʿīn ü pür-sitem
Eytdi Muḫtārı oḳuñ gelsün bu dem

Eytdiler Muḫtāra kim dur yā emīn[77]
Gel seni oḳur emīre'l-mü'minīn

[M:10b]

Döndi Muḫtār aña eydür iy azīz
Nicesi mü'min olur ol bī-temiz

Söyledi Muḫtār aña kim ol zamān
Biz dimezüz mü'min aña bil ʿayān

Sırrumuzı añladı ol bed-fiʿāl
Bunlaruñ işi hemīşe mekr u al

---

[75] M2: 15a: Yine ʿAbdullāha geldi yügirü; M1: Ol ʿUbeydullāha geldi cān süriyü, vezne uymaz.
[76] M2: 15a; M1: Didi kim gördim Müslim uş bundadur , vezne uymaz.
[77] M1: emīr.

Hāni Muḫtār ile bu sözde idi
Geldi ḳāṣıd kim sizi oḳur didi

Geldi Muḫtār ol dem anuñ ḳatına
Söyledi sözin bularuñ yatına

Eytdi iy Muḫtār Müslim ḳandadur
Bilürem anı kim āḫir sendedür

Didi Muḫtār iy münāfıḳ söyleme
Müslim içün baña bühtān eyleme

Ol ḳulı oḳıdılar geldi‿ilerü
Ḳıldı Muḫtār ile anı rū-be-rū

Ḳıldı Muḫtār ile ol dem ḳīl u ḳāl
Ḳaḳıdı Muḫtār eydür bed-fiʿāl

Söyledi Muḫtār aña kim iy laʿīn
İy şaḳī bed-baḫt u[78] iy dīnsiz bi-dīn

[11a]

İy münāfıḳ sen ḥaḳīr u bī-vefā
Düşmen-i Āl-i Resūl-i Muṣṭafā

Sen ḳılasın bize zaḥmet nā-be-kār
Ḳılmaya raḥmet saña Perverdigār

Ḳaḳıdı ol dem ʿUbeydullāh aña
Aldı öñünden divīd atdı aña

Geldi doḳındı Muḫtār alnına
Ṣūreti bulaşdı alnı ḳanına

Alnı yarılduġını kim añladı
El ḳılıca urdı ol dem ol velī

Ḳarşudan çaldı ʿUbeydullāhı ol
Ṣıçradı taḫt üzerinden ol füżūl

Çaldı taḫtı iki pāre eyledi[79]
Yer yerinden Ḫāricīler söyledi

---

[78] M: bed-baḫtı.
[79] M1:10a. M: Çaldı iki pāre eyledi, vezne uymaz.

Altı biñ ḫāricī çün kim üşdiler
Çevresinden it gibi yapışdılar

Ol daḫı bir nice öldürdi revān
Üşüben ṭutdılar anı ol zamān

Ḫāricīler anı çün kim ṭutdılar
Ol sarāy içinde zindān itdiler

Ḳıldılar Muḫtār evine hem ḫaber
Ḫāricīler pehlüvānı ṭutdılar

Müslim işitdi bu sözi nāgehān
Göñl ü[80] cānı ḳayġulandı ol zamān

Ṣūretini degşirüp durdı revān
Geldi Ḳāḍī evine oldı nihān

Buyurur ol dem ʿUbeydullāh girü
Yaġmalañ Muḫtār evin ṭuruñ örü

Ol dem içre Ḫāricīler geldiler
Pehlivān evini yaġma ḳıldılar

[11b]

İstediler Müslimi bulmadılar
Ḳancaru gitdügini bilmediler

Söyledi ol dem ʿUbeydullāh girü
Hāni evin daḫı yaġmalañ diyü[81]

Ol aġaç zaḫmından Hāni ḳalḳmadı
Ḫāricī[82] Tañrı emānın bulmadı

Gice oldı Müslim anda aġladı
Aġlamaġ-ıla yüregin ṭaġladı

Eytdi yā Ḳāḍī kerem ḳılsañ baña
Bir iki gün işbu oġlanlar saña

Tañrı yolından emānet bilesin
Ben gelince bunları ṣaḳlayasın

---

[80] M: Gönli.
[81] M'de bu beyit ile sonraki arasında 314. ve 315. beyitler bulunmaktadır.
[82] M: Ḫāricīler, vezne uymaz.

Ḳuçup oġlancıḳlarını aġladı
Yaraġını hem silāhın baġladı

ŞİʿR-İ MÜSLİM[83]

İy ḳuzılarum bize ḳıluñ ḥelāl
Gerçi kim bu kez bize oldı melāl

Yaradılmışuñ zevāli var bilüñ
Bāḳī oldur kim aña yoḳdur zevāl

Ne ḳılayım ḳuzıcaklarum sizi
Müşkil oldı bize ayruḳ bu viṣāl

Ḳaṣd ḳıldılar bizi öldürmege
Böyle yazmış alnımuza Ẕü'l-celāl

Ḳuzıcaḳlarum bizi unutmañuz
Himmetüñüz bile olsun yā ricāl

[12a]

Giderem ben siz esen ḳaluñ bugün
Yarın anda söylene bu ḳīl u ḳāl

ŞİʿR-İ PESER[84]

Döndi oġlancuḳları eydür aña
Baba bize sen daḫı eyle ḥelāl

İşbu ḳavl-ile getürdüñ mi bizi
Kim ġarībliḳde ḳoyasın bī-zevāl

Ne ḳılalum Tañrınuñ taḳdīri bu
Alnımuza yazılan bu-y-ıdı fāl

Çün emīre'l-mü'mināna iresin
Ḳılasın bizden aña bu vaṣf-ı ḥāl

Eydesin ḳuzıcaḳlarum benüm
Ḫāricī elinde oldılar ḳıtāl

[83] "Müslim'in Şiiri".
[84] "Çocuğun Şiiri".

Dādumuzı tā ki bunlardan ala
Bizüm ol zeynü'l-beşer tāc-ı ricāl

CENG-İ MÜSLİM BĀ-YEZĪD[85]

Eyle didi aġladılar zār u zār
Bindi Müslim atına nevmīd-vār

Şehr içinde yürür-idi her yaña
Diler-idi kim çıḳaydı bir yaña

Ḫāricīler çevre almışlar şarı
Var-ıdı bir er Ḫavāric serveri

Ḳarañuda uġrayu geldi aña
Eytdi kimsin nedür aduñ eyt baña

Bildi Müslim anı hergiz dinmedi
El ḳılıca urdı andan dönmedi

İrdi çaldı ḳılıcını üstüne
Anı iki pāre ḳılmaḳ ḳaṣdına
[12b]
Günbed urdı ṣıçradı atdan yire
Biñ er aldı Müslimi orta yire

Tīġ eline aldı Müslim hem-çü şīr[86]
Tār-u-mār eyledi anları dilīr

Bir dem içre yüz yigirmisin biçer
Ḳalanı her biri bir yaña ḳaçar

Müslim andan bir ḳapuya yürüdi
Ol ḳapuda daḫı biñ er var-ıdı

Araya aldılar anı her yaña
Ne kişisin diyü ṣordılar aña

Söylemedi bunlara ol şīrüner
Ol ḫalāyıḳ çevresini aldılar

Ol Ziyād oğlına ḳıldılar ḫaber
İre geldi ol laīn ü bed-güher

---

[85] "Müslim'in Yezid ile Savaşı".
[86] M1: 11a. M: Tīġ eline Müslim hem-çü şīr, vezne uymaz.

Biñ er-ile geldi Müslim ḳatına
Gördi Müslimi ki binmiş atına

Naʿra urdı Müslim ol demde aña
Eydivir aduñ didi iy naẖs baña

Eyle didi çekdi tīġ-ı ābudār
Ḥamle ḳıldı ol laʿīne şīr-vār

Bildi anı ol laʿīn ü bed-güher
Kendi ḳaçdı leşkere ḳıldı ẖaber

Araya aldılar anı nāgehān
El ḳılıca urdı ol dem pehlivān

Bir ġırī ḳopdı vü feryād u nefīr
Dün içinde hāy-u-hūy u dār-u-gīr

Nice kim cehd eyledi yol bulmadı
Bir yaña çıḳmaġa çāre olmadı

Kūfe ẖalḳı ḳıldı bir kezden ġulū
Ulu kiçi ẖāṣ u ʿām uṣlu delü

[13a]

Çün ṣabāh oldı vü baş ḳaldırdı gün
Yalıñuz bir Müslim idi n’eylesün

Ḫāricīler anı çevre aldılar
Müslim üzre tīrübārān ḳıldılar

Ḳalḳanı yapındı vü ṭartdı ḳılıç
Naʿra urdı depdi ḳayırmadı hiç

Ḫāricīlerden götürdi çün ṭamar
Dem-be-dem naʿra urur ol şīr-vār

Ḳoşuben bir yana depdi atını
Diler-idi ḳurtaraydı cānını

Ḫalḳ alayından ḳaçarlardı anuñ
Ḍarbını görmişler idi tīġınuñ

Gördi ṭam üstünde bir ʿavrat durur
ʿAvrat aġlar Müslimi çün kim görür

Müslim eydür Sünni misin yā nigār
ʿAvrat eydür Sünniyem iy nāmudār

Müslim eydür bir içim ṣu vir baña
Āḫiretde ben şefīʿ olam saña

Maşrabayla ṣunıvirdi ṣu aña
Ḫāricī Şāmī irişdi bir yaña

Gördi kim ṣu içer-idi ḳomadı
Leşkere ur didi kendü durmadı

Ḫāricīler ḳıldı ġavġā her yaña
Tīrübāran ḳıldılar n'eydem saña

Müslim anda yavlaḳ ermişdi ʿaẓīm
Bir kez eytdi derd-ile yā Ḥakīm

İy Ḳadīm ü Ḳādir u Ġaffār u Rab
Bunlara sen ver cezā iy Ferd ü Rab

N'ideyim yavlaḳ buñalmışdur tenüm
Zaḫm-ı vāfir yidüm aḳdı ḳanum

[13b]

Ḳaṣd ḳıldı ol ṣuyı kim içe-di
Ceng idüben ol aradan göçe-di

Aġzına aldı ṣuyı ol nāgehān
Ḫāricī Şāmī ire geldi hemān

Gürz-ile aġzıra urdı ol laʿīn
Maşraba ṣındı ṣu döküldü hemīn

Zaḫm irürdi aġzına ol nā-be-kār
Ṭāḳatı ṭāġ oldı müşkül oldı kār

Atı başını çevürdi kim gide
Ḥamle ḳıldı Ḫāricīler ḳaṣd ide

Ṣanasın atuñ ḳanatlanmış teni
Yetmiş üç yirde yemiş oḳ demreni

Ṭāḳatı ṭāġ oldı düşdi at yire
ʿAḳlı yoḳ Müslim ki kendüyi dire

Ḫāricī Şāmī gelür ol mekr ü kīn
Çaldı Müslimi hemān-dem ol laʿīn

Tīġ üşürdi Ḫāricīler ol zamān
Müslimi ḳıldı şehīd ol ḳaltabān

Kesdi başını hemān-dem ol ḍarīr[87]
Aldı geldi tā Ziyād oġlı ḥaḳīr

Müslim öldügine şādī ḳıldılar
Ḳılmaya raḥmet bulara Kirdigār

Ol ṣu viren ḫātunı getürdiler
Ḥükm itdi kim anı yitürdiler

Dīn yolında öldürirseñ cānıñı
Āḫirete iltesin īmānuñı

Ol ʿUbeydullāh-ı melʿūn söyledi
Müslimüñ oġlanların buluñ didi

Her kim anları bulursa bī-ġaraż
İki pāre şehr ala benden ʿivaż

[14a]

Çün Şerīḥ Ḳāḍı işitdi [bu] ḫaber
Ḫāṭırı oldı perīşān iy peser

Oḳudı oġlın ḳatına ol zamān
Eytdi oġlum işid imdi dāsitān

Ne ḳılalum işbu oġlancıḳları
Nice hem ṣaḳlayalum biz bunları

Nāgah anı Ḫaricīler añlaya
İş ideler bize ʿālem ṭañlaya

Eytdi baba bunları n'itmek gerek
Didi Mekkeye alup gitmek gerek

Yüz ḳızıl altun bularuñ biline
Baġlañuz kim gide Kaʿbe yolına

---

[87] M: ẓarīr.

Al gide bunları sen iy ʿayāl
Yoḫsa bunlardan bize gelür melāl

Gice oldı bunları aldı revān
Yola girüp yürüdiler ol zamān

Gicenüñ bir baḫşı geçince revān
Yola girüp yürüdiler ol zamān

Gicenüñ bir baḫşı geçince bular
İki üç ferseng yolı kim aldılar

Ḳāḍı oġlı eydür işbu ṭoġrı yol
Mekkeye gider işidüñ iy oġul

Ne ḳılalum işbu ẓālimler sizi
Bulur-ısa oda yaḳarlar bizi

Aġlayu ol iki maʿṣūm getdiler
Ḳāḍı oġlı döndi bunlar n'etdiler

Nā-resīde iki oġlan ṭıfl-ı ḫām
Ne ḳılurlar bunları işit tamām

Birisi on yaşında-y-ıdı biri
On birindedür biri iy yol eri

[14b]

Yolı ḳanda varasın bilmediler
Yalıñuz aġlaşu yola girdiler

Ṣubḥa degin getdi bunlar aġlayu
Yolı azdılar kim andan iy ulu

Nāgehān bir ṣuya erdiler meger
Ṣuṣamışlar ol ṣudan hem içdiler

Ḫāricīler ḳorḳusından hem bular
Ol bük içinde yetüp gizlendiler

Ṣuya geldi bir ḳaravaş nāgehān
Bunları gördi oturmışdı nihān

Eytdi kimlersiz niçün gizlendüñüz
Sırrıñuzı gizlemeñüz eydüñüz

Eytdiler kim biz ġarīb öksüzlerüz
Kimsemüz yoḳ bu yol üzre yalıñuz

Eytdi kim siz Müslim oġlancıḳları
Degül-iseñüz ʿaceb iy yol eri

Āh ḳılup aġladılar zār u zār
Tañrı içün bizi ṣaḳla iy nigār

Ol ḳaravaş eydür imdi bunda siz
Eglenüñüz ben gelince iy ʿazīz

Ḳadınum Sünnī Müsülmāndur benüm
Ben fidā ḳılam size cān u tenüm

Geldi ḫātuna ḳaravaş söyledi
Müslimüñ oġlanların buldum didi

Bunda gördüm ṣu ḳatında oturur
Ḫātun anları ḳatına götürür

Yiyesi ḳodı yediler ol şebāb
Gözlerinden aḳar-ıdı ḳanlu āb

Eytdi zinhār iy ciger-gūş-ı Resūl
Evüñ ıssı Ḫāricīdür pes füżūl

[15a]

Gice oldı çün ki geldi ol laʿīn
ʿAvrat eydür üç gün oldı ḳandasın

Eytdi[88] yā ʿavrat ne idem ben saña
Üç gün oldı isterem ben dört yaña

Müslimüñ oġlanların bulsam gerek
İledüben māl u mülk alsam gerek

ʿAvrat eydür iy utanmaz ḫīre-ser
Tañrıdan ḳorḳ aḫı bu dünya geçer

Ne ḳılasın işbu beş on gün ʿaceb
Dünye ḳalmaz āḫiret ḳıl sen ṭaleb

---

[88] M: Eydür, vezne uymaz.

Ḫāricī dir ʿavrata çoḳ söyleme
Yiyesi getür sözi çoḳ eyleme[89]

Aġulandı vü geberdi ol pelīd
İşid imdi kim ne ḳıldı ol it

Müslim oġlancıḳları uyudılar[90]
Ulucası düş görüp uyandılar

Öperek ḳardaşcıġın oturdılar
Düş-ḥikāyet araya getürdiler

Eydür iy ḳardaşcıġum eyle ḥelāl
Biz daḫı yarın olısaruz ḳıtāl

Babamı düşümde gördüm ben hele
Bizi daḫı geldi uş iltür bile

İmdi cānum sen ḥelāl eyle baña
İy ki bu cānum fidā olsun saña

Birbirinüñ boynına yapışdılar
Zāri ḳılup ikisi aġlaşdılar

Nāgehān uyanu geldi ol laʿīn
Anlaruñ işitdi aġlaşduḳların

Eytdi ʿavrat bu ne ġavġādur ʿaceb
Ev içinde aġlaşurlar ne sebeb

[15b]

ʿAvrat eydür kim bile kim ḳandadur
Ḫāricī eydür bizüm aḫırdadur

Ṭurdı girdi içerü ol nā-be-kār
Gördi oġlancıḳları ol ḫākisār

Tañrıdan ḳorḳmadı ol dem ol laʿīn
İkisinüñ daḫı baġladı elin

ʿAvrat eydür Tañrıdan ḳorḳ iy ḥelāl
Ḥaḳ Resūlinüñdür aḫı bu ʿayāl

---

[89] K: 5a. M: Yiyecek getür sözi çoḳ söyleme.
[90] M1: 12b. M: Müslim oġlancıḳları uyandılar.

Nice kim yalvardı çāre olmadı
Ol laʿīn hergiz şefāʿat ḳılmadı

İrte oldı bunları aldı gider
İrdi Şāṭ ırmaġına diñle n'ider[91]

Ol itüñ bir ḳulı var Esved be-nām
Eytdi ḳalḳ öldür buları yā ġulām

Esved eydür ḳılmayam hergiz bunı
Bunları öldürmezem öldür beni

Eytdi öldür yāḫuẕ öldürem seni[92]
Öldürürseñ āzad iderem seni[93]

Esved eydür ben seni öldüreyim
Ḳamu ʿālemi saña güldüreyim

Aldı Esved tīg-ı bürrān ol zamān[94]
Ol laʿīne ḥamle ḳıldı nāgehān

Ḳalḳanını ḳarşu ṭutdı ol laʿīn
Defʿ ḳıldı Esvedüñ ol ḥamlesin

Şıçradı yapışdı Esved ol ite
Çekdi düşürdi yire gör iş nite

Diler-idi kim anı öldüre-di
İre geldi anı oğlı ḳomadı

Esved elinden çü ḳurtuldı ol it
Esvedi ḳıldı hemān sāʿat şehīd

[16a]

Oğlına ḳaḳıyuben durġıl didi
İşbu iki oğlanı öldür didi

Oğlı eydür Tañrıdan ḳorḳ iy ḥaşer
N'eyledi kim bunları öldüreler

Nā-resīde bu iki oğlanları
Ne sebebden öldürürsin bunları

---

[91] K: 5b. M: İrşad ırmaġına işid kim n'ider.
[92] K: 5b. M: Eytdi öldür yāḫud seni öldürem.
[93] K: 5b. M: Öldürürseñ seni azād eyleyem.
[94] M: Aldı Esved tīg-ı bürān eyledi ol zamān, vezne uymaz.

Sen ʿAlīnüñ ḳardaşı oġlanların
Nişe nā-ḥaḳ bunları öldüresin

Bunı didi ḳaṣd ḳıldı ol daḫı
Kim atasın öldüreydi ol seḫī

Tīġ eline aldı ol melʿūn revān
Oġlunı ḳıldı şehīd ol ḳaltabān

ʿAvrat anı gördi zārī eyledi
Ayaġına düşdi vü çoḳ aġladı

Eytdi Tañrı-çün emān iy bed-fiʿāl
Yoḫsa Tañrıdan gelür bize zevāl

Tañrıdan ḳorḳmadı ol melʿūn it
Çekdi ḫancer ḥamle ḳıldı ol pelīd

İki oġlan nā-resīde ṭıfl-ı ḫām
Ḳur'an oḳur ikisi ḥāfıẓ-kelām

Birbirinüñ boynına yapışdılar
Zār u zār ol ikisi aġlaşdılar

Ulucası eydür iy naḫs u pelīd
Sen beni evvel gerek ḳılsañ şehīd

Tā ki ben ḳardaş firāḳın görmeyem
Daḫı anuñ iştiyāḳın görmeyem

Ulusınuñ adı İbrāhīm idi
Hem kiçisinüñ Muḥammeddür adı

Geldi İbrāhīmi ṭutdı ol laʿīn
Kesdi başın ṣuya ṣaldı gevdesin

[16b]

Batmadı ṣuya ṣu alup gitmedi
Ḫāricī hergiz muḥābā[95] itmedi

Birisini daḫı öldürdi ol it
Ḳur'an oḳurdı Muḥammed key işit

---

[95] M: meḥābe.

Ḳılmadı Ḳur’āna ʿizzet ol pelīd
Anı daḫı eyledi ol dem şehīd

Batdı ṣuya kimse anı görmedi
Bunlaruñ kimse nişānuñ virmedi

Bir ṭarāḳa ḳopdı ol dem nāgehān
Ṣanasın üzüldi bend-i āsumān

Ḫalḳ-ı ʿālem eyle ṣandılar meger
Kim ḳıyāmet ḳopdı ol dem bī-ḫaber

Ḫalḳ görüben bunı ʿibret eyledi
İblis ol melʿūna laʿnet eyledi

Ṭurdı aldı ol iki başı gelür
Ḳurʿan oḳur ol ikiden ṣavt gelür

Alup anları getürdi ol zamān
Ol Ziyād oğlı münāfıḳa hemān

İleyinde ḳodı vü ḳıldı duʿā
Ḳurʿan oḳur ol ikisi dāimā

Ṣordı anı ol ʿUbeydullāh-ı dūn
Bu ne başlardur getürdüñ iy zebūn

Eytdi Müslim oğlı başıdur bular
Şöyle öldürdüm buları ḫor u[96] zār

Kim eyitdi bunları öldür saña
Ya niçün diri getürmedüñ baña

Ḫatm idince Ḳurʿanı diñmediler
Ḫoş-bülend-āvāz-ıla oḳudılar

Ol ʿUbeydullāh işitdi ditredi
İşbu melʿūnı ṭutuñ bağlañ didi

[17a]

Kūfe ḫalḳı çün işitdi ol zamān
Ḳıldılar ġavġā ḳamu pīr ü cüvān

---

[96] M: ḥūr u.

Didiler kim iy Ziyād oġlı zebūn
Ölisersin iy şaḳī beẕ-baḫt-ı[97] şūm

Ḳaṣd ḳıldılar ġulū-yı ʿām ola
Sünniler döyünce bir bed-nām ola

Ol laʿīnüñ iki elini bular
Baġlayuben boynuna ip daḳdılar[98]

Virdiler bir Sünniye eltir keşān
Tā cezāsını bula ol ḳaltabān

Ol araya çün getürdiler anı
Gördiler aġlar oturmış ḫātunı

Gördiler iki yigit ölmiş yatur
Eytdiler ḫātun bular kimdürür

Eytdi biri oġlum-ıdı ol biri
Ḳulum idi işidüñ iy yol eri

Sünniler ol demde anı baṣdılar
İki eliñ hem ayaġın kesdiler

Burnunı kulaḳlarını yırdılar
İki gözin oyuben çıḳardılar

Gevdesini pāre pāre ḳıldılar
Götürüp ırmaġ içine ṣaldılar

Ṭaşdı Şāṭ ṭaşra bıraḳdı ol iti
Ṣu ḳabūl eylemedi ol laʿneti

Devşürüben anı yire gömdiler
Ṭaşra bıraḳdı anı yer gördiler

Ṣu ḳabūl eylemedi yer almadı
Anı gömmege daḫı yer olmadı

Ol laʿīni bir yire devşürdiler
Yanduruben anı oda urdılar

[17b]

[97] M: beẕbaḫtı.
[98] K: 7b. M: Baġlayuben boynuna ip berḳdiler.

Ol iki maʿṣūm başını bular
Kūfe şehrinde anı defn etdiler

Ḫatm oldı bu ikinci[99] dāsitān
Yine yarın gelesiz iy dūsitān

Söyleyevüz bu üçünciden[100] ḫaber
Ger irişdürürse bizi Dāduger[101]

EL-MECLİSÜ' S̱-S̱ĀLİS̱ DER-BEYĀN-I MUḲADDEME-İ CENG[102]

Bu üçünci[103] meclisi söyleyelüm
Kerbelā ḫālin beyān eylelüm[104]

Kim ciger-gūş-ı Resūl-i Kirdigār
Kerbelāda oldı ana kāruzār

Cān ḳulaġıyla işidüñ bu sözi
Muṣṭafā yarın unutmaya sizi

Çün revān oldı Ḥüseyn-i nāmudār
Kūfeden yaña göneldi şehriyār

Ḳavmi-le ḳardaşları cümle bile
Oġlı ḳızı ḳamusı girdi yola

Beryeden çıkup yaḳın kim geldiler
Ḳādesānun yazısında ḳondılar[105]

Kūfeden bir kārebān olmış revān
Aġlayu geldi Ḥüseyne ol zamān

Kārubān ḫalḳı Ḥüseyni gördiler
Ḳamu geldiler yire yüz urdılar[106]

---

[99] M: işbu evvel.
[100] M: ikinciden.
[101] M: Ger irişdürürse bizi ol dāduger, vezne uymaz.
[102] "Üçüncü Meclis; Savaş Başlangıcının Açıklaması Hakkında" M1: 14b. M: Der-Meclis-i İkinci Der-Beyān-ı Kerbelā.
[103] M: ikinci.
[104] Beyit, M1:14b ve M2: 24a'da aynıdır. K: 8b: Bu üçünci meclisi söyleyelüm/ Kerbelā ḫālini şerḥ eylelüm.
[105] K: 8b. M: Ḳaraṣunuñ yöresinde ḳondılar. Bu yerin asıl adı Ḳādisiyye'dir.
[106] K: 8b. M: Ḳarşu gelüben yirlere yüzin urdılar, vezne uymaz.

Çün Züheyri gördi ol şīr ü velī
Ol Resūl oğlı Ḥüseyn ibn-i ʿAlī[107]

Eydür aña yā Züheyr-i bā-ṣafā
Kūfeden bize ḫaber vir iy ṣafā

Ol Züheyr eydür eyā mīr ü velī
İy sipeh-sālār u[108] iy sırr-ı ʿAlī

[18a]

Ne ṣorarsın Kūfenüñ ḥāli nedür
Leşker-i enbūh anuñ üstündedür

Ḳūfenüñ üstinde ḳırḳ biñ er tamām
Şehri ortaya alupdur iy hümām

Hāni ile Eşʿas̱ oğlı Ahmedi
Hem Kesīr oğlı Muḥammed ḳalmadı

Bunları ḳıldı şehīd iy ser-firāz
Ṭutdı Muḫtārı daḫı iy dil-nüvāz

Eyle söylerler ki iy mīr-i vaḥīd
Müslimi daḫı ḳılupdur ol şehīd[109]

Bu araya siz ne diyü geldüñüz
Ol cemāʿat sözine aldanduñuz

Çün Ḥüseyn işitdi bu sözi ʿayān
Ḫaṭırı oldı perīşān ol zamān

Çünki ʿAbdullāh işitdi ḥālini
Atası ḳardaşları aḥvālini

Nevḥa ḳılup ağladı ol zār u zār
Ağladı hem ol Ḥüseyn-i nāmudār

Söyledi ol dem Ḥüseyn-i bā-ṣafā
Ḳancarudur ʿazmıñuz iy bā-vefā

Bir bunuñ gibi ticāret ilerü
Bize geldi sen gidersin ḳancaru

---

[107] K: 8b. M: Ol Resūl oğlı Ḥüseyn bin velī.
[108] M: sipehsālārı.
[109] K: 9a. M: Müslimi daḫı ḳılmışlar şehīd, vezne uymaz.

Sen bizüm-ile bile olsañ gerek
Bu ticāretden girü ḳalsañ gerek

Söyledi ol dem Züheyre ser-firāz [110]
Eyle olsun didi iy şāh-ı Ḥicāz

Ṣad hezārān cān fidā olsun size
Devlet ola cān fidā ḳılmaḳ bize

İki at iki deve aldı bile
Aġladı oġlını gönderdi yola

[18b]

Oġlı aldı mālını oldı revān
Ḳaldı kendüsi Ḥüseyn-ile hemān

Ol Ziyād oġlı ʿUbeydullāh meger
Geldüginden seyyidüñ bildi ḫaber

Ḫāṭırı oldı perīşān ol ḫabīs̱
Eytdi yā Nuʿmān Münẕir key işit

Sen ne dersin ne ḳılalum anları
Eytdi ḥükm eyle ki atlansun çeri

Tā ki vara anlaruñ yolun ala
Ḳomayalar anları bunda gele

Var-ıdı bir pehlivānı kim be-nām
Ḥurr-ı[111] zār-ıdı adı ol nā-tamām

Söyledi ol dem ʿUbeydullāh aña
On iki biñ er alup var ol yaña

Yolunı alġıl bularuñ ol zamān
Ben varınca beklegil iy pehlivān

Yürüdi Ḥurr[112] on iki biñ er-ile
Kerbelāda irdi işid ne ḳıla

Sünniler çün Kerbelāya irdiler
Ḳarşu leşker ḳonmış-ıdı gördiler

---

[110] K: 9b: Söyledi ol dem Zahīde ser-firāz; M: Söyledi ol dem Süheyl-i ser-firāz.
[111] M: Ḫurru.
[112] M: Ḫurr.

Leşkeri gördi Ḥüseyn-i nāmudār
Derd-ile āh eyledi ol şīr-vār

Seyyidüñ bir pehlüvānı var-ıdı
Sever-idi anı ṭoġru yār-ıdı

Ḳāsım ibn-i Ḫatem eydürler aña
Döndi baḳdı hem Ḥüseyn andan yaña

Eytdi yā Ḳāsım bu leşker ḥālini
Bildüriverseñ bize aḥvālini

Tāziyāne urdı Ḳasım atına
Sürdi atın geldi leşker ḳatına[113]

[19a]

İki atlu geldi aña ol zamān
Aldılar Ḥurra getürdiler revān[114]

Gördi Ḳāsım Ḥurruñ[115] ol demde yüzin
Āh ḳıldı yaş doldurdı gözin

Ḳāsım eydür Ḥurra[116] niçün geldüñüz
Sünni-y-iken ya Ḫaricī olduñuz

Ḥurr[117] eydür var eyitgil seyyide
Geldük anı kim ḳomayavuz gide

Geldi Ḳāsım seyyide ḳıldı ḫaber
Çün işitdi ḳayġulu oldı meger

Ol aradan bir maḳāma geldiler
Ḳonacak bir yer buluben ḳondılar

İşid imdi ol ʿUbeydullāh-ı dūn
Kim nice mekr eyleyiser ol zebūn

Bir araya geldiler ṭanışdılar
Nice ḳılalum bunı dinişdiler

Eytdiler kim ʿÖmeri‿oḳumaḳ gerek
Bu işi ol başarur görmek gerek

---

[113] K: 10b. M: Sürdi atın leşker ḳatına, vezne uymaz.
[114] K: 10b: Aldılar Ḥūra getürdiler revān; M: Aldılar Ḥurraya geldiler revān.
[115] M: "Ḫurruñ".
[116] M: Ḫurra.
[117] M: Ḫurra.

Saʿd-ı Vaḳḳās oġlı ʿAmr-ı nā-bekār
Kibri çoḳdur dünyelikde eli ṭar

Sen aña beglik verürseñ yā emīn
Bu işi ol başa ilter yā güzīn

Viribidi oḳudu ʿAmrı revān
Verdi beglerbegligini ol zamān

Ol dem aña beş yük altun buyurur
Taḫt u tāc u çoḳ ḫilʿat buyurur

Eydür aña Rāy vilāyeti senüñ
Ḥükm şimden girü senüñdür senüñ

ʿÖmer eydür iy şehin-şāh-ı[118] cihān
Ne sebebden bunca baḫşişler ʿayān

[19b]
Eytdi otuz biñ çeri alġıl bile
Var Ḥüseyni ḳoma kim bunda gele

Beyʿat itsün itmez-ise başını
Kesgil anuñ sen bitürgil işini[119]

Rāy vilāyeti ebed olsun senüñ
Daḫı virem ne diler-ise canuñ

Siz bilüñ didi aña ol ʿAmr-ı dūn
Dīni virdi dünyayı aldı ṣatun

Altun-ıla ḫilʿatı aldı revān
Eve geldi ʿavratına ol zamān

ʿAvratı eydür dirīġa bilmedüñ
Kendüzüñe sen eyü iş ḳılmaduñ

İki oġlı var-ıdı ol cāhilüñ
Biri İbrāhīm biri Muḫtār anuñ

Kiçi oġlı eydür iy baba bu iş
Yaramazdur eyleyümedüñ ṣaġış[120]

---

[118] M: şehinşāhu.
[119] K: 11a. M: Kesgil hem bitürgil yaşını, vezne uymaz.
[120] K: 11b. M: Yaramazdur eylemedüñ sen ṣaġ iş.

İy dirīġā dinüñi virdüñ yile
Dünye daḫı girmeyiserdür ele

Ulucası eydür iy baba benüm
Naḳdi hergiz nesneye verme canum

Hele şimdi naḳdini ḫoş görevüz
Āḫiretde ne olısar görevüz

Ulu oġlı sözüni dutdı hemīn
Aldı dünyā dīni ḳodı ol laʿīn

Aldı leşker ol laʿīn-i bed-gümān
Yürüdi hem ḳaṣd ḳıldı ḫānedān[121]

Der-peyince on biñ er ṣaldı bile
Ḫāricīlerden iki begler bile

Çünki leşker Kerbelāya irdiler[122]
Sünniler anı ıraḳdan gördiler

[20a]
Naṣr-ı[123] Enṣārī süvār oldı revān
Geldi ʿAmruñ ḳatına ol pehlüvān

ʿAmra ol dem ne içün geldüñ didi
Sünni-y-iken Ḫāricī olduñ didi

ʿAmr eydür seyyide benden selām
Kim ḳabūl itsün naṣīḥat ol imām[124]

Diñ ki gelsün pādişāha varalum
Dilegini andan alıvirelüm

Maṣlaḥat içün ne ola bir kezin
Beyʿat eyleye yuya göñil ġamın

Döndi Naṣr eydür aña iy na-bekār
İy şaḳī bed-baḫt-ı melʿūn ḫākisār

İşbu ḳavl-ile mi eyledüñ peyām
Nāme yazduñ oḳuduñ geldi imām

---

[121] M1: 16a. M: Yürüdi ḳaṣd ḳıldı ḫānedān, vezne uymaz.
[122] K: 11b. M: Çünki begler leşker Kerbelāya irdiler, vezne uymaz.
[123] M: Naṣru.
[124] M1: 16b. M: Andan eydüñ budurur bizden selām, kâfiye olmaz.

Ṣad hezārān nām u laʿnet iy pelīd
Şāhuña vü saña gelsün nā-bedīd

Eyle didi hem tükürdi yüzüne
ʿAmr ḫayrān ḳaldı anuñ sözüne

Eyle didi ḳayġulu ṭurdı örü
Ol Ḥüseynüñ ḳatına geldi girü

Geldi eydür yā emīre'l-mü'minīn
Bize ḳaṣd eylediler bunlar hemīn

Ne kim anlardan işitdi söyledi
Ḳamusın bir bir ḥikāyet eyledi

Çünki işitdi Ḥüseyn-i nāmudār
Āh ḳıluben aġladı çün zār u zār

ŞİʿR GUFTEN-İ ḤÜSEYN RAḌIYALLĀHU ʿANH[125]

Sen bilürsin sırrumuzı yā İlāh
Uş ṣığınduḳ Ḥażrete bī-iştibāh

[20b]

Ne ḳılalum işbu ẓālimler ile
İy ḳamu ʿālemlere püşt ü penāh

Sen bilürsin ḳamu ʿālem sırrını
Saña maʿlūm ki degül bizde günāh

Bu cemāʿat ʿāsi oldılar ḳamu
Ḳaṣd ḳıldılar bize iy Pādişāh

İy ḳamu ḳalmışlara sen dest-gīr
Ḳamular dergāhuña ḥācet-gāh

N'idelüm ḳıldı vaṣıyyet ol Resūl
Yoḫsa ḳılurdum buları ben tebāh

Sen cezā eyle bulara yā Ġanī
Bunları ḳıldı ḳażā baḫt-ı siyāh

[125] "-Allâh ondan râzı olsun- Hüseyin'in Şiir Söylemesi".

Sen ḥavāle ḳıl bir eri bunlara
Kim şefāʿat itmeden ḳamu ḳıra[126]

Eyle didi göñli oldı ḳayġulu
Ḳaldılar anda perīşān iy ulu

ʿAmr-ı naḫs eydür eyā ḳavm anlara
Ṣu yolun dutmaḳ gerekdür bunlara

Bunlaruñ eline ṣu girse yaḳīn
Kimse ḳarşu ṭurmaya bilgil hemīn

Ḥurr[127] eytdi ben varayım anlara
Bir naṣīḥat ḳılayım ol servere

Ola kim beyʿat ḳıla ol ser-firāz
Girü dönüp gönüle şāh-ı Ḥicāz

Eytdiler kim maṣlaḥatdur varası
Anlara ḳılmaḳ naṣīḥat çāresi

Geldi Ḥurr[128] ol dem Ḥüseynüñ ḳatına
Söyledi sözüni ol dem yatına

Eytdi aña yā emīre'l-mü'minīn
Sizlere kaṣd eyledi bunlar hemīn

[21a]

Kūfeye geldi ʿUbeydullāh-ı dūn
Kūfenüñ ḫalḳı ʿaẓīm oldı zebūn

Hāni'i öldürdi Müslimle bile
Bunca Sünnīler daḫı girdi ele

Elli beş biñ er çeri ṣaldı size
Çāre nedür yā emīn işbu söze

Kūfe şehrinde daḫı ḳırḳ biñ tamām
Şehri ortaya alupdur yā hümām

Bilmedüm ben işbu ḥāla iresin
Size yolı virür-idüm ben emīn

---

[126] M1:16b. M: Kim şefāʿat itmeye hīç bunlara.
[127] M: Ḫurra.
[128] M: Ḫurra.

N'idelüm hele cihānı dutdılar
Gör aḫir kim Hāricīler n'itdiler[129]

Söyledi ol dem Ḥüseyn-i nāmudār
Bunlaruñ mısın bizüm mi yā kibār

Baş öñine ṣaldı Ḥurr-ı[130] pehlüvān
Az zamānda söyledi ol nev-cüvān

Eytdi tevbe ḳıla-y-udum yā emīr
Bilmezem redd ü[131] ḳabūlin yā kebīr

Seyyid eydür ben ḳabūl itdüm hele
Elüñ alup uçmaġa iltem bile

Ḥurr[132] eydür imdi bir dem varayım
Söyleyeyim ʿAmra nedür göreyim

Ger ḳabūl ide naṣīḥat görevüz
Olmaz-ısa ḥażretüñe irevüz

Şāh-ı merdān eytdi sen bil yā emīn
Ḳıl naṣīḥat ṭutar-ısa ol laʿīn

Girü geldi Ḥurr[133] ʿAmra söyledi
Vaṣf-ı ḥālı cümlesin şerḫ eyledi

Ḥurr[134] eydür iy dirīġā bu işi
Buncılayun ḳıla mı hergiz kişi

[21b]

İy dirīġā dünyede ḳılduḳ ḫaṭā
Āḫiretde n'eyleyevüz yā fetā

Vay aña kim āḫiretde Muṣṭafā
Ḫaṣmı ola āḫiretde müctebā

Bilmedüñ mi bu Ḥüseyni kim Resūl
Dedesidür anası Zevcü'l-betūl

---

[129] K: 12b. M: Gör ki Hāricīler n'itdiler, vezne uymaz.
[130] M: Ḫurra.
[131] M: reddi.
[132] M: Ḫurra.
[133] M: Ḫurra.
[134] M: Ḫurra.

Ḳaṣd ḳılan şimdi buña bī-gümān
Bulmayısar ṭamu odından emān

ʿAmru naḫs eydür eyā Ḥurr-ı[135] emīn
Ḳılsa beyʿat bu emīreʾl-müʾminīn

Ḫāṭır-içün bunlara bir kez meger
Beyʿat idüp ḳurtula-y-ıdı meger

Ḥurr[136] eydür iy utanmaz ḫīre-ser
Bu sırı kimdür müsellem[137] ṭutısar

ʿAmr eydür bāri gitsün iline
Yine dönsün girü kendi yoluna

Ḥurr[138] eydür elli beş biñ bu çeri
Araya aldı nice dönsün geri[139]

[24a]

Sen meger girü Ḥüseyne dönesin
Bu aradan göçüp anda ḳonasın

ʿAmru naḫs eydür evüm oġlanlarum
Arasındadur bularuñ nʾidelüm

Ḥurr[140] eydür ʿavrat [ev] oġlan baña
Āḫiretde nʾeyleyiserdür saña

[24b]

ʿAmr eydür beni mālik eyledi
Nice māl ü niʿmet-ile ṭoyladı

---

[135] M: Ḥurra. Ayrıca, "ʿAmru naḫs" terkibi (K nüshasında da bu şekilde harekelidir), Arapça kurala göre yapılmş bir tamlama gibi gözükse de, başka örneklerden de anlaşıldığı üzere, henüz tamlamaların yazımında bir standarda ulaşılamamış olmasının sonucu olarak da düşünülebilir. Başka bir ihtimal ise, "ʿAmr" kelimesini "ʿÖmer" kelimesinden ayırmak için Arapça aslında (عمرو) kullanılan "vav" harfinden kaynaklanan bir sorun olmasıdır. M'de "vav" harfinin kullanılmadığı yazım şekline da rastlanır. Terkip, nadiren Farsça kurala uygun olarak, "ʿAmr-ı naḫs" şeklinde de karşımıza çıkar. Kullandığımız bütün nüshalarda "ʿAmru naḫs" şeklinde yazıldığı için düzeltmeden aktardık.

[136] M: Ḫurra.

[137] M: sırrı kimdür müselem, vezne uymaz.

[138] M: Ḫurra.

[139] Varak bilgilerinden de anlaşıldığı gibi, bu beyit ile 1035. beyit arası, M'de oldukça karışıktır. Bunun müstensih hatası olduğunda şüphe yoktur. Çünkü bir yerde öldüğü söylenen kişi, ilerde tekrar ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple diğer nüshalar da dikkate alınarak bu hataların düzeltilmesi yoluna gidilmiş ve her yapılan düzenlenleme, ilgili yerde belirtilmiştir. M'de bu beyitten sonra, 831. beyitle başlayan kısım gelmektedir.

[140] M: Ḥurra.

Şimdi olmaz o yaña dönmek baña
Ne ola ḳılsan naṣīḥat sen aña

Tā ki bir kez beyʿat ide ḳurtula
Ḳanġı ili diler-ise hem ala

Gördi Ḥurr dutmaz naṣīḥat ol laʿīn
Eytdi diyem[141] aña yarın iy bi-dīn

Ṣabr ḳıldı gice olınca revān
İki at u‿iki deve iki ġulām

Aldı vü geldi Ḥüseyne ol girü
Cān fidā olsun saña iy şāh diyü

İrtesi Ḥurrı bular bulmadılar
Ḥurr Ḥüseyne döndügin bilmediler

Ol ʿUbeydullāh işitdi hem bunı
Ḳorḳusundan gevdeden ḳaçdı canı

Ḥükm ḳıldı Şimre ol dem ol pelīd
Eytdi Şimir işbu sözi sen işit

Rāy vilāyeti senüñ olsun müdām
Ger bu işi başa iltersen tamām

On biñ er aldı laʿīn ü bed-fiʿāl
Ol daḫı geldi vü ḳıldı ḥīle al

Ḫāricīler bir yire cemʿ oldılar
Ṭanışuben mekr ü ḥīle ḳıldılar

Ṣuyı Muḥkem bin Ṭufeyle virdiler
Sāḳiler ṣu almasunlar didiler

Ger Ḥüseyne ṣu ele girse ʿayān
Bu çeriye virmeye hergiz emān

Muḥkem aldı on biñ er ol nā-be-kār[142]
Ṣu ḳatına varuben ḳıldı karār

[25a]

---

[141] M: diyeyim, vezne uymaz.
[142] M2: 29b. M: Muḥkem aldı on biñ er ṭutdı rāy.

Didiler ol dem Ḥüseyne yā emīr
Ṣu yolunı baġladılar iy neẕīr

Çün işitdi ḳayġulu oldı ʿaẓīm
Göñli ṭoldı ġuṣṣa vü teşvīş ü bīm

Pes Ḥüseyn emr eyledi ol dem çeri
Bir yire cemʿ oldılar ne kim varı

Yetmiş iki pehlüvān-ıdı bular
Emr ḳıldı çevre ḫandaḳ ḳazdılar

Oḳudı Ḥüseyn Ḥurra söyledi[143]
Var bulara bir naṣīḥat ḳıl didi

Ḥurr[144] süvār oldı ol dem atına
Sürdi atını bularuñ ḳatına

Naʿra urdı söyledi iy ḳavm-i şūm
İy şaḳī bed-baḫt u[145] iy ḳavm-i ẓalūm

Tañrıdan ḳorḳuñ müsülmānlar size
Āḫiretde yarın olısar cezā[146]

[22b]

Ol Resūl oġlı Ḥüseyn-i nāmudār
Hem ʿAlīden bize ḳaldı yādigār

Ger Muḥammed ümmetisin iy şaḳī
İşlemeñ nā-ḥaḳ yaḳīn bilüñ ḥaḳı

Ḫāricīlerden biri geldi revān
Ḥurra[147] eydür iy utanmaz pehlevān

Bunca yıldur kim Yezīdüñ etmegin
Yidügüñ[148] bilmedüñ etmegin ḥaḳın

Oġlun u ḳızuñ ḳamu terk eyledüñ
Māl u mülki ḳoduñ āḫir n'eyledüñ

---

[143] M1: 18a: Oḳudı Ḥüseyn Ḥūra söyledi; M: "Oḳudı Ḥurra Ḥüseyne söyledi".
[144] M: Ḥurra.
[145] M: bedbaḫtı.
[146] M'de bu beyitten sonra, 856. beyitle başlayan kısım gelmektedir.
[147] M: Ḫurra.
[148] M: Yidügüñi, vezne uymaz.

Ḥurr[149] eydür āḫiretde ol baña
Ḳatı düşmendür işit eydem saña

Vay aña kim āḫiretde Muṣṭafā
Ḫaṣım olısar aña ol murtażā

Ol Sükūn-ı fācir oġlı söyledi
Var Ḥüseyne bir naṣīḥat ḳıl didi

Kim gele beyʿat ḳıla ol şāh-ıla
Ol seḫī mīr ü celī ol māh-ıla

Tā günāhını anuñ ʿafv eyleye
Ne vilāyet diler-ise ol ala

[23a]

Döndi Ḥurr eydür eyā melʿūn it
Ṣad hezārān nām u laʿnet iy pelīd

Şāhuña gelsün var eyit nā-be-kār
İy utanmaz Ḫāricī vü ḫākisār

Ne göñül-ile eyitdüñ sen bunı
İy şaḳī göñlüñdeki īmān ḳanı

Muṣṭafā ḳızınuñ oġlın iy laʿīn
Ne revādur Yezide ḳul idesin[150]

Ḳangı dinde göreler anı revā
Kim Yezīde ḳul ola ol murtażā

Ḳamular bilür Yezīdi iy pelīd
Kim zinādan doġdı āḫir ol it

Bir nice sögdi aña döndi yine
Girü geldi Ḥurr Ḥüseynüñ ḳatına

Eytdi ögüt ṭutmaz anlar iy emīr
Ḳaṣdı bunlaruñ ḳılalar dār-u-gīr

Çün bunı işitdi ol şāh-ı Ḥicāz
Zāri ḳılup aġladı hem ser-firāz

---

[149] M: Ḫurra.
[150] K:14a. M: Ne revādur ki Yezide ḳul idesin, vezne uymaz.

Secdeye vardı yüzün urdı yire
Aġladı ḥasret yaşın dökdi yire

Çün ṣabāḥ oldı vü baş ḳaldırdı gün
Āşikār oldı girü gizlendi dün

Ol Ḫaricīler neġāre urdılar
Ṣaf dutup bunlara ḳarşu ṭurdılar

Çün işitdiler neġāre ġırşını
Āh idüben dökdi ḥasret yaşını

Saʿd adlu pehlüvānı var-ıdı
Ol Ḥüseyn-ile kiçiden yār-ıdı

Saʿd eyitdi yā emīre'l-mü'minīn
Key ḳatı ġavġādurur iy nāzenīn

[23b]

Var-ıdı Ḳuddāme adlu bir emīr
Pehlüvān Enṣārilerden bī-naẓīr[151]

[31a]

Ol emīre'l-mü'minīn eydür aña
Atlan iy Ḳuddāme emr oldı saña

Al yigirmi pehlevān sen ṭur öri
Ben gelince ṣaḳla yol iy dīn eri

Yetmiş iki er Ḥüseyn-ile ḳamu
Seksen üç biñ idi anlar iy ulu

Bindi Ḳuddāme işit kim n'eyledi
Ol yigirmi er yanınca bile-di

[31b]

Ol çeri yolun ṭutuben durdılar
Ol Ḫaricīler neġāre urdılar

Ol ciger-gūş-ı Resūl-i Kirdigār
Bindi ata ṣaf çeküp itdi ḳarār

Ol yarenler ḳamusı oldı süvār
Bir arada ṣaf ṭutup ḳıldı ḳarār

İki gün idi bular ṣu içmedi
Aġlamaḳdan bir saʿat göz açmadı

---

[151] M'de bu beyitten sonra, 805. beyitle başlayan kısım gelmektedir.

Şimr-i laʿīn on biñ er aldı revān
Meymene'i ṭutdı ol it ḳaltabān

Ḳaṣd ḳıldılar bular ol dem yaḳīn
Kim şehīd ide Resūl oğlanların

ʿAmr-ı naḫs ol ḳaltabān-ı bī-ṣafā[152]
Ol ʿalem dibinde durdı bī-vefā

Çün ʿAlī oğlı Ḥüseyn-i nāmudār
Ḥāline baḳdı bularuñ ol kibār

Pes Ḥüseyn eydür eyā ḳavm-i ẓalūm
İy benüm ḳardaşlarum yārenlerüm

Bu ḫalāyıġı bilürven kim yaḳīn
Terk ḳıldılar ḥaḳīḳat mihr-i dīn

Bellü oldı kim bu benüm cānuma
Bu cemāʿat ḳaṣd ḳıldı ḳanuma[153]

İmdi baña luṭf eyleñ yā kirām
Girü dönüñ yirüñüze siz tamām

Bunlaruñla ben ḳalayım yalıñuz
Siz dönüñ benden bu sözi añlañuz

Yüz bulara ṭutdı ol dem nāmudār
Şiʿre āġāz eyledi aġladı zār

ŞİʿR GUFTEN-İ ḤÜSEYN RAḌIYALLĀHU ʿANH[154]

[32a]

İşbu söze ṭanıḳ olsun Bī-zevāl
Ḳılmayam sizden şiḳāyet yā ricāl

Çün ola bir gün ḳıyāmet āşikār
Ṭanıḳ olsun üstümüze Ẕü'l-celāl

Sizüñ-ile bile varam uçmaġa
Bunda fürḳat viriser anda viṣāl

---

[152] M1: 19a. M: ʿAmru naḫs ol ḳaltabān-ı bā-ṣafā.

[153] K: 15a. M: Bu cemāʿat ḳaṣd ḳıldı canuma.

[154] "-Allâh ondan râzı osun- Hüseyin'in Şiir Söylemesi".

Ṭanıḳ olsun ol Ḳadīm ü Lem-yezel
Ol Ḥakīm ü Ḥayy u Ferd ü Lā-yezāl

Kim ḳıyāmet güni olduḳda yaḳīn
Tañrı dergāhında[155] söylene bu ḥāl

Muṣṭafānuñ ḥażretinde sizleri
Dileyem Tañrıdan olursa mecāl

Dönüñ iy yārenlerüm dedem baña
Kerbelāda didi olısar ḳıtāl

Tañrı emrine muṭīʿ olmaḳ gerek
Ne gelürse Tañrıdan bilmek gerek

Hem vaṣiyyet ṣaḳlamaḳdur çāresi
Nice kim seyyid buyurdı varası

Çün dedem babam vaṣiyyet ḳıldılar
Tīġ çekme ṣoñumuzda didiler

Ger degülmi-se bularuñ vaṣyeti[156]
Göstereydüm bunlara ben heybeti

İş ḳılaydum H̱āricīler cānına
Ḳamular ḫayrān ḳalaydı ḥālına[157]

Ne ki geldi ṣabr idelüm yā emīn
Ḥaḳ buyurdı kim *yuḥıbbu'ṣ-ṣābirīn* [158]

Ol yarenler çün işitdi bī-ḳarār
Nevḥa ḳıldılar ḳamusı zār u zār

Bir ġırī ḳopdı vü feryād u fiġān
Zāri ḳıldı şiʿr oḳıdı ol zamān

---

[155] M: dergāhından, vezne uymaz.
[156] M: vaṣıyyeti, vezne uymaz.
[157] M: ḫāline.
[158] "…(Allâh) sabredenleri sever." 3/ Âl-i İmrân: 146. ayetin sonu.

[32b]

ŞİʿR GUFTEN-İ YĀRĀN-I U[159]

Ol yarenler eydür iy tāc-ı ricāl
Ṭanıḳ olsun üstümüze Bī-zevāl

Ṣad hezārān cānumuz olsa bizüm
Ayaġuñ ṭopraġına olsun ḥelāl

Ne göñül-ile seni bunda ḳoyup
İy canumuz cānı iy aṣl-ı kemāl

Yāḫu[160] yarın āḫiretde Muṣṭafā
Ne diyevüz bizden iderse su'āl

Beglik-içün geldük-idi bunda biz
N'īdelüm çün ṭoġrı gelmedi bu fāl

Ne gelürse Tañrıdan nūş idelüm
Aġu ṣuyın mis̱l-i[161] şeker ḳand u bal

Dünye vaṣlını firāḳa degişüp
Āḫiretde ḫoş olısar hem viṣāl

İy erenler şāhı saña cān fidā
Baş u cān oġl u ḳız u mülk ü[162] māl

Çün işitdi ol emīre'l-mü'minīn
Bunlara ḳıldı duʿā hem āferīn

Anlar anda beyʿat itdiler ḳamu
Cān fidā olsun saña iy şāh diyü

Oḳudı Miḳdāduñ oġlın ilerü
Seyyid eydür yā Muḥammed gel berü

Var bulara ḥüccet eylegil ʿayān
Bunlaruñ ḥālın bize ḳılġıl beyān

Ol Muḥammed ibn-i Miḳdād ol zamān
Depdi atın ilerü geldi revān

---

[159] "Dostlarının Şiir Söylemesi".
[160] M: Yāḫud, vezne uymaz.
[161] M: mis̱lü.
[162] M: mülki.

Naʿra urdı kim Ḫavāric işidüñ
Ḥāżır oluñ dīne yarar iş idüñ

[33a]

Ol emīre'l-mü'minīn eydür size
Nice kez kim nāme yazduñuz bize

Yā cemāʿat āḫiretde Tañrıya
Muṣṭafāya ne diyesiz bī-riyā

Bu mı-dı maḳṣūduñuz iy ḳavm-i dūn
Kim bize ḳaṣd eyledüñüz iy zebūn[163]

[23b]

Ol ciger-gūş-i Resūl-i Kirdigār
N'etdi size iy Ḫavāric ḫākisār

Kim aña ḳaṣd eyledüñüz iy denī
Vay eger daʿvā ḳıla sizden ʿAlī

Çün bu sözi diñlediler nāgehān
Ḳıldılar feryād u zārī vü fiġān

ʿAmru naḫs anı işitdi nāgehān
Eyledi zārī ġırī vü hem fiġān

Depdi atın ilerü ol nā-be-kār
Geldi eydür yā Muḥammed nāmudār

Biz daḫı olduḳ peşīmān iy ulu
Çāre nedür bu işe iy baḫt-u-lu

Ne olaydı maṣlaḥat-çün bir kezin
Bir mudārā ḳıla-y-ıdı ol emīn[164]

Nite kim ḳıldı emīre'l-mü'minīn
Hem ʿAlī ibn-i Ḥüseyn-i[165] pākudīn

Ne olaydı kim bulardan bir kezin
Bir mudārā ḳıla-y-ıdı ol emīn

Ḳangı ili kim dilerse ben aña
Alıvireydüm işid eydem saña

---

[163] M'de bu beyitten sonra, 1035. beyitle başlayan kısım gelmektedir.
[164] K: 17b. M: Bunlaruñla beyʿat idesin iy emīn, vezne uymaz.
[165] M: Ḥüseynü.

Döndi eydür ol Muḥammed iy ẓalūm
İy şaḳī bed-baḫt u iy melʿūn-ı şūm

Nice idi bildüñ anı iy ḥarīf[166]
Kim Yezīde ḳul olısardur şerīf

Ol ḥarām-zādedür evlād-ı zinā
Laʿnet aña gelsün anı sevene

Eyle didi döndi gitdi pehlüvān
Geldi seyyid ḳatına ḳıldı fiġān[167]

[24a]

Her ne kim işitdi anı söyledi
Bir bir anı seyyide şerḫ eyledi

Baña eydür iy emīre'l-mü'minīn
Ḳulluġa gelsün Yezīde dir laʿīn

Ben aña sögdüm eyā zeyne'l-beşer
Uş ḥikāyet budur iy ṣāḥib-naẓar

Çün Ḥüseyn işitdi bunlardan ḫaber
Zāri ḳıldı aġladı ol şīrüner

Naʿra urdı ol Züheyr-i pehlüvān
Kim eyā iy ʿAmr-ı naḫs [u] bī-emān

Bilmedüñ-ise beni bil key yaḳīn
Benven ol Züheyr-i Ḥasān iy laʿīn

İy muḥannet ṭur baña gel ilerü
Saña erlik göstereyim gel berü

Nice bizden dönderesin yüzüñi
Gel ilerü baña söyle sözüñi

İy şaḳī şimdi ne dersin sen baña
Ḥāluñı göstermege geldüm saña

Uş ḳıyāmet güni olduḳda ʿayān
Sen ʿAlīye ne diyesin ol zamān

---

[166] M: ḫarīf.

[167] K: 17b. M: Geldi seyyid ḳatına geldi hemān.

Yāḫu Tañrınuñ Resūline hemīn
Ne yüz-ile baḳacaḳsın iy laʿīn

Söyle sözüme cevāb iy nā-be-kār[168]
Yāḫu[169] gel meydāna gir gör kārızār[170]

[21b]

Sen Ḥüseyni Muṣṭafādan ayırup
Ḳul idersin ol Yezīde yār olup

Ya Ebūbekr ü ʿÖmer ʿOs̱mān ʿAlī
Birbirinden nice ayrılur velī

Muṣṭafā cānı Ebūbekr iy şaḳī
İki gözidür ʿÖmer ʿOs̱mān daḫı

Ḳolları ḳanatlarıdur ol ʿAlī
Şīr-i Yezdān Tañrı arslanı velī

Gel berü kim ilteyim seni aña
Tevbe ḳıl kim raḥmet ide Ḥaḳ saña

ʿAmır eydür yā Züheyr-i pehlevān
Dön girü kim danışalım bir zamān

[22a]

Döndi ʿAmr vü leşkere ḳondı girü[171]
Hem ṣaḥābe-zādeler döndi girü[172]

Geldiler hep bārigāha ḳondılar
Ṭanışıġa bir araya geldiler

Bu üçünci meclis oldı ḫatm bāz[173]
Yarın ikindin ḳılavuz yine sāz[174]

Şeb be-ḫayr olsun size iy ehl-i dīn[175]
Ḥaḳ irürse bāḳisin eydem yarın[176]

---

[168] K: 18a. M: Söyleme sözi vir cevāb iy nā-be-kār, vezne uymaz.
[169] M: Yāḫūd, vezne uymaz.
[170] M'de bu beyitten sonra, 703. beyitle başlayan kısım gelmektedir.
[171] K: 18b. M: Döndi ol dem leşkere gitdi girü.
[172] K: 18b. M: Hem ṣaḥābeler daḫı döndi girü.
[173] K: 18b. M: Uş ikinci meclis oldı bunda yaz.
[174] K: 18b. M: Yarınkiden ḳılavuz yine sāz, vezne uymaz.
[175] K: 18b. M: Şeb be-ḫayr olsun size iy dūsitān.
[176] K: 18b. M: Yarınkiden diñleñ bir būsitān, vezne uymaz.

DER BEYĀN-I MECLİS-İ ÇEHĀRUM[177]

Başlayalım yine söze derd-ile
Derdi olur her ki adı merd ola

Ḳılalum dördünci meclisden ḫaber
Söyleyelüm işidüñ iy baḫtıver

Kerbelādan kim nice oldı ʿayān
ʿIşḳ-ıla dutuñ ḳulaḳ iy dūsitān

ʿIşḳ-ıla virüñ ṣalavāt iy emīn
Kim işide *Raḥmeten li'l-ʿālemīn*[178]

Çünki ḳondı ol iki leşker yine
İrte bindi girü atlu atına

Ḫāricīlerden neġāre urdılar
Sünnilere yine ḳarşu durdılar

Ḳedret-ile āẕine idi o gün
Gün degüldi ol bulara oldı dün

Ḳarañu oldı Ḫavāric başına
Kendi eliyle aġu ḳatdı aşına

ʿAmru naḫs eydür bugün ceng eylemeñ
Āẕine gün cenge āheng eylemeñ

Çünki gördi ol Ḥüseyn-i nāmudār
Ḫāricīler yine oldılar süvār

[22b]

Eydür imdi iy yarenler bildüm uş
Kim ḥaḳīkat bunlaruñdur göñli boş

İy yarenler işidüñ sözüm benüm
Kim size ḳurbān ola cānum benüm

Āḫiretde ben size ḫaṣm olmayam
Siz dönüñ ben size daʿvā ḳılmayam

---

[177] "Dördüncü Meclisin Açıklaması Hakkında". M: Der-Beyān-ı Meclis-i Sivvum.
[178] "âlemlere rahmet" 21/ Enbiyâ: 107. âyetin sonu.

Ol yarenler eytdiler iy cānumuz
Kim saña ḳurbān ola bu cānumuz

Ol arada bir ṣaḥābī var-ıdı
Pīr idi ol Muṣṭafādan yār-ıdı[179]

[25a]

Ol ṣaḥābī adıdur Māh-ı Ḥākīm
Seyyid eydür aña iy pīr ü selīm

Sen ḳocasın hem ʿayāluñ çoḳdurur
Bunda durma saña destūr yoḳdurur[180]

Seyyid eydür ne revādur durasın
Seyr idüben bir maḳāma varasın

Al evüñ oġlanlaruñı ṭur örü[181]
Sen oturma bunda ayruḳ dön girü

Döndi Māh eydür eyā şāh-ı beşer[182]
Ben ne ḳıldum beni seyyid red[d] ider

Ṣad hezārān cān fidā olsun saña
Yoluña cān virmemek ḥayfdur[183] baña

Seyyid eydür sen revādur dönesin
Ṣabr idüben bir arada ḳalasın

[25b]

Beş deve buyurdı seyyid virdiler
Develer yüklendi yola girdiler

Zāri ḳıldı aġlayu girdi yola
Sürdi Ḳudse geldi kim anda ḳala

Ol cemāʿat arasından ḳurtulan
Oldı ancaḳ bulardan ayrılan

Ol gidicek seyyid eydür yā kirām
Siz daḫı gitmek gerekdi dir imām

Ben ḳalayım hem evüm oġlanlarum
Alnımuza ne yazılmış görelüm

---

[179] M'de bu beyitten sonra, 729. beyitle başlayan kısım gelmektedir.
[180] K: 19b. M: Bunda durman saña destūr yoḳdurur.
[181] K: 19b. M: Al oġlanlaruñı ṭur örü.
[182] K: 19b: Döndi Ṭarmāḥ eydür iy şāh-ı beşer; M: Döndi Māh eydür eyā şāh-ı beşīr.
[183] M: ḫayfdur.

Çün bu sözi söyledi zeyn'ül-beşer
Aġladılar ol ḳamusı ser-te-ser

Eytdiler yā seyyid-i ibni'r-Resūl
Cānumuz olsun fidā iy pür-uṣūl

Aġlaşuben cümle zārī ḳıldılar
Atlu atına gelüben bindiler

Pes buyurdı şāh-ı merdān kim ṭuruñ
Ḫandegi tiz odun-ile ṭolduruñ

Odun-ıla ḫandaḳı ṭoldurdılar
Ol oduna çevreden od urdılar

Ḫāricīler ḳamçı urdı atına
Ḳaṣd ḳıldılar Ḥüseynüñ ḳatına

ʻAmru naḫs eydür ilerü gitmeñüz
Gice olmayınca siz ceng itmeñüz

Çevre aldılar ol odı gördiler
Giceye degin muḳābil ṭurdılar

Beş gün olmış-ıdı evlād-ı Resūl
Ṣuya ḳaḥṭ-ıdı bular ḳatı melūl

Giceye dek böyle ḥāżır durdılar
Ḫāricīler daḫı ḳarşu geldiler

[26a]

Gice oldı yürüdiler ilerü
Ḫāricīler ḳaṣd ḳıldılar girü

Ol ara kim ḥamle ḳıldı ol laʻīn
Ol Ḥacer ibn-i Ḥicār oldı yaḳīn

Bir yaña Şīt-i Rabīʻī yüridi[184]
Der-peyince Şimr girü sermedi[185]

Eşʻat oġlı yüridi ol bed-gümān[186]
Kimse çıḳmasun didiler aradan

---

[184] K: 20b: Bir yaña Şītü Rabīʻī yüridi; M: Bir yaña Şuʻayṯü Rabīʻī yürüdi, vezne uymaz.
[185] K: 20b: Der-peyince Şimrü girü sermedī; M: Der-peyince ʻAmr-ı melʻūn yürüdi.
[186] K: 20b. M : Eşʻat oġlı yürüdi bir aradan.

Bir yaña Muḥkem Ṭufeyl oġlı laʿīn[187]
ʿAmru naḫs ol bī-vefā vü mekr ü kīn

Araya aldılar ol maʿṣūmları
Dün buçuġı gör n'idiser bunları

Ḫāricīler çevre odı gördiler
Oda yaḳın gelübeni ṭurdılar

Atını depdi Züheyr-i pehlevān
Geldi seyyid ḳatına ol nev-cüvān[188]

Eytdi leşker yürüdi ḳaṣd eyledi
Ne ki gördi bir bir anı söyledi

ʿArş u kürsī yir ü gök ins ü melek
Bunlaruñla aġladı çarḫ-ı[189] felek

Ol cemāʿat aġladı itdi fiġān
Bir ġırī ḳopdı ki feryād ol zamān

Ḳucuşuben bir birin aġlaşdılar
Hem ḫalāyıḳ bir birin dileşdiler

Hem Ḥüseynüñ iki atı var-ıdı
Ẕü'l-cenāḥ at-ıla Edhem yār-ıdı

Edhem ata bindi depdi ilerü
Ḫāricīye yürüdi ḳarşu duru

Söyledi kim Tañrı ḥāżırdur görür
Her ne kim itseñ cezāsın ol virür

[26b]

Āḫireti dünyaya ḳılma bedel
Eylemeñ ḥaḳ yoluna mekr ü ḫıyel

Bellüdür dünyā kime ḳıldı vefā
Her ki geldi dünyeye ḳalmaz beḳā

İy ḫalāyıḳ çün dedemdür Muṣṭafā
Hem benüm atamdur aḫı Murtażā

---

[187] K: 20b. M: Biri Muḥkem oġlı Ṭufeylü laʿīn.
[188] M1: 21b. M: Geldi seyyid ḳatına ol pehlevān".
[189] M: "çarḫu".

Ger Müsülmānsız[190] şefāʿat mihr-i dīn
Ḳanı sizde yoḳdur illā mekr ü kīn

Ṣoñ vaṣıyyet budur iy ḳavm işidüñ
Muṣṭafāya Tañrıya ḥürmet ḳıluñ

Yalvaruben siz oḳıduñuz bizi[191]
Biz çü geldük siz çevürdüñüz yüzi[192]

ŞİʿR-İ ḤÜSEYN[193]

Tañrıdan ḳorḳuñ eyā ḳavm-i ẓalūm
Muṣṭafādan utanuñ iy ḳavm-i şūm

N'eyleyesiz bellüdür bu dünyede
Arduñuzdan uş geli durur ölüm

Nām u nengi dīni elden ḳoduñuz
Başumuza ḳaṣd ḳılduñuz bizüm

Dādumuzı sizden ala Dād-ger
Esdüre bir gün size bād-ı semūm[194]

Yarın ilteler zebānīler sizi
Ṭamuya kim ḳarnıñuz ṭola zaḳūm

Kimseye ḳılmadı bu dünye vefā
Size daḫı ḳılmaya budur bilüm

Ata mahmūz urdı ʿAbbās-ı ʿAlī
Ḥamle ḳıldı Ḫāricīye ol velī

İki çeri'i yarup ol raʿdıvār
Ṣuya geldi eydür atuñ bir ṣuvar

[27a]

At ṣu gördi cān atup girdi ṣuya
Ṣuṣamışdur içmedin ḳanda ḳoya

[190] M: Müsülmānsın.
[191] K:21a. M: Yalvaruben siz getürdüñüz beni.
[192] K:21a. M: Biz ki geldük siz çevirdüñüz yüzüni, vezne uymaz.
[193] "Hüseyin'in Şiiri". M: Şiʿr-i ʿAbdullāh. Bu şekildeki başlık müstesihin hatası olmalıdır. Bunu hem bağlamdan hem de M1:21b ile M2:36b'deki başlıklardan anlamaktayız.
[194] K: 21b. M: Esiserdür size bir gün bād-ı şūm.

Ḳaṣd ḳıldı tā kim ol ṣudan içe
Yidi gündi içmemiş irte gice

Kendü eydür ḳardaşum yārenlerüm
Yidi gündür içmediler ṣu benüm

Ne revādur kim içem ben şimdi ṣu
İçmedin depdi atın döndi girü

Pehlevānlar ḳamusı döndi girü
Bir yire dirilüben ṭurdı örü

Eytdiler kim bir içim ṣu olsa-dı
Ḳırayıduk dünya ḫalḳı gelse-di

Her birinüñ ḳan-ıla ṭolmış gözi
Dili dönmez tā ki söyleye sözi

Rāviler eyle rivāyet eyledi
Bu ḳaṣaṣ şerḥin ḥikāyet eyledi

Eytdi ʿAbbāsuñ teninde iy ulu
Üç yüz artuḳ oḳ var-ıdı sanculu

Eyle Allāh bekledi kim bir ḫayāl
Degmedi oḳdan aña hergiz melāl

Ḫāricīler yine bir gün n'eyledi[195]
ʿAmru naḫs ol dem bulara söyledi

Ben eyitdüm size ivmeñ ceng-içün
Tiz yürümeñ bunlara āheng-içün

Ṭutmaduñuz siz benüm sözüm hele
Gördüñüz mi girüserdüñüz ele

Her birisi bunlaruñ bir ser-firāz
Hāşimīler pehlevān-ı bī-Ḥicāz[196]

Tīġ eline alur-ısa anlara
Kim dura ḳarşu cihānda bunlara

[27b]

[195] K: 23b. M Atdan enüp Ḫāricīler ḳonmadı.
[196] K:23b. M: Hāşimīler pehlevānlar ser-firāz.

Ya vaṣıyyet terk iderse kim Ḥüseyn
Kim aña ḳarşu dura bā-mekr ü kīn

Evmeñüz kim ḫoşluġ-ıla rām ola
Olmasun kim bu işimüz ḫām ola

Bunı ṭanışı dururken hem bular
Kūfeden ḳāṣıd irişdi gördiler

On iki biñ er daḫı erdi revān
Begleridür Ḫatm-ı Cimrī ḳaltabān

İrteye degin ḳarār eylediler
Çün ṣabāḥ oldı neġāre urdılar

Sünniler anı işitdi bī-ḳarār
Nevḥa ḳılup aġladılar zār zār

Ceng-içün yine süvār oldı bular
Ḳamusı seyyid ḳatına geldiler

Ḳuçdı ʻAbbāsı Ḥüseyn-i nāmudār
Eytdi sen ḳardaşcıġımsın zinhār

Olmasun kim dünkileyin bir daḫı
Ceng idesin kim saḳın iy müttaḳī[197]

Eytdi hele himmetüñ olsun bile
Bindi ata aldı nīzesin ele

Yetmiş iki pehlevān-ı nāmudār
Ḳarşu ṭurdı Ḫāricīlere süvār

Seksen üç biñ er Ḫaricī pür-daġal[198]
Aldı bunları araya bā-ḫıyel

Müslim oġlı pehlevān-ı nāmudār
Adı ʻAbdullāh idi ol şeh-süvār

Atası ḳardaşlarınuñ ḳayġusı
Gitdi başından anuñ aḳl u[199] uṣı

---

[197] K: 24a. M: Ceng idesin sen giresin bir daḫı.
[198] M: pür-zaġal.
[199] M: aḳlı.

On sekiz yaşında-dı ol nev-cüvān
Yoġ-ıdı mis̱li cihānda pehlevān

[28a]

Ḥüsn içinde ṣanasın bir ḥūr-ıdı
Boyı serv ü ṣūreti pür-nūr-ıdı

Bir kez anuñ ṣūretin gören kişi
Ḥüsni vaṣfın ḳılmaḳ olurdı işi

Kendüye ḳıldı silāḥın[200] üstüvār
Bir ṭaġa beñzer ata oldı süvār

Baġladı bilik beline pehlevān
Ḳılıcın ḳıldı ḥamāyil nev-cüvān[201]

Ṣad hezārān Rüstem ü İsfendiyār
Anuñ öñünde olalar ḫor u zār

Atdan indi geldi seyyid ḳatına
Yüz yire urdı anuñ ḥażretine

Aġladı kim yā emīre'l-mü'minīn
İki ḳardaşcıḳlarum atam emīn

Oldılar bunlar şehīd iy nāmudār
Baña destūr olsun iy ṣadr-ı kibār

Dādum alayum bulardan yā emīr[202]
Seyyid eydür aña iy bedr-i münīr

Ḳorḳum ol sulṭān yüze göz irmesün
Görklü yüzüñi gözümden ırmasun[203]

Muṣṭafānuñ ḥürmetidür yā emīr
Luṭf eyle baña bir destūr vir

Pes Ḥüseyn eydür aña iy nāmudār
Yarıcuñ olsun senüñ Perverdiġār

Tañrı yār olsun saña yoldaş Resūl
Olmasun göñlüñ senüñ hergiz melūl

---

[200] M: silāhın.
[201] K: 24b. M: Ḳılıcın ḳıldı ḥamāyil pehlevān.
[202] K: 24b. M: Dādum alayın bulardan iy emīn.
[203] K: 24b. M: Şol güler beñzüñ cihānda ṣolmasun.

Atını depdi o meydāna hemān
Naʿra urdı şīrüvār ol pehlevān

[28b]

Beni her kim bilmedi bilsün tamām
Şīr-i Müslim oğlı ʿAbdullāh benem[204]

İy Ḫavāric ḫākisār-ı nā-be-kār
Er viribi kim göresin kāruzār

Luʿb-ıla meydānda cevlān gösterür
Ḫāricīler ḳamusı ḥayrān ḳalur[205]

ʿAmru naḫs eydür gerek bir pehlevān
Ḳarşu varup dura ol gürz-i girān

Gördi çün Ḫatm-ı Cimrī ḳıldı cūş[206]
Girdi meydāna hemān eyler ḫurūş[207]

Çünki ʿAbdullāh ermişdi tamām
Anı oğlan gördi eydür yā ġulām

İn atuñ ṭonuñ silāḥuñ vir baña
Kim bugün cānuñ bağışlayam saña

Anı oğlan gördi ol ḫor u[208] ḥaḳīr
Eyle didi aña ol Ḫatm-ı Cimir

Döndi ʿAbdullāh eydür gel berü
Atum [u] ṭonum silāḥum al girü

Gerçek eydür ṣandı ol Ḫatm-ı Cimīr
Erdi yaḳın çaldı ʿAbdullāh emīr

Ortara çaldı anı ol pākudīn
Heybet aldı her ki gördi ḥamlesin

Yarısı gitdi havāya ol itüñ
Üzerinde ḳaldı yarusı atuñ

---

[204] K: 25a. M: ʿAbdullāh Müslim oğlı benām.
[205] K: 25a. M: Ḫāricīler başına ḳan gösterür.
[206] K:25a: Gördi Ḍamru Ḫamirī çün ḳıldı cūş; M: Gördi çün Ḫatm-i Cimrī ḳıldı ḫūş.
[207] K:25a. M: Girdi meydāna çü ḳıldı cūş u ḫurūş, vezne uymaz.
[208] M: ḥūru.

Ṣundı dutdı ayaġını ol zamān
Atdı atından havāya pehlevān

İner-iken karşudan çaldı girü
İki pāre ortadan ḳıldı girü

Heybetinden ḳamular ḳıldı ʿaceb
Naʿra urdı pehlevān ḳıldı ṭaleb

[29a]

Oġlı var-ıdı laʿīnüñ pür-sitem
Adı anuñ Kāmil-idi ibn-i ḫām[209]

Atasını gördi kim oldı helāk
Āh idüben yaḳasın eyledi çāk

Depdi atın girdi meydāna revān
İleyin aldı hemān-dem pehlevān[210]

Eydür iy oġlan düşürdüñ bir eri[211]
Kūfe şehrinüñ bu-y-ıdı serveri

Eytdi ʿAbdullāh aña iy nā-be-kār
Atañа ḳavuşdurayın ḫor u zār

Ḥamle ḳıldı üç kez aña ol laʿīn[212]
Redd ḳıldı pehlevān üç ḥamlesin

Erdi ʿAbdullāh süñü aldı ele
Ḥamle ḳıldı Ḫāricīye ʿaşḳ-ıla

Eyle urdı Ḫāricī'i pehlevān
Gögsire kim arḳadan çıḳdı revān

Anı görüp Ḫāricī itdi fiġān
Ḥamle ḳıldı bir daḫı ol pehlevān

Eyle çaldı anı ʿAbdullāh revān
Cānı ol dem gevdeden oldı revān

---

[209] K: 25b. M: Adı anuñ Kāmil-idi ibn-i ḫaşem, vezne uymaz.
[210] K: 25b. M: İlin aldı anuñ ol pehlevān, vezne uymaz.
[211] K: 25b. M: Eytdi sen mi öldürdüñ oġlan bu eri, vezne uymaz.
[212] K: 25b. M: Ne ḥamle ḳıldı Kāmil ḥamlesin, vezne ve kâfiyeye uymaz.

Ṣāliḥ adlu pehlevānı var-ıdı
Ḫāricī-di key mübāriz er-idi

Depdi atın ḥamle ḳıldı nāgehān
Redd ḳıldı ḥamlesini pehlevān

İki ḥamle arada geçdi ḫaṭā
Ḥamle ḳıldı ol sülāle-Murtażā[213]

Çaldı şöyle gögsine ol şīr-vār
Arḳasından ṭaşra çıḳdı ḫor u zār

Öyle olınca elinde ṭutdı tīġ
Otuz altısın düşürdi bī-dirīġ

[29b]

Destibürdin gördi ayruḳ gelmedi
Kimsene aña muḳābil olmadı

Döndi leşker-gāha girü şīr-vār
Geldi seyyid ḳatına ol nāmudār

Cigerinden āh idüben bir pare
Ḳan bıraḳdı pehlevān ol dem yire

ŞİʻR[214]

Eytdi yā zeyne'l-beşer tāc-ı cihān
Ṣuya buñaldum ḳatı yā pehlevān

Bir içim ṣu olsa-dı yā ibn-i ʻamm
Bu çeriye virmeyeydim ben emān

Atamuñ ḳardaşlarumuñ ḳanını
Ala-y-ıdum ben bulardan der-zamān

İş ḳılaydum yaluñuz ben bunlara
Tā ḳıyāmet söyleneydi dāsitān

N'ideyim ṣudan buñaldum yā emīr
Ṭāḳatum ḳalmadı yā faḫr-ı[215] cihān

---

[213] K: 26a. M: Ḥamle ḳıldı ol zülāl-i Murtażā.
[214] "Şiir".
[215] M: "faḫrı".

ŞİʿR-İ SEYYİD[216]

Seyyid eydür aña kim yā pehlevān
Ne ḳılayım seni iy cān-ı cihān

Nice ḳoyayım ciger-gūşem seni
Ḫāricīden ḳurtara ol Müsteʿān

Ṭop firāḳuñ odı yaḳdı cānumı
İy yigitler şāhı iy ḫan-ı[217] cihān

Girme meydāna daḫı yā ibn-i ʿam
İrmesün saña yavuz göz nāgehān[218]

Döndi ʿAbdullāh eydür yā emīr
Eyleyiserven olunca dār-u-gīr

[30a]

Atamuñ ḳardaşlarumuñ ḳanını
Ḳomayam alam bulardan cānını

Oḳudı anı Ḥüseyn-i nāmudār
Öpdi ḳuçdı aġladılar zār u zār

Seyyidüñ bir dāne laʿli var-ıdı
Anı ʿAbdullāhuñ aġzında ḳodı

Eytdi seni Tañrıya ışmarladum
Varġıl imdi iy benüm ḳuzıcaġum

Gitdi ʿAbdullāh ol dem aġlayu
Ol cemāʿat aġlayup zārī ḳılu

Girdi çün meydāna cevlān gösterür
Na'ra urur at başın ṭartar durur

Anı gördi Ḫāricīler leşkeri
Biri birine ṭoḳundı her biri

Var-ıdı bir pehlevān-ı nāmudār
Ol çeride adı Ḳuddāme süvār

---

[216] "Efendinin (Hz. Hüseyin) Şiiri".
[217] M: ḫānu.
[218] K: 26b. M: Degmesün saña yavuz göz yā pehlevān, vezne uymaz.

ʿAmru naḫs eydür aña iy pehlevān
Gir bu oġlan şerrini götür revān

Girdi Ḳuddāme[219] ḳılıç aldı ele
İlerü geldi ki tā ḥamle ḳıla

Çaldı ʿAbdullāhı ḳarşudan süvār
Aldı ʿAbdullāh tīġ-ı ābudār

Ortara Ḳuddāme'i çaldı revān
İki böldi tenden oldı cān revān

Ḫāricīnüñ eyü atı var-ıdı
Yügürücek ṣanasın uçar-ıdı[220]

Depdi ol melʿūnı düşürdi revān
Ṣıçradı bindi atına pehlevān

Ḫāricīler cümle ḫayrān ḳaldılar
Cümle ʿasker aña taḥsīn ḳıldılar

[30b]

Kimse ayruḳ ḥamle ḳılmazlar aña
Ḳamu ḫayrān ḳaldı batdılar ṭaña

Gördi ʿAbdullāh kimesne gelmedi
Ṣabrı dükendi ḳarārı ḳalmadı

Ḳalbe urdı kendüzüni şīr-vār
Leşkeri ḳıldı hemān-dem tār-u-mār

Her kime kim tīġ-ı bürrān endürür
Çalar ortadan iki pāre ḳılur

Meymene vü meysere ḳalb u[221] cenāḥ
Ol gün ol gice uruşdı tā ṣabāḥ

Ḫāricīlerden götürdi çün ṭamar
Ḳırdı dökdi Ḫāricī'i şīrivār

Bu ḥarīfi[222] gördiler key pehlevān
Ceng içinde mest olup dökerdi ḳan

---

[219] M: Ḳaddāme.
[220] K: 27a. M: Pehlevān gürbüz ü şeh-vār-ıdı.
[221] M: ḳalbi.
[222] M: ḫarīfi.

Gözlerinden ḳaṭre ḳaṭre ḳan akup
Aġlar-ıdı yaş yirine ḳan döküp

Eyle gördiler ʿacāyib ḳıldılar
Ḫāricīler anı çevre aldılar

Ḥamle ḳıldı ḳalbe urdı özüni
ʿAmru naḫsa dikdi ol dem gözüni

Naʿra urdı Ḫāricīler ḳıldı cūş[223]
Araya aldılar anı bā-ḫurūş

Bir laʿīn ü Ḫāricī vü ḫākisār
Adı Cerrāḥ-ı Dımışḳī nā-be-kār

Yitdi ʿAbdullāha ardından revān
Çaldı atı ayaġın ol ḳaltabān

At yıḳıldı düşdi ʿAbdullāh yire
Bir Ḫaricī yetdi ardından ire

Yüz otuz yirde yimiş oḳ zaḫmını
ʿAḳlı gitmiş hem öküş aḳmış ḳanı

[31a]

Ġayret idüp girü ṭurdı şīr-vār
Erdi ol ibn-i Müzāḥim şermesār

Erdi anı urdı düşürdi girü
Ḫāricīler urdılar tīġ üşürü

Oluben anda şehīd ol pehlevān
Ṣu diyü teslīm oluben virdi cān

Eyle gördi anı Ḥurr-ı nāmudār
Çekdi tīġı[224] ḥamle ḳıldı şīr-vār

Seksen iki Ḫāricī'i pehlevān
Yire bir bir ḍarb-ıla urdı revān

Erdi ʿAbdullāhı gördi kim yüzi
Ḳana bulaşmış vü ṣoġulmış gözi

[223] K: 27b. Ḥamle ḳıldı Ḫāricīler ḳıldı cūş.
[224] M: tīġ.

Ḳaçan-ısa cāncuġazı oynamış
Ḳancuġazı ol arada ḳaynamış

Āh ḳıldı Ḥurr zārī eyledi[225]
Yir ü gök aġladı yarı eyledi[226]

Ṭutdı yüzüni göge ol pehlevān
Ḥālini der-gāha arż itdi revān

Eyle didi el ḳılıca urdı tiz
Ḫāricīleri ḳovardı bā-sitīz[227]

Yetmiş iki yine düşürdi revān
Yidi yirde yidi zaḫmı pehlevān[228]

[33a]

Ol Züheyr-i[229] pehlevān u nāmudār
İrdi Ḥūra dön didi ol şeh-süvār[230]

Sen senüñ dāduñı alduñ yā emīr
Bu kezin nevbet benümdür dir Züheyr

Döndi Ḥurr geldi Ḥüseynüñ ḳatına[231]
Gördi Ḥurr binmiş Ḥüseyni atına[232]

Aġladı Ḥurr didi ʿAbdullāh sözin
Endi atından yire urdı yüzin

Çün Ḥüseyn işitdi anı ḳıldı āh
İy dirīġa işimüz oldı tebāh

Zāri ḳılup aġladı dökdi yaşın
Tañrıya ışmarladı kendü işin

Naʿra urdı iy Ḫavāric ḳaltabān
Ṭutdı meydān ol Züheyr-i pehlevān

---

225 K: 28a. Āh ḳıldı Ḥūr zāri eyledi; M: Āh idüben Ḫura bir ād eyledi.
226 K: 28a. M: Yir ü gök aġladı feryād eyledi.
227 K: 28a: Ḫāricīleri ḳovardı bā-setīz; M: Gele gele Ḫāricī'i dār u gizīr, vezne ve kâfiyeye uymaz.
228 M'de bu beyitten sonra, 755. beyitle başlayan kısım gelmektedir.
229 M: Züheyr ü.
230 K: 28b. M: İrdi Ḥurraya didi ol şāh-ı revān, vezne ve kâfiyeye uymaz.
231 K: 28b: Döndi Ḥūr geldi Ḥüseynüñ ḳatına ; M: Döndi Ḥurra geldi Ḥüseyn ḳatına.
232 K: 28b: Gördi Ḥūr binmiş Ḥüseyni atına. M: Gördi Ḥurra binmiş vü çüst atına.

Ḥurruñ[233] zaḫmın o dem baġladılar
Nevḥā ḳılup ḳamular aġladılar

Her ki beni bilmedi benven Züheyr
Ben kemīne ḳulven ol Ḥüseyn emīr

Bir ere bir bir gelüñ iy ḳavm-i dūn
Göstereyim ben size erlik bugün

1045 H̱āricīler anı bildiler ʿayān
Kim budur Enṣārilerden pehlevān

Ol çeriye düşdi ġavġā nāgehān
Çün Züheyrüñ heybetinden bil ʿayān

[33b]

Naṣr bin[234] Kaʿb depdi atın nāgehān
Ol Züheyre ḳarşu ṭurdı ol zamān

Döndi eydür yā Zühyer-i[235] nāmudār
Māl u milki terk eyledüñ sen fişār

Terk ḳılduñ sen Yezīdüñ etmegin
Bunlaruñla bilmedüñ sen n'itmegin

1050 Döndi eydür ol Züheyr-i şīrüdīl
Ḥamle ḳıl efsūn oḳumaġı ḳoġıl

Ḥamle ḳıldı Naṣr eline aldı tīġ
Çaldı farḳında Züheyri bī-dirīġ

Ḳoltuġından ol Züheyr-i nāmudār
Çaldı iki pāre ḳıldı şīr-vār

Dūzaḫa ıṣmarladı cān ol ḫabīs̱
Bir daḫı meydāna girdi key işit

Anı daḫı öldürür bir ḍarb-ıla[236]
Bir daḫı irişdi ardınca bile

1055 Ṭutdı meydān ol Züheyr-i pehlevān
Ḳırdı dökdi otuz ikisin revān

---

233 M: Ḥurranuñ.
234 M: ibni, vezne uymaz.
235 M: Zühyer ü.
236 K: 29a. M: Anı daḫı öldürdü bir ḍarb-ıla, vezne uymaz.

ʿAmru naḫs eydür buña bir bir kişi
N’eyleyiser iḥtiyāṭ eyleñ işi[237]

On biñ er araya alsunlar anı
Ol Ḥacer ibn-i Ḥicār oḳuñ ḳanı

ʿAmru naḫs eydür aña iy pehlevān
Sen Züheyre ḳarşu ṭurġıl bir zamān

Çün Ḥacer meydāna girdi gördiler
Depdi atın ol Züheyr-i şeh-süvār

Anı gördi Ḫāricī ḳaçdı girü
Ḳorḳusından at başın çekdi girü

Ardına düşdi Züheyr-i pehlevān
On iki biñ Ḫāricīler ol zamān

[34a]

Araya alup Züheyri‿anlar girü
Kaṣd ḳıldılar üşüreler süñü

Ol Züheyrüñ aġzını ṭutmış ġubār
Pāre pāre palcıġı ol nāmudār

Kendü aġzından çıḳarurdı anı
İy dirīġā bir içim ṣu dir ḳanı

Bir içim ṣu olsa dir ol şeh-süvār
Ben Ḫaricīden getüreydüm ṭamar

Āh ḳıldı naʿra urdı şīr-vār
Ḫāricīler anı çevre aldılar

Ṭutdı tīġı ḥamle ḳıldı anlara
Ḫaricīleri bıraḳdı çoḳ yere

Üzerine tīrübārān etdiler
İşid imdi Ḫāricīler n’itdiler

Ṭoḳsan iki zaḫm yidi pehlevān
Ṭāḳatı ḳalmadı ḳan oldı revān

---

[237] K: 29a. M: Eyleyiser iḫtiyāṭ eyleñ işi.

Anı gördi Ḥurr[238] depdi atını
Rast ḳıldı üzerine yatını

Der-peyince sürdi Saʿd-ı[239] nāmudar
Naʿra urdı iy Ḫavāric ḫākisār

Ol çeri'i eylediler tār-u-mār
Hem Züheyri aluben çün döndiler

Getdi başından Züheyrüñ aḳl u[240] hūş
Gevdeden ḳanı revān oldı bi-ḫoş[241]

Ṭutdılar atından aldılar anı
Gitmiş-idi aḳlı çoḳ aḳmış ḳanı

Seyyid eydür yā Züheyr-i[242] şīrüner
Aç gözüni aḳluñı dir yā süvār

Pes Züheyr eydür eyā faḫr-ı[243] cihān
Bir içim ṣu virüñüz yā pehlevān

[34b]

Eyle didi cānını virdi Ḥaḳa
Kimseneye[244] ḳılmadı dünyā vefā

Seyyid eydür iy şehīd-i Kerbelā
Sen yerüñi gördüñ uçmaḳda hele

Aġladı ol dem Ḥüseyn-i bā-vefā
Ol ciger-gūş-i Resūl-i bā-ṣafā

Sürdi atını ilerü şīr-vār
Naʿra urdı ʿAmru naḫs u nā-be-kār

Sen gel āḫir ilerü kim görelüm
Saña daḫı bunda dāduñ virelüm

Eyle didi şiʿri āġāz eyledi
Ol arada vaṣf-ı ḥālin söyledi

---

[238] M: Ḥurra.
[239] M: Saʿd u.
[240] M: aḳlı.
[241] K: 30a. M: Gevdeden ḳan revān aḳmışdı ḫoş.
[242] M: Züheyrü.
[243] M: faḥrı.
[244] M: Kimesneye, vezne uymaz.

ŞİʿR-İ ḤURR[245]

Benven ol Ḥurr ibn-i Rāḥīn-i Saʿīd
Ol ʿAlī ʿışḳına oluram şehīd

Ṣad hezārān cān fidā olsun aña
Oldur āḫir Şāh-ı merdān-ı ferīd

Dünyede bir cān fidā ḳılsañ aña
Āḫiretde bulasıñ biñ cān mezīd

ʿIşḳını bünyād iden göñliñde ol
Cān içinde olısar nūr-ı cedīd

Ol muḥannet ʿAmru naḥs u bī-ṣafā
Ṣad hezārān nām u laʿnet ber-Yezīd

Her ki düşmendür Muḥammed Āline
Ṭamu içinde olısardur ḳadīd

Ol Muḥammed pādişāh-ı enbiyā
Dört yāri sırr-ı cānı vü mezīd

Her kim anı birbirinden ayırur
Raḥmet aña olmaya hergiz bedīd

[35a]

Evveli oldur Ebūbekr-i naḳī
Anı sevmeyen kişilerdür şaḳī

Hem ikinci yāri seyyidüñ ʿÖmer
Anı sevmeyen kişiler kūr u ker[246]

Ol üçünci yār ʿOs̱mān-ı ḥayā
Anı sevmeyene raḥmet olmaya

Muṣṭafānuñ yāri dördünci ʿAlī
Şāh-ı merdān şīr-i Yezdān-ı velī

Bunları kim birbirinden ayıra
Āḫiretde ṭamu odına gire

---

[245] "Hurr'un Şiiri". M: Ḥurra.
[246] K: 31a: Anı sevmeyen kişiler kūr u kār; M: Anı sevmeyen kişiler göreler.

Çün oḳıdı medḥ Ḥurr-ı[247] nām-dar
Elin urdı çekdi tīġ-ı āb-dār

Naʿra urdı iy utanmaz ḳavm-i dūn
Muṣṭafāya düşmen olduñuz bugün

Eyle didi depdi atın şīr-vār
Naʿra urup ḥamle ḳıldı nām-dār

Ol çerinüñ ḳalbine urdı özin
ʿAmr-ı naḫsa dikdi ol demde gözin

Her birine çaldı bir bir ḍarb-ı[248] tīġ
Yetmiş ikisin düşürdi bī-dirīġ

Nāgehān bir oḳ doḳundı aġzına
Eñsesinden çıḳdı ucı hem yine

Ol Muḥammed ibn-i Miḳdād ol zamān
Ol Dücāne oġlı ʿAbdullāh revān

Anı görüp naʿra urdılar bile
Ol çeriye depinüp gör ne ḳıla

Ol çeri'i eyledier tār-u-mār
Ḫāricīlerden götürdiler ṭamar

Ḥurrı[249] bulup daḫı getürdiler
Tā Ḥüseyn hażretine yitürdiler

[35b]

Ḥurr[250] eydür yā emīre'l-mü'minīn
Bir içim ṣu olsa baña yā emīn[251]

Eyle didi ḫoş şehādet getürür
Cān-ı[252] şīrīn Ḥāżrete teslīm olur

Anı gördi ol Ḥüseyn-i nāmudār
Āh ḳıluben aġladı ol zār u zār

---

[247] M: Ḥurra.
[248] M: ḍarbu.
[249] M: Ḥurra'ı.
[250] M: Ḥurra.
[251] K: 31b. M: Bir içim ṣu alsa baña yā emīn.
[252] M: Cānu.

Eytdi Ḥurra dünyede āzād idüñ
Āḫiretde daḫı Ḥurr oldı aduñ

Çün Muḥammed gördi ʿAbdullāh ile
Ol çeriye ḥamle ḳıldılar bile

ʿAmru naḫs eydür buları key bilüñ
Biri Miḳdād oġlıdurur bunlaruñ[253]

Ol Dücāne oġlı ʿAbdullāh biri
Ḳomañuz bunları çıḳmaġa diri

Araya aldılar anları girü[254]
Ḫāricīleri ḳırarlar tīġ uru

Ol Muḥammed eytdi ʿAbdullāh işit[255]
Düş görürem bu gice ben iy reşīd

Babamı gördüm gelür eydür ʿayāl
Gel berü kim bunda ṣu aḳar zülāl

Tiz ola ben atama ḳavuşam
Şimdi gerek āḫirete irişem

Eytdi ʿAbdullāh aña kim iy emīr
Girü dönsek ola mı dir iy neẕīr

Dönmeyem v'allāhi bi'l-lāhi'l-ʿaẓīm
Kim şehīd olmaġa iverem delim

ʿÖmr eger virür-ise ol Bī-niyāz
Yarın ikindin gelesin bunda bāz

İdevüz beşinci meclisden size
ʿÖmr eger virür-ise Tañrı bize

---

[253] K: 31b. M: Biri Miḳdād oġlıdur bular bilüñ.
[254] K: 32a. M: Araya aldılar girü anları.
[255] K: 32a: Ol Muḥammed eytdi iy ʿAbdullāh işit; M: Ol Muḥammed ibn-i ʿAbdullāh işit.

[36a]

DER-BEYĀN-I MECLİS-İ PENCUM[256]

Bu beşinci meclise sāz idelüm
Başlayalum söze āġāz idelüm

Kerbelānuñ vaṣf-ı ḥālından meger
İdelüm beşinci meclisden ḫaber

Ger dilersiz raḥmet ide Ḥaḳ size
ʿIşḳ-ıla dutuñ ḳulaḳ işbu söze

Ṣıdḳ-ıla gel bir ṣalavāt virelüm
Söze andan başlayalum girelüm

Rāvisi eyle rivāyet eyledi
İbn-i Miḥnef Lūṭuñ oġlı söyledi

Söyledi düş gördügüni pehlevān
Naʿra urdı ol çeriye nāgehān

Araya aldılar anı dört biñ er
İşid imdi kim nice oldı ḫaber

Şimr-i melʿūn [u] Hümeyʿ-ı[257] nā-be-kār
İkisi naʿra urur ḥamle ḳılar

Dört biñ er bir kezden üşdiler aña
Her biri çevre yapışdılar aña

Seksen iki yerde zaḫm oldı teni
ʿAḳlı gitdi çün öküş aḳdı ḳanı

Pes ʿAlīnüñ ḳulu Saʿd-ı[258] nāmudār
Hep Ḥüseynüñ ḳulları oldı süvār

Naʿra urup Ḫāricīye üşdiler
Ḫāricīler cengine ḳarışdılar

[256] "Beşinci Meclisin Açıklaması Hakkında". M: Der-Beyān-ı Meclis-i Çehārum u Pencum.
[257] M: Hümeyʿu.
[258] M: Saʿdu.

Ḳıldılar bir kezden ol leşker ġulū[259]
Ḳamu oldılar şehīd iy baḫt-u-lu

Yigrim iki pehlevān-ıdı bular
Ḳamu bir birden şehīdlik buldılar

[36b]

Anı gördi çün Ebūbekr-i ʿAlī
Zāri ḳılup aġladı ol dem velī

Döndi Ḳuddāmeye eydür bu ḥali
Başumuza geldi bu ḥāl müşküli

Ḳırdılar yārenlerümüzi bizüm
Nevbet uş geldi bize budur sözüm

Eytdi Ḳuddāme aña kim iy ṣafā
Yā ciger-gūş-ı ʿAliy-yi Murtażā

Ben varayım bu çerinüñ cengine
Ḫāricīnüñ cengleri āhengine

Caʿfer-i Ṭayyāruñ oġlı var-ıdı[260]
Pehlevān-ı ḫūb[261] hem dil-dār-ıdı

On sekiz yaşında idi kendüzi
Yüzi güldür sükkere beñzer sözi

Ḳaşı ḳara gözi nerges yüzi gül
Ṣad hezārān serv ü sünbül aña ḳul

Beñzer-idi Muṣṭafāya ṣūreti
Hem Ḥüseyne beñzer-idi sīreti

Adı Ḳāsım pehlevān-ı[262] şīrüdil
Ṣād hezārān şīr alayında ḥacīl

Yeñile hem güyegü[263] olmış-ıdı
Ol Ḥüseynüñ ḳızını almış-ıdı

---

[259] K: 32b. M: Ḳıldılar ol leşker bir kezden ġulū, vezne uymaz.
[260] K: 33a: Caʿferu Ṭayyāruñ ol oġlı-y-ıdı; M: Caʿfer-i Ṣādıḳuñ oġlı var-ıdı. İsmin, Ca’fer-i Sâdık olması mümkün değildir. Çünkü Ca’fer-i Sâdık, Hz. Hüseyin’in torununun oğludur.
[261] M: Pehlevānu ḥūb.
[262] M: pehlevānu.
[263] M: güyegüsi, vezne uymaz.

Güyegüligi ḳınası iy seḫī
Anuñ elinde idi henūz daḫı

Depdi atını yürüdi ilerü
Ḫiẕmet eyledi Ḥüseyne yügirü

Yā emīre'l-mü'minīn iy bā-ṣafā
Destūr olsun baña yā kān-ı vefā

Destūr olsun baña bugün iy şerīf
Dādumı alam bulardan iy laṭīf[264]

[37a]

Söyledi seyyid aña iy nāmudār
Baña ḳalduñ sen ʿamumdan[265] yādigār

Nice döyem ḳuzıcaġum ben saña
Āḫiretde ne diyeyim babaña

Ne ḳılayım seni iy yavrucaġum
İy benüm göñlüm içinde çıraġum

Anda vardı Muṣṭafānuñ nūruna
Hem ʿAliy-yi Murtażānuñ sırrına

Endi atından Ḥüseyn-i nāmudār
İndi Ḳāsım daḫı ol dem şīr-vār[266]

Açdı Ḳāsım gögsini sırr-ı ʿAlī
Kendü gögsini daḫı hem ol velī

Urdı gögsin gögsine yüz yüzine
Dökdi ḥasret yaşın nerges gözine

ŞİʿR-İ ḤÜSEYN[267]

N'ideyim iy serv-i būstānum benüm
İy yüzi görklü gülistānum benüm

---

[264] K: 33b. M: Dādum alayın bulardan ben laṭīf.
[265] M: ʿammumdan, vezne uymaz.
[266] K: 33b. M: Bindi Ḳāsım daḫı ol dem şīr-vār. Ayrıca gelen iki beytin (1052 ve 1053), bağlam ve K nüshası dikkate alınarak, yerleri değiştirilmiştir.
[267] "Hüseyin'in Şiiri".

İy ʿaceb ayruḳ göre mi gözlerim
Senüñ ol gül yüzüñi cānum benüm[268]

Ne göñül-ile bu ẓālimlere ben
Vireven maẓlūmı cānānum benüm

Allah ola yarıcı saña meger
Muṣṭafā himmeti sulṭānum benüm[269]

Virdi destūr ol emīre'l-mü'minīn
Tañrıya ıṣmarladum didi hemīn

Sürdi atın ilerü ol ser-firāz
Girdi meydāna hemān-dem servünāz

Naʿra urdı ki ḥaḳīr u kāfirān
ʿAmru naḫs u Ḫāricī hem ḳaltabān

[37b]

Ger beni bilmedüñ-ise iy ḥaḳīr
Ḳāsım ibn-i Caʿferem ben iy ṣaġīr[270]

İy utanmaz naḫs yüzlü bī-ḥayā
Buncılayın kim idüpdür kimseye

Kāfir itmedi bunı yāḫud Cühūd
İkisinden bīter olduñ iy ḥasūd[271]

Tañrının maḥbūblarına yā laʿīn
Düşmen olup ḳanda varam diyesin

Ger er-isen gel berü iy ḫākisār
Tā göresin destibürd-i nāmudār

ʿAmru naḫs eydür bunı görmeñ ṣaġīr
Budur āḫir pehlevān u şīrügīr

İki biñ er ḥamle ḳıldılar aña
Şimr-i melʿūn ol laʿīn ü bī-vefā

---

[268] K: 33b. M: Ol senüñ görklü yüzüñ cānum benüm.
[269] K: 34a: Muṣṭafā ḥimmeti sulṭānum benüm. M: Muṣṭafānuñ himmeti cānum benüm.
[270] K: 34a. M: Ḳāsım ibn-i Caʿferem ben iy ḫabīr.
[271] K: 34a. M: İkisinden bīter olduñ sen Yehūd.

Ḳāsım ol dem naʿra urdı çaldı tīġ
Ḫāriciye ḥamle ḳıldı bī-dirīġ

Düşdi ol ḳavm ortasına nāmudār
Ḫāricī'i şöyle ḳırdı şīr-vār

Ḳāsım u Ḳuddāme ḥamle ḳıldılar
Ol çerinüñ arasına ṭaldılar[272]

Mest oluben ceng içinde pehlevān
Erdi bunlara ḳażā-[y]ı āsumān

1175 Atı ayaġı meger Ḳuddāmenüñ
Bir delüge geçdi ol sāʿat anuñ

Aḫtarıldı başı üstine semend
Atdılar Ḳuddāme üstine kemend

Ol zamān kim anı ḫoş-bend itdiler
İşid imdi Ḳāsımı hem n'etdiler

Ḳıldılar bir kezden ol leşker ġulū
Ḳāsıma oḳ atdılar anlar ḳamu

[38a]

Ḳalbura beñzetdiler nāzük tenin
Bir nefes ḳaldı ki ol vire canın

1180 Bir Ḫaricī melʿun ol dem nāgehān[273]
Ḳāsımuñ ardından ol gürz-i girān

Eyle urdı arḳasından ol laʿīn
Düşdi atından yire ol pākudīn

İkisini daḫı ḳıldılar şehīd
Kiçi ḳardaş ne ḳılısar key işit

Ṭālib ibn-i Caʿfer ol dem aġladı
Aġlamaḳdan cigerini ṭaġladı

ʿÖmri on biş yıl-ıdı ol nev-cüvān[274]
Girdi meydāna hemān-dem pehlevān

---

[272] K: 34b. M: Ol çerinüñ arasına ṭoldılar.
[273] K: 35a. M: Ḫāricīler ol dem anda nāgehān.
[274] K: 35a. M: Ömri anuñ on yaşında idi nev-cüvān, vezne uymaz.

Naʿra urdı vü mübāriz diledi
Adını vü aṣlını ʿarż eyledi

Ḫāricīler ḥamle ḳıldılar aña
Ḳırdı yigirmi üçin n'eydem saña

Ṭaḳatı ṭāḳ oldı vü döndi girü
Eytdi yā ʿammī[275] n'ideyüm baña ṣu

Seyyid eydür iy ciger-gūşem benüm
Göz yaşıdur uş bu dem ṣuyum benüm

Tañrıdan artuḳ meded yoḳdur bize
Ne ḳılayım yavrıcaḳlarum size

Şimdi benden size ez-ġayr-ı duʿā
Çāre yoḳdur bellü bil iy bā-vefā

Ṭālib anı işidüp döndi girü
Naʿra urdı ol çeriye ḥayḳıru

Elli yedi er Ḫaricī düşürür
Her kime uġrar ḳılıcı ḫoş urur

Ḫāricīler üşüp anı ṭutdılar
Ol arada pāre pāre etdiler

[38b]

Ḳāsım ibn-i ol Ḥasan gördi anı[276]
Zāri zārī aġladı ditrer canı

Eytdi yā ʿammī baña destūr vir[277]
Tā gireyin ben daḫı meydāna dir

Anı çün kim gördi Ḥüseyn ḳıldı āh
Eydür-idi n'idelüm yā pādişāh

Āh ḳıldı gitdi andan aḳl u hūş[278]
Ehl-i beyti aġladı ḳıldı ḫurūş

Anası geldi yapışdı‿ol dem aña
Eytdi oġlum ḥürmet eylegil baña

---

[275] M: ʿammi.
[276] K: 35b. M: Ḳāsım ibn-i çün Ḥüseyn gördi anı.
[277] K: 35b. M: Eytdi baba kim baña destūr vir.
[278] K: 36a: Āh ḳıldı gitdi andan aḳlı hūş; M: Āh ḳıldı getdi aḳlı oldı hūş.

Şehrebānū bā-Sekīnü geldiler
Ümmi Güls̱ūmüñ[279] ḳatına erdiler

1200 Zeyneb-i[280] ekber daḫı aṣġar bile
Ḳāsıma yapışdı bunlar cemʿ-ile

ŞİʿR-İ ÜMM-İ ḲĀSIM[281]

Anası‿eydür Tañrı ḥaḳḳı yā ʿayāl[282]
Ḥürmet eyle beni ḳılmaġıl melāl

Gel esirgegil bu gözüm yaşını
Girmegil meydāna sen ḳılma vebāl

İy ciger-gūşem esirgegil beni
Ger dilerseñ kim südüm ḳılam ḥelāl

Yalıñuz ḳuzıcaġum ḳoma beni
Bu ġarībliḳde melāmet pāyimāl

1205 Ṣabr ḳıl kim dileyem ḥācet bugün
Ala tenden cānumı ol Bī-zevāl

Yaḳma beni gel firāḳuñ odına
ʿİzzet eyle bir dem ırma viṣāl

Ne ḳılayım bu ḳara baḫtum baña
Ne oġul ḳız ḳodı vü hem ne ḥelāl[283]

[39a]

ŞİʿR-İ ḲĀSIM[284]

Döndi Ḳāsım eydür ana ḳıl ḥelāl
Gerçi ayrılmaḳ bize oldı vebāl

Çāre yoḳdur varmayınca ben bugün[285]
Almayınca dādum ez-ḳavm-i ḍalāl

---

[279] İsmin doğru şekli Ümmü Güls̱ūm'dür. Buna binâen, Ümmi Güls̱ūm şeklindeki yazımın, ihtimalden uzak olmamakla beraber, Farsça tamlama gibi kullanılmadığını düşünüyoruz.
[280] M: Zeynebü.
[281] "Kâsım'ın Annesinin Şiiri".
[282] K: 36a. M: Anası eydür Tañrı ḥaḳḳı bil ʿayān.
[283] M2: 48b: Ne oġul ḳız yāri ḳaldı ne ḥelāl; M: Ne oġul ḳodı vü hem ne ḥelāl, vezne uymaz.
[284] "Kâsım'ın Şiiri".
[285] K: 36b. M: Çāre yoḳdur ırmayınca ben bugün.

Ṣabr ḳıl sen fürḳate bunda bugün
Tā kim anda göresin yarın viṣāl

Düşde gördüm bu gice dedem gelür
Baña eydür kim berü gel yā ʿayāl

Anda ṣusuzlıḳ cefāsın çekme sen
Bunda gel kim göresin āb-ı zülāl

İmdi nā-çār anda ben varsam gerek
Pes şehādetde bulınur bu kemāl[286]

Benüm-içün aġlamaġıl yā ana
Tañrıya ıṣmarla beni bī-melāl

Bunı didi aġladılar zār u zār
Ṣanasın ḳopdı ḳıyāmet āşikār

Ḳāsım atı depdi meydāna revān
Girdi cevlān urdı ol dem pehlevān

Naʿra urdı iy Ḫaricī bed-gümān
İy utanmaz şūm [u] bed-baḫt[287] bī-emān

Eyle didi kendüzin sāz eyledi
Aṣlın añdı şiʿre āġāz eyledi

DER-ŞİʿR-İ ḲĀSIM[288]

Eytdi iy ḳavm-i ḥaḳīr u bī-ṣafā[289]
Ḳılmaduñuz dīn yolında siz vefā

Göñlüñüzde yoḳ şefāʿat mihr-i[290] dīn
Hem yüzüñüzde daḫı ud u ḥayā

[39b]

Muṣṭafāya ʿahd u peymān ḳılduñuz
Ḳanı ḳavluñuz sizüñ iy bī-ṣafā

---

[286] K: 36b. M: Pes şehīdlikde bilinür bu kemāl.
[287] M: bed-baḫt.
[288] "Kâsım'ın Şiiri Hakkında".
[289] K: 37a. M: Eytdi iy ḳavmü ḥaḳīr u bī-vefā.
[290] M: mühri.

Küfrüñüzi dīne degşürdi[291] sizüñ
Ehl-i beytine ḳılursız siz cezā

Dünye'i terk eylemişdük biz ḳamu
And-ıla getürdüñüz tā Kerbelā

Sizüñ-ile bir olalum didüñüz
Bu mı-dı birlügüñüz iy bī-vefā

1225 Kim yedi gün oldı size uş bugün
Baġladuñuz ṣuyı ḳılduñuz cefā

Āḫir ol Tañrı Resūlinüñ ḳızı
Anasıdur babamuñ iy bed-liḳā

N'eyledi sizi benüm atam Ḥasan[292]
Aġu-y-ıla ḳılduñuz anı hebā

Atamuñ atası degül mi[293] ʿAlī
Ḥaḳ anuñ şānında didi *hel etā* [294]

Bellüdür kim dünye degil pāyidār
Ṭamu odı size anda dā'imā

1230 Bize bugündür size yarın ola
Biñ bunuñ bigi cefā yüz biñ belā[295]

Bunı didi naʿra urdı pehlevān
ʿAmru naḫsa didi kim yā ḳaltabān

Göstereyim saña erlik nicedür
Kim bugün gündüz yāhūd gicedür

Ol çeride Ezraḳ adlu bir süvār
Var-ıdı bir Ḫāricī vü nā-be-kār

ʿAmru naḫs eydür eyā Ezraḳ yürü
Kim bu oğlan şerrini götür girü

---

[291] M: dügşürdi.
[292] K: 37a. M: N'eyledi sizi benüm atam Ḥüseyn.
[293] M: degül midür, vezne uymaz.
[294] " (bir süre), şüphesiz gelip geçti.", 76/ İnsan Sûresi: 1. ayetin başlangıcı. Sûre, 'Hel etâ' diye de isimlendirilir.
[295] K: 37b. M: Biñ bunuñ gibi cefā yüz biñ ola.

Yılda on kez yüz biñ altun ez-bedīd
Yirin ol[a] daḫı artuḳ ber-mezīd

[40a]

Sen ne içün gelmeyesin ilerü
Sen ṭurursın bunlara bizden girü

Ezraḳ eydür ʿār ola baña bu dem
Kim ḳılam bir oġlan-ıla ben ne dem[296]

ʿAmr eydür iy laʿīn ü bed-fiʿāl
Ol ʿAlī oġlı degül mi iy ḍalāl

Bunlara oldı żarūret kim bize
Oldılar bu dem muḳābil hem size

Ezraḳ eydür oġlına bu dem aña
Ḥamle ḳılup kes başın getür baña

Ezraḳ-ı melʿūnuñ oġlı dört idi
Ulu oġlı depdi atın yürüdi

Ḥamle ḳıldı Ḳāsıma ol dem laʿīn
Redd ḳıldı Ḳāsım anuñ ḥamlesin

Geldi yanından geçeydi nāgehān
Eyle çaldı ḳoltuġından pehlevān

Ḳoltuġından çaldı tīġı şīr-vār
İki pāre ḳıldı anı ḫor u zār

Ṭutdı meydān öyle olunca tamām
Ezraḳuñ dörd oġlın öldürdi be-nām

Ezraḳ anı gördi feryād eyledi
ʿAmruñ öñine gelüben söyledi

Ezraḳ ol dem kendü berkitdi atın
Geydi ol sāʿat ḳamu ceng āletin

Ḳaṣd ḳıldı tā ki meydāna gele
Yaʿni kim oġlanları ḳanın ala

---

[296] K: 37b. M: Kim ḳılam bir oġlan-ıla ben n'idem.

Ḳāsım ol sāʿat girü dönmiş-idi
İki gözi ḳan-ıla ṭolmış-ıdı

Āh idüben getdi andan ʿaḳl u hūş[297]
Seyyid anı göriben ḳıldı ḫurūş

[40b]

ʿAḳlı geldi başına eydür ʿamu
Ṣu getürdiler mi ḳanı al berü

Anı gördi anası aġladı zār[298]
Nevḥa ḳıdılar ḳamu nevmīẕ-vār

Seyyid eydür iy ciger-gūşem saña
Çāre yoḳdur kim ḳılam ġayr-ı duʿā

Ṣabr eyle iy ciger-gūşem hemīn
Ḥaḳ buyurdı kim *yuḥıbbu'ṣ-ṣābirīn* [299]

Zāri ḳıldı yine bindi atına
Yüzün urdı Tañrınuñ ḥażretine

Ezraḳ eydür iy Ḫaricī şeh-süvār[300]
Ḳılduñ oġlancıḳlarumı ḫor u zār

Ḳāsım eydür iy laʿīn-i bed-fiʿāl
Ḫāricī sensin eyā şūm-ı ḍalāl

Ben ʿAlīnüñ oġlıyam ẓāhir yaḳīn
Ḫāricī ben mi oluram yā laʿīn

Tañrınuñ maḥbūbına ḳaṣd idesin
Tañrınuñ ḫışmı ericek n'idesin

Ḥamle ḳıldı Ḳāsıma aldı süñü
Depdi atını yürüdi ilerü

Ḥamle ḳılġıl iy laʿīn ü ḫākisār
Göstereyim saña erlik pāyidār

Ḳāsımuñ atın düşürdi ḍarb-ıla
Ṣıçradı Ḳāsım süñü aldı ele

---

[297] M: ḫūş.
[298] K: 38b. M: Anı görüp atası aġladı zār.
[299] "…(Allâh) sabredenleri sever." 3/ Âl-i İmrân: 146. ayetin sonu.
[300] K: 38b. M: Ezraḳ eydür Ḫāricī iy şāh-vār.

Anı gördi ol Muḥammed bin Enes
Çekdi atını Ḥüseynüñ bir nefes

Ṣıçradı Ḳāsım süvār oldı ata
Ḥamle ḳıldı ol laʿīne gör nite

Altı ḥamle arada geçdi ḫaṭā
Naʿra urdı ol laʿīn ol dem ata

[41a]

Erdi Ḳāsım üstine ṣaldı ḳılıç
Redd ḳıldı anı ḳayırmadı hiç

Kesdi ḳalḳanı yarusını‿ol zamān
Ṣavdı başını ḳılıçdan pehlevān

Geçdi Ezraḳ çün girü döndi yine
Ṣaldı Ḳāsım ḳalḳanını üstüne

Ḳalḳana dikdi gözün ol ḳaltabān
Ḳoltuġından çaldı tīġı pehlevān[301]

İki pāre ḳıldı anı şīr-vār
Cān verdi ber-cehennem ḫākisār

Ezraḳuñ bir gürbüz atı var-ıdı
Pādişāhlar görmesine zār-ıdı

Ṣıçradı Ḳāsım süvār oldı ata
Āferīn ḳıldı ḳamu ḳaldı ṭaña

Naʿra urdı hem mübāriz diledi
Kimse ayruḳ aña ḳarşu gelmedi

Depdi atı ḥamle ḳıldı ser-firāz
Çekdi tīġı yürüdi şāh-ı Ḥicāz

Bir dem içinde götürdi leşkeri
ʿAmru naḫs üzre bıraḳdı anları

Her kime bir tīġ urursa nāmudār
İki pāre ḳılur-ıdı şīr-vār

---

[301] K: 39b. M: Ḳoltuġından çaldı tīġı ḳaltabān.

ʿAmru naḫsa dikdi gözin pehlevān
Ol çeri içinde ḳopardı fiġān

ʿAmru naḫs eydür bunı tiz on biñ er
Araya alsunlar anı bā-ḥiṣār[302]

Ḳāsım üzre ol çeri ḳıdı ġulū
Araya aldılar anı iy ulu

Yüz otuz iki düşürdi pehlevān
Otuz üç yirde yedi zaḫm-ı girān

[41b]

Üç yüz on bir zaḫm yimişdi atı
Deprenesi ḳalmamışdı ṭāḳatı

At yıḳıldı düşdi Ḳāsım bī-ḫaber
Ḳatı zaḫm içinde ṣusuz nāmudār[303]

Geldi ol Şīt-i Rabīʿī ḫakisār
Urdı süñü Ḳāsıma ol nā-be-kār

Arḳasından gögsine çıḳdı revān
Naʿra urdı döne geldi ol zamān

Bir kez eydür iy utanmaz ḳavm-i şūm
İy yaramaz ḫalḳ iy naḫs-ı ẓalūm

Ne ḫaṭā ḳılduḳ size iy bed-fiʿāl
Kim ḳılursız bizüm-ile siz bu ḥāl

Nice kim sizden bize raḥm olmaya
Tañrı daḫı size raḥmet ḳılmaya

Ḳāsım eydür iy Ḫudāvend-i Ḳadīm
ʿĀlime's-sırr-ı ḫafīsin sen Muḳīm

Sen bilürsin bunlara bizden günāh
Gelmeyüpdür bunlara iy Pādişāh

Ẓulm-ile bunlar bizi iy Bī-zevāl
Ḳatl itdiler bizi yā Ẕü'l-celāl

---

[302] M: "bā-ḫiṣār".
[303] K: 40a. M: Ḳatı zaḫm yemiş ṣusuz nāmudār, vezne uymaz.

Bir eri ḳılġıl ḥavāle bunlara
Kim şefāʿat ḳılmaya ḳamu ḳıra[304]

Eyle didi cān-ı şīrīni Ḥaḳa
Ḳıldı teslīm iy ḳarındaş sen beḳā

Çünki Ḳāsım cānı teslīm eyledi
Bir Ḫaricī melʿun işit n'eyledi

Endi atından hemān-dem ol laʿīn
Ḳāsımuñ kesdi iki bölük ṣaçın

1295 Kesdi Ḳāsım ṣaçını ol ḳaltabān
Düşdi ġavġā der-zemīn ü āsumān[305]

[42a]

Gün yüzi ṭutuldı ol dem iy ʿamu
Ḳarañulıḳ ṭutdı yir yüzin ḳamu

Bir ġırī ḳopdı vü feryād u[306] fiġān
Ol çeri dem-beste ḳaldı bir zamān

Yir ü gök dīv ü perī hem ins ü cān
Mūr u mār u murġ u[307] māhī der-zamān

Ḳāsım içün aġladılar zār u zār
Yaradılmış nevḥa ḳıldı bī-ḳarār

1300 Ḫāricīler birbirine düşdiler
Ḳamusı ol ʿAmru naḫsa üşdiler

Ḳāsımuñ[308] çün öldügini gördiler
Sünniler bir kezden nevḥa ḳıldılar

Kiçi ḳardaş gördi ḳardaş ḥālini
Kim ne ḳıldılar Resūlüñ Ālini

Naʿra urdı getdi andan ʿaḳl u[309] hūş
ʿAḳlı geldi aġladı ḳıldı ḫurūş

---

304 K: 40b. M: Kim şefāʿat itmeye ol bunlara.
305 K: 40b. M: Düşdi ġavġā der-zemīn ü zamān, vezne uymaz.
306 M: feryādı.
307 M: murġı.
308 M: Ḳāmısuñ.
309 M: ʿaḳlı.

Depdi atın girdi meydāna revān
Er dilerdi ol mübāriz pehlevān

Der-peyince depdi ʿAbbās-ı velī
Ol Ebūbekr-i[310] ʿAlī ʿAvn-ı[311] ʿAlī

Der-peyince ol Muḥammed bin[312] Enes
Naʿra urdı ḳıldı pervāz u heves

Ol aradan Ḳāsımı götürdiler
Ol şehīdler ḳatına getürdiler

Üstüne geldi Ḥüseyn-i[313] nāmudār
Āh idüben aġladı ol zār u zār

Eytdi ḳurtulduñ ciger-gūşem yaḳīn
Girdiñ uçmaġa vü gördüñ ḥūr-ı ʿīn

Bunda sen yirüñ temāşā eyledüñ
Düşde gördüm diyü anı söyledüñ

[42b]

Ol cemāʿat nevḥa ḳılup aġladı
Aġlamaḳdan çün cigerin daġladı

Ol Muḥammed bin Enes ʿAvn-ı ʿAlī[314]
Girdiler meydāna Pīrūzān[315] velī

Ol Esed ibn-i Dücāne şeh-süvār
Yalıñuz ḳaldı çeride şīr-vār

Naʿra urdı ḥamle ḳıldı pehlevān
Çevre aldı H̱āricīler nāgehān

Yidi otuz yirde zaḫmı key ḳatı
Ol çeriler gördi ol dem heybeti

---

[310] M: Ebūbekrü.
[311] M: ʿAvnu.
[312] M: ibn-i, vezne uymaz.
[313] M: Ḥüseynü.
[314] M1:27a. M: Ol Muḥammed bin Enes ibn-i ʿAlī.
[315] M: pervāzān. K'da bu beyitin bulunduğu yaprak maalesef kayıptır. Sonraki beyit (1313), K: 41b'dedir. K: 41a'da ise, 'Pîrûzân', 'Ali'nin kulu' olarak tanıtılmakta ve birkaç beyit ile bu kişinin başından geçen olaylar anlatılmaktadır.

Nāgehān bir er ḳāfasından̄ anun̄
Bögrine urdı sün̄ü ol serverün̄

Bir yanından çıḳdı oldı ser-nigūn
Hem şehīd oldı Esed ġarge-be-ḫūn

Gördi ʿAbdullāh anı ḳıldı āh
Naʿra urdı iy Ḫavāric rū-siyāh

N'eyledük sizün̄le iy ḳavm-i pelīd
Kim buları böyle idersiz şehīd

Ḳıldı ʿAbdullāha üç bin̄ er ġulū
Ḥamle ḳıldı anlara ol baḫt-u-lu

Naʿra urdı pehlevān ol leşkeri
ʿAmru naḫsun̄ üstüne dökdi geri

Püşte ḳıldı küşteden ol ser-firāz
Ḳaṣd ḳıldı kim çeriden döne bāz

ʿAmru naḫs eydür ḳoman̄ iy ḳavm-i dūn
Kim bu oġlan şimdi olmışdur zebūn

Ḫāricīde var-ıdı bir nā-be-kār
Yūsuf-ı Ḥaccāc[316] adı ol ḫākisār

ʿAmr an̄a eydür yüri sen ilerü [317]
Kes bu oġlan başını getür berü

[43a]

Yūsuf eydür ʿAmra kim bir sen daḫı
Ḥamle ḳılsan̄ göre-y-idük iy aḫı

ʿAmr[318] eydür zamān olmışdur san̄a
Ceng ḳılmaḳ ḥüküm ḳılma sen ban̄a

Çün işitdi Yūsuf-ı Ḥaccāc anı
Naʿra urup depdi ol dem atını

---

[316] M: Yūsufu Ḥaccācu.
[317] M: ʿAmr eydür an̄a yüri sen ilerü, vezne uymaz.
[318] M: ʿAmra.

Erdi ʿAbdullāha ḥamle eyledi
Urdı ʿAbdullāh anı gör n'eyledi

Eyle urdı ḳaḳıyuben ol şebāb
Gögsine kim ardına çıḳdı şitāb

Oğlı Ṭārıḳ ibn-i Yūsuf ṣanasın
Ṭaġa beñzer ḥamle ḳıldı ol laʿīn

Muṣṭafāya fuḥş eyitdi[319] ol ḫabīs̱
Hem ʿAlīye sögdi ol melʿūn it

Anı ʿAbdullāh işidüp ḳıldı cūş
Ḥamle ḳıldı ol laʿīne bā-ḫurūş

Erdi ʿAbdullāh süñü çekdi revān
Ṣındı ʿAbdullāh süñüsi ol zamān

Geldi yanından geçeydi ḫākisār
Ṭutdı ʿAbdullāh ḳuşaġın şīr-vār

Şeb be-ḫayr olsun sizüñle ve's-selām
Girü yarın eydelüm bāḳī kelam

DER- BEYĀN-I MECLİS-İ ŞEŞUM[320]

İmdi söze başlayalum girelüm
Ḥāl-i Maḳtel nice oldı görelüm

İşid imdi iy ʿazīz-i[321] bā-ṣafā
Kim ne oldı ḥāl-i Āl-i Muṣṭafā

İy cemāʿat cān ḳulaġın açasız
Göñlüñüze dürr ü gevher ṣaçasız

[43b]
Diñleyenler işbu sözi derd-ile
Ṭolu ola cān ḳulaġı verd-ile

---

[319] M: etdi.
[320] "Altıncı Meclisin Açıklaması Hakkında". M: Der-Beyān-ı Meclis-i Pencum u Şeşum.
[321] M: ʿazīzān-ı, vezne uymaz.

Çünki Ṭārıḳ düşdi ʿAbdullāh yine
Döndi girü geldi seyyid ḳatına

Eytdi ʿammum ne ḳılayum baña ṣu
Ṭop buñaldum ṣusuzın iy nīk-ḫū

Bir içüm ṣu olsaydı ben bugün
İşbu ḫalḳı ḳılur-ıdum ser-nigūn

Pes Ḥüseyn eydür aña iy cān-ı ʿam
Benüm elümde degildür kim n'idem

1345 Çāre nedür ṣabr gerek iy cān-ı men
İy benüm gözüm nurı sırr-ı Ḥasan

Tañrı sever ṣabr idenleri yaḳīn
Ḥaḳ buyurdı kim *yuḥıbbu'ṣ-ṣābirīn* [322]

İy ḳuzıcaġum benüm ṣabr eylegil
Ṣabr-ıla göñülcigüni ṭoylaġıl

Anı diyüp aġladılar zār u zār
Nevḥa ḳıldılar ḳamu nevmīẕ-vār

Anı gördi miskin ana bī-ḳarār
Āh ḳıldı iy Kerīm ü Kirdigār

1350 Ola mı bu derde dermān iy ʿaceb
Bize yavlaḳ müşkül oldı işbu kār

Ne ḫaṭā ḳılduḳ ʿaceb biz yā Ġanī
Kim bizi ṣusuz ḳırarlar zār u zār

Muṣṭafānuñ yüzi ṣuyı ḥürmeti
Ḳılma raḥmet bunlara Rabbü'l-kibār

Nite kim bunlar esirgemez bizi
Bunları esirgeme Perverdigār

[44a]

Eyle didi gitdi andan ʿakl u[323] hūş
Depdi atın ḳıldı ʿAbdullāh ḫurūş

---

[322] "…(Allâh) sabredenleri sever." 3/ Âl-i İmrân: 146. ayetin sonu.

[323] M: ʿaklı.

1355 Naʿra urdı yine meydāna girür
Kimse gelmez nice kim cevlān urur

Ḥamle ḳıldı yalıñuz ol leşkere
Tīġ ururdı Ḫāricīye iy yarā[324]

Otuz altısın düşürdi pehlevān
Araya aldılar anı ol zamān

Anı gördi ʿAvn u ʿAbbās-ı[325] ʿAlī
Ol Muḥammed ibn-i Miḳdād ol velī

Hem Ebūbekr-i ʿAlī geldi bile
Ḥamle ḳıldılar çeriye cemʿ-ile

1360 Ḳıldılar zīr ü zeber ol leşkeri
Aldı ʿAbdullāhı döndiler girü

Ḥamle ḳıldı ʿAmru naḫs u bī-ḥayā
Ḳomañuz dir iy ḳavm bunlar[326] çıḳa

Ṭop buñalmışdur bular ḳamu varı
Cehd idüñ kim ḳomayasız bunları

Tā ki erdi bir Ḫaricī ol zamān
Urdı ʿAbdullāhı kitfinden revān

Bir ḳolını tenden ayırdı ol it
Erdi ardından Muḥammed key işit

1365 Eyle çaldı ḳoltuġından ol iti
İki pāre eyledi ol laʿneti

Şimr-i melʿūn anı gördi ol zamān
Öñlerin çevürdiler bunlar revān

Tīġ elinde ol Muḥammed nāmudār
Ḫāricīleri ḳırardı bī-emān

Tā ki erdi Şimr-i melʿūn añsızın
Nīze urdı ber-Muḥammed keñsüzin

---

[324] K: 43b. M: Ḫāricīye tıġ ururdı ol yara.
[325] M: ʿAbbāsu.
[326] M: bunları, vezne uymaz.

[44b]

Bir yanından düşdi pehlevān
Hem şehīd oldı Muḥammed nev-cüvān

Naʿra urdı ʿAvn u ʿAbbās-ı[327] ʿAlī
Ol Ebūbekr-i[328] ʿAlī şīr ü velī

Ol Ḥacer ibn-i Ḥicār-ı[329] bed-gümān
Çün be-küllī ḥamle ḳıldılar revān

Naʿra urdı pehlevānlar şīr-vār
Ol çeri'i eylediler tār-u-mār

Aldılar ʿAvnı hemān-dem döndiler
Tā Ḥüseynüñ ḥażretine erdiler

Yigit idi ʿAvn ol dem nev-cüvān
Boyı servi kendüsi key pehlevān

Yüzi aya beñzer-idi gözleri
Nergese beñzerdi şekker sözleri

Gül yüzi olmışdı anuñ ḳapḳara
Issı ṣusuz Kerbelāda ne çara

Ol nazük ṭuṭaḳları olmış ḳara
Aġzı ṭolu ḳanlu balçıḳ ḳapḳara

Şöyle kim söyleyimezdi sözüni
Parmaġ-ıla arıdurdı aġzını

Eytdi cānum ḳardaş olsun el-vidāʿ
İşbu dirlikden baña oldı ṣudāʿ

Baña destūr olsun iy cān-ı cihān
Kim girem meydāna ben yā pehlevān

Tā ki dādumı bulardan ben alam
Babama ḳavuşam uçmaḳda ḳalam

[327] M: ʿAbbāsu.
[328] M: Ebūbekrü.
[329] M: Ḥicāru.

Verdi destūr ol Ḥüseyn-i nāmudār
Girdi meydāna hemān-dem şeh-süvār

Naʿra urdı şīr-vār ol nev-cüvān
Kim benem ʿAvn-ı[330] ʿAlī vü pehlevān

[45a]

Ḥamle ḳıldı Ṣāliḥ-i Serçūñ aña
Ḫāricī melʿūn-ıdı n'eydem saña

Ol ʿAlī devrinde içmişdi şarāb[331]
Ḥad buyurmışdı ʿAlī şāh-ı şebāb

Ol zamānda ḥaddi ʿAvn urmış-ıdı
Ol Ḫaricī anda güç görmiş-idi

Ol münāfıḳ anı göñlinde ṭutup
Ḥamle ḳıldı ʿAvna ḫışm-ıla ṭurup

Erdi endürdi ḳılıcı üstüne
ʿAvnı iki pāre ḳılmaḳ ḳaṣdına

Aldı ḳalḳan u ḳılıcı şīr-vār
Ortara çaldı anı ol şeh-süvār

İki pāre ḳıldı atından nigūn[332]
Ṭamuya ḳavuşdı ol dem [ol] ḥarūn[333]

ʿAvna ayruḳ kimse ḥamle ḳılmadı
Ḳorḳudan meydāna kimse[334] gelmedi

Endi hem ʿAvn atını sāz eyledi
Yine bindi şiʿre āġāz eyledi

İy utanmaz ʿAmru naḫs [u] bed-gümān
Bulmayasın Tañrıdan hergiz emān

Dīni dünyāya ḫarc eyledüñ
Ṭamuda yarın ḳalasın bī-gümān

---

[330] M: ʿAvnu.
[331] K: 45a. M: Ol devrinde içmişdi şarāb, vezne uymaz.
[332] M: nügūn.
[333] M: ḫarūn.
[334] M: kimse maydāna, vezne uymaz.

1395 Ben eger ölür-[i]sem bil ġam degül
Babama ḳavuşuram bu dem revān

Kimseneye ḳılmadı dünyā beḳā
Size daḫı ḳılmayısardur hemān

Çün ḳıyāmet yarın ola āşikār
Her birinüñ sırrı olısar ʿayān

[45b]

Senüñ ola zift ü ḳaṭrān-ı[335] caḥīm
Bizüm ola ḥūr u dīẕār u cinān

Niceleri aldadı dünyā yaḳīn
Sizi daḫı aldayısar bir zamān

1400 Āḫiretde nice ḳılasın cevāb
Çün su'āl ide size Faḫr-ı cihān

İy utanmaz ʿAmru naḫs u bī-edeb
Biz size n'itdük ki itdüñüz teʿab

Yarın olısar senüñ yüzüñ ḳara
Düşman olduñuz bugün Peyġambere

ʿAmru naḫs eydür zehī bunca çeri
Kim zebūn itdi bir oġlan bunları

Ḫāricīden ol Rabīʿ-i nā-be-kār
Ḥamle ḳıldı ʿAvna ol dem ḫākisār

1405 Ḥamle ḳıldı ʿAvn eline aldı tīġ
Ḳırḳ ikisin pāreledi bī-dirīġ

Der-peyince on biñ er aldı ḳılıç
Ḥamle ḳıldı ʿAvna ḳayırmadı hīç[336]

Ol çeri'i eyledi zīr ü zeber
Birbirine ḳatdı ol dem şīrüner

Nāgehān ol ceng içinde şīr-vār
Uġrayu geldi Rabīʿa ol kibār

---

[335] M: ḳaṭrānu.
[336] Bu beyitin adından, 1411. beyitin aynısı (mükerreren) yazılmıştır. Bağlam ve K: 46a'ya göre beyit, tercih ettiğimiz yerde bulunmalıdır.

Na‘ra urdı iy utanmaz bed-fi‘āl
Ya‘ni bizi eyledünüz pāyimāl

Ḳarşudan çaldı anı bā-ḍarb-ı tīġ
İki pāre ḳıldı anı bī-dirīġ

Anı görüp ol çeri ḳıldı ġulū
Ara yirde ḳaldı ‘Avn iy baḫt-u-lu

[46a]

Ḥamle ḳıldı hem Ebūbekr-i ‘Alī
Ḫāricīye ol sipeh-dār u velī

Seyyid ol dem leşkere geldi‿ilerü
Aldı ‘Avnı ol zamān döndi girü

‘Avna daḫı zaḫm urulmış key ḳatı
Ḳuvveti ḳalmadı getdi ṭāḳatı

Ḳapḳara olmışdı anuñ gül yüzi
Dili dönmez tā ki söyleye sözi

Erdi ‘Avna bir Ḫaricī ḫākisār
Urdı ardından süñüyle nā-be-kār

Çünki yidi ḍarbı ol ‘Avn-ı ‘Alī
Düşdi atından yire ol dem velī

Bir kez āh itdi bi’smillāh didi
Hem *‘alā millet Resūlullāh*[337] didi

Eyle didi cān-ı[338] şīrīni‿ol sa‘īd
Ḳıldı teslīm ol zamān oldı şehīd

Çün Ebābekr-i ‘Alī ‘Avnı görür
Kim şehīd oldı hemān-dem āh urur

Na‘ra urdı ḥamle ḳıldı leşkere
Kimse ḳarşu ṭurmadı ol servere

---

[337] "‘alā milleti Resūlillāh: Allah'ın peygemberinin dini üzerine…". M: ‘alā milleti Resūlullāh, vezne uymaz.
[338] M: cānu.

Her kime kim erdi çaldı ḍarb-ı tīġ
İki pāre oldı ol dem bī-dirīġ

Ḳırdı dökdi yüz yigirmi pehlevān
Döndi seyyid ḳatına geldi revān

Eytdi yā seyyid ḳanı ʿAvn-ı cüvān[339]
Ol benüm gözüm nurı ol pehlevān

Ol daḫı oldı şehīd iy cān u dil
Baña daḫı ḳıl ḥelāl eyle bahil[340]

Anı işitdi Ḥüseyn-i nāmudār
Āh ḳıldı aġladı hem zār u zār

[46b]

Urdı başından ʿimāmesin yire
Eytdi yā Rab işbu sırra kim ire

Sen bilürsin ʿĀlimü's-sırr iy Kerīm
Neyi neye geregini iy ʿAlīm

Nite kim raḥm eylemez bunlar bize
Raḥmet itme bunlara sen ver cezā

Bir eri eyle musallaṭ anlara
Kim şefāʿat itmeye hiç bunlara

Eyle didi nevḥa ḳıldı zār u zār
Ol ciger-gūş-ı Resūl-i Kirdigār

Ne ḳılayım sizi oġlancıḳlarum
N'eyleyeyim sizi ḳardaşcıḳlarum

Geldi bize ol gün ol ki Muṣṭafā
Kerbelāda öle didi müctebā

N'eylelüm Tañrınuñ taḳdīri bu
Başumuza geldi işbu nīkiḫū

Er ü ʿavrat bir yire cemʿ oldılar
Aġladılar nevḥa zārī ḳıldılar

---

[339] M: ʿAvnu ʿAlī cüvān, vezne uymaz.
[340] M: beḫayl.

Eytdi Būbekr-i ʿAlī iy şīr-i Ḥaḳ
Degdi nevbet baña yazıldı varaḳ

Ben gireyim bu kezin meydāna dir[341]
Hem bugün baña daḫı destūr vir

Eyle didi çünki cevmerd-i kirām
Ol gülistān-ı ṣafā[342] vü serv-i rām

Depdi atın girdi meydāna revān
Naʿra urdı şīr-vār ol pehlevān

1440 İy Ḫavāric ẓālim ü bed-baḫt-ı şūm
Ḳıldıñuz ẓulm ü ḍalālet[343] iy ẓalūm

Sizde ne dīn ü muḥabbet ne yaḳīn
Ne teraḥḥüm bulınur ne mihr-i[344] dīn

[47a]

Ḳılduñuz cehl-ile ẓulm iy bī-edeb[345]
Uyduñuz şeytāna ḳılduñuz teʿab

İy Cühūtdan beter ü Naṣrāniden
Kimse ḳılmadı bunı ʿİmrāniden[346]

Bunda bugün bize uş oldı ḳıtāl
Anda yarın size ola vaṣf-ı ḥāl

1445 Ne yüz-ile Muṣṭafāya varasız
Yāḫud ol görklü cemālin göresiz

Hele benven ol Ebūbekr-i ʿAlī
Ol sülāle-ḫāṣ[347] ol şīr ü velī

Adın añdı şiʿre āġāz eyledi
Vaṣf-ı ḥālın naẓm-ıla sāz eyledi

---

[341] K: 47a. M: Ben gireyim bu gice meydāna dir.
[342] M: gülistānu bā-ṣafā, vezne uymaz.
[343] M: ẓalālet.
[344] M: mihrü.
[345] K: 47b. M: Ḳılduñuz cehl-ile ẓulmü bī-edeb.
[346] K: 47b. M: Kimse itmedi bunı Naṣrāniden.
[347] M: sülāli ḫāṣ.

ŞİʿR-İ EBŪBEKR-İ ʿALĪ[348]

İy dirīġā Muṣṭafānuñ ḥürmeti
Bunlaruñ ḳatında yoḳdur ḳıymeti

Ne cefā ḳıldı Muḥammed bunlara[349]
Kim ḳılur bunlar bize çoḳ zaḥmeti

Uydular şeyṭāna bilmezler bizüm
Ḫiẕmetümüzdür bularuñ ṭāʿati

Her ki bize müddeʿī ola yaḳīn
Od içinde ola ṭamu āleti

Babama Tañrı buyurdı *hel etā* [350]
Dedem oldı iki dünyā raḥmeti[351]

Bu ʿaẕabı siz ki bize ḳılduñuz
Ḳılalar size cefā vü miḥneti[352]

Şiʿr eyitdi vü mübāriz diledi
İşid imdi şīr-zāde n’eyledi

Ḥamle ḳıldı aña ʿOs̱mān-ı[353] Rabīʿ
Ḫāricī melʿūn-ıdı hem ol şenīʿ

[47b]

İki biñ er Ḫāricī çün ḳıldı cūş[354]
Eylediler ol Ebābekre ḫurūş

On ḳulı daḫı Ḥüseynüñ n’itdiler
Ol çeriye külli ḥamle itdiler

Biri biri üstüne düşürdiler
Ḫāricīler başına ṭaş urdılar

Uġrayu geldi Rabīʿa pehlevān
Nīze-y-ile ḳarşudan çaldı revān

---

[348] “Ebûbekr-i Ali (Ali oğlu Ebûbekir)’in Şiiri”.
[349] K: 47b. M: Ne cefā ḳıldı Muḥammed Muṣṭafā.
[350] “ (bir süre), şüphesiz gelip geçti.”, 76/ İnsan Sûresi: 1. ayetin başlangıcı. Sûre, ‘Hel etâ’ diye de isimlendirilir.
[351] K: 48a. M: Dedeme oldı cihānuñ ḥürmeti.
[352] K: 48a. M: Ḳılalar size daḫı çoḳ zaḥmeti.
[353] M: ʿOs̱mānu.
[354] M2: 59a. M: İki biñ Ḫāricīler ḳıldı cūş, vezne uymaz.

Gögsine urdı Rabīʻ-i laʻnetüñ
Arḳasından ṭaşra çıḳdı ol itüñ

Düşdi ol ḳavm ortasına şīr-vār
Ḫāricīlerden götürdi ol ṭamar

Nāgehān ol ceng içinde uġradı
Ol Ḥanef Ḳays oġlı aña söyledi

Eytdi yā oġlan erişdüm ben saña
Ger er iseñ ḳarşu ṭur dir sen baña

Erdi ol melʻūn eline aldı tīġ
Çaldı Būbekri hemān-dem bī-dirīġ

Red ḳıldı tīġını ol dem anuñ
Ḳoltuġından çaldı ol dem melʻunuñ

İki pāre eyledi anı revān
Oda ṣaldı cānını ol ḳaltabān

Naʻra urdı ʻAmru naḫs u ḫākisār
Kim bu oġlanı ḳılamazsız şikār

ʻAzm ḳıldı leşkere ol pehlevān
Naʻra urdı ḳalbe doḳundı revān

Ceng içinde ḳaldı Būbekr-i ʻAlī
Ḳulları oldı şehīd ol dem velī[355]

Yalıñuz ḳaldı çeride ol şebāb
Ḫāricīler ḥamle ḳıldı bā-şitāb

[48a]

ʻAmr eydür çeriye iy ḳavm-i dūn
Zaḫm öküş oldı hem olmışdur zebūn

Eyledi ol leşkere ḥamle hemān
Tāziyāne urdı ata nev-cüvān

Edhem oḳurlar-ıdı ol ata ad
Ṣıçradı leşker içinden hem-çü bād

---

[355] M2: 59b. M: Ḳulları ol şehīd ü ol velī.

Muṣṭafādan ḳalmış-ıdı yādigār
Aña binmişdi Ebābekr-i[356] süvār

Döndi leşkerden hemān-dem çıḳdı tiz
Geldi seyyid ḳatına ol bā-sitīz

Kim yigirmi yirde zaḫm yimiş teni
Kirpi gibi eylemişler atını

Eyle gördi anı ʿAbbās-ı ʿAlī
Geldi‿ilerü ḳuçdı anı ol velī

Āh idüben aġladı ol zār u zār
Dökdi ḥasret yaşın anda bī-ḳarār

Gördiler ol dem Ebābekr-i cüvān
Zaḫm içinde ḳalmış-ıdı nā-tüvān

Getdi başından hemān-dem ʿaḳl u[357] hūş
Ol cemāʿat aġladı ḳıldı ḫurūş

Kendü eli-le Ḥüseyn-i[358] nāmudār
Çıḳarur ṭonunı aġlar zār u zār

ʿAḳlı geldi başına açdı gözin[359]
Gördi yaṣdanmış yatur seyyid dizin[360]

Eytdi iy seyyid ḳanı ṣu gelmedi
Derdümüze hīç dermān olmadı

Eyle didi cān-ı[361] şīrīn ol zamān
Tañrıya ıṣmarladı ol dem revān

Anı gördi ol Ḥüseyn-i[362] nāmudār
Başın açup nevḥa ḳıldı zār u zār

[48b]

Ḳıldılar zārī vü feryād u fiġān
İy dirīġā ol Ebūbekr-i cüvān

---

[356] M: aña bekri.
[357] M: ʿaḳlı.
[358] M: Ḥüseynü.
[359] M: gözün.
[360] M1: 30b. M: Gördi yaṣdanmış yatur seyyid yüzin.
[361] M: cānu.
[362] M: Ḥüseynü.

Ṭoymadı dünyāya ʿömri sürmedi[363]
Yāḫu bir leẕẕet murādın görmedi[364]

On sekiz yaşında seni ben bugün
Yire mi gömdüm yaḫud etdüm dügün

Ne ḳılayım seni iy cān-ı[365] cihān
Ben ne diyem babama iy pehlevān

Anı daḫı ol şehīdler yanına
Ḳodılar sen raḥmet oḳı cānına

Gördi anı çünki ʿAbbās-ı cüvān
Eytdi destūr olsun iy ṣāḥib-ḳırān

Ben bugün ḳardaşlarumuñ ḳanını
Aluram Ḫāricilerüñ cānını

Pes Ḥüseyn eydür aña iy cān u dil
Girme meydāna beni ḳılma ḫacīl

Kim seni babañ baña ıṣmarladı
Eytdi saña yādigār olsun didi

İmdi babañdan baña sen yādigār
Nice terk idem seni ben yā nigār

Eytdi ʿAbbās iy ʿazīz-i bā-ṣafā
İy sülāle-ḫāṣ u[366] sırr-ı Muṣṭafā

Ṣad hezārān cān fidā olsun saña
Kim cefā çekmek hidāyetdür baña

Eydür imdi çün mukābil gelesin
Vācib oldur kim vaṣıyyet ḳılasın

Çün gelür meydāna ʿAbbās-ı[367] ʿAlī
Naʿra urur söylenür ḫāṣ u velī

---

[363] M2: 60a. M: Doymaduḳ dünyāya ʿömür sürmedük.
[364] M2: 60a. M: Yāḫūd bir leẕẕet murādın almadıḳ.
[365] M: cānu.
[366] M: sülāli ḫāṣ u.
[367] M: ʿAbbāsu.

İy ḫalāyıḳ diñleñ imdi bir ḫaber
Size degürdi Ḥüseyn-i[368] nāmudār

[49a]

Eydür iy ẓālim cemāʿat Tañrıdan
Ḳorḳuñ āḫir görür ol Rabbü'l-Menān

Muṣṭafānuñ Murtażānuñ ḳavmini
Nite ḳırarsız eyā ḳavm-i denī

Eydür iy ḳavm-i[369] ḥaḳīr u nā-sezā
Ṭamu dibinde bulısarsız cezā

Size yarın ṣorar-ısa ol Resūl
Ne cevāb viresiz iy ḳavm-i füżūl

Kim benüm oġlanlarumı zūr-ıla
N'itdi kim ḳatl eyledüñüz şūr-ıla[370]

Yā gelüñ ben size bir söz eydeyim
Baña yol virüñ aradan gideyim

Yā Ḫıṭāya yāḫu Türkistāna ben
Yāḫud Hindistān ilinde oluben[371]

İl vilāyet iḳlimi cümle tamām
Terk iderem size iy ḳavm-i ẓulām

Ehl-i beytüm hem ʿayālum siz benüm
Yol verüñ tā kim gide iy ḳavm-i şūm

Yā uşacuḳ işbu oġlancıḳlara
Ṣu verüñ ʿizzet ḳıluñ Peyġambere

Ṭanıḳ olsun Tañrı sizden ṭutmayam
Dedeme sizden şikāyet itmeyem

Ne kim anda söylemişdi ol imām
Eydiverdi anlara bir bir tamām

İşbu sözi çün işitdi ol çeri
ʿAmru naḫsa ḳıldı ġavġā her biri

---

[368] M: Ḥüseynü.
[369] M: ḳavmu.
[370] M1: 31a: N'eyledi kim ḳılduñuz siz şūr-ıla; M: N'itdi kim ḳatl eyledüñüz zūr-ıla.
[371] M2: 61a. M: Yāḫud Hindestān oluben, vezne uymaz.

Kimisi sögdi kimisi söyledi
Her biri bunlara teşnīʿ eyledi

1515 Ḳorḳdı ol dem ʿAmru naḫs u nā-be-kār
Eytdi işit iy Rabīʿ-i ḫākisār

[49b]

Çāre ḳıluñ bu işe yoḫsa çeri
Şimdi bize ʿāṣi olur her biri

Depdi atın ilerü ol dem revān
Yüridi Şīt-i Rabīʿ-i ḳaltabān[372]

Ol Ḥacer ibn-i Ḥucār ol nā-be-kār
Yüridi Şimr-i laʿīn ü ḫākisār[373]

Geldiler ʿAbbāsa ḳarşu ol zamān
Söylediler kim işit yā pehlevān

1520 Ḳamu ʿālem ṣu olursa sizlere
Virmeyevüz ṣu dilemeñ bizlere

Şāhumuzuñ buyruġıdur biz size
Söylemeñüz virmezüz hergiz bize[374]

Ger dilersiz ḳurtulasız gidesiz
Siz Yezīde ʿahd ü peymān idesiz

Gelsün ilerü Ḥüseyn söylesün
Bizüm-ile ʿahd ü peymān eylesün

Kim Yezīde ḥürmet ola ṭāʿati
Ol ḳapuda dā'im ola ḫiẕmeti

1525 Yoḫsa beyʿat ḳılmaz-ısa bil yaḳīn
Sizüñ-ile baġladuḳ biz buḫl ü kīn

Eyle didi ol laʿīn ü bī-vefā
Aġladı ʿAbbās işitdi ol ṣafā

---

[372] K: 49a. M: Yürüdi Şītü Rabīʿu ḫākisār.

[373] K: 49a: Yüridi Şimrü laʿīn ü ḫākisār;. M: Yürüdi Şibrü laʿīn ü ḫākisār.

[374] M2: 61a: Söylemeñüz virmezüz hergiz bize; M: Virmeyiserüz dilemeñ ṣu size.

Ol laʿīn ü Ḫāricī çün buyurur
Ṭaşıyup meşg-ile ṣuyı getürür

Döker ol billūr ṭasınuñ içine
Bunlara ḳarşu virürler atına

Ol Ḥüseynüñ ehli vü oġlanları
Ṣu dilerler zārī ḳılur her biri

1530 Anı öyle gördi ʿAbbās-ı şerīf
Göge dutdı yüzün eydür yā Lāṭīf

[50a]

Sen bilürsün ʿĀlime's-sırrı'l-ḫafā
Bu Ḫaricī bize ḳılurlar cefā

Ḥażretüñden yā İlāhe'l-ʿālemīn
Ḫışm[375] gelsün bunlara hem buġż u ḳīn

Döne geldi söyledi ʿAbbās şiʿir
Bunlara ḳarşu ṭuruben ol dilīr

Ṣad hezārān nām u laʿnet iy laʿīn
Şāhuñuza hem size olsun yaḳīn

ŞİʿR-İ ʿABBĀS[376]

1535 Ol Ziyād oġlı laʿīn ü bed-fiʿāl
Ol ʿUbeydullāh-ı şūm u bed-ḫiṣāl

Tañrınuñ ḫışmına sizler müsteḥaḳ
Olduñuz hem iy laʿīn ü pür-ḍalāl

Cennet ü ḥūr u ḳuṣūr bizümdürür
Bize āb-ı[377] Kevs̱er olmışdur zülāl

Bir içim ṣu vermedüñüz çün bize
Size zaḳḳūm içre olur çoḳ zevāl

Kim ezelden yazılan alnumuza
Kim yetişdi anuñ-içündür bu ḥāl

---

[375] M: Ḫışım, vezne uymaz.
[376] "Abbas'ın Şiiri".
[377] M: ābu.

Ḳılmaya şefḳat size ol Muṣṭafā
Bizi nā-ḥaḳ yire itdüñüz ḳıtāl

Dādumuzı sizden ala ol Kerīm
Kim bu işler ḳalmaya size i ḍāl

Muṣṭafā āline ḳılduñuz cefā
Murtażā ḳıla sizüñle ḳīl u ḳāl

Kim Yezīde laʿnet eyleñ dem-be-dem
Size cennet rūzi ḳıla Ẕü'l-celāl

Tañrıdan gelsün size ḫışm u belā
Şāhıñuza vü size iy bī-vefā

[50b]
Eyle didi vü Ḥüseyne döndi tiz
Söyledi işitdügin ol bā-sitīz

Seyyid işidüp bu sözi ḳıldı āh
İy dirīġā işimüz oldı tebāh

Gördi ol demde Ḥüseyn oġlanları
Ṣu içerdi Ḫāricīler atları

ŞİʿR[378]

N'eyledük kim ḳarşu geldi bize bu
Ṣu gerekdür bize ṣu feryād ṣu

ʿAmmularım ṣusızın ḳırıldılar
Ḫāricī[379] elinde [ṣu] feryād ṣu

Rāżıyuz biz Tañrınuñ taḳdīrine
Ṣu gerekdür bize [ṣu] feryād ṣu

İşbu ẓālimler Müsülmānlar degül
Vermediler bize ṣu feryād ṣu

Ḥālimüz oldı mükedder iy ata
Ṣu gerekdür bize [ṣu] feryād ṣu

---
378 "Şiir".
379 M: Ḫāricīler, vezne uymaz.

Muṣṭafānuñ ḳızı oġlı bī-ḳarār
Kerbelāda ıssı ṣusuz ḫor u zār

Tañrı emrine özin sāz eyledi
Vaṣf-ı ḥālın şiʿre aġāz eyledi

ŞİʿR-İ ḤÜSEYN[380]

Didi bir kez yā İlāhe'l-ʿālemīn
Senden artuḳ çāre yoḳ sensin hemīn

Ne ḳılayum uşbu ẓālimler bugün[381]
Arturupdur bu benüm göñlüm ġamın

Sen meded ḳılġıl eyā Rabbü'lʿibād
Bu Ḫaricīler bize baġladı kīn

[51a]

Saña maʿlūm iy Ḳadīm ü Bī-zevāl
Buncılayın kime oldı yā Muʿīn

Alnımuza ne ki yazıldı bizüm
Gördük anı hem göriserüz varın[382]

Bunda bugün ger bize oldı cefā
Ḳıla luṭf-ıla vefā anda yarın

Zehrini nūş eyleyenler nīş-ile[383]
Selsebīl ırmaġına oldı emīn

İşbu ẓālimler Müsülmān adını
İdinüp kāfirler oldılar yaḳīn

Dīni elden ḳodılar dünyā-y-içün
Bunlara ne dünya ḥāṣıldur ne dīn

Ḳılma raḥmet bunlara iy Bī-niyāz
Olmaya müşfiḳ Şefīʿu'l-müẕnibīn

N'idelüm ḳıldı vaṣıyyet Muṣṭafā
Ḳılmasaydı ol Resūlü'l-mürselīn

---

[380] "Hüseyin'in Şiiri".
[381] K: 50b. M: Ne ḳılalum işbu ẓālimler benüm.
[382] K: 50b. M: Gördük anı hem göriserüz yaḳīn.
[383] K: 50b. M: Eyleyenler zehri nūşu nīş-ile.

Göstereydüm ben bulara kāruzār
Kim ḳılalardı bular efġān u zār

Ṣabr ḳılduḳ Tañrınuñ taḳdīrine
Uş boyun verdük muṭīʿ olduḳ yine

Eyle diyüp aġladılar zār u zār
Oldı nevmīẕ ulu kiçi ne ki var

Ol uşaçuḳ nā-resīde ṭıfl-ı[384] ḫām
Ṣu diyüben zāri ḳıldılar tamām

1570 Çünki ʿAbbās-ı ʿAlī anı görür
Yanar içi derd-ile zārī ḳılur

Eydür iy ḳardaş baña destūr ola
Kim hemīşe devletüñ manṣūr ola

Çāre yoḳdur tā ki ṣuya ben bugün
Varmayınca iy emīr ü ẕū-fünūn

[51b]

Ṣad hezārān tīġ olursa ben bu dem
Ṣu getürmeyince ben ṣabr itmeyem

Himmetüñ olsun bile iy cān u dil[385]
Hem ḥelāl eyle baña ḳılġıl bahil[386]

1575 Aluben meşgi revān oldı hemān
İşid imdi kim n'ider anda i cān

Ṣu ḳatına erdi ol dem bā-şitāb
Kim ṣu alup girü döne ol şebāb

Beş biñ er ırmaḳ ḳatında var-ıdı
Ol çeriler ṣuyı hem ṣaḳlar-ıdı

Gördiler ʿAbbāsı itdiler ġulū
Araya düşdi hemān-dem baḫt-u-lu

Çaldı tīġ-ı ābudār ol nāmudār[387]
Anları etdi hemān-dem tār-u-mār

---

[384] M: ṭıflu.
[385] K: 51b. M: Himmetüñ olsun baña iy cān u men.
[386] K: 51b: Hem ḥelāl eyle baña ḳılġıl baḫīl; M: Hem ḥelāl eyle baña iy cānu men.
[387] K: 51b. M: Çekdi tīġ-ı ābudār iy nāmudār.

Seksenin ḳırdı hemān-dem ol şerīf
Depdi ṣuya irdi ʿAbbās-ı laṭīf[388]

Meşgini dolduruben oldı revān
Atı daḫı içdi ṣu ender-zamān

Kendü daḫı diledi ṣudan içe
Ṣuṣalığı ṣavula hem ḫoş geçe

Kendüye eydür Ḥüseyn içmedi ṣu
Nice içem ben revā ola mı bu

Yine dökdi ṣuyı ʿAbbās içmedi
Ṣu içinde ṣu içüp ḫoş geçmedi

Ben ṣu içem Ehl-i Beyt-i Muṣṭafā
İçmeyeler ḳaçan ola bu revā

İçmedi dökdi yine döndi girü
Meşg elinde ol ṣudan çıḳdı girü

Ortaya aldılar anı ol zamān
Tīrübārān eylediler nāgehān

[52a]

Bir laʿīn ü Ḫāricī vü ḫākisār
Aġzıra urdı anı ol nā-be-kār

Eñsesinden çıḳdı berrān iy ulu
Ṭuymadı ol zaḫmı ol dem baḫt-u-lu

Ṣaldı meşgi omuzına şīr-vār
Bir eli-le çekdi tīġ-ı ābudār

Ol çerinüñ arasına düşdi tiz
Ḫāricīleri ḳırar hem bā-sitīz

ʿAmru naḫs eydür ḳomañ iy ḳavm-i dūn
Ṣuyı almasunlar olsunlar zebūn

Üşdiler ẓālimler aña bir birin
Pāre pāre ḳıldılar nāzük tenin

Meşgi daḫı pāre pāre ḳıldılar
Hem içinden ṣuyı yire dökdiler

---

[388] M2: 63a. M: Depdi atını hem ʿAbbās-ı şerīf.

Çaldılar ṭabl-ı[389] beşāret ol zamān
Anı işitdi Ḥüseyn-i[390] pehlevān

Eytdi iy Ḥuccāc-ı Mesrūḳ-ı cüvān
Bu işāret nedür āḫir ḳıl beyān

Yürüdi Ḥuccāc-ı Mesrūḳ ilerü
Tā ḫaber vire Ḥüseyne ol girü

Sürdi atını ilerü ne görür
Gördi ʿAbbāsı şehīd olmış yatur

Āh idüben aġladı vü getdi hūş
Nevḥa ḳılup itdi zārī vü ḫurūş

Nevḥa ḳılup aġladı ol zār u zār
Ol arada çekdi tīġ-ı ābudār

Naʿra urup tīġ elinde didi het
Getdi ol dem Ḫāricīlerden ḥayāt

[52b]

Birbirine urdı ol dem leşkeri
Hū diyüp bir ucına çıḳdı geri

Geldi seyyid ḳatına ol zār u zār
Gözlerinden yaş yirine ḳan aḳar[391]

Sen beḳā gör iy sipeh-dār-ı saʿīd
Ḳanı ʿAbbās ḳıldılar anı şehīd

Boyı serv ü yüzi aydur ẕū-fünūn
Ḳana bulaşmış yatur ġarge-[be]-ḫūn[392]

Çün işitdi ol Ḥüseyn andan ḫaber
Āh ḳıldı ʿaklı başından gider

ʿAklı geldi ḳıldı feryād u fiġān
İy dirīġā der ki yā Rabbü'l-enām

Sensin Āḫir iy Ḳadīm ü Bī-zevāl
Başumuza uş bizüm erdi zevāl

---

[389] M: ṭablu.
[390] M: Ḥüseynü.
[391] K: 53b. M: Gözlerinden yaş yirine ḳan atar.
[392] M: ġarge-i ḫūn.

Bildi ol dem ʿAmru naḫs u bī-ḥayā
Yalıñuz ḳaldı Ḥüseyn-i[393] bā-ṣafā

Naʿra urdı leşkere ol bed-gümān
İlerü yürüñ didi ender-zamān

Anı gördi ol Ḥüseyn-i[394] nīkünām
Kim Ḫavāric ḳaṣd ḳıldılar tamām

At depdi kim didi geldi nişān
Ol şehīd olmaġumuz oldı ʿayān

At üzerinde olalum dir şehīd
Evümüzi başmasun ḳavm-i pelīd

Ol zamānda seyyidüñ oġlanları
Üç er oġlı vār-ıdı iy yol eri

İkisinüñ daḫı adıdur ʿAlī
Küçügi İbrāhim idi iy velī[395]

Ṣıçradı yirinden ulusı revān
İlerü geldi ki iy ṣāḥib-ḳırān

[53a]

Ben varayın didi yā zeyne'l-beşer
Dādumı alayım ez-ḳavm-i ḥaşer

Babası eydür ciger-gūşem revā
Nice ola saña gelmesün ḫaṭā[396]

Didi baba dedemüñ cānı ḥaḳı
Redd ḳılmaġıl beni iy müttaḳī

Çün Ḥüseyn anı işitdi ḳıldı āh
Zāri ḳıldı aġladı der yā İlāh

Sen bilürsin ḥālımuzı iy ʿAlīm
Ḳamu ʿālem sırrını bilen Ḥakīm

Eydür iy cānum oġul ben n'ideyim
Ne göñül ile seni terk ideyim

---

[393] M: Ḥüseynü.
[394] M: Ḥüseynü.
[395] M1: 33a. M: Kiçisi İbrāhim idi velī, vezne uymaz.
[396] K: 54b. M: Key ṣaḳın kim gelmesün saña ḳażā.

İy dirīġā kim firāḳ oldı viṣāl[397]
Görmeyiserem seni iy ḫoş-ḫiṣāl[398]

Eyle didi şiʿre āġāz eyledi
Derdi zārı nāle'i sāz eyledi

ŞİʿR-İ MAʿṢUM[399]

1625 İy ḳuzıcaġum baña eyle ḥelāl
Alnumuza çün yazıldı bu zevāl

Görklü yüzüñi ṭoyunca görmedüm
Uş firāk oldı [vü] ayrıldı viṣāl

Yavrıcaġum uş firāḳ oldı bugün
Yarın ola bizüm-ile ittiṣāl

Ṣāẕ olup dünyāda kimse gülmedi
Aġlamaḳlarun işi dā'im melāl

İy güler yüzlü ḳuzıcaġum benüm
Nice terk idem seni iy ḫoş-ḫiṣāl

1630 N'idelüm bu derde dermān olmadı
İşbu zaḥma merhem olupdur ḳıtāl[400]

[53b]

Cevr-ile öldürdi peyġamberleri
Ḳamuya verdi zevāl ol Bī-zevāl

ŞİʿR-İ ʿALĪ İBN-İ ḤÜSEYN[401]

Didi baba sen daḫı eyle ḥelāl
Benüm içün ḫāṭıruñ ḳılma melāl

Ne diyelüm Tañrınuñ taḳdīri bu
Alnımuza yazılan bu vaṣf-ı hāl

---

[397] K: 54b. M: İy dirīġā kim viṣāl oldı firāḳ viṣāl, vezne uymaz.
[398] M: ḫoş-ḥiṣāl.
[399] "Ma'sumun (Hz. Hüseyin) Şiiri"
[400] K: 55a. M: İşbu raḥme merhem olupdur ḳıtāl.
[401] "Hüseyin Oğlu Ali'nin Şiiri". M: Ḥüseyn ibn-i ʿAlī, isim yanlış olur.

Bī-zevāl oldur Ḳadīm ü Lem-yezel
Pākubāl ü Bir ü Bar u Lā-yezāl

Her birine ḳısmet oldı bir naṣīb
Bizüm-içün ḳısmet oldı bu ḳıtāl

Çāre nedür sen beḳā ol dünyede
Aġlama bizüm-içün ḳılma vebāl

Aramuzda ger bugün oldı firāḳ
Yarın anda bī-gümān olur viṣāl

Fānidür dünyā beḳā olmaz yaḳīn
Āḫiret bāḳīdürür tāc-ı[402] ricāl

Çün cihānda ḳamumuz ölmek gerek
Pes şehādetde bulunur bu kemāl[403]

Baba beni ḳıl şehīdlikde ġanī
Menʿ ḳılma tā ki ola ittiṣāl

Çün işitdi ol dem anı aġladı
Aġlamaḳdan yüregini ṭaġladı

Ḳaṣd ḳıldı kim atını sāz ide
Hem eyerin berk idüp āġāz ide

Anası işitdi ol sāʿat ḫaber
Geldi‿ilerü zāri ḳıldı iy püser

Anası‿adı Şehrebānū iy cüvān[404]
Ṣoñra didiler aña Şāh-ı zamān

[54a]

Geldi‿ilerü zāri ḳılup aġladı
Aġlamaġ-ıla yüregin ṭaġladı

Eydür iy ḳuzıcaġum Tañrı ḥaḳı
Gel esirge anañı iy muttaḳī

Sen ümidümsin benüm bu dünyede
Senden ayru ḫod baña dirlik n'ide

---

[402] M: tācu.
[403] M2: 65b. M: Pes şehīdlikde buluruz biz lāl.
[404] K: 55b. M: Anası adı Şehābānū cihān.

Analıḳ ḥaḳḳı esirgegil beni
Gel firāḳ odı-la yaḳmaġıl beni

Ne olaydı kim Çalab Tañrı benüm
Senden ayrılmadın alaydı canum

Tā firāḳuñ odına girmeye-düm[405]
Ayrılıġuñ acısın görmeye-düm[406]

Eyle didi aġladı ḳıldı fiġān
El uruben gül yüzin yırtdı revān

Ümmi Gülṡūm u Sükūne oldılar[407]
Hem Ruḳıyye Zeyneb-ile geldiler

ʿAmmuları çevresini aldılar
Aġlayuben ḳamu zārī ḳıldılar

Gel esirgegil beni der yā şebāb
Girmegil meydāna ḳılma bā-şitāb

Muṣṭafādan Murtażādan yādigār
Sensin āḫir bize bugün iy nigār[408]

Muṣṭafāya beñzer-idi ṣūreti
Hem ʿAlīye beñzer-idi sīreti[409]

Bir kez anuñ ṣūretin gören kişi
Ḥüsni vaṣfın ḳılmaḳ olurdı işi[410]

Bunlara eydür Ḥüseyn-i nāmudār
Ṭartuñ elüñüzi andan yā kibār

Ḳoñuz anı tā ki meydāna gire
Alnına ne kim yazılmışdur göre

[54b]

Gice oldı şeb be-ḫayr olsun size
ʿÖmr kim virür-ise Allāh bize

---

[405] K: 55b. M: Tā firāḳuñ odunı görmeye-düm.
[406] K: 55b. M: Ayrılıġuñ acısın bilmeye-düm.
[407] K: 56a. M: Ümmi Gülṡūm araya aldılar.
[408] K: 56a. M: Pes çü sen ḳalduñ bize uş yādigār.
[409] K: 56a. M: Sīreti şekli vü ḳaddi ḳāmeti.
[410] K: 56a. M: Unudurdı kendüzin añmaz işi.

Kim neler ḳıldı cihānda ol ṣafā
Ol sülāle-ḫāṣ-ı sırr-ı Muṣṭafā[411]

DER-BEYĀN-I MECLİS-İ SĀBİʿ[412]

Bu yedinci meclisi söyleyelüm
Kerbelā ḥālını şerḥ eyleyelüm

Kim neler oldı cihānda iy ṣafā[413]
Vāḳıʿa ber-ḥāl-i Āl-i Muṣṭafā

İşid imdi iy ʿazīz-i pākıdīn
Cān-ıla diñle göñülden eydeyin

Pes Ḥüseyn oğlına eydür el-vedāʿ
İy ḳuzıcaġum bize oldı ṣudāʿ

Tā ḳıyāmet gün[i] olunca ʿayān
Seni ayruḳ görmezem iy pākucān

Öpdi ḳuçdı ol dem oğlunı revān
On yedi yaşında idi pehlevān

Boyı serve beñzer-idi gözleri
Nergese beñzerdi şīrīn sözleri

Muṣṭafāya beñzedürlerdi anı
Ol cemāʿat tanıdı hem ol canı

Kendü eli-le Ḥüseyn-i nāmudār
Geydürür sāz u silāḥın üstüvār[414]

Uş güyegülik ṭonuñ cānum saña
Geydürürven sen ḥelāl eyle baña

Rast ḳıluben sāzın ata bindürür
Tañrıya ıṣmarladum dir gönderür

---

[411] M1: 34a. M: Ol Resūl-i ḫāṣ-ı sırr-ı Muṣṭafā.
[412] "Yedinci Meclisin Açıklaması Hakkında".
[413] K: 56b. M: Kim oldı cihānda iy ṣafā, vezne uymaz.
[414] M1: 34a: Geydürür sāzı silāḥın üstüvār. M: Sāz-ıla silāḥını hem üstüvār.

Yalıñuz kendüsi ḳaldı bī-ḳarār
Aġladı ol demde hem ol gül-ʿiẕār

[55a]

Girdi meydāna hemān-dem şīr-vār
Şīr-zāde pehlevān-ı nāmudār

Atası-la anasın esenledi
Döndi ḳız ḳardaşlarına söyledi

Kim ḥelāl idüñ baña iy cān u dil
Ḥaḳ yolında cān-ıla ḳıluñ bahil[415]

Ṣundı atası süñüsini alur
Sürer atı ṭoġru meydāna girür

Naʿra urdı şīr-vār ol pehlevān
İy Ḫaricī ʿAmru naḫs u ḳaltabān

Dünye içün dīni elden ḳoduñuz
Terk idüp uḫrāyı melʿūn olduñuz

Kendü vaṣf-ı ḥālini sāz eyledi
Nevḥa ḳıldı şiʿre āġāz eyledi

ŞİʿR[416]

Her dem işbu ḳavm-i ẓālim yā İlāh
Ne dilerler bizden iy Rabbü'l-penāh

Ḳanımuza ṣuṣamışlardur bizüm
Bize niçün ḳaṣd iderler yā İlāh

Kāfir idi ḳamu bunlar ser-be-ser
Dīn [ü] īmān buldılar bī-iştibāh[417]

Dedem öñünde Müsülmān oldılar
Buldılar devlet saʿādet ʿizz ü cāh

Girü dönüben münāfıḳ oldılar
Zehī bed-baḫt u şaḳī baḫtı siyāh

---

[415] M: beḫayl.
[416] "Şiir".
[417] M1: 34b. M: Dīn ü īmān buldılar bī-ictibāh.

N'eyledük biz bunlara yā Rab ʿaceb
Nice ḳılurlar ʿaẕāb yā Pādişāh

Sen bilürsin ʿĀlimü's-sırrı'l-ḫafā
Bunlara bizden belürmedi günāh

[55b]

Ẓulm iderler bize bunlar yā Mucīb
Alnımuza yazılan budur naṣīb

Eyle didi aġladı ol nev-cüvān
Hem ṭaleb ḳıldı mübāriz pehlevān

1690 Naʿra urdı eytdi meydāna gelüñ
Ben Ḥüseyn oġlı ʿAlīyem key bilüñ

Sen eyā ʿAmru laʿīn ü ḫākisār
İy utanmaz ḫāyin ü iy bī-vaḳār

Nāme ṣalduñ oḳuduñ iy bī-edeb
Eyledüñ geldük bize renc ü teʿab

Ḥāżır ol bir gün saña ölüm[418] gele
Āḫiretde dünya saña ne ḳıla

Ol çeri işitdi andan bir ḫaber
ʿAmru naḫs üstine ġavġā ḳıldılar

1695 Ol çeride Ṭārıḳ adlu bir laʿīn
Var-ıdı bir Ḫāricī bā-mekr ü kīn

ʿAmru naḫs eydür eyā Ṭārıḳ be-nām
Kim götür şerrin bu oġlanuñ tamām

Muṣıluñ ilini hem cümle saña
Ben verem sen gir ḥarīf olġıl aña

Ṭārıḳ eydür yüzügüñi ver baña
Ben daḫı girem ḥarīf olam aña

Aldı Ṭārıḳ yüzügin ʿAmruñ revān
Geydi sāzın vü silāḥın ol hemān

[418] M: elem.

Depdi atın girdi meydāna ol it
Hem ʿAlīye ḥamle ḳıldı key işit

Redd ḳıldı ḥamlesin ol şīr-vār
Ḳoltuġından çaldı tīġ-ı ābudār

İki pāre ḳıldı anı nev-cüvān
Düşdi atından yire ol ḳaltabān

[56a]

Var-ıdı bir oġlı adı ʿAmr-ıdı
ʿAmr bin Ṭārıḳ hemān-dem ḳaḳıdı

Depdi atın girdi meydāna revān
Erdi vü endürdi tīġını hemān

Eyle çaldı ol ʿAlī-yi[419] nāmudār
İki pāre ḳıldı anı şīr-vār

Ṭalḥa adlu bir daḫı oġlı anuñ
Var-ıdı ol Ḫāricī vü melʿunuñ[420]

Çekdi tīġın ḥamle ḳıldı bī-ḳarār
Kim ʿAlīye ḳaṣd ider ol nā-be-kār

Ṣundı vü dutdı kemerinden revān
Çekdi atından anı ol pākucān

Bir eli-le omuzın ṭutdı revān
Bir eli-le çekdi başın ol zamān

Üzdi başın yire urdı ol şebāb
Naʿra urdı ḥamle ḳıldı bā-şitāb

Ol çeriye ḥamle ḳıldı şīr-vār
İtdi bunları hemān-dem tār-u-mār

Araya aldılar anı ol zamān
Tīġ elinde ḥamle ḳıldı‿ol pehlevān

Ḳırḳ beg-ile ʿAmru naḫs u nā-be-kār
Ḥamle ḳıldı seyyide ol ḫākisār

---

[419] M: ʿAlī vü.
[420] K: 57a. M: Var-ıdı ol Ḫāricī vü Ṭārıḳuñ.

Nevfel[421] oğlı Varḳa daḫı bir yaña
On biñ erle ḥamle ḳıldılar aña

Ḥamle ḳıldı nev-cüvān ol şīr-vār[422]
Seyyid ol çeri'i itdi tār-u-mār

Meymeneden meysereye degdi tiz
Birbirine urdı ḳalbi bā-sitīz

Biñ yedi yüz Ḫāricīden düşürür
Her kime erse ḳılıcı ḫoş urur

[56b]

Birbirine urdı ol dem leşkeri
At başın döndürüben döndi geri

Geldi atası ḳatına ol zamān
Eytdi baba baña ṣu yā pehlevān

Bir içim ṣu olsa-dı iy nāmudār
Ḫāricīlerden getüreydüm ṭamar

Ḳuçdı oğlın ol Ḥüseyn-i[423] nāmudār
Gözlerinden öpdi vü ağladı zār

İy ḳuzıcağum ne ḳılam ben seni
İşbu ẓālimler esirgemez beni

Saña ṣuya çāre yoḳdur yā emīr[424]
İy gözüm nūrı ḳuzıcağum beşīr

Toz toprak ağzınuñ içinde ol
Balçığını arıdur ibn-i Resūl

Döndi girü leşkere urdı özin
Ḫāricīler üstüne dutdı yüzin

ʿAmru naḫs eydür öñüni çevürüñ
Ol Ḥüseyn oğlıdur anı key görüñ

Ger eline nāgehān girürse ṣu
Bu çeriye yalıñuz yiterdi bu

---

[421] M: Nūfil.
[422] M: Ḥamle ḳıldı şīr-vār ol nev-cüvān, kafiye olmaz.
[423] M: Ḥüseynü.
[424] K: 58a. M: Baña ṣudan çāre yoḳdur iy emīr.

Ḳıldılar ġavġā çeri ol dem yine
Ol ʿAlī ibn-i Ḥüseynüñ üstüne[425]

Ol Ḥacer ibn-i Ḥucār ol nā-be-kār
Baḫterī Şīt-i Rabīʿī ḫākisār

Ol Ḫavāric on biñ erle geldiler
Ol Ḥüseyn oġlın araya aldılar[426]

Çekdi tīġ ol pehlevān-ı bā-ṣafā
Ol sülāle-ḫās-ı Āl-i Muṣṭafā[427]

İki yaña tīġ-ı bürrān indürür[428]
Ḫāricī'i bī-muḥābā[429] öldürür

[57a]

Çevre üşdi ol laʿīn ü bī-vefā
Ol Ḥüseyn oġlına ḳıldılar cefā

On biñ er bir kezden aña[430] üşdiler
Çevresinden it gibi yapışdılar

Bir laʿīn ü Ḫāricī vü bed-fiʿāl
Bögrine urdı ʿAlīnüñ ol ḍalāl

Erdi ardından Ḥużayfā nā-be-kār
Omuzından çaldı anı ḫākisār

Ḳolcıġazı düşdi yarı ḳılmadı[431]
Kim ḳılıç dutmaġa güci ḳalmadı

Girü döndi cāncuġazın ṭaġlayu
Atası ḳatına geldi aġlayu

Oġlını gördi Ḥüseyn-i nāmudār
Āh ḳıldı aġladı ol zār u zār

Geldi seyyid dutdı oġlancuġını
Aldı atından çıḳardı ṭonını

---

[425] M1: 35a. M: Ol ibn-i Ḥüseynüñ üstüne, vezne uymaz.
[426] K: 58b. M: İki yañadan araya geldiler.
[427] K: 58b. M: Ol zülāli ḫās āl-i Muṣṭafā.
[428] K: 58b: İki yaña tīġ-ı perān indürür ; M: İki yaña tīrübārān indürür.
[429] M: bī-meḥābā.
[430] M: On biñ er aña bir kezden, vezne uymaz.
[431] K: 58b. M: Ḳolı düşdi yāri ayruḳ ḳalmadı.

Gözin açar bir [kez] eydür baba ṣu
Verdi cānı ancaḳ oldı sözi bu

Dizi üstünde Ḥüseynüñ virdi cān
İy dirīġā dir Ḥüseyn-i pehlevān

Geldi bize ol mübārek gün bugün
Kerbelā içinde hem oldı dügün

Eyer urdı Ẕü'l-cenāḥ ata revān
Geydi cevşen hem zır[ı]h ol pehlevān

Ḥamza ḳalḳanın götürdi şīr-vār
Ḳıldı ol sāʿat ḥamāyil Ẕü'l-fiḳār

Işıġın geydi süñü aldı ele
ʿAzm ḳıldı tā ki meydāna gire

Nāgehān çadır içinde bir fiġān
Aġlamaḳ ḳopdı işitdi pehlevān

[57b]

Ṣordı kimdür aġlayan ibn-i ʿAlī[432]
Eytdiler İbrāhim[433] iy sırr-ı velī

Eytdi getürüñ anı getürdiler
Ḳucaġına aldı meydāna irer

İy cemāʿat işbu maʿṣūmı görüñ
Siz bu oġlana bir içüm ṣu virüñ

Yidi gün oldı ki bu içmedi ṣu
Bir içim ṣu virüñüz tā içe bu

Ṭanuġ olsun Bir Çalab Tañrı bize[434]
Bu günāhı dutmayam yarın size

Dedeme sizden şikāyet itmeyem
Tañrı dergāhında sizi ṭutmayam

İşbu sözi çün işitdi ol çeri
Ḳıldılar ġavġā ḳamu leşker varı

---

[432] K: 59b. M: Ṣordı kimdür aġlayan ümm-i ʿAlī.
[433] M: İbrāhīmdür, vezne uymaz.
[434] K: 59b. M: Ṭanıḳ olsun kim Allāh size, vezne uymaz, kafiye olmaz.

1755 Ḳorḳdı ol dem ʿAmru naḫs u nā-be-kār
Eytdi iy Şīt-i Rabīʿī pāyidār[435]

Şimr-ile Şīt-i Rabīʿī geldiler[436]
Biñ kişi-le tīrübārān ḳıldılar

Nāḳa adlu bir laʿīn ü ḫākisār
Urdı oḳı oğlan aġzından çıḳar

Eñsesinden çıḳdı oġlancuḳ ölür
Oḳı seyyid çekdi çün zārī ḳılur

Girü anasına getürdi anı
Her ki gördi anı vü yandı canı

1760 Miskin ana aġladı zārī ḳılur
İki oġlı ḥasretinden[437] yaḳılur

İkisinüñ anda sinin ḳazdılar
Namazın ḳılup yaraġın düzdiler[438]

Kendü eli-le Ḥüseyn-i[439] nāmudār
İki oġlın yire gömdi ol kibār

[58a]

Diledi kim kendü meydāna gire
Alnına taḳdīr ne yazmışdur göre

Ḫātunı vü ḳızı hem ḳızḳardaşları
Çevre üşdiler Ḥüseyne her biri

1765 Kime ḳoyuben gidersin bizi dir
Tañrıya ışmarladum ben sizi dir

Himmetüñüz bile olsun yā kirām
Eyle diyüp depdi atını imām

Ol çeriye depdi atın erdi tiz
Tār-u-mār itdi buları bā-sitīz

---

[435] K: Eytdi iy Şītü Rabīʿu pāyidār. M: Eytdi işit iy Rabīʿī ḫākisār pāyidār, vezne uymaz.
[436] M2: 70a. M: ʿAmr-ıla Şīt-i Rabīʿī geldiler.
[437] M: ḥasretiñden.
[438] K: 60a: Hem namāzın ḳılup yaraġın düzdiler, vezne uymaz. M: Düzdiler yatın namāzın ḳıldılar.
[439] M: Ḥüseynü.

Ḫāricīlerden götürdi çün ṭamar
Yine dönüp ḳarşu ṭurdı şīr-vār

Naʿra urdı döndi cevlān eyledi
Vaṣf-ı ḥālin şiʿr idüben söyledi

ŞİʿR-İ ḤÜSEYN RAḌIYALLĀHU ʿANH[440]

Benven ol ibn-i Resūl-i Kirdigār
Kim Muḥammeddür dedem tāc-ı[441] kibār

Tañrı arslanı ʿAlī babam benüm
Hel etā[442] didi ḥaḳında Kirdigār

Dedeme beñzer cihāna gelmedi
Yāḫud eydüñ ancılayın ḳanda var

Muṣṭafānuñ ḳızıdur anam benüm
Arı ṣudan arıdur ol nīk-nigār[443]

Ben Ḥüseyn ibn-i ʿAlīyem bī-gümān
Ḳamu bilürsiz anı iy ḫākisār

Hem Ḥasan ibn-i ʿAlīdür ḳardaşum
Ol *şebābü'l-cennet*[444] ʿarşa gūşevār[445]

Bencileyin ḳanġıñuzdur iy laʿīn
Aslıñuzı gösterüñ iy nā-be-kār

[58b]

Bizde devlet dīn [ü] īmān bulduñuz
Girü dönüp cümle olduñuz fişār

Bu cihānda kim bilürdi sizleri
Her biriñüz kāfir idi merd-i ḫˇār[446]

---

[440] "-Allâh ondan râzı olsun- Hüseyin'in Şiiri".
[441] M: tācu.
[442] " (bir süre), şüphesiz gelip geçti.", 76/ İnsan Sûresi: 1. ayetin başlangıcı. Sûre, 'Hel etâ' diye de isimlendirilir.
[443] K: 60b. M: Arı ṣudan arıdur ol meyli kār.
[444] "cennet gençleri", "Hasan ve Hüseyin cennet gençlerinin iki efendisidir." manasında rivayet edilen hadisin sonu.
[445] K: 60b. M: Ol şebābe ẓıll-ı ʿarşa gūşivār.
[446] M: ḫuvār, vezne uymaz.

Muṣṭafānuñ ḫānedānı devleti
Her biriñüz bir beg oldı üstüvār

Girü dönüp aña yaġı olduñuz
Ḳatl idersiz ḳavmini hem ḫor u zār

Yazuġumuz ḳomaya Allāh bizüm
Sizden ala dünyede budur sözüm

Hem ḳıyāmetde giresiz ṭamuya
Od içinde ʿibret ola ḳamuya

İy lāʿīn ü bed-fiʿāl ü ḫākisār
ʿAmru naḫs u ḳaltabān bī-iʿtibār

Nāme viribidüñ oḳıduñ beni
Böyle mi ḳılam didüñ ḳavluñ ḳanı

Ṣad hezārān nām u laʿnet başuña
Kendü‿elüñle aġu ḳatduñ aşıña

Eyle didi depdi atın şīr-vār
İki pāre ider-idi şeh-süvār

Bir kez urur ḳanġısına kim irer
Heybetinden ḳamu oldı bī-ḳarār

Yine döndi çıḳdı leşkerden girü
Geldi çadır öñine ṭurdı örü

Zaḫmı yimişdi yedi yirde ḳatı
Gitmiş-idi ʿaḳl u hūş u ṭāḳatı

Ṣusuzın yarılmış-ıdı ṭuṭaġı
Aġzı ḳurı vü ṣararmış yañaġı

Baġladı zaḫmını ol dem pehlevān
Girü döndi leşkere ol pākicān

[59a]

ʿAmru naḫs eydür çeri ḥāżır ḳıluñ
Kim Ḥüseyn ermişdürür bellü bilüñ

Şimdi ele anı getürmek gerek
Aradan şerrini götürmek gerek

ʿAmru naḫs eydür çeri'i dört bölüñ
Her birini bir yaña ḥāżır ḳıluñ

Çevresinden yürüyelüm ilerü
Avlayalum ḳaçmasun dönüp girü

Eyle ḳıldılar nite kim didiler
Her yañadan anı çevre aldılar

Ḥamle ḳıldı şīr-i Yezdān anlara
Tīġ-ı bürrān endürürdi iy yarā

Meymene vü meysere ḳalb u[447] cenāḥ
Birbirine urdı bā-tīġ u rumāḥ[448]

Ḫāricīlerden getürdi ol ṭamar
Ḳırar-ıdı anları ol nāmudār [449]

Biñ sekiz yüz yetmiş üçin düşürür
Her kime ursa ḳılıcı ḫoş urur

Ḳopdı feryād u fiġān u dār-u-gīr
Ara yirde ḳaldı ol sāʿat emīr

Yalıñuz bir yāri yoḳ ḫayrān u zār
Elli beş biñ Ḫāricī vü ḫākisār

Tīġ [u] gürz-ile süñü-le üşdiler
Ḳaṣd ḳıldılar Ḥüseyne düşdiler[450]

Yetmiş üç yerde yemiş zaḫmı ḳatı
Ḳanı çoḳ aḳmış kesilmiş ḳuvveti

Ol daḫı çoḳ Ḫāricī ḳırmış-ıdı
Tañrı fermānı aña irmiş-idi

Girü döndi ol ki leşkerden çıḳa
Ṭāḳatı ḳalmadı yüz urdı Ḥaḳa

[59b]

Didi yā Rab işbu ẓālimler bize
Ẓulm iderler bunlara sen ver cezā

---

[447] M: ḳalbi.
[448] K: 62a : Birbirine urdı bā-tīġu rū māḥ; M: Birbirine ol dem erdi bāru māh.
[449] K: 62a. M: Ḳıra urdı anları ol nāmudār.
[450] M1: 36b: Ḳaṣdı ḳıldılar Ḥüseyne düşdiler; M: Ḳaṣd ḳıluben Ḥüseyne üşdiler .

Ḳıl ḥavāle bir eri sen bunlara
Kim teraḥḥüm itmeye cümle ḳıra

Ulu kiçi ʿavrat u oġlanların
Ḳılma raḥmet bunlara Rabbü'l-Muʿīn

Süñüsinüñ dibini urdı yire
Bir sāʿat söykendi kim ʿaḳlın dire[451]

Ḳomadılar anı çevre aldılar
Yidi melʿūn çün ilerü geldiler[452]

ʿAmru naḫs u Şimr-i melʿūn Baḫterī
Selme-y-ile Eşʿat oġlıdur biri

Birisi Şīt-i Rabīʿīdür be-nām
ʿĀmir-idi birisi ol nā-tamām

Şimr-i melʿūn bildi kim ol nāmudār
ʿAḳlı gitmişdür ḳalupdur şöyle zār

Geldi‿ilerü süñüsin çaldı aña
Düşdi atından felek ḳaldı ṭaña

Yidi melʿūn yine çevre aldılar
Anı öldürmege niyyet ḳıldılar

Ẕü'l-cenāḥ anuñ ḳatından gitmedi
Hem Ḥüseyni ḳoyuben terk itmedi

Her ki ḳatına gelürdi bir kezin
Eyle deper uvarur başın gözin

Ḫāricīlerden kimesne ḳatına
Varımadılar Ḥüseynüñ atına

Eytdiler kim tīrübārān ḳılalum
Oḳ uruben zaḥm-ıla öldürelüm

Ẕü'l-cenāḥa urdılar oḳı revān
Eyle ṣan ḳanatlu oldı ol zamān

---

[451] M: dere.
[452] K: 62b. M: Yidi melʿūn ilerü geldiler, vezne uymaz.

[60a]

Kirpi gibi ḳıldılar anuñ tenin
ʿĀciz oldı ḳaldı ḫayrān ol ḫazīn

Ṣıçradı ḳarşu kimesne ṭurmadı
Eyle getdi gözler anı görmedi

Erdi bir demde Ḥüseynüñ ḫayline[453]
Geldi ṭurdı bārigāhı öñine

Başcuġazını öñine ṣarḳıdup
Yaş yirine gözlerinden ḳan aḳup[454]

Ḥāl[455] bu kim ʿavrat ḫalāyıḳlar bunı
Eyle gördiler Ḥüseynüñ atını

Getdi bunlardan hemān-dem ʿaḳl u hūş
Yire döküldiler ol dem bā-ḫurūş

Ḳıldılar feryād ü zārī vü fiġān
Kim Ḫudāvendā emān-ender-emān

Ṣaçların kesüp hemān-dem özlerin
Yüzdiler[456] ṭırnaġ-ıla gül yüzlerin

Didiler kim iy emīre'l-mü'minān
Kime ḳoduñ sen bizi yā pehlevān

Bu Ḫaricīler arasında bizi
Yaluñuz ḳoduñ yavu ḳılduḳ sizi[457]

Ne ḳılalum yā Ḥüseyn-i bā-ṣafā
Kılmadı bu dünya kimseye vefā

İy dirīġā kim bu devrān-ı bi-dād[458]
Kimseneye virmedi hergiz murād

Eyle diyüp zāri ḳıldılar ḳatı
Ḳamu ṣusuz ḳalmaduḳdur ṭāḳatı[459]

---

[453] M: ḥayline.
[454] M: aḳıdup, vezne uymaz.
[455] M: Ḫāl.
[456] M: Büzdiler.
[457] K: 63b. M: Yalıñuz ḳalduḳ yavu ḳılduk sizi.
[458] K: 63b. M: İy dirīġā bu zamān-ı nā-murād.
[459] K: 63b. M: Ḳamu ṣusuz ḳaldı bī-çāre ḳatı.

Seyyidüñ bir kiçi oğlı var-ıdı
Aña Zeyne'l-ʿābidīn derler-idi

[60b]

Yidi yaşında idi hem ol şebāb
Aya beñzerdi yüzi hem āfitāb

Aña ḳılmışdı vaṣıyyet şīr-i Ḥaḳ
Ḥamle ḳılmağıl oğul ṣaḳla sebaḳ

Tā sülālemüz[460] bizüm bu dünyeden
Kesilüben gitmesün iy cān-ı men

Ol vaṣıyyet ṣaḳlayuben çıḳmadı
Bārigāhından añaru baḳmadı

Ḳavmini ʿammuların ḳardaşların
Añuben ağlar vü döker yaşların[461]

Bir ḳaṭāra ol şehīdler yatuben
Tañrı nūrı raḥmetine batuben

Çün Ḥüseynüñ atı geldi ilerü
Sürdi yüzün anlara döndi girü

Rāvisi eyle rivāyet eyledi
Naḳl içinde bunı böyle söyledi

Berye yazusında idi nāgehān
Ol Medīne şehrine geldi revān

Çün Medīne ḫalḳı anı gördiler
Hem şehīd olmış Ḥüseyni bildiler

Nevḥa ḳıldılar fiġān u āh u zār
Ağladılar ḳamusı nevmīẕ-vār

Bañlamaġa çıḳmış-ıdı hem Bilāl
Ḥāli kim işitdi oldı güng ü lāl[462]

Kendüzin mescidüñ üstünden yire
Aşaġa düşürdi kim ʿaḳlın dire[463]

---

[460] M: sülālümüz.
[461] K: 64a. M: Aluben ağlar dökerdi yaşların.
[462] K: 64a. M: Ḥāli bildiler hem oldılar melāl.
[463] M: dere.

Nice kim dünyāda ʻömri var-ıdı
Bañ oḳumadı hem işi zār-ıdı

İmdi geldük bu Ḥüseynüñ sözine[464]
Kim ne ḳıldı Kerbelāda özine

[61a]

Ḥāl [bu] kim atından ayrıldı Emīr
Ḫāricīden on kişi hem tīġ u tīr

Adlarını bir bir eydeyim saña
Dut ḳulaġın bir saʻat benden yaña

Baḫterī Müdrik Ḫadīmedür bile
ʻĀmir u Dād u Selīme Şimr-ile

Ebter oġlıdur Sinān-ı nā-be-kār
Birisi Şīt-i[465] Rabīʻī ḫākisār

Geldiler ol dem Ḥüseynüñ ḳatına
Her biri başını kesmek yatına

Gözin açup bunları gördi emīr
Girü döndiler ḳamu oldı ḥaḳīr

Zehresi yoḳ kim biri yaḳın gele
Kim ḥikāyet nicedür tā kim bile

Birbiri-le bir zamān ṭanışdılar
Kimi rāżī kim[i] andan geçdiler

ʻĀḳıbet ikisi rāżı oldılar
Yürtüben seyyid ḳatına geldiler

Ol birisi Ebter oġlıdur Sinān
Ol birisi Şimr-i melʻūn bī-emān

Geldi ol Şimr-i laʻīn ü[466] bed-gümān
Gögsine bindi Ḥüseynüñ ol zamān

Tañrıdan ḳorḳmadı ol bed-baḫt-ı şūm
Kesdi Ḥüseynüñ ṣaçını ol ẓalūm

---

[464] M: sözüne.
[465] M: Şītü.
[466] M: melʻūnu, vezne uymaz.

Gözini açdı hemān sāʿat emīr[467]
Didi aduñ ne oḳurlar iy ḥaḳīr

Didi Şimrem başuñı kessem gerek
İledüp Rāy milkini alsam gerek

1865 Eytdi açġıl gögsüñi bir göreyim
Beni öldürmege ḥüccet vireyim

[61b]

Açdı gögsüni Ḥüseyn ol dem görür
Didi ṣaddaḳ yā Muḥammed oldurur

Şimr eydür yā Ḥüseyn-i nāmudār
Nice ṣaddaḳ didüñ āḫir yā kibār

Eytdi ol dem ol Ḥüseyn-i pākudīn
Tā ki dedem söylemişdür iy laʿīn

Eytdi seni öldürenüñ iy yarā
Gögsi örs̱e benzer ola ḳapḳara

1870 Uş senüñ gögsüñ ḳara ḳuzġun[468] gibi
Eyle didi ol nebīlerüñ begi

Eytdi gelgil saña bir şarṭ ideyim
Sözümi işidür-iseñ eydeyim

Bir içim ṣu vir elüme sen benüm
Kim ḥelāl idem saña bu dem ḳanum

Ṭanıḳ olsun üstüme Rabbü'l-ʿibād
Āḫiretde ḳılmayam ben seni yād

Hem dedeme ben şikāyet itmeyem
İşbu işüñden ḥikāyet itmeyem

1875 Cümle ʿālem ṣu olursa ben saña
Virmeyem içmege eyitme baña

Kim Yezīdüñ dilegi budur hemīn
Seni ṣusuz öldürem ben yā emīn

---

[467] K: 65a. M: Gözini açdı hemān sāʿat hemīn.
[468] M: ḳurġun.

Baña anı ṣusuz öldürgil didi[469]
Ben nice terk eyleyem bu ögüdi

Eyle diyüp ḳaṣd ḳıldı ol laʿīn
Kim şehīd ide Ḥüseyni ol bi-dīn

Pes Ḥüseyn eydür aña iy bī-edeb
İşbu benüm ḥancerümle[470] ḳıl teʿab

Boġazumı öpdi benüm Muṣṭafā
Kesmez anı ḫancerüñ iy bī-ṣafā[471]
[62a]
Benüm eñsemden bıçaḳ çalġıl baña
Bu cefāyı Ḥaḳ ruzī ḳıldı saña[472]

Ḳorḳmadı Tañrıdan ol dem ol ḥabīs̱
Muṣṭafādan hem utanmadı ol it

Yüzi üstine bırakdı seyyidi
Çaldı bıçaġı işit kim n'eyledi

Kesdi başını hemān-dem ol laʿīn
Hem şehīd oldı Ḥüseyn-i pākudīn

Ḳanı yire çün döküldi ol zamān
Düşdi ġavġā ʿāleme ṭoldı fiġān

Zelzele düşdi bu yire dār-u-gīr
Göge degin çıḳdı feryād ü nefīr

Ġulġule düşdi ḫalāyıḳ aġladı
Ay u güneş yüzüni hem baġladı

Yir ü gök oldı ḳarañu ol zamān
Yaradılmış ḳamusı ḳıldı fiġān

ʿArş u kürsī ay u gün ins ü melek
Cümle aġladı hemān-dem ṭutma şek

Cinn ü ins ü dīv ü perī mūr u mār
Ḳamusı aġladı ol dem bī-ḳarār

469 K: 65b. M: Baña seni ṣusuz öldür didi, vezne uymaz.
470 M: ḥancerüm ile, vezne uymaz.
471 K: 65b. M: Kesmez anı degme ḥancer bā-ṣafā.
472 K: 65b. M: Çün cezāyı rūzi ḳıldı Ḥaḳ baña.

Hem vüḥūş u hem ṭuyūr u ins ü cān
Aġladılar ṭaġ u ṭaş [u] āsumān

Hem deñiz dibindekiler aġladı
Ay u güneş nūrın anda baġladı

Eyle dutdı ḳarañulıḳ ʿālemi
Görmedi hergiz bir ādem ādemi

Ol ḳarañulıḳ içinde ḳopdı yil[473]
Ṭaş u ṭopraġı götürdi oldı sil

1895 Ḫāricīler ḳamu ḫayrān u ḫacīl
Kimse gözin açamadı bellü bil

[62b]

Ḳamu ḫayrān oldı şöyle ḫor u zār
Bilmediler nice oldı kārızār

Mūm gibi aḳdı demür oldı revān
Ṭaş-ıdı ẓālimlerüñ göñli hemān

Çün ḳarañulıḳ açıldı gördiler
Ḫānedānına Ḥüseynüñ vardılar

Bir ṭas içinde ḳodı başı revān[474]
ʿAmru naḫsa getüriserdi hemān

1900 Nāgehān ol ṭasuñ içinden bir el[475]
Çıḳa geldi gördi ol Şimr-i daġal[476]

Ol elün ayası üzre bir ḫaber
Uşda eydeyim saña iy baḫtıver

Yazu yazılmış Ḥüseyni öldüren
Bulmaya Tañrıdan īmān u emān

Hem şefāʿat Muṣṭafādan bulmaya
Ṭamu odından ebed ḳurtulmaya

Oḳudı anı laʿīn ü ḫākisār
Oḳuyuben ol dem oldı ḫor u zār

---

[473] M: yel.
[474] K: 66b. M: Aldı başı Şimr-i melʿūn ol zamān.
[475] K: 66b: Nāgehān ol ṭas içinden bir el; M: Nāgehān bir ṭaşuñ içinden bir el.
[476] M: zaġal.

Geldi ol başı götürdi ol laʿīn
ʿAmru naẖs öñünde ḳodı ẖışm u kīn

Tā ki ʿAmruñ gözi ṭuş oldı aña
Ditredi yapraḳ gibi n’eydem saña

Her ki gördi cümle bī-ẖod oldılar
Vālih olup cümle ẖayrān ḳaldılar

Yüzlerini gözlerini yırtdılar
Ḳamu ol dem Şimre laʿnet itdiler

ʿAmru naẖs eydür dirīġā bu zevāl
Olmasa yig-idi müşkil oldı ḥāl

Gelüñ imdi biz evine varalum
Girü ḳalanın aluben gelelüm

[63a]

Ḳaṣd ḳıldılar Ḥüseynüñ evine
Muṣṭafānuñ ẖānedānı ẖayline[477]

Ḳamu bir kezden yüridi ol gürūh[478]
Ḫānedānı yaġma ḳıldı bā-şükūh[479]

Yalıñuz Ḥüccāc-ı Mesrūḳ ol zamān
Ḳalmış-ıdı aġlayu eyler fiġān

Gördi kim erdi Ḫavāric ẖākisār
Cān fidā ḳıldı hemān-dem şīr-vār

İleyinde biligini ḳodı tiz
Yay elinde oḳ çıkardı bā-sitīz

Terkeşinden yüz yigirmi oḳ alur
Her biri-le bir Ḫaricī öldürür

Oẖı dükendi eline aldı tīġ[480]
Araya düşdi hemān-dem bī-dirīġ[481]

---

[477] M: ḥayline.
[478] K: 67a. M: Ḳamu bir kezden yüridi ol girü.
[479] K: 67a. M: Ḫānedānı yaġma ḳıldı bā-şükū.
[480] K: 67a. M: Oḳı dükendi eline tīġ alur.
[481] K: 67b. M: Araya düşdi hemān-dem ḍarb urur.

Ḫāricīden seksen iki düşürür
Leşkeri ol kendüzine üşürür

Üşdiler anı şehīd eylediler
Bārigāhına Ḥüseynüñ erdiler

Evvel Ebter Ṣāliḥ oğlı ilerü[482]
Girdi çādır ḳapusından içerü[483]

İrişen girdi Ḫavāric gördiler
Gördi ḫātunlar ḳamusı ṭurdılar

Ḳorḳusından ditrediler ḳamusı
Ġayret itdi bunlara dīn nāmusı[484]

Şehribānū ḫātunı-dı seyyidüñ
İki daḫı ḳızı var-ıdı anuñ

İki ḳızḳardaşları daḫı bile
Aġlaşurlar cümlesi zārī ile

Bārigāhı ḳamu yaġma ḳıldılar
Her ne kim buldılar ise aldılar

[63b]

Ṣoydılar ol āḫiret ḫātunların
Aldılar geydügi ḳamu tonların[485]

Bunların ḳulaḳlarını yırdılar
Küpelerin incülerin derdiler

Tañrıdan ḳorḳmadı ol ḳavm-i ẓalūm
Ṣoydılar bunları her beẕ-baḫt-ı şūm

ʿAmru naḫs erdi [vü] gördi bunları
Kim ḳamu ṣoymışlar-ıdı anları

Ḳamusı ṣoymışlar-ıdı her birin
Bir pelās içinde ḳomışlar varın

ʿAmru naḫs eydür eyā ḳavm-i ḥaḳīr
Kim ḳılupdur buncılayın dār-u-gīr

---

[482] K: 67a. M: İbn-i Ṣāliḥ oğlı ilerü, vezne uymaz.
[483] M1: 39a. M: Girdi çadır ḳapusundan ilerü.
[484] K: 67b. M: ʿİbret etdi bunlara dīn bāmesi.
[485] K: 67b. M: Aldılar ḳamusı geydügi tonların, vezne uymaz.

Ṣad hezārān nām u laʿnet sizlere
Kim bile Ḥaḳdan ne gele bizlere

Eyledüñüz bunca nā-ḥaḳ ḳanları
Nice ṣoyduñuz i beẕ-baḫt bunları

Vay eger ol gün ki bizden Muṣṭafā
Daʿvi ḳıla işbu ḥāli Murtażā

Şehribānu kiçi oġlın gizledi
Etegin örtüp buları gözledi[486]

Yidi gün ṣu içmemiş-idi bular
ʿAmru naḫs didi ki ṣu getürdiler

Ṣuyı verdiler bulara ol zamān
İçdiler ṣudan ḳamu pīr ü cüvān

Ol gün āẕineydi taḳdīr-i Ḫuẕā[487]
Bunlaruñ başına geldi bu ḳażā

Ol şehīdlerüñ ḳatına geldiler
Bunlaruñ başın kesüben aldılar

Pes buyurdı Şimr-i melʿūn geldiler
Başını on dört kişinüñ aldılar

[64a]

Hem yigirmi bir daḫı ʿavrat bile
Aldılar döndiler anı ḫışm-ıla

Muṣṭafānuñ ḳızlarını aldılar
Başı açuḳ deveye bindirdiler

Başları daḫı süñüye dikdiler
Ġaflet ekinin göñülde ekdiler

Ol aradan yine girü döndiler
Kūfe yolına girüben ḳondılar

Uş tamām oldı yedinci dāsitān
Sekizinci işidüñ iy dūsitān

---

[486] M1: 39a. M: Etegi altında anı ṣaḳladı.
[487] K: 68a. M: Ol gün-idi āẕine gün ol maʿnā.

Bunda yarın çün gelesiz iy ʿazīz
Ḳalanını eydevüz işidesiz

DER-BAḤS̱-İ S̱ĀMİN[488]

Sekizinci meclisi başlayalum
Maʿrifet aġacını aşlayalum

Şimdiden girü olısar muʿcizāt
Kim ne gösterdi Ḥüseyn-i ḫoş-ṣıfāt

Cān-ıla diñle gel iy pāk-iʿtiḳād
Tā olasın ḫażretinde bāḳi şād[489]

Rāviler eyle rivāyet eyledi
İbn-i Miḫnef Lūṭuñ oġlı söyledi

Ol daḫı ʿAmmārdan ḳıldı ḫaber[490]
Zeyd-i[491] Mekkī böyle dir iy baḫtıver

Ḫāricīler yürüdiler ilerü
Ol aradan çünki döndiler girü

Ol ölenleri ḳoyuben gitdiler
İşid imdi anda bunlar n'itdiler

Gün depeden içerü enmiş-idi
Kim çeri ol aradan dönmiş-idi

[64b]
Ol arada bir deveci var-ıdı
Ṭamaʿı var Ḫāricī murdār-ıdı

Ol ölenlerüñ içinde yürüdi
İsteyüp bir nesne bulam dir-idi

Giceye degin aradı bulmadı
Gözüne hīç nesne anuñ[492] ilmedi

---

[488] "Sekizinci Konu Hakkında".
[489] M2: 77a. M: Tā kim ola ḫażretine iʿtiḳād.
[490] K: 68b. M: Ol ʿÖmerden ḳıldı naḳlī bu ḫaber.
[491] M: Zeydü.
[492] M: anuñ hīç nesne, vezne uymaz.

Nāgehān irdi Ḥüseynüñ ḳatına
Ol Ḫaricī fikir ḳıldı yatına

Ḳamu ṭonlarını almışlar-ıdı
Yalıñuz iç ṭonı ḳomışlar-ıdı

Geldi‿ilerü ol ṭama‘ ḳıldı yaḳīn
Kim çıḳaraydı Ḥüseynüñ iç ṭonın

Ḥāl bu kim ḳaṣd eyledi ol nā-be-kār
Ṭutdı eli-le Ḥüseyn-i[493] nāmudār

Ṭutdı çekdi elini aldı ele
Alımadı işid imdi ne ḳıla

Ṭutdı ḫancer saġ elin kesdi revān
Ṣol eli-le ṭutdı ṭonın pehlevān

Çün gözinüñ nūrı yoḳdur ne göre
Ṣol elini daḫı kesdi iy yarā

Diledi ṭonın çıḳaraydı ol it
Ḳarşudan nā-gāh göründi bir yigit

Ḳaçar ol mel‘ūn deveci gizlenür
Ölüler arasına girür yatur

Sürdi atın ilerü geldi yigit
İndi atından oturdı key işit

Ṣundı ṭutdı ol Ḥüseyni bī-ḳarār
Yüzin urdı gögsine aġladı zār

Yā ciger-gūş-ı Resūl-i Kirdigār
Ne ḥikāyet oldı saña iy kibār

[65a]
İşbu gözsüz Ḫāricīler ḳavm-i dūn
Seni öldürdüm ṣanur ḳavm-i zebūn

Anı bilmezler bular kim sen bugün
Babañ u dedeñle ḳılursun dügün

[493] M: Ḥüseynü.

Uçmaḳ içinde *şerāben* hem *ṭahūr*[494]
İçürüler nice hem virürler ḥūr[495]

Ol Ḫaricīler yeri nār-ı[496] caḥīm
Ṭamu içinde yemişleri ḥamīm

Söyler-idi aġlar-ıdı zār u zār
Gözedürdi ol deveci ḫākisār

Kim çıḳa geldi daḫı bir er yine
Ol daḫı geldi Ḥüseynüñ ḳatına

Yüzi nūra beñzer-idi ṣūreti
Ay u güneş anı görmek ḥasreti

Dün içi gün şuʻlesi aydıñ bigi[497]
Aydın oldı dün içi iy dīn begi[498]

Geldi Ḥüseynüñ ḳatına ol zamān
Nevḥa ḳıldı eyledi āh u fiġān

Eytdi gözüm nūrı iy cānum benüm
Göñlümüñ yemişi sulṭānum benüm

Ol Çalab ḥaḳḳı ki benī-Ādeme
Ḳıldı peyġamber bu cümle ʻāleme

Saña olan kimseneye olmadı
Dünyede anı kimesne görmedi

Ẓulm[499] ḳıldılar ciger-gūşem saña
Cevr[500] ḳıldılar ḳuzıcaġum baña

Ṭanıḳ olsun Tañrı rāżī olmayam
Dāduñ almayınca seni ḳomayam

Nāgehān bir er daḫı çıḳdı yine[501]
Geldi oturdı Ḥüseynüñ ḳatına

---

[494] "şerāben ṭahūrā", 76/ İnsân Sûresi: 21. ayetin sonu. Cennettekilere sunulacak "tertemiz içecek".
[495] M: ḫūr.
[496] M: nāru.
[497] M: gibi.
[498] K: 69b. M: Aydıñ oldı dün içi gündüz gibi.
[499] M: Ẓulüm, vezne uymaz.
[500] M: Cevir, vezne uymaz.
[501] K: 70a. M: Nāgehān bir daḫı çıḳdı hem yine.

[65b]

Boyı uzun yüzi gökcek hem-çü nūr[502]
Geydügi ṭon ḳamusı sündüsdürür[503]

Öpdi ḳuçdı aġladı ol zār u zār
Gözlerinden ḳan yaş aḳar bī-karār

İy ciger-gūş-ı Resūl-i Kirdigār
Ẓulm ḳıldılar saña iy nāmudār

Nāgehān bir er daḫı geldi gine[504]
Ay u güneş ḳul alnı nūrına

Yir ü gök ü ʿarş u kürsī ins ü cān
Alnı nūrından münevverdür cihān

Yüzi *ṭā hā* [505] gözi *mā zāġa'l-baṣar* [506]
Ṣaçı *ve'l-leyli* [507] özi şāh-ı beşer

İlerü geldi selām verdi emīn
Zāri ḳıldı *Raḥmeten li'l-ʿālemīn* [508]

Didi iy gözüm nurı cānum saña
Ẓulm ḳıldılar bu ẓālimler baña

İy ciger-gūşem saña olan bugün
Kimseneye olmadı iy ẕū-fünūn

Düşmen-idi ḳamusı bunlar baña
Anuñ-içün cevr ḳıldılar saña

Ben buları sürdüm-idi iy ʿazīz
Buldılar furṣat bu ḳavm-i bī-temīz

Ḳıldılar ne kim didilerdi bular
Tañrıdan raḥmet bular bulmadılar

İy gözüm nūrı bular āḫir benüm
Ümmetüm degil ve-līkin düşmenüm

---

[502] K: 70a. M: Boyı uzun yüzi gökcek ṭonları.
[503] K: 70a. M: Geydügi ṭon uçmaguñ ḥulleleri.
[504] K: 70a. M: Nāgehān bir er daḫı ol dem yine.
[505] Hurûf- Mukattaadan. 20/ Tâhâ Sûresi: 1. ayet.
[506] "Göz sapmadı…". 53/ Necm Sûresi: 17. ayetin başı.
[507] "Geceye andolsun…". 92/ Leyl Sûresi: 1. ayetin başı.
[508] "âlemlere rahmet" 21/ Enbiyâ: 107. âyetin sonu.

Ol gün olıcaḳ ḳıyāmet āşikār
Oda ḳoya bunları Perverdigār

[66a]

Hem bulara ben şefāʿat ḳılmayam
Bunları ben ümmetimden bilmeyem

Yidi biñ yıl ol ḳıyāmet günleri
Hem ʿaraṣātda ṭutalar bunları

İy ḳarındaş ol yıluñ her bir güni
Elli biñ yılca olısar uzunı

Bunları iltüp ḳoyalar ṭamuya
Anda ḳala ʿibret ola ḳamuya

Eydür-idi aġlar-ıdı zār u zār
Kerbelāda ol Resūl-i Kirdigār

Ol deveci ḳarşudan görür-idi
Ḳorḳusından ṣanasın ḳurur-ıdı[509]

Gördi kim geldi yine bir şeh-süvār
Naʿra urdı aġladı ol bī-ḳarār

Çün yaḳın irdi Ḥüseyne ol dilīr
Aġladı zārī ḳılup ol nerre-şīr

Ṣundı götürdi Ḥüseyni ol yine
Beñzedi ol gün ḳıyāmet gününe

N'ideyim dir iy ḳuzıcaġum seni
Ol saʿat bunda ideydi Ḥaḳ beni

Ẕü'l-füḳārı ṭarta-y-ıdum ben revān[510]
Virmeyeydüm bunlara hergiz emān

Eyle diyü aġlar-ıdı zār u zār
Bunlaruñla ṭaġ [u] ṭaş aġlar i yār

İy ḳuzıcaġum eyit bārī baña
İşbu ẓulmı ne kişi ḳıldı saña

---

[509] Bu beyitten sonra gelen iki beyit (2005,2006) K: 70b'den alınmıştır. M'de bu beyitten sonra 2007. beyit gelmektedir. Bu durumda bağlamdan Hz. Hüseyin'i devecinin götürdüğü anlamı çıkar. M1: 40b ve M2: 79a'da da olay K'daki gibi devam etmektedir.

[510] K: 71a. M: Ẕü'l-fiḳārı ṭarta-y-ıdum ben tamām.

Ellerüñi kim kesüpdürür senüñ
Söyle kim cezāsını virem anuñ

Eyleyen kimdür bunı iy cān u dil
Söylegil anı baña gizlemegil

Hem Ḥüseynüñ gevdesinden geldi ün
Didi baba uşda yatur ol zebūn

Ol cemāʿatüñ ikisi ṭurdılar
Ol devecinüñ ḳatına vardılar

[66b]

Söylediler aña kim iy nā-be-kār
Nice ḳılduñ sen Ḥüseyni böyle zār

Ḳalmadı nuṭḳı laʿīnüñ söyleye
Tā bulara bir cevābı eyleye

Şāh-ı merdān aña nefrīn eyledi
Eytdi yüzüñ doñuza dönsün didi

Ṣūreti ḫınzīra döndi ol zamān
Laʿnet oḳur kendüye ol ḳaltabān

Döndi ol sāʿat emīre'l-mü'minīn
Ol birine deveci dir yā emīn[511]

Ne kişilerdür bular baña eyit
Kim bunuñ sözi-le yüzüm oldı zişt

Didi iy melʿūn benüm Ḫıżır nebī
Bū-beşerdür[512] ol biri Ādem Ṣafī

Biri İbrāhīm ü İsmāʿīl biri[513]
Muṣṭafādur enbiyālar serveri[514]

Saña nefrīn eyleyen Şīr-i Ḫudā
Ol ʿAlīdür Şāh-ı merdān Murtażā

Bu ḥikāyeyi rivāyet eyleyen
Bunı ol Veyse'l-Ḳarānīdür diyen

---

[511] M2: 79b. M: Ol deveci aña eydür yā emīn.
[512] M: Bū-beşirdür.
[513] K: 72a. M: Biri İbrāhīm biri İsmāʿīldürür, vezne uymaz.
[514] K: 72a. M: Enbiyālar serveri Aḥmeddürür.

Didi bir gün Kaʿbe içinde ṭavāf
Ḳılur-ıdum diñle bunı bī-güzāf

Gördüm-idi bir kişi aġlar gelür
Çaġırur kendüzine laʿnet ḳılur

Bürḳaʿ-ıla örtülüdür ṣūreti
Yüzi görinmez belürmez sīreti[515]

Veys eydür ilerü vardum aña
Ṣordum aḥvālüñ nedür eyit baña

2030 Örtüsin götürdü ben gördüm anı
Ṭoñuza beñzetmiş anı ol Ġanī

[67a]

Laʿnet oḳudum dir aña ben daḫı
İşidicek laʿnet oḳu sen daḫı

Rāvisi eyle rivāyet eyledi
Kim kitāb içre rivāyet eyle-di

Ol şehīdler Kerbelāda ḳırḳ gice
Şöyle yatdı gice gündüz iy ḫoca[516]

Her gice nūr iner-idi anlara
Āşikāre görünür ʿālemlere

2035 Erte arslanlar gelürdi bunlara
Gice‿olınca ṣaḳlar-[ı]dı iy yarā

Ḳırḳ güne dek anı eyle gördiler
İşit imdi ḥikmet-i Perverdigār

Ol yörede dört ḳalʿa var-ıdı
Ḫalḳı anuñ illa Cühūdlar idi[517]

Her gice nūrı görürlerdi bular
Ḳamu bir gün bir yire cemʿ oldılar

Bunlaruñ iki re'īsi var-ıdı
Biri İbrāhīm biri ʿŪzer-idi

---

[515] K: 72a. M: Yüzi görünmez belürmez ṣīfatı.
[516] K: 72a. M: Şöyle idi gice gündüz iy ḥoca.
[517] M2: 80a. M: Kerbelānuñ çevresinde olur-ıdı.

Didiler kim iy ḫalāyıḳ bir gelüñ
Ne kişilerdür buları bir bilüñ

Her gice ʿālem münevver nūr-ıla
İrte arslanlar gelürler şūr-ıla

Çevre beklerler bulara varalum
Tañrı ḫāṣıdur[518] buları görelüm

Maṣlaḥat degül bular ṭaşra dura
Geliñüz buları gömelüm yire

Ol ḫalāyıḳ bir yire dirildiler
Ḳazma kürek baltaların aldılar

Çünki arslanlar buları gördiler
Örü ṭurup ḳamu girü ṭurdılar
[67b]
Geldi anlar daḫı bir yir ḳazdılar
Gevdeleri ḳamusı hep gezdiler

Gevdeleri bir yire devşürdiler
Ḳatına çün kim Ḥüseynüñ erdiler

Bildiler anı vü didiler ki bu
Begleridür bunlaruñ budur ulu

Şöyle ayru gömdiler anda anı
Bir yire gömdiler ol ayruġını[519]

İki ılġın aġacın getürdiler
Biri başda bir ayaġda dikdiler

Seyyidüñ türbesi üzre dikdiler
Ḳudret-ile ol aġaçlar bitdiler

Şindi daḫı hem ziyārete varan[520]
Eyledür dir ol aġaçları gören

Çevresine bir divārı çekdiler
Ḳapu urup berk idüben gitdiler[521]

---

[518] M: ḥāṣıdur.
[519] K: 73a. M: Bir yire gömdiler anı iy ġanī.
[520] K: 73a. M: Şimi daḫı hem ziyāretdür revān.
[521] M1: 41b. M: Ḳapu yapup berk idüp berkitdiler.

İşid imdi iy ʿazīz ü bā-ṣafā
Ḫāricīler n'eyledi iy bā-vefā[522]

Yürüdiler ol aradan ilerü
Kūfeden yaña gönüldiler girü

Erdiler Kūfeye bir menzil yaḳın
Ol arada ḳondılar bā-mekr ü kīn

Şimr-i melʿūnuñ evi anda idi
Ol yazı içinde bir köyde idi

Evine geldi yaḳın ol bī-ṣafā
Başı getürdi bile ol bī-vefā

Ḳodı bir ṭaşt altına başı revān[523]
Kendüye ḳarşu oturdu şāẕümān

Var-ıdı bir ḫoş-setīre[524] ʿavratı
Ḳatına geldi hemān-dem ol sitī[525]

[68a]

Ḳanda idüñ iy Ḫaricī dir aña
İşbu kimüñ başıdur eytgil baña[526]

Pādişāh-ı Ḫāricī gelmiş-idi
Ḳırduḳ anları bu baş anuñ didi

Yiyesi yedi geberdi ol ḫabīs̱
Muṣṭafānuñ muʿcizātını işit

Ḥāl [bu] kim yatdı uyudı ḫāṣ u ʿām
Gördi ḫātun çün açıldı saḳf u[527] bām

Doldı nūr-ıla ṣaḥn-ı sarāy
Dört ḫatun geldi‿ilerü her biri ay

Çevre aldılar Ḥüseynüñ başını
Aġlaşur her biri döker yaşını

---

[522] K: 73a. M: Ḫāricīler bunları ol bī-vefā.
[523] K: 73b. M: Ḳodı bir ṭaş altına başı revān.
[524] M: ḫoş-sitīre.
[525] M: sittī, vezne uymaz.
[526] K: 73b. M: Şimir eydür çoḳ söz uzatma baña.
[527] M: saḳfı.

Biri ṣundı aldı başı öñine[528]
Ol birisi daḫı geldi yanına

Hem öperler aġlaşurlar zār u zār
Nevḥa ḳılurlar hemīn nevmīẕ-vār

Biri eydür iy benüm gözüm nurı
Daḫı eydür iy ciger-gūşem biri[529]

2070 Biri eydür iy şehīd-i Kerbelā
Biri eydür iy sülāle-Muṣṭafā[530]

Ḳıldılar saña bu ẓālimler[531] belā
Ne ki ḳıldılar saña yarın bula

Yine ṭaşt[532] altında ḳodılar revān
Ṭurı gelüp yürüdiler ol zamān

Gözedürdi ḫātun anları hemīn
Vālih ü ḫayrān oturmışdı ḫazīn

Ḳaṣd ḳıldılar bular kim gide-di
Ṭutdı birinüñ etegin ḳomadı

2075 Eytdi kimlersiz eyā şāh-ı nisā
Luṭf eyleñ bir ḫaber virüñ bize

[68b]

Biri eydür Ḫadicedür[533] birisi
Ol biri Fāṭıma Ḥüseyn anası

Adumuzı uş saña verdük ḫaber
Ol biri Meryemdürür iy baḫtıver

Gitdi bunlar ol münevver nūr-ıla
Cennete beñzer ki ṭolmış ḥūr-ıla[534]

Geldi ḫātun ṭaştı[535] götürdi revān
Aldı başı dizine ol pākucān

---

[528] K: 73b. M: Biri ṣundı aldı başı eline.
[529] M2: 81a. M: Biri eydür iy ciger-gūşem yavrı, vezne uymaz.
[530] M: sülāli Muṣṭafā.
[531] M: bu ẓālimler saña, vezne uymaz.
[532] M: ṭaş.
[533] M: Ḥadīcedür.
[534] K: 74a. M: Cennete beñzer ferişte ḥūr-ıla.
[535] M: ṭaşı.

Issı ṣu getürdi yudı başını
Ṭaradı ṣaçın ṣaḳalın ḳaşını

Ḥiẕmet itmişdi Ḥüseyne ol delim
Göricek n'itdi Ḥüseyni ol selīm

Āh ḳıldı ol setīre bā-ḫurūş[536]
Düşdi yire gitdi andan ʿaḳl u[537] hūş

ʿAḳlı geldi başına ṭurdı örü
Geldi ḫātun Şimri uyardı girü

Ḫātun eydür iy laʿīn ü bī-ṣafā
İşbu kimüñ başıdur iy bī-vefā

Bu Ḥüseynüñ başıdur iy bed-gümān
Ḫāricī midür Ḥüseyn iy bī-emān

Ṣad hezārān nām u laʿnet iy laʿīn
Saña gelsün yoġımış göñlünde dīn

Ben saña şimden girü oldum ḥarām
İy utanmaz Gebr ü ḫor u nā-tamām

Cārını başına aldı kim revān[538]
Çıḳdı andan yürüdi ender-zamān

İstediler çün anı bulmadılar
Ḳancaru gitdügini bilmediler

Çün ṣabāḥ oldı neġāre urdılar
Süñülere başları götürdüler

[69a]
Muṣṭafānuñ ḫānedānı ḳızların
Deveye bindürdiler şöyle yalın

Bindiler leşker götürdiler ʿalem
Urdılar hem ṭabl u nefīr[539] zīr ü bem

Yürüdiler Kūfeden yaña bular
Çünki Kūfe yaḳınına irdiler

---

[536] K: 74b. M: Āh ḳıldı ol sitīze bā-ḫurūş.
[537] M: ʿaḳlı.
[538] K: 74b. M: Cārını başına aldı ol zamān.
[539] M: nefrīn.

Pes ḫaber bildi ʿUbeydullāh-ı şūm
Kim erişdi leşkere ʿAmr-ı ẓalūm

Tā ki kimse el götürmesün diyü[540]
Sünniler ḥamle getürmesün diyü[541]

On biñ erle şehre girdi ʿAmru naḫs
Der-peyince Şimr-i melʿūn girdi pes

Dikmiş-idi süñülere başları
Anı gören döker-idi yaşları

Yüzüni gün görmeyen ḫātunları
Deveye bindürmiş-idi bunları

Başları boynı ḳulaḳları açuḳ
Ḳana bulaşmış ḳamu saçı biçük[542]

Şehribānū yedi iḳlīm şāhıdur
Ḳalanı ḫod ḥūrilerüñ māhıdur

Ol utanmaz Ḫāricī vü ḫīre-ser
Bunları gör nice rüsvāy ḳılısar

Anı gördi Kūfe ḫalḳı ol zamān
Āh idüben aġladı pīr ü cüvān

Kimi aġlar kimisi zārī ḳılur
Kimisi ḥasret odı-la yaḳılur

Ḫalḳ öküşi mescide girmiş-idi
Aġlaşuben yüz yire urmış-ıdı

[69b]

İşbu veche yürüdiler çün bular
Tā sarāyuñ ḳapusına erdiler

Taḫt üzerinde ʿUbeydullāh-ı şūm
Tāc başında oturmış ol ẓalūm

Ḳarşusında oturur Nuʿmān-ı ḫar
Ol laʿīn ü Ḫāricī itden beter

---

[540] K: 75a. M: Tā ki kimse el getürmesün deyü.
[541] M: deyü.
[542] K: 75a. M: Ḳana bulaşmış ḳamu ṣaçı açuḳ.

Geldiler ol Tañrınuñ düşmenleri
Taḫt alayında ḳodılar başları

İlerü getürdiler ḫātunları
Başı açuḳ şöyle ḫayrān anları

Anları bir ṣofaya geçürdiler
Öñlerine perde dutup ṭurdılar

Ol Ziyād oğlı alayında anı
Ḳodılar baḳdı aña ḳorḳdı canı

Ḥāli kim gördi Ḥüseynüñ yüzüni
Kendüden getdi unutdı özüni

Ol sarāy içindekiler her biri
Baş aşaġa ḳodılar ḫayrān varı

Aldı başı dizi üstine ḳodı
ʿAmru naḫsı ol ilerü oḳudı

Ṣandelī ḳodılar oturdı aña
Şimr-i melʿūn Eşʿat oğlı bir yaña

Bunlaruñ-ıla ḥikāyet eylenür
Nice ceng itdüklerini söylenür

Ḥāli kim geldi Ḥüseynüñ sözüne
Döne geldi girü baḳdı yüzüne

Geldi ḥalḳından[543] anuñ bir ḳaṭre ḳan
Deldi ṭonın buṭuna geçdi revān

Endi taḫtdan deldi ol taḫtı daḫı
Taḫt üzre varını raḫtı daḫı

[70a]
Nice kim ot eyledi oñulmadı
Ol laʿīnüñ uyluġı ḫoş olmadı

Hem çüridi hem yiyidi uyluġı[544]
Eyle oldı ḳudretu'llāh buyruġı

---

543 M: ḫulḳından.
544 K: 76b. M: Hem çürüdi hem yidi uyluġını.

Dünyede ne kim otacı var-ıdı
Aña ot eylemesinden zār-ıdı

Nice kim ol misk ü ʿanber ḳor-ıdı
Yidi eve ḳoḳusı varur-ıdı

ʿAḳıbet ol renc-ile öldi ol it
Nice oldı ḳalanını key işit

Ol ʿUbeydullāh eyitdi kim bilüñ
Getürüñ bunları Şāma gönderüñ

Eytdiler kim Eşʿat oğlına buyur
Bunları Şāma meger ol iledür

Döndi Eşʿat oğlı ol dem gör ne dir[545]
Didi Muḫtārı bile vir yā emīr[546]

Anı daḫı ben Yezīde ilteyüm[547]
Sözüñüzi daḫı anda ṭutayum[548]

Ol Ziyād oğlı eyitdi görelüm
Anı daḫı ilter iseñ virelüm

İmdi Muḫtārı götürüñ didiler
Demür-ile anı ḥāżır ḳıldılar

Ḥāl bu kim girdi sarāya ol cüvān
Başını gördi Ḥüseynüñ nāgehān

Āh ḳıldı aḳlı başından gider
Yire düşdi bī-ḫod oldı nāmuver

ʿAklı geldi gözin açdı ol zamān
Nevḥa ḳılup eyledi āh u fiġān

Gözlerinden dökdi seyl-āb-ı[549] ḫūn
Zār u zār ağladı ol dem ẕū-fünūn

---

[545] K: 76b. M: Döndi Eşʿat oğlı ol dem söyledi.
[546] K: 76b. M: Didi Muḫtarı bile virüñ didi.
[547] M: ilteyim.
[548] K: 76b. M: Yüzüñüzi daḫı anda dutayım.
[549] M: sīlābı.

[70b]

Ol Ziyād oġlı laʿīn ü bī-vefā
Söyledi Muḫtāra ol dem bā-cefā

Eytdi gördüñ mi begüñi kim nice[550]
Ḳavmi-le ḳırduḳ biz anı iy ḫoca

Sen dilerdüñ kim bizi öldüresin
Yidi iḳlīme tamām bildüresin

Gördüñ āḫir sen didügüñ olmadı
Devletüñ yarı ḳılup el virmedi

Hem Yezīdüñ gürbüz imiş devleti
Bize devlet size verdi miḥneti

Döndi Muḫtār eydür iy melʿūn saña
Bir söz eydeyim ḳulaḳ ur sen baña

Ölmek içün aġlamazam ben bu dem
Dünye devletini ben ḫoẕ n'iderem

Aġlamaġum oldurur kim ben ḫazīn
Kerbelāda gerek-idüm iy laʿīn

Ben daḫı anda şehīd ola-y-ıdum
Yāḫud anlaruñla ben ḳala-y-ıdum

Göstereydüm size erlik nicedür
Dünye gündüz midür ya gicedür

Bir gün ola kim eger ben ḳurtulam
Size ḳılmaḳ ne gerekdür ben bilem

Ölür-isem ḥükm anuñdur çāre ne
Ölmez-isem Ḥaḳ irüre yarına

N'ideyüm kim añsuzın girdüm ele[551]
Tañrı ḳurtara beni bu kez hele

Ṭanıḳ olsun ol Ḳadīm ü Lā-yezāl
Ol Kerīm ü[552] Pādişāh-ı bī-zevāl

---

[550] K: 77a. M: Didi gördüñ mi kim nice, vezne uymaz.
[551] K: 77b. M: N'ideyim ki ben ele girdüm ele.
[552] M: Kerīmi.

Ben daḫı görklü geyesi giymeyem
Çerb[553] ü şīrīn yiyecekler yimeyem

[71a]

Arpa ṭaru ola benüm yiyesüm
Bir pelās daḫı ola hem geyesüm

Dün ü[554] gün elden ḳılıcı ḳomayam
Sizi ḳırmaḳdan daḫı uṣanmayam

Ben Ḥüseynüñ dādını sizden alam
Ol Yezīde ben bilürem ne ḳılam[555]

Ne Yezīdi ne Ziyādı ne seni
Ḳomayam Allāh irürürse beni

Döndi eydür ol ʿUbeydullāh aña
Bu ḫaber düşdür eyā Muḫtār saña

Hele şimdi begüñi uş ben senüñ
Ḳavmini ḳardaşların ḳırdum anuñ

Diler-isem seni daḫı öldürem
Saña ḳamu didügüñi bildürem

Döndi Muḫtār eydür aña iy laʿīn
Sen Ḥüseyni şimdi öldi ṣanasın

Ḫāşa andan ölmedi ol diridür
Dedesinüñ babasınuñ yāridür[556]

Şimdi ol uçmaḳ içinde diridür
Ḥulleler geymişdürür hem oturur

Ölü sensin iy ḥaḳīr ü nā-be-kār
Kim aña zecr eyledüñ iy ḫākisār

Ḥāliyā şimdi eger ben ölmeyem
Bāri dādumı Yezīde ḳomayam

Çünki Muḫtār işbu sözi söyledi
Ol Ḫaricīler teʿaccüb eyledi

---

[553] M: Cerb.
[554] M: Düni.
[555] K: 77b. M: Ol Yezīd ibn-i Ziyāda ne ḳılam, isim yanlış olur.
[556] M: yaridür.

Eytdiler şāhā bunı sen ḳomaġıl
Şāma iletmege bunı ṣalmaġıl

Ḳamu ʿālem müddeʿīdür bileler
Bunı bunlaruñ elinden alalar

2165 Böyle söyler bend içinde şimdi bu
Vay eger ḳurtulur-ısa bu ʿadū[557]

Şimdi bunı Şāma sen iletmegil
Terk idüben gel bunı bunda ḳoġıl

Aldılar Muḫtārı girü gitdiler
Ḫāricīler yine zindān itdiler

Gider-idi aġlar-ıdı zār u zār
Eydür-idi kim eyā Perverdigār

Bend içinden sen ḫalāṣ eyle beni
Kim bulardan dādum ala[m] yā Ġanī

2170 ʿAḳıbet ol bend içinden ḳurtulur
Ḫāricīlere delim miḥnet ḳılur

Ḫāricīler bir yire dirneşdiler[558]
Ṭanışıġa bir yire baş ḳoşdılar

Didiler kim bunları n'itmek gerek
Şāma alup bir kişi gitmek gerek

Didiler kim ʿAmruñ işidür gine
Bunları ilte Yezīdüñ ḳatına

Rāżı oldı ʿAmru naḫs u bī-emān
Bunları Şāma ilede der-zamān

2175 Şimr-i melʿūnı daḫı aldı bile
Eşʿat oġlı ʿAmr-ıla girdi yola

Başları ʿavratları götürdüler
On biñ er bindi neġāre urdılar

---

[557] K: 78a. M: Vay eger ḳurtılur olsa bunda bu.
[558] M: dernişdiler.

Yürüdiler Kūfeden Şām iline
Aẓm ḳıldılar Dımışḳuñ yolına

Var-ıdı ol yolda bir deyr-i ʿayān
İki biñ yıldan berü ḳalmış nişān

Deyr içinde yüz otuz ruhbān olur
ʿİlm-i İncīli oḳur yavlaḳ bilür

[72a]

Bunlaruñ ulusı bir ruhbān-ıdı
Ḳamusından fāżıl u nīk-dān-ıdı

ʿUzlet eylemiş-idi ḫalvet-maḳām
Ṭaşra çıḳmamış-ıdı ḳırıḳ yıl tamām

Ḳudret-ile ol gün ol ṭaşra çıḳar
Deyri ṭamından temāşāya baḳar

Ḳıldı nā-gāh Kūfeden yaña naẓar
Ḳarşudan göründü bir gerd ü ġubār[559]

Deyr ṭamından görür ruhbān-ı pīr[560]
Ol çeri üstine nūr olmış münīr[561]

Göklerüñ ḳapusı açılmış ʿayān
İner-idi çoḳ ferişteler revān

Ṭulp ṭulp [u] cavḳ cavḳ iner çıḳar[562]
Vālih ü ḫayrān olup ruhbān baḳar

Eytdi ḥikmet n'ola iy Ferd ü Rab
Ben bunı ḳılsam gerekdürür ṭaleb

Ṣūretinden kim anuñ balḳırdı nūr
Didi ruhbān iy ki bu ḥikmet nedür

Ṭamdan endi ṭaşra geldi ol zamān
Leşkerüñ[563] ḳatına yürüdi revān

---

[559] M: gerdi ġubar.
[560] K: 79a: Deyre ṭamından görür ruhbānu pīr; M: Deyr ṭamından çü ruhbān anları.
[561] K: 79a. M: Ol çeriye nūr inerdi key arı.
[562] K: 79b. M: Gördi kim çoḳ çoḳ iner vü hem çıḳar.
[563] M: Leşkeri.

Didi kimdür uluñuz eydüñ baña
ʿAmru naḫsı eydüvirdüler aña

Geldi‿ilerü ʿAmra ḫiẕmet eyledi
Kendi vaṣf-ı ḥālin ol dem söyledi

Eydür iy beg benüm olur işbu deyr
Ḳıluram ṭoksan yıl ola bunda seyr

Ḳırḳ yıl ola ben ki ṭaşra çıḳmadum
Bu cihānuñ ṣūretine baḳmadum

Şimdi çıḳdum ṭaşra uş geldüm size
Ḥācetümüzi revā ḳıluñ bize

[72b]

İşbu başlaruñ birini dilerem
Ṭañlacaḳ yine size tiz getürem

ʿAmru naḫs eydür yüri var al birin
Tiz getürgil yine ṭañlacaḳ hemīn

Geldi ṣundı ol Ḥüseynüñ başına[564]
Ḳaṣd ḳıldı ala gide işine

Didiler ḳo alma anı gel berü
Ol alınmaz ḳo yirinde git girü

Yine döndi deyr içine girdi ol
Ḳırḳ biñ altun aldı ṭaşra geldi ol

Geldi ḳodı ʿAmr alayında anı
Didi iy beg bellü bilgil sen beni

Kim emīnem işbu deyr içinde ben
Bu gice inan baña ol başı sen

İşbu altun sizüñ olsun iy kişi
Ṭañlacaḳ yine getürem ol başı

Altunı aldı elinden ol ḥaḳīr
Aldı başı deyre getdi ol faḳīr

Deyr ḳapusın[ı] berkitdi revān
Orta yire ḳodı başı ol zamān

---

[564] K: 80a. M: Aldı ṣundı ol Ḥüseynüñ başına.

Çöküben dizini ḳarşu oturur
ʿİzzet-ile şöyle hem ḳarşu ṭurur

Gicenüñ bir baḫşı geçdi nāgehān
Bir ṭarāḳa ḳopdı feryād ü fiġān

Saḳf açıldı vü hemān-dem gördi[565] pīr
Deyr içi gündüz gibi oldı münīr

Deyr içi oldı melā'ikden ṭolu
Arasında bunlaruñ bir ḳaç ulu

Çaġırurlar kim budur Ādem Ṣafī
Ol birisidür anuñ Nūḥ-ı[566] necī

[73a]

Biri İbrāhīm [ü] İsmāʿīl biri
Kim bulardur Tañrınuñ peyġamberi

Arasında bunlaruñ bir nūr var
Ḳamusından ol münevver şāh-vār

Hem ʿimāme nūrı var ḥulleleri
Geymiş-idi Tañrınuñ peyġamberi

Ṣaġ yañasında Ebūbekr ü[567] ʿÖmer
Bir yanında Ḥaydar u ʿOs̱mān i yār

Çünki gördi bunları ruhbān-ı pīr
Yire düşdi ʿaḳlı gitdi ol faḳīr

Bir zamāndan ʿaḳlı geldi başına
Cān[ı] oldı ḥażretinde āşinā

Gözün açdı deyri gördi dolu nūr
Geldi‿ilerü yüzüni yire urur

Ṣundı başı dizi üstine ḳodı
Eytdi er ḥürmetüñ ḥaḳḳı didi

Ne kişisin bu kerāmet sende vār
Kendüzüñi baña eyle āşikār

---

[565] M: girdi.
[566] M: Nūḥu.
[567] M: Ebūbekri.

Ol Çalab ḥaḳḳı saña bu devleti
Rūzi ḳıldı baña eyle ḥürmeti

2220 Luṭf eyle sen baña bildür seni
Eyleme maḥrūm sen senden beni

Söze gelgil Tañrınuñ emri ile
Söylegil ruhbāna bülbül dil-ile

ŞİʿR-İ İMĀM ḤÜSEYN RAḌIYALLĀHU ʿANH[568]

Didi diñle eydeyim ruhbān saña
Başuma ne geldügin öñdin soña

Benem ol dünyāda çoḳ miḥnet gören
Benem aƾı ol şehīd-i Kerbelā

[73b]

Benem ol ibn-i Resūl-i Kirdigār
Babam olur ol ʿAliy-yi Murtażā[569]

2225 Ol ʿAlīdür kim aña Perverdigār
Kendü luṭfından buyurdı *hel etā* [570]

Hem anam Fātımadur iy ʿazīz
Dedem adıdur Muḥammed Muṣṭafā

Benem ol maẓlūm u[571] maḳtūl iy kişi
Ẓulm-ile oldum şehīd iy bā-vefā

Ben ġarīb ü ben şehīd ü ben ḳatīl[572]
Müddeʿīlerden delim gördüm belā[573]

Baña olan kimseneye olmadı
Bī-vefālardan baña geldi cefā

2230 Bu cemāʿat bizden oldılar kişi
Yine bize eylediler bu işi

---

[568] "-Allâh ondan râzı olsun- İmam Hüseyin'in Şiiri".
[569] K: 81a. M: Benem ol şāh-ı ʿAliyyi'l-Murtażā.
[570] " (bir süre), şüphesiz gelip geçti.", 76/ İnsan Sûresi: 1. ayetin başlangıcı. Sûre, 'Hel etâ' diye de isimlendirilir.
[571] M: maẓlūmı.
[572] M: ḳatūl.
[573] K: 81b. M: Müddeʿīlerden delim gördüm cefā.

Bizüm evde Tañrıyı bir bildiler
Döndiler Tañrıya ʿāṣī oldılar

Ḥāli kim bu sözi ruhbān diñledi[574]
Āh idüben zāri ile iñledi

Ḳırdı zünnārın bıraḳdı ol zamān
ʿIşḳ-ıla īmān getürdi bī-gümān

Yırtdı pilonı bıraḳdı ḥaçını
Ḥaḳ Teʿālā ʿafv ḳıldı ṣuçunı

2235 Bir legen ḳodı ilerü ol ʿazīz
Yudı başını Ḥüseynüñ key temīz

ʿŪd u ʿanber misk ü[575] hem mā-verd-ile
Yudı başın aġladı hem derd-ile

Eydür-idi iy dirīġā bilmedüm
Dünye'i dermege niyyet ḳılmadum

Ger baña maʿlūm olaydı bu nişān
Bir ev altun ṭolduraydım ben revān
[74a]
Vire-y-idüm şimdi seni ala-dum
Ṭapusında ḳulluḳ ide ḳala-dum

2240 Eydür-idi aġlar-ıdı zār u zār
Göz yaşını döker-idi bī-ḳarār

Ṣubḥa degin eyle zārī eyledi
Ṣubḥ olıcaḳ işid imdi n'eyledi

Sekizinci meclis uş oldı tamām
Virür-ise ḳudret ol Rabbü'l-enām

Tañrı virür-ise bize‿ʿömr iy ʿazīz
Yarın idevüz yine işidesiz

Gice oldı şeb be-ḫayr iy dūsitān
Yine yarın eydile bu dāsitān

---
574 K: 81b. M: Ḥāli kim bu sözi ruhbān söyledi.
575 M: miski.

DER-BEYĀN-I MECLİSİ'T-TĀSİ'[576]

Ṭoḳuzuncı meclise‿āġāz idelüm
Şi'r cengini yine sāz idelüm

İşid imdi iy 'azīz-i bā-ṣafā
Kim ne ḳıldı ol sülāle-Muṣṭafā[577]

Her ki diñler işbu sözi 'ışḳ-ıla
Dinin arturur imānın ṣıdḳ-ıla

Çün ṣabāḥ oldı vü geçdi ol gice
Ḥāżır oldı Ḫāricīler iy ḫoca[578]

Geldiler başı deyirden aldılar
Hem süvār olubeni gönüldiler

Geldi ruhbān 'Amru naḫsa söyledi
Gördügin bir bir ḥikāyet eyledi

Yürüyüben ḳamu leşker getdiler
Muṣıluñ iline çün kim yetdiler

Muṣıluñ şehrinde bir beg var-ıdı
Sünni idi ṣādıḳ u din-dār idi

[74b]

Hem 'İmādullāh adıdur ol erüñ
Ümmetidür ṣıdḳ-ıla Peyġamberüñ

Nāgehān irdi ḫaber kim yā emīr
Uş Ḥüseynüñ başı geldi [iy] neẕīr

Ḥāli kim işitdi işbu dāsitān
Eve girdi aġladı ḳıldı fiġān[579]

Şehri ḫalḳını oḳudı ol 'azīz
Didi zinhār olmasun kim baḳasız

Bu işe her kim rıżā ḳılsa yaḳīn
Gide göñlünden anuñ īmān u dīn

---

[576] "Dokuzuncu Meclisin Anlatımı Hakkında".
[577] M: sülāli Muṣṭafā.
[578] M: ḥoca.
[579] K: 82b. M: Zāri ḳılup aġladı ḳıldı fiġān.

Lūt u ni'met virmedi hergiz bular
Ḳapuların baġlayuben durdılar

'Amru naḫsa çün ḥikāyet etdiler
Şehri ḳoyup bir yañadan getdiler

2260 Var-ıdı bir deyr ol yolda yine
Gelüben ḳondılar [ol] deyr[580] öñine

Yire ḳodılar Ḥüseynüñ başını
Sünniler dökerdi gözler yaşını

Yire ṭamdı anda hem bir ḳatre ḳan
Meşhed eylediler anda ol zamān

Meşhed-i Ḳan aña dirler iy emīn[581]
Anı görürler müsāfirler yaḳīn[582]

Ol gice anda ḳarār eylediler
Ṭañlacaḳ yine neġāre urdılar

2265 Geçdiler tā kim yürüdiler yine
Erdiler nā-gāh Niṣābīn şehrine

Çün Niṣābīne ḫaber oldı 'ayān
Ḳarşu geldi ḫalḳ ez-pīr ü cüvān[583]

[76b]

Bilmedin bunlara ḳarşu geldiler
Aldılar anları şehre döndiler

Süñülere kim diküpdür başları
Nice göre Ḥaḳ revā bu işleri

Seyyidüñ Şīt-i[584] Rabī'ī başını
Ṭutmış-ıdı gör Çalabuñ işini

---

[580] M: deyrüñ, vezne uymaz.
[581] K: 82b. M: Meşhed-i Ḳanbāl aña dirler aña.
[582] K: 82b. M: Çoḳ müsāfir kişiler varur aña.
[583] K: 83a. M: Ḳarşu çıḳdı anda ez-pīr ü cüvān. M: 74b'nin sonundaki bir beyitten başlamak üzere M: 76b'deki yedinci beyite kadarki beyitler (-ellisi mükerrer-51 beyit) diğer nüshalar ve bağlam dikkate alınarak bulunmaları gereken yerlere (2753-2806. beyitler) yazılmış ve varak bilgileri orada gösterilmiştir.
[584] M: Şītü.

Diler-idi kim ḳapudan gire-di
Şehr[585] ḫalḳı tā acāyib göre-di

Ḳapudan girmedi atı ol zamān
Nice kim depdi yürimedi revān

Yüridi leşker neḳāre urılur[586]
Yürimez at nice kim mahmız urur[587]

Endi atdan çünki ayruġa biner
Yürümez ol daḫı nice kim deper

Depdi atı ḳamçı urdı başıra
Ṣıçradı ol [at] anı urdı yire

Yire düşdi baş elinden gördiler
Şehr[588] ḫalḳı key teʿaccüb ḳıldılar

[77a]

Yüz biñ ādem eylemişlerdür ġulū
İşbu işe oldılar ḫayrān ḳamu

Kim ne başdur anı çün kim gördiler
Ḳamusına laʿnetu'llāh ḳıldılar

Çünki bildi ʿAmru naḫs u bī-edeb
Anlara ḫalḳ eyleyisedür teʿab

Ṭaşra ḳonduruñ didi tiz anları
Çevre aluñ bekleñüz dir bunları

Kendü şehr içine geldi ol ḫabīs̱
Şimr-i melʿūn Rabiʿī oġlun işit

Ḥāl bu kim ḳondı ḳarār itdi ol it
Gördiler çıḳdı havādan bir bulut

Ḳarañuluḳ geldi ṭutdı ʿālemi
Eyle kim görmez bir ādem ādemi

---

585 M: Şehir , vezne uymaz.
586 K: 83a. M: Yürüdi leşker neġāre urdılar.
587 K: 83a. M: At yürümez nice maḥmūz urdılar.
588 M: Şehir, vezne uymaz.

Toz u toprak oldı vü hem yaġdı ṭaş[589]
Her kime doḳunsa ne ḳol ḳor ne baş

Bir saʿat içinde eyledi helāk
Şehr[590] ḫalḳın ulu kiçi ḳırdı pāk

Girü ḳalan anı görenler ḳamu
Eylediler Ḫāricīlere ġulū

Didiler kim gidüñüz biz sizleri
Ḳıraruz yoḫsa şu siz ṭoñuzları

ʿAmru naḫs anı görüp ḳıldı āh
Ol şaḳī bed-baḫt u düşmen rū-siyāh

Bindi ata şehr içinde yürüdi
Baş u cānı ḳorḳusından eridi

Geçdiler andan ilerü gitdiler
Şāma yürüdiler işit n'itdiler

Çün Ḥaleb şehrine geldiler yaḳın
Bildiler ehl-i Ḥaleb ḳamu yaḳīn

[77b]

Kim Ḥüseyni eylemişlerdür şehīd
Sünni idi hem Ḥaleb ḳavmi işit

Aġladılar ḳamu zārī ḳıldılar
Nevḥa vü feryāẕ-ile yaḳıldılar[591]

Şehr içinde bir ulu beg var-ıdı
Aña Ebnā-ı ʿAcem dirler-idi

Şehri ḫalḳı ḳamusı dirildiler
Durdılar ol beg ḳatına geldiler[592]

Eytdiler kim ger ḳamumuz ḳıralar
Oġul u ḳız māl u mülkü uralar[593]

---

[589] K: 83b. M: Toz-ıla toprak hem yaġdurdı ṭaş.
[590] M: Şehir, vezne uymaz.
[591] K: 84a. M: Nevḥa vü feryād ü efġān ḳıldılar.
[592] K: 84a. M: Ṭurdılar ol beg ḳatına vardılar.
[593] K: 84a. M: Oġul ḳız u māl u milki alalar, vezne uymaz, kafiye olmaz.

Ḫānedāna müddeʿī biz[594] olmazuz
İşbu ẓālimlere ḳarşu ṭurmazuz

ʿAmru naḫsa elçi ṣaldı ol emīr
Didi ḳılmañ bu yaña tedbīri bir

Kim bu şehrüñ ḫalḳı rāżī olmadı
Size istiḳbāle ḳarşu gelmedi

Gelmeñüz zinhār bu şehre siz yaḳın
Gelseñüz bunlar size ḳılur aḳın

ʿAmru naḫs işitdi vü oldı melūl
Eşʿat oġlı[595] Şimr-i melʿūn ol füżūl

Didiler imdi bize n'itmek gerek
Şehr[596] yanından geçüp gitmek gerek

Geçdiler andan yürüdiler girü
Şehr öñinden geçdiler hem ilerü

Şehri ḫalḳı burc u bārū üstüne
Çıḳdılar bunlara sögmek ḳaṣdına

Çaġırup dirler Ḫavāric ḫākisār
Size laʿnet ṣad hezār iy nā-be-kār[597]

İdesiz daʿvī Müsülmānuz diyü
İy Yahūdī Naṣranīlerden alu

[78a]

Yarın olıcaḳ ḳıyāmet āşikār
Ṭamu dibinde ḳalasız ḫor u zār

Dünye içün dīni elden ḳoduñuz
Lā-cerem Ḫārici oldı aduñuz[598]

İşbu resme söylediler ḫayr u şer
İy utanmaz ʿAmru naḫs [u] ḫīre-ser

---

594 M: biz müddeʿī, vezne uymaz.
595 M: oldı.
596 M: Şehir, vezne uymaz.
597 K: 84b. M: Size laʿnet ṣad hezārān biñ hezār.
598 K: 84b. M: Lā-cerem kim döndi dīnden yönüñüz.

Virmediler bunlara zād u ṭaʿām
Ḳarşu varup söylemediler kelām

İlerürek yürüdi ḳondı sipāh
Kim sevinür kimi aġlar ḳılur āh

Ḥāmileydi Şehribānū hem meger
Anda doġdı bir er oġlan şāhıvār

Adı Muḥsin oldı ol gün fetḥ-i bāb
Maʿṣum oġlanlar gibi şāh-ı şebāb

Ol gice getdi cihāndan ol yine
Uçdı uçmaġa atası ḳatına[599]

Anda ḳodılar yaraġın ḳıldılar
Anuñ-içün bir gün anda ḳaldılar

Ol daḫı anda ulu meşhed olur
Şehre yaḳındur Ḥaleb ḫalḳı bilür

Daḫı andan getdiler ol gün bular
Şehr-i Maʿarra ḳatında ḳondılar

Çün Maʿarra şehrine yaḳlaşdılar
Bunlara ol ḫalḳ ḳapuyı açdılar

Nüzül ü niʿmet çıḳardılar revān
Anları ḳondurdılar ender-zamān

Ol gice ḳondılar irte getdiler
Şeyzere irdiler işid n'itdiler[600]

Şeyzere[601] erdi ḫaber kim geldiler
Uş Ḥüseynüñ başını getürdiler

[78b]

Ḫalḳ-ı Şeyzer[602] didiler kim ḳamumuz
Ger ḳıralar oġlumuz [u] ḳızumuz

İşbu ẓulme virmeyevüz biz rıżā
Olmayavuz Ḫāricī iy murtażā

---

[599] K: 85a. M: Vardı uçmaġa atası ḳatına.
[600] K: 85a. M: Seyze erdiler işit kim n'etdiler.
[601] M: Seyzeye.
[602] M: Seyze.

Ḳapuları baġladılar ṭurdılar
Çıḳa geldi Ḫāricīler gördiler

İrdi bunlar çün Dımışḳuñ şehrine
Gice ḳondı irte getdi yoluna

İl vilāyet ḳamu ḳarşu geldiler
Anlara ta'ẓīm ü 'izzet ḳıldılar

Çün yaḳın geldi Dımışḳa ol çeri
Didiler ol dem Yezīde anları

Çün Yezīd işitdi vü şād oldı ol
Ḳarşu çıḳuñ anlara dir ol füżūl[603]

Ṭulp ṭulp u[604] çavḳ çavḳ ol leşkere
Ḫāricīler ḳarşu çıḳdı anlara

Öylelik yol ḳalmış-ıdı ḳim bular
Tā Dımışḳuñ ḳapusına ireler

Altı günde bunları getürdiler
Şehre yaḳın ḳapuda ḳondurdılar

Şöyle üç gün bunları ḫayrān [u] zār
Ḳapu öñünde dutuben ṭurdılar

Ṣad hezārān ḫalḳ-ı 'ālem ḫāṣ u 'ām
Anları ḳılur temāşā şādükām

Muṣṭafānuñ ḫānedānı ḳavmini
Key fażīḥat eyledi ḳavm-i tünī

Hem rabī'ü'l-evvelüñ on altısı[605]
Leşker-ile şehre girdi ḳamusı

Ḫalḳ-ı 'ālem bunlara üşmiş ḳamu
Kimi şaẕ olmış kimisi ḳayġulu

[79a]

Ol ḫalāyıḳ ortasında bir kişi
Var-ıdı Sünni vü bāzirgān işi

---

[603] K: 85b. M: Ḳarşu çıḳup atlara dir ol füżūl.
[604] M: Ṭulbu ṭulbu.
[605] K: 86a. M: Hem Rabī'ī-le bularuñ altısı.

Ol kişinüñ Şehrezūlī-di adı[606]
Hem Saʿīd idi işit kim n’eyledi

Nāgehān bir mescide girdi Saʿīd
Gördi bir ḳavm aġlaşurlar key becid

Eytdiler iy ḫoca n’eydelüm saña
Ol getürdükleri başı görseñe

Ol ʿAlī oġlı Ḥüseynüñ başıdur
Aġlamaḳlıḳ Sünnilerün işidür

Nicesi aġlamayalum ol şebāb
Ḥasretinden cān u göñüldür kebāb

Ḥali kim bunlardan işitdi sözi
Ṭaşra geldi mescid içinden özi

Çün naẓar ḳıldı Ḥüseynüñ başına
Bildi zīrā olmış-ıdı āşinā

Gördi ol ḫātunları zār u ḫazīn
Aġladı yaşı-la ṭoldurdı gözin

Şehribānū ol Ḥüseynüñ ḫātunı
Başı açuḳ getürürlerdi anı

Ümmi Gülsūm ile hem Zeyneb daḫı
Ol ʿAlīnüñ ḳızlarıdur iy aḫı

Yeñlerin başları üstine ḳoyup
Aġlaşurlar gözlerinden ḳan aḳup

Şehribānū oġlın almış öñine
Beñzemiş ol gün ḳıyāmet günine

Şehrizūlī gördi çün bu heybeti
Ṭaḳātı ḳalmadı gitdi ḳuvveti

Zāri kılup aġladı ol şīr-i merd
Nevḥa ḳıldı aġladı yā veyl ü derd

[79b]

İleyinde bunlaruñ ḳan aġladı
Aġlamaḳla yüregini ṭaġladı

---

[606] M’de, Şehrezūlī ve Şehrizūlī olarak verilen isim, K: 86a ve 87a’da, Şehrezevlī diye geçmektedir.

Ümmi Güls̱ūm eydür aña iy yigit
Ağlamaġuñ ne sebebdürür eyit

Bu ḫalāyıḳ cümle güler bu ʿaceb
Sen yaluñuz niçün ağlarsın sebeb

Şehrizūlī didi anuñ-çün ki ben
Sizi görmişem cihānda pākuten

2355 Ümmi Güls̱ūm dir şükür ol Tañrıya
Bu kişi bizi bilürmiş bī-riyā

Şehrizūlī girdi bir ḫalvet yire
Yırtdı ol dülbendini ive ive

Başını örtmege verdi bunlara
Kesdi virdi her birine bir pare[607]

Şehribānū ḥażretine yitmedi
Ṣayusın yañıldı on dört itmedi[608]

Omuzında bir ḥarīr ḫūb fūte var
Ṣundı Şehribānuya ol nāmudār

2360 Ümmi Güls̱ūm eydür iy ṣaḥib-kerem
Ben bu işi Muṣṭafāya söylerem[609]

İlla daḫı bir ḥacet senden gerek
Ḫoca[610] eydür kim buyuruñ ne gerek

İşbu Ḫāricīlere sen eydesin
Bir daḫı bize muḥābā[611] idesin

Başları alup ilerü gideler
Kim ḫalāyıḳ aña meşġūl olalar

Bizleri yavlaḳ melāmet ḳıldılar
Ḥācetümüz[612] senden işbu didiler

[607] K: 87a. M: Kendi verdi her birine bir pare.
[608] K: 87a. M: Ṣayusın yañıldı dürüst yırtmadı.
[609] K: 87a. M: Ben bu sözi ol Nebīye söylerem.
[610] M: Ḥoca.
[611] M: meḥābā.
[612] M: Ḫācetümüz.

Şehrizūlī didi kim cānum fidā
Ḳılayım ben size iy ṣāḥib-nidā

[80a]

Ṣad hezārān cān fidā olsun size
Cānumı terk eyleyem ben bu söze

Yürüdi Şīt-i Rabīʿī ḳatına
Gördi ol melʿūn binmiş atına

Ol Ḥüseynüñ başını ṭutmış-ıdı
Dīnini dünyāya ol ṣatmış-ıdı

Geldi‿ilerü Şehrezūlī[613] söyledi
Uş size otuz ḳızıl altun didi

İlerürek yürügil biraz buyur
Şīt[614] eydür ḳanı altunuñ getür

Aldı altunı ilerü yürüdi
Rāviler eyle rivāyet eyledi

Ṭañla ḳapudan içerü girdiler
Öyle oldı kim sarāya erdiler

H̱āricīler çün buları gördiler[615]
ʿAmru naḥsa ḳamu taḥsīn virdiler[616]

ʿİzzet-ile ʿAmru naẖsı aldılar
Şimr-ile Yezīd ḳatına geldiler[617]

Yidi kerre yir öper iʿzāz-ıla
Girdiler sarāya ʿizz ü nāz-ıla

Ḥāli kim gördi Yezīdüñ özini[618]
ʿAmru naẖs ol dem yire ḳor yüzini[619]

---

[613] M: Şehrezūla.
[614] M: Şīşet.
[615] K: 87b. M: Geldi H̱āricī buları gördiler.
[616] K: 87b. M: ʿAmru naẖsa ḳarşu taḥsīn ḳıldılar.
[617] K: 87b. M: Şimr-i melʿūn ile içerü girdiler.
[618] K: 87b. M: Ḥali kim gördi Yezīdüñ ol yüzin.
[619] M: ḳodı yüzin.

Taḫtuñ üstinde Yezīd-i bed-fiʿāl
Oturuben ḳılmış-ıdı ḥīle āl[620]

Tācı başında libāce egnine
Geyüp oturmış-ıdı taḫt üstüne

Cümle geydügi muraṣṣaʿ ṭonları
Ḫāricī bed-baḫt [u] ḳara günleri

2380 Ṣaġ yanında ḳızıl altun ṣandelī
İltmiş-idi kim ḳomışlar iy velī[621]
[80b]
Ṣol yaña altmış gümişden diregi[622]
Laʿl ü incüden muraṣ[ṣ]aʿ mürverī[623]

Ḫāricīler ṣandelinde oturur
İki yüz ser-heng ṭurur baş getürür

Dört biñ ḳul müşterisīdür ḳamu
Donı altundur ḳuşaġından berü[624]

Taḫta ḳarşu ḳamusı ṭurmışdurur
Taḫt üzre melʿun oturmışdurur

2385 İki yaña on vezīri var-ıdı
Ḳamuları Ḫāricī murdār-ıdı

Ṣaġ yaña ʿAbdülmelik Mervān-ı ḫar
Oturur dı ol laʿīn itden beter

ʿAmru naḥs-ıla bile Şimr-i laʿīn[625]
Ḳıldılar aña duʿā vü āferīn

Ol daḫı taḥsīn ḳıluben anlara
Verdi ḫilʿat ol iki melʿūnlara

Ḳızıl altun ṣandelīle[r] ḳodılar
Ol iki melʿūn gelüp oturdılar

---

[620] K: 87b. M: Oturuben ḳılmışdı fiʿl ü āl.
[621] K: 87b. M: İtmiş-idi kim ḳomışlar velī.
[622] K: 87b. M: Ṣol yaña atmış girü ḳomış-ıdı.
[623] K: 87b. İncü laʿl-ıla muraṣṣaʿdan-ıdı.
[624] M2: 92a. M: Ṭonı altundan ḳuşaġı iy ʿamu.
[625] K: 88a: ʿAmru naḥs-ıla bile Şimrü laʿīn ; M: ʿAmru naḫs u Şimr-i melʿūn u laʿīn.

Ṣordı anlara Yezīd-i nā-be-kār
Kim nite ḳılduñuz āḫir kārızār

ʻAmru naḫs aña rivāyet eyledi
Ḳamusın bir bir ḥikāyet eyledi

Didiler kim pādişāhuñ devleti
Anlara ḳıldı belā vü miḥneti

Pes buyurdı başları getürdiler
Ol laʻīn Yezīd öñinde ḳodılar

Öñine getürdiler anda revān
Diñle imdi ne ide[626] ol ḳaltabān

Taḫt üzre alayında ḳodılar
Her biri anuñ yüzine baḳdılar

[81a]

Ḳanı siz iḳlīm bizüm didüñüz
Ya ḳanı sizüñ ebā ecdāduñuz

Didigüñüz olmadı sizüñ bugün
Bunları görüp ḳılurduñuz dügün

Bir küçücek gürz öñinde var-ıdı
Bir laʻīn ü bir ḫabīs̱ murdār-ıdı[627]

Uru ṭurdı ol Ḥüseynüñ başını
Aġzını vü yüzüni vü ḳaşını

Ol aġız kim Muṣṭafā öper-idi
Ġam-güsārum dir-idi oḫşar-ıdı

Göñlüm ārāmı ciger-gūşem benüm
Gözümüñ nūrı ten içinde canum

Gürz-ile aġzın urdı ol laʻīn
Ḳanı çıḳdı yardı ol dem ṭudaġın

Çünki anı eyle ḳıldı ol pelīd
Ḳayṣarīden gelmiş-idi bir yigit

---

[626] M: n'ideler.

[627] M: Bir laʻīni bir ḫabīs̱i murdār-ıdı.

Ḳayṣar-ı Rūm elçisi-di ol cüvān
Adı ʿAbduşşems idi ol pehlevān

Ṭurdı yerinden hemān-dem şīr-vār
Didi şāhā bir ṣoruncum sende var

Cümle begler aña ḳıldılar naẓār
Kim ʿaceb bu şāhumuza ne ṣorar

Pes Yezīd eydür ne ṣorarsın yigit
Ṣoracaġuñ eydeyim saña işit

Eytdi şāhā dīnüñüz ne dīndür[ür]
Hem nebīñüz resmi ne āyīndür[ür]

Baña söyle kim yaratmışdur seni[628]
Kimdürür peyġamberüñüz di bunı

Eydür aña ol Yezīd-i bed-fiʿāl
Ḳamuları yaradan Tañrı Teʿāl

[81b]

Yir ü gök ü ṭamu uçmaḳ yaradan
Ḳudret-ile ay u güneş yürüden

Hem Resūli ol Muḥammed Muṣṭafā
Bizüm ol peyġamberümüz bā-ṣafā

Dīnümüz İslām dīnidür bizüm
Uşda sözüñe cevāb oldı sözüm

Döndi ʿAbduşşems eydür bir işit
Eytdi kim söyle sözüñi iy yigit

Eytdi şāhā Rūm ilinde bir deñiz
Eydeyim bir ḫoş ḥikāyet diñleñiz

Ol deñizüñ adıdur Baḥru'l-Ḳarīn
Bir cezīre var içinde eydeyin

Ol deñizüñ ortasında ḳalʿa'ı
Eylemişler aña yüce ḳulle'i

[628] M: Baña söyle ki kim yaratmışdur seni, vezne uymaz.

Ṣāfi mermer ṭaşıdur burc u beden[629]
Ḳapusın işit kim eydeyim neden

Eylemişler ḳapu ʿāc u ābunūs
Altun-ıla incü ḳılmışlar fuṣūṣ[630]

Ḳalʿanuñ içinde var bir deyr ulu
Deyrüñ içinde bir ev iy baḫt-u-lu

İşid imdi ol nedendür iy kişi
Ṣāfi altundan muraṣṣaʿdur ṭaşı

Ev içinde daḫı bir ṣanduḳ i yār
Ṣafi incüdendürür iy şehriyār

Ṣanduġun içinde yedi ḳat ḥarīr
Ol ḥarīr içinde bir ṭīnaḳ emīr

Ḳaçan ölmiş bir eşek ṭīnaġını
Misk ü[631] ʿanber birle ṣarmışlar anı

Ṣarıluben ṣanduḳ içinde durur
ʿĀlemüñ ḫalḳı aña yüzin urur[632]

[82a]

Pādişāhlar begler-ile ḫāṣ u ʿām
Yidi iḳlīm ḫalḳı hem anda tamām

Ḳamu ʿālem gelür aña yüz urur
ʿIşḳ-ıla anı ziyāret eylenür

Niçün aña bir kezin ʿĪsā meger
Binmiş-idi bu ʿibāret bu ḫaber

Kimse bilmez ʿĪsa bindi mi anı
Hele ḫalḳ aña fidī eyler canı

Bir daḫı sözüm işit eydem saña
Ṭut ḳulaġuñ bir zamān benden yaña

---

[629] M: Ṣāfi mermer ṭaşıdurur burcı beden,vezne uymaz.
[630] K: 89b. M: Altun-ıla incü ḳılmışlar pü-süs.
[631] M: Miski.
[632] K: 90a. M: ʿĀlemüñ ḫalḳı ḳamu anda gelür.

Bir zamānda tācir-idüm yā emīr
İlden ile varır-ıdum ben faḳīr

Rūm ilinden diler-idüm ki varam
Ben Yemen iḳlīmini bir kez görem

Uġradı yolum Medīne şehrine
İrişü geldüm Muḥammed devrine

Ṣordum-ıdı kim bu şehrüñ ulusı
Eytdiler kim ol Muḥammed ḳamusı

2435 Yine ṣordum neyi sever ol kişi
Eytdiler [kim] ḫoş ḳoḫu iy mürteşī[633]

Yük içinde iki yüz miṡḳāl misk
Bir şişeye ṣardum u lāden-i ḫuşk[634]

Etegüm altına bir destār-ile
Aldum anı almadum kimse bile

Şehr içine girdüm ü ṣordum revān
Ol Muḥammed evi ḳandadur nişān

Aldı bir kişi eve geldi beni
Didi budur ki ṣorarsın sen anı

2440 Bir yigidi ḳapuda gördüm ṭurur
Boyı uzun yüzi gökçek hem-çü nūr

[82b]

İlerü vardum selām virdüm aña
Ṣordum adın nedürür eyit baña

Eytdi Enes ibn-i Mālikdür adum
Ne dilersin dir eyitdüm maḳṣudum

Ben eyitdüm diler-idüm göre-düm
Muṣṭafānuñ ḥażretine ire-düm

Didi dur bir dem ki destūr alayım
Ne buyurur görübeni geleyim

---

633 K: 90b. M: Eytdiler kim ḫoş ḳoḳuyı iy kişi.
634 M: lādān ḫuşk.

2445 Girdi destūr aldı geldi ol yigit
Aldı beni girdi‿içerü key işit[635]

Girdüm içerü ne gördüm iy emīr
Yüzi nūrından ol ev olmış münīr

Ḫiẕmet itdüm tuḫfe ḳodum öñine
ʿĀyişe dirler-imiş ḫātunına

Şöyle oturdum buları görmişem
Yüzümi ayaḳlarına sürmişem

İlerü vardum yüzüm urdum yire
ʿAşḳum artdı gördügümce iy yarā

2450 Ṣordı adum tuḫfe'i ḳıldı ḳabūl
Didüm ʿAbduşşems adum[636] iy pür-uṣūl

Didüm aña yā Muḥammed aduñı
Gördüm İncīlde senüñ bünyāduñı

İmdi ben īmān getürürem saña[637]
Yā Muḥammed ʿarża ḳıl īmān baña

İlerü adum ki ʿAbduşşems idi
Ṣoñra seyyid ʿAbdurraḥmān ḳodı[638]

Ben daḫı hem beş oğlum bir ḳızım
Sünnidür adum daḫı budur sözüm

2455 Ḳırḳ yıl ola ben Müsülmān olalı
Muṣṭafādan telḳin īmān alalı

[83a]

Az zamāndan gördüm iki nūr gelür
Ay u güneş nūrına ḫayrān olur

Bunları gördi[639] Muḥammed Muṣṭafā
Ṭuru geldi ḫoş-ḫırāmān bā-ṣafā

---

[635] K: 91a. M: Aldı girdi içerü bir key işit.
[636] M: Didüm adum ʿAbduşşems, vezne uymaz.
[637] K: 91a. M: İmdi ben īmān getürdüm saña.
[638] M: Ṣoñra seyyid ʿAbdurraḥmān ol ḳodı, vezne uymaz.
[639] M: gördüm.

Aldı bunları geçürdi yanına
İkisini daḫı aldı dizine

Birini bir dizi üstine alur
Biri bir dizinde gelür oturur

İki ḳolı-la ḳuçar ikisini
Bir birin öperdi bir birisini[640]

Eydür-idi iy dil-ārāmum benüm[641]
Göñlümüñ sevdügi hem cānum benüm[642]

İy utanmaz budur ol dizde‿oturan
Gürz-ile aġzına yüzine uran[643]

Bu degil midür Muḥammed oḫşadı
Gözümüñ nūrı ciger-gūşem didi

Bir kezin kim sen aña kāfir-idüñ[644]
Kendü aduñı Müsülmān oḳıduñ[645]

Bir eşek ṭīnaġına kim ol ḳadar
Bu ʿibāret böyledür iy bī-ḫaber

ʿĪsa aña bindi yāḫud binmedi
Görmedi kimse anı ḫod bilmedi

Ol ḳadar taʿẓīm ü riʿāyet aña[646]
Eylemişlerdür eyā nefrīn saña

Anda eydürsin ki Tañrı birdürür[647]
Hem Muḥammed aña ṣaḥib-sırdurur[648]

Nice ümmetsin Muḥammede i ḫar
Saña laʿnet gelsün iy itden beter

---

[640] K: 91b. M: Birin öper vü ḳuçar birisini.
[641] K: 91b. M: Eydür iki gözüm nūrı benüm.
[642] K: 91b. Göñlümüñ sevdügi ārāmum benüm.
[643] K: 91b. M: Gürz-ile yüzün aġzını uran.
[644] K: 91b. Bunı gör sen kim aña kāfir didüñ.
[645] K: 91b. M: Kendü aduñı Müsülmān eyledüñ.
[646] M2: 95b. M: Ol taʿẓaẓẓum ol ʿibādet kim aña.
[647] M2: 95b. M: Çünki eydürsin ki Tañrı bildürür.
[648] M2: 95b. M: Ol Muḥammed ṣaḥibi hem sırdurur.

Kendüzüñi aña ümmet ḳılasın
Sevdügi oġlanların öldüresin

[83b]

Ne cevāb idesin iy bed-baḫt[649] aña
Ṣad hezārān nām u laʿnet cānuña

Sen Cühūddan ḫor [u] kāfirden alu[650]
Göñlüñe şeyṭān girüpdür ṭopṭolu

Seni Allāh n’eyleyiser iy ḥaḳīr
Āḫiretde göynisersin ivme bir[651]

Çün Yezīd işitdi anı ḳaḳıdı
Bunı ṭutuñ daḫı öldürüñ didi

Ṭoġru sözüm-çün baña ölmek gerek
Egri sözi çün saña ḳılmaḳ gerek

Ṭurdı eydür iy Ḥüseyn-i bā-ṣafā
İy sülāle-pāk[652] [u] sırr-ı Muṣṭafā

Ṭanıḳ ol sen[653] ben eyitdüm Tañrı bir
Hem Muḥammeddür resūlüm yā emīr

Ṭutuñ anı diyüben buyurdılar
Ḳılıc-ıla pāre pāre ḳıldılar

Buyurur ol dem Yezīd-i nā-be-kār
Getürüñ ṭutsaḳları getürdiler

Var-ıdı bir ṣuffe ḳarşu anları
Geçürüp ol ṣuffeye ḫātunları[654]

Geçdiler oturdılar zār u ḫazīn
Toz u topraḳ tutmış-ıdı yüzlerin

Ol ciger-gūş-ı Resūl-i Kirdigār
Şöyle oturırdı ġam-gīn ḫor u zār[655]

---

[649] M: bed-baḥt.
[650] M: ulu.
[651] K: 92a: Āḫiretde göyinisersin ivme bir, vezne uymaz. M: Āḫiretde nic’idersin daḫı dir .
[652] M: sülāli pāk.
[653] M: Ṭanıḳ olsun.
[654] K: 92b. M: Geçürüñ ol ṣuffeye ḫātunları.
[655] K: 92b. M: Otururlar şöyle ġam-gīn ü ḫor u zār, vezne uymaz.

Başını anası dizinde ḳodı
Āh ḳıldı *ḳul hüve'llāh*[656] oḳudı

Yirmürüben aġlar-ıdı zār u zār[657]
Ol ciger-gūş-ı Resūl-i nāmudār[658]

[84a]

2485 Muṣṭafānuñ ḳızı ḳızları bile
Hem Ḥüseynüñ ḳızları ḫātunı-la

Eyle zārī ḳıldı oturdı bular[659]
Ḫāricīler bunlara ne ḳıldılar

Ol arada var-ıdı bir masḫara
Ol Yezīdi ṭutar-ıdı tisḫara[660]

Masḫaraya ad oḳurlardı Zaḫīr
İlerü gelüben eydür yā emīr

Bu ne ʿavratlardurur şāh-ı cihān
İy münāfıḳlar begi eyle ʿayān

2490 Eytdi bunları getürmişler esīr
Didi birin baña virseñ iy emīr

Didi ḳanġısın gerekse iy Zaḫīr
Yüri al git saña virdüm bir esīr

Geldi dutdı Ümmi Güls̱ūm elini
Ṭur örü dir çekdi anuñ ḳolunı

Şāhumuz seni baña virdi nigār
Ṭart elüñ benden didi [iy] ḫākisār

Fāṭımanuñ ḳızıyam ben yā ḥaḳīr
Kim olasın yāḫu kimdürür emīr

2495 Çün Zaḫīr işitdi feryād eyledi
Ṭaşra çıḳdı kendüye dād eyledi

---

[656] "De ki: O Allâh (birdir)". 112/ İhlâs Sûresi: 1. ayetin başı.
[657] K: 92b. M: Yırtdı yüzin aġlar anda zār u zār.
[658] Mısradaki "Resūli" kelimesinin üzerinde "Ḥüseyni" kelimesi yazılıdır. Anlam bakımından "Resūli" kelimesi daha uygundur.
[659] K: 92b. M: Eyle zārī ḳıldılar oturdılar.
[660] M: tesḫara.

Çekdi ḥancer elini kesdi revān
Girdi eydür yā nigārīn el-amān

İşbu el kim saña degdi imdi al
İy nigārīn sen baña eyle ḥelāl

Döne geldi hem Yezīde söyledi
Sögdi aña ḳatı nefrīn eyledi

Ṣad hezārān nām u laʿnet cānuña
Aṣluña faṣluña ẖān-u-mānuña[661]

[84b]

İy laʿīn ü Ḫāricī bed-baẖt[662] it
Senden it yegdür i ṭoñuzdan pelit

Eyle didi ṭaşra geldi ol zamān
Söylemedi ol Yezīd-i ḳaltabān

Niceler istediler bulmadılar
Ḳancaru gitdügini bilmediler

Ol arada bir ḳocacıḳ var-ıdı
Zeyd ibn-i‿Erġam aña dirler-idi

Muṣṭafādan ḳalmış-ıdı yādigār
Ḳılmadı ṣabr uşbu ḥāle ol kibār[663]

Naʿra urdı söyledi iy nā-be-kār
Kimdürür ol urduġun iy ẖākisār

Ḳamu ʿālem ẖalḳınuñ ol yegregi
Oldur āẖir cümle mü'minler begi

Ḳılasın daʿvī Müsülmānam diyü
Saña laʿnet olsun iy itden alu[664]

Anı buyurdı Yezīd uruñ diyü
Tiz çıḳaruñ bunı öldürüñ diyü

[661] M: ḥān-u-mānuña.
[662] M: bed-baḥt.
[663] K: 93b. M: Ḳılmadı ṣabr işbu ḥāle rūzigār.
[664] M: ulu.

Geldiler ilerü anı ṭutmaġa[665]
Āh ḳıluben cānını verdi Ḥaḳa

Ol Yezīd-i Ḫāricī vü serserī
Ḥükm ḳıldı getürüñ ʿavratları

Taḫt ileyine getürdür anları[666]
Miḥnet odına yaḳılmış cānları

Yalın ayaḳ baş[ı] açuḳ yüzleri
Ol nübüvvet ḫānedānı ḳızları

Toza ṭopraġa bulaşmışlar ḳamu
Nevḥa ḳılurlar ḳamu kiçi ulu

Ol arada bir Yahūdī var-ıdı
Adı ʿİmrān u özi dil-dār-ıdı[667]

[85a]

Ol nübüvvet ḫānedānı ḳızları[n]
Eyle gördi şāha dikdi gözlerin[668]

Didi şāhā ol kimün başıdurur
Kim bu ḥāl-ıla alayıñda ṭurur

Hem buʿavratlar kimüñdür yā emīr
N'itdiler kim bunları ḳılduñ esīr

Eytdi ḫoca düşmenümüñ başıdur
Anlar anuñ ḳavmidür ḳardaşıdur

Ḫoca eydür işbu başuñ nūrı var
Er kişiye beñzer işbu nāmudār

Ben şerīfe beñzedürem bu eri
Kimüñ oġlıdur eyit bu serveri

Atasınuñ anasınuñ adını
Eydivirseñ bilişini yādını

[665] K: 93b. M: Geldiler anı ilerü ṭutmaġa.
[666] K: 93b. M: Taḫt alayında getürdi bunları.
[667] K: 93b. M: Adı ʿİmrān ṣāḥibi din-dār-ıdı.
[668] K: 94a. M: Getürüben şāha dikdi gözleri.

Atası adı ʿAlīdürür bunuñ
Fāṭımadur anası bilgil anuñ[669]

Ḫoca eydür Fāṭıma kimüñ ḳızı
Ol Muḥammed ḳızıdur dir kes sözi

Ol Cühūd eydür Yezīd işit sözüm
Ṭopraḳ olsun ol Muḥammede yüzüm

Şimdiden Dāvud zamānına degin
Seksen iki ata geçdi iy laʿīn

Bu Cühūdlar baña ʿizzet ḳılduġı
Ol idi bu ḳamu ḥürmet ḳılduġı

Seksen iki atadan berü bular
Ḳamucuġı ḥürmet ʿizzet ḳılalar[670]

Ol Muḥammed kim reṣūlu'llāh idi
Arañuzdan daḫı henūz gitmedi

Anuñ oġlancıḳların bu ḥāl-ıla
Öldüresin mekr ü ḥīle al-ıla

[85b]

Tañrı size nice raḥmet eyleye
Yā nice Aḥmed şefāʿat eyleye

İy Cühūddan kemter ü Naṣrāniden
Ḳılmayısar saña raḥmet Yaradan

Ṣad hezārān nām u laʿnet özüñe
Gökden insün başuña [vü] yüzüñe

İy utanmaz bī-ḥayā vü ḫīre-ser
Hem bu ḥāli kim ḳabūl eyleyiser

Ol Yahūdī çün bu sözi söyledi
Ol Yezīd ḳaḳıyuben ḫışm eyledi

Eydür aña iy Yahūdī ol Resūl[671]
Ol buyurur bu ḥadīs̱i ḫoş-uṣūl

---

[669] M2: 97b. M: Fāṭıma anası adıdur bunuñ.
[670] K: 94b. M: Baña bunlar ʿizzet ḥürmet ider.
[671] K: 95a. M: Didi aña ol Yahūdī kim Resūl.

Her Yahūdī kim vire māl u ḫarāc
Aña yoḳdurur ḳıṣās didi sirāc

Bu ḥadīs̱i ger buyurmasa Resūl
Şimdi seni öldürürdüm iy füżūl

Ol Yahūdī döndi eydür iy ḥaḳīr
Bu sözi nicesi didüñ iy ḍarīr

Ḳalanını n'eyledüñ iy ḫākisār
Ḳavmin oġlancıḳların ḳırduñ zār

Ṣad hezārān nām u laʿnet başuña
Kendi͜ elüñle aġu ḳatduñ aşuña

Sencileyin bir laʿīn iblīs kişi
Görmedüm ben görmedi hergiz kişi

Bunı didi ṭurdı yirinden revān
Aldı başını Ḥüseynüñ ol zamān

Ḳodı yüzin yüzine āh eyledi
Kendüzine dīni hem-rāh eyledi

Ṭanıḳ olġıl yā emīre'l-mü'minīn
Tañrı bir Aḥmed resūlidür yaḳīn

[86a]
Ṭoḳuzuncı meclis uş oldı tamām
Yarın onuncıda ḫatm ola kelām

DER-BEYĀN-I MECLİS-İ ʿĀŞİR[672]

Eydelüm onuncı meclisden size
Diñle cānuñ var-ısa işbu söze

Var-ısa cānuñda īmān u ṣafā
İşbu sözi diñlegil iy bā-vefā[673]

İşbu sözi işidenler derd-ile
Ḳayġu göñlinden gide hem gerd-ile

---

[672] "Onuncu Meclisin Açıklanması Hakkında". M: Der-Beyān-ı Meclis-i ʿAşere.
[673] K: 95b. M: İşbu sözi diñlegil iy bā-ṣafā.

Kim erenlerden olursa merd ola
Olmayanlar bellü ḫod nā-merd ola

İşid er iseñ erenler sözüni
Kim göresin sen erenler yüzüni

Evliyāya raḫmetu'llāh diyesin
İşlerin işidicek pes n'idesin

Diñle sen uş bu onuncı dāsitān
Kim nice ḫatm olısar iy dūsitān

Ol muʿallim ḫoca īmān-ı dürüst
ʿArża ḳıldı ol Yezīde ḳarşu çüst[674]

Döndi eydür iy Yezīd-[i] nā-be-kār
Uş Müsülmān oldum imdi pāyidār

Biñ hezārān cān fidā İslām-içün
Tañrı dergāhındaki inʿām-içün

Başum u mālum fidī olsun yaḳīn
Aḥmede yārenlerine iy laʿīn

Ölür-isem Muṣṭafānuñ ʿaşḳına
Ḥaḳ bağışlaya Ḥüseynüñ ṣıdḳına

Ger Ḥüseynüñ ʿaşḳına bugün ölem
Yarın aḫşam bunlaruñ-ıla olam

[86b]

Ḳaḳıdı ol seg buyurdı ṭutdılar
Ḳocacuġı pāre pāre itdiler

Ol Muḥammed ʿışḳına cān oynadı
Ḫāricī bed-baḫt[675] īmān oynadı

Pes Yezīd-[i] naḫs ḥükm itdi girü
Ol esīr olanları aluñ berü

Baş açuḳ yalın ayaḳ hem anları
Toza ṭopraġa bulaşmış tenleri

---

[674] M: cüst.
[675] M: bed-baḥt.

Ümmi Gülsūm [ü] Sekīne geldiler
Zeyneb-ile çün Yezīdi gördiler

Ḳıldılar feryād u zārī vü fiġān
Dād iy melʿūn [u] ẓālim bed-gümān

Bir kezin çaġırdılar vā Aḥmedā
Vā Ḥüseynā vā ʿAliyye'l-Murtażā

Ḳandasız görüñ bizüm ḥālumuzı
Bu Yezīd öñinde aḥvālumuzı

Ḳızcuġazlaruñı senüñ yā Resūl
Uş esīr gibi getürmiş bu füżūl

Ümmi Gülsūm aña döndi söyledi
Ḳanġu ẓālim buncılayın eyledi

İy utanmaz Ḫāricī bed-baḫt-ı[676] şūm
İy zinā oġlı ḥarām-zāde ẓalūm

Pādişāhlıḳ böyle mi olur helāk
Kim saña nefrīn ider çarḫ-ı[677] felek

Bu senüñ ʿadlüñ ola mı nā-be-kār
Kim bizi böyle getürdüñ ḫor u zār

ʿAvratuñ ḳızuñ ḳaravaşuñı sen
Yidi perdenüñ içinde ṭutasın

Muṣṭafānuñ ḳızların gelinlerin
İşbu ḥāl-ile esīr eyleyesin

[87a]

Eydesin kim ben Muḥammed ümmeti
Tañrı saña vire bir gün āfeti

Bunı eydürü ilerü sürinür
Ṣunar u ḳardaşcuġı başın alur

Kendü yüzin urdı anuñ yüzüne
Ḳaṣd ḳıldı kim ḳıya kendüzine

[676] M: bed-baḥt-ı.
[677] M: çarḥ-ı.

Āh ḳıldı getdi andan ʿaḳl u[678] hūş
Andaġılar ḳamusı ḳıldı ḫurūş

ʿAḳlı geldi yine nefrīn eyledi
Dādumuzı senden ala Ḥaḳ didi

Ṣorar eydür ol Yezīd-i nā-be-kār
Ne kişidür işbu söyleyen nigār

2580 Didiler kim ol ʿAlīnüñ ḳızıdur
Eydür anuñ-çün kim artuḳ sözlidür[679]

Bu daḫı atasına beñzer sözi
Ḳatı söyler hem-çü utanmaz yüzi

Ümmi Güls̱ūme cevāb eyler Yezīd
Didi gördüñ mi ki ne ḳıldı Mecīd

Diler-üdüñüz ki taḫtı ṭutasız
Salṭanat evini bizden utasız

Tañrı sizüñ işiñüz oñarmadı
Bizden alup taḫtı size virmedi

2585 Baña Tañrı rūzi ḳıldı devleti
Baña rāḥat size virdi miḥneti

Bildüñüz mi ḳamusı oldı yalan[680]
Olmadı atañ emīre'l-mü'minān

Ümmi Güls̱ūm aña eydür iy Yezīd
Ḫāricīlerdür yalancı iy pelīd

Ḫāricīlerdür münāfıḳları çoḳ
Ḳamu yalancıdurur gerçegi yoḳ

[87b]

Sensin ol yalancılaruñ ulusı
Ḫāricī vü hem münāfıḳ alusı[681]

---

[678] M: ʿaḳlı.
[679] K: 97b. M: Anuñ-içün anuñ artuḳ sözidür.
[680] K: 97b. M: Bildüñüz mi cümleñüz oldı yalan.
[681] K: 97b. M: Hem yalancı hem münāfıḳlar ḫusı.

Dinmedi ayruḳ Yezīd hem ḫayr u şer
Ol ʿAliy-yi Aṣġara ḳıldı naẓar[682]

Didi bu oġlan kimüñdür iy ḥaḳīr
Didiler kim bu Ḥüseynüñ yā emīr

Eytdi yā oġlan görürsiz Ḥaḳ sizi
Nice nā-ḥaḳ eyledi vü ḥaḳ bizi[683]

Diler-idi ol atañ dedeñ senüñ
Menber üzre adın eyleler anuñ

Kim emīre'l-mü'minīn oḳıyalar[684]
Görmedi cā'iz anı Perverdigār

Anı bize Tañrı rūzī eyledi
İşbu resme nice herze söyledi

Döndi Zeyne'l-ʿābidīn eydür aña
İy utanmaz naḫs işit eydem saña

İşbu menberler kim olmışdur ʿayān
Senüñ atañ mı dedeñ ḳıldı beyān

Ya benüm atam mı dedem eyledi
İşbu sözi ṭoġru söyle sen didi

Muṣṭafā benüm dedem mi yā senüñ
Murtażā benüm atam mı yā senüñ

Dedeme benüm ṣalavāt vireler
Dedeñi kāfir diyüben yireler

Sen atamı benüm öldürseñ ne var
Dedeñi dedem nite öldürdü zār

Aḳribā ḫīş u ḳabīle ḳavmuñı
Ḳırdı ol Bedr ü Ḥuneynde ḳamuñı[685]

Dedemüñ adı Muḥammed Muṣṭafā
Atam atası ʿAliyye'l-Murtażā

---

[682] K: 97b. M: Ol ʿAliyyi bin Aṣġara ḳıldı naẓar.
[683] K: 98a. M: Nice eyledi ḥaḳīr bugün sizi.
[684] K: 98a. M: Aña mīre'l-mü'minīn oḳudılar.
[685] M2: 100a: Ḳırdı ol Bedri Ḥuneyinde ḳamuñı ; M: Ḳırdı der-Bedri Ḥuneyn ol ḳavmuñı.

[88a]

Sen ḥarām-zāde şaḳī Hindū-peçe
Benüm-ile olısarsın bir niçe

Bize uçmaḳ ile dīẕār olısar
Ṭamu içinde size nār olısar

Ben Resūlüñ ḳızı oğlıyam yaḳīn
Sen kimüñ oğlı olasın iy laʿīn

Bu cemāʿat olmasaydı şimdi sen
Ḳoyalar mı-dı ki taḫta çıḳasan[686]

Ḥāli yarın āḫiretde göreler
Ṭoġrı kimdür egri kimdür ṣoralar[687]

Ol laʿīn çün kim bu sözi diñledi
Ṭutuñ öldürüñ bunı bu dem didi

Ṭutdı cellād anı kim öldüre-di
Naʿra urdı Ümmi Gülṡūm ḳomadı

Döndi eydür iy Yezīd işit saña [688]
Bir sözüm vardur ḳulaḳ urġıl baña

Ol zamān kim Kaʿbe'i aldı Resūl
Dedeñ evin ṣaḳladı ol pür-uṣūl

Her ki Ṣaffānuñ evine yürüye
Düşmenümdür didi benüm bī-riyā

Şimdi sen oġlanlarunı ḳırasın
Kendüzüñe bunı devlet göresin[689]

Bu senüñ ʿadlüñ midür ya devletüñ
Muṣṭafāya ḥürmetüñ ya ʿizzetün

Ol ḫalāyıḳ çün işidür bu sözi
Aġladılar ḳamu göyündi özi

---

[686] K: 98b. M: Taḫtuñ üzre olmayupduñ böyle sen.
[687] K: 98b. M: Ṭoġrı kimdür egri kimdür bileler.
[688] K: 98b. M: Didi eydür iy Yezīd işit saña.
[689] K: 99a. M: Kendüzüñe bunı devlet bilesin.

Ḳorḳdı eydür ol[690] Yezīd-i nā-be-kār
Didi oġlan gör n'ider Perverdigār

Senüñ atañ dünyede diler-idi
Kim emīre'l-mü'minīn ola-y-ıdı

[88b]

Olamadı dünyede ol görmedi
Uş ben oldum Allah aña virmedi

Söyledi ol dem Ḥüseyn oġlı ʿAlī
Kim benüm atam dedemdürür velī

Her ki mü'mindür Müsülmāndur yaḳīn[691]
Ol diye bize emīre'l-mü'minīn[692]

Atama dünyāyı ḳılduñsa ḥarām
Āḫiretde oda yanasın müdām

Yine döndi ol Yezīd eydür aña
Bir ṣorıncam vardur iy oġlan saña

Fażluñuz nedür ʿArab üzre sizüñ
Ḥaddüñi bil söyleme artuḳ sözüñ

Hem ʿArab üzre fażīlet bizde var
Begleri bizüz naṣīḥat bizde var[693]

Döndi Zeyne'l-ʿābidīn eydür yalan
Söyledüñ ʿavratdan alu ḳaltabān

Geldi Cebrā'il bize mi yā size[694]
Daḫı ḥaḳ size mi indi yā bize[695]

Vaḥyi gökden bize tenzīl eyledi
Hem risālet bize te'vīl eyledi

Emr ü nehyi bizden ögrendi ḳamu
Size ne eydirler iy itden alu

---

[690] M: iy.
[691] K: 99b. M: Her ki Mü'min ü Müsülmāndur bize.
[692] K: 99b. M: Hem emīre'l-mü'minīn dir ol bize.
[693] K: 99b. M: Begleri bizüz faṣīḥat bizde var.
[694] K: 99b. M: Cebra'il geldügi bize mi yā size, vezne uymaz.
[695] K: 99b. M: Vaḥy geldügi bize mi yā size.

Benüm anam Fāṭımadur bilesin
Anuñ atası Resūle'l-mürselīn

Senüñ anañ Hindu pāzār ʿavratı
Aṣluñ ol ʿaḳreb aġusından didi[696]

Hem dedeñ Bedr ü[697] Ḥuneynüñ Cühudı
Sen de anlardan beter bir Yahudī

Ulu dedem *Raḥmeten li'l-ʿālemīn* [698]
Ḳaçan ola bir dedeñle iy laʿīn

[89a]

Bir dedem oldur ʿAliyyi'l-Murtażā
Atañ-ıla bir midür iy bī-ṣafā

Bi'llahi‿utan ne fażīlet sizde var
Sen kim eydürsin ululuḳ bizde var

Daḫı bir ne eydeyim işit saña
Ṭut ḳulaġın bir saʿat benden yaña

Dīn-ile Ḳur'ān [u] farż u sünneti
Bizde buldılar Muḥammed ümmeti

Cebra'il [ü] hem muḳarrebler bile
Bize faḫr eyledi bunlar cemʿ-ile

Dedeme Ḳur'ānda Rabbü'l-ʿālemīn
Dimedi mi *Raḥmeten li'l-ʿālemīn* [699]

Sen oḳımaduñ mı Ḳur'ān bī-ṣafā
Bilmedüñ mi sırr-ı ḥāl-i Muṣṭafā[700]

Bu su'āluma cevāb vir sen nite
Dedem-içün gelmedi mi *hel etā* [701]

Çün Yezīd işitdi bu sözi revān
Ditredi yapraḳ gibi ol ḳaltabān

---

[696] K: 100a. M: Atañ ol ʿaḳreb aġusından didi.
[697] M: Bedri.
[698] "âlemlere rahmet" 21/ Enbiyâ: 107. âyetin sonu.
[699] "âlemlere rahmet" 21/ Enbiyâ: 107. âyetin sonu.
[700] K: 100b. M: Bilmedüñ mi ḥāl-i sırr-ı Muṣṭafā.
[701] " (bir süre), şüphesiz gelip geçti.", 76/ İnsan Sûresi: 1. ayetin başlangıcı. Sûre, 'Hel etâ' diye de isimlendirilir.

Dili baġlandı vü döymedi özi[702]
Nuṭkı ṭutuldı vü unutdı sözi[703]

Yidi yaşındaydı Zeyne'l-ʿābidīn[704]
İşbu baḥs̱i ḳılduġından ol emīn

2645 Muʿcizāt [u] hem vilāyet itdi ol
Kim anuñla bahs̱ ḳıldı ol uṣūl[705]

Az zamāndan kim yine söyler Yezīd
Ne dilersin dile benden bir mezīd[706]

Eydür aña ol imāmu'l-müslimīn
İdemedügüñi itme iy laʿīn

Dile benden ne dilerseñ dilegiñ
Ḥacetüñi ben revā ḳılam senüñ

[89b]

Seyyid eydür dilegim senden budur
Babamuñ başını sen baña buyur

2650 Pes Yezīd eydür revā ḳıldum bunı
Daḫı nedür dilegüñ göster ḳanı

Eytdi bir ḥācetüm oldurur aña
Atamı öldüreni buyur baña

Tā ki bugün dādum andan alduram[707]
Atamı öldüreni hem öldürem

Ol saʿatda döndi Yezīd söyledi
Öldüreni kimdürür buluñ didi

Hīç kimesne söylemedi dinmedi
Yüzine baḳup Yezīde dönmedi

2655 Didi anı kimdürür ki öldüren
Eytdiler kim leşkeri ol devşüren

---

[702] K: 100b. M: Dili baġlandı diyemdi özi.
[703] K: 100b. M: Nuṭkı dutuldı vü utandı sözi.
[704] K: 100b. M: Yidi yaşında ol Zeynelʿābidīn.
[705] K: 100b. M: Kim anuñla bahs̱ ḳıldı ol Resūl.
[706] K: 100b. M: Ne dilersin dile benden iy mezīd.
[707] K: 101a. M: Tā ki bugün dādum andan aluram.

Her ki dökdi mālı devşürdi çeri
Oldur[708] öldüren Ḥüseyn-i serveri

Söyledi ol dem Yezīd ol leşkere
Ṣad hezārān nām u laʿnet sizlere

İy utanmaz ʿAmru naḫs u bī-ṣafā
Sen ḳılupsın bu Ḥüseyne çoḳ cefā

Döndi eydür yā ʿAlī ibn-i Ḥüseyn
Bir daḫı ḥācet dile ki vireyin

Eytdi bize destur olsun gidelüm[709]
Olan oldı taḳdir-idi n'idelüm[710]

Eydür öksüzler size niʿmet virem
Ḫilʿat-ıla altun-ıla göndürem[711]

Eydür imdi bu üçünci ḥācetüñ
Ne dilerseñ dile benden rāḥatuñ

Seyyid eydür māl u[712] niʿmet n'iderem
Bu üçünci ḥācetümi dilerem

[90a]

Dilerem destūr ola yarın baña
Ḫuṭbe oḳuyam dilegüm bu saña

Rāvisi eyle rivāyet eyledi
Meger ol gün pençşenbe gün idi

Ḫuṭbe oḳumaġa destūrdur virem
Līki ḳılmaġa namāzı ḳomayam

Seyyid eydür rāżı oldum ben aña
Ḫuṭbe'i oḳuduġum yiter baña

Ol gün anda bu ḳarārı ḳıldılar
Bir arada anları ḳondurdılar[713]

---

[708] M: Oldurur, vezne uymaz.
[709] K: 101a. M: Eytdi destūr vireyim ki gidesiz.
[710] K: 101a. M: Olan oldı çünki taḳdīr n'idesiz.
[711] K: 101a. M: Ḫilʿat-ıla altun-ıla hem ṭoylayam, vezne uymaz, kafiye olmaz.
[712] M: mālı.
[713] K: 101b. M: Bir arada anı ḳondurdılar.

Beş yük altun altı yük gümüş-ile
Biribidi taẖte-cāmeler bile[714]

Ümmi Güls̱ūm anı ḳılmadı ḳabūl
Eytdi bizi altuna mı aldar ol

Öldürür ḳardaşlarımı ẓulm-ile
Ḳan-behā virmek diler altun-ile

Almayam altunını ḳoyam ḥaḳa
Tañrı dādum ala ḥaḳḳında çıḳa

Bir sarāy içinde cemʿ oldı bular[715]
Nevḥa vü zārīye meşġūl oldılar

Gice pinhānī[716] Müsülmānlar gelür
Anlaruñla aġlar u zārī ḳılur

Dürlü ṭonlar anlara getürdiler
İlla anlar ṭonı ḳara geydiler

Anlara pinhāni[717] altun u gümiş
Getürürler bir birin yad u biliş[718]

Çün ṣabāh oldı vü baş ḳaldırdı gün
Ol gün idi āẕine iy ẕū-fünūn

[90b]

Ḳuşluḳ oldı çünki ṣalā virdiler
H̱alḳ-ı ʿālem mescide dirildiler

Geldi mescide Yezīd-i pür-daġal[719]
Bile Mervān u Ziyād-ı[720] pür-ẖıyel

Geldi ẖalḳ mescide ṭoldı ẖāṣ u ʿām
Oḳuyup Ḳur'ānı ḥāfıẓlar tamām

Bañ oḳıdılar mü'eẕẕinler yine
Çıḳdı bir H̱ārici menber üstüne

---

714 K: 101b. M: Viribidi taẖte vü cāmeler bile, vezne uymaz.
715 K: 101b. M: Bir sarāyuñ içine cemʿ oldılar.
716 M: penhānī.
717 M: penhānī.
718 Bu beyitten sonra, 2590. beyit gelmektedir. Bağlam ve K: 102b'ye göre beytin yeri değiştirilmiştir.
719 M: pür-ẓaġal.
720 M: Ziyādu.

Nice dürlü herzeleri söyledi
Ol ʿAlī ḥaḳḳında bühtān eyledi

Çün kim oḳudı vü bu döndi girü
Ṣoñra Zeyne'l-ʿābidīn durdı örü

Eydür imdi yā Yezīd eydem saña
Dünki vaʿdenden icāzetdür baña

2685 Olmış-ıdı ol peşīmān sözine
Baḳmadı ol dem ʿAlīnüñ yüzine

Baş öñine ṣaldı vü ḳaldı ḥacīl
Kim bilür ne eyde dir bu şīrüdil

Baş ḳaldurdı Yezīd-i bed-fiʿāl
Çıḳmasun dir menbere işbu ʿayāl

Durduġı yirden sözüni söylesün
Ol arada bildügin şerḥ eylesün

Ḫalḳ eyitdiler ki çıḳsun menbere
Nā-resīdedür çıḳarsa ne göre[721]

2690 Çıḳdı menber üstüne ol şīrüner
Çoḳ feṣāḥatla ʿibāret pür-hüner

Yidi yaşı ol zamān sürmiş-idi[722]
Nice miḥnetleri[723] ol görmiş-idi

Başladı tevḥīd oḳudı ḫoş-uṣūl
Oḳudı ardınca hem medḥ-i Resūl

Ṣoñra āġāz eyledi ol vaṣf-ı ḥāl
Ḥaḳ aña virmiş feṣāḥat pür-kemāl

[91a]

Söyledi şiʿr-ile kendü ḥālini
Atası-la ḳavminüñ aḥvālini[724]

---

[721] M2: 104a. M: Nā-resīdedür çıḳarsa ne ola.
[722] K: 102b. M: Yidi yaşın ol tamām itmiş-idi.
[723] M: miḫnetleri.
[724] K: 102b. M: Atası-la ḳavmini aḥvālini.

ŞİʿR-İ ZEYNELʿĀBİDĪN[725]

2695 İy cemāʿat beni bilüñ bī-riyā
Benven ol Āl-i Resūl-i bā-ṣafā[726]

Benven ol ibn-i Ḥüseyn-i ber-güzīn[727]
Atam olupdur şehīd-i Kerbelā

Fāṭımadur atam anası bilüñ
Atam atası[728] ʿAliyyi'l-Murtażā

Ol ʿAlī kim Muṣṭafā eydür aña
Ben medīne ol ʿAlīdür *bābuhā* [729]

Atama ḳardaş olurdı hem Ḥasan[730]
Ulu dedem ol Muḥammed Muṣṭafā

2700 Daḫı ulu dedem İbrāhīm-idi
Ol Ḫalīlu'llāh-ı pīr-i aṣfiyā[731]

Çün benüm aṣlum bellü bī-gümān
Bize niçün ḳıldılar bunlar cefā

Dedemi öldürdi bunlar mekr-ile
Aġu virdiler ʿamūma rīv-ile[732]

Görmedüñüz Kerbelāda n'itdiler
Ne cefālar ḳıldılar bunlar baña

Babamı ʿammularımı ḳırdılar
Ḳanı ḳardaşcıḳlarum oldı hebā

2705 Beni daḫı hem esīr eylediler[733]
Atamı ʿammularımı hem bile

---

725 "Zeynelâbidin'in Şiiri".
726 K: 102b. M: Benven ol ibn-i Resūl-i bā-ṣafā.
727 K: 103a. M: Benven ol ibn-i Resūl-i ber-güzīn.
728 M: Atamuñ atasıdur, vezne uymaz.
729 "kapısı". 'Ben ilmin şehriyim, Ali kapısıdır' anlamında hadis olarak rivayet edilen sözün son kelimesi.
730 K: 103a. M: Atama ḳardaş degül midür Ḥüseyn, isim yanlıştır.
731 K: 103a. M: Ol Ḫalīlu'llāh pirāñ-ı aṣfiyā .
732 K: 103a. M: Aġu virdiler ʿavvuma rīv-ile.
733 K: 103a. M: Beni daḫı esīr eylediler, vezne uymaz.

Baş açuḳ yalın ayaḳ bunlar bizi
Bend idüp bindürdiler develere

Ol cemāʿat işbu sözi diñledi
Bir ġırī ḳopdı ki feryād eyledi

[91b]

Ḳaṣd ḳıldılar ġulū-yı ʿām ola
Ḫāricīler ḳamusı bed-nām ola

Anı gördi ol Yezīd-i nā-be-kār
Ḳurudı durduġı yerde ḫākisār

Naʿra urdı ol mü'eẕẕine[734] ki ṭur
Bañ oḳu [vü] işbu dem ḳāmet getür

Çün mü'eẕẕin örü ṭurup bañladı
El getürüp *Allāhu Ekber* [735] didi

Ṣadaḳa'llāh [736] didi Zeyne'l-ʿābidīn
Çün işitdi ol yüce Allāh adın

Eşhedü en lā ilāhe [737] çün didi
Ṣoñra *illa'llāh* [738]-ıla ḫatm eyledi[739]

Ol ʿAlī ibn-i Ḥüseyn didi ṣadaḳ
Kim şehādet ṭoġrılara geldi ḥaḳ

Didi iy muḳrī Muḥammed ḥürmeti[740]
Ṣabr[741] ḳıl bir laḥẓa itme ḳāmeti

Döndi eydür iy Yezīd-i bī-vefā
İşbu adın oḳuduġuñ Muṣṭafā

O benüm dedem midür yāḫud senüñ
Ṭoġrısını söyle var-ısa canuñ

Ger benüm dedem midür ol diyesin
Ḫalḳ arasında beyān eyleyesin

---

[734] M: mü'ezzine.
[735] "Allah en yücedir. " Ezanın başında ve sonunda tekrarlanır.
[736] "Allah doğru söyledi." Kur'andan âyet/ âyetler okuduktan sonra söylenir. M: Ṣaddaḳa'llāh.
[737] "(Allah'tan başka) ilah olmadığına tanıklık ederim". Kelime-i şahadetin ilk kısmı.
[738] "Allah'tan başka..." Kelime-i şahadetin son kısmı.
[739] K: 103b. M: Ṣoñra kezde‿Allāh ile ḫatm eyledi.
[740] K: 103b. M: Didi iy muḳrī Muḥammed ümmeti.
[741] M: Ṣabır, vezne uymaz.

Ben Müsülmānam diyü lāf idesin
Hem Muḥammede ṣalāvat idesin

Ṭutasın ṣonra Muḥammed aṣlını
Ḳırasın ḳavmini aṣl u faṣlını

Anuñ oġlancuḳlarını zehr-ile
Ḳırasın buları ṣusız ḳahr-ıla

Ḳılasız daʿvī Müsülmānam diyü
Siz münāfıḳ siz Cühūdlardan alu

[92a]

Ṣad hezārān nām u laʿnet cānuña
Başuña vü aṣluña vü faṣluña

Ḳāfir ü Fireng ü Cühūd Ermenī
Ḳamusından alusın[742] sen iy tünī

İt vefā ṣaḳladı sen itden alu
Ṣaḳlayumaduñ vefā iy ḳayġulu

Bir ḳapuda bir süñücek bula it
Öldürür-iseñ unutmaz key işit

Muṣṭafādan dīn ü īmān bulduñuz
Döndüñüz aña muḫālif olduñuz

Vay saña ol günde kim bed-baḫt-ı şūm
Kim dedem daʿvī ḳılısar iy ẓalūm

Bellüdür bu dünyada ölmek gerek
Ne kim itdük cümlesin bulmaḳ gerek

Bugün oldı bize yarın sizedür
Size ṭamu odı cennet bizedür

Ḥāli kim ol uşbu sözi söyledi[743]
Mescid içre ḫalḳ ġavġā eyledi

Çün Yezīde ḫalḳ eyledi ġulū
Ḳorḳudan ḳurudı ol itden alu[744]

---

[742] M: ulusın.
[743] K: 104b. M: Ḥāli kim işbu sözi söyledi, vezne uymaz.
[744] M: ulu.

Ṭurdı çaġırdı mü’e̱zzine ki ṭur[745]
Tiz oturma hem bu dem ḳāmet getür

Hem mü’e̱zzin ṭurdı ḳāmet eyledi
Ol cemāʿat hem ḳıyāmet eyledi[746]

2735 Ḳıldılar cumʿa’ı ṭaşra geldiler
Her biri işlü işine ṭaldılar

Ol Yezīd-i Ḫāricī ṭurdı örü
Geldi taḫtı[747] üzre oturdı girü

Bu ḫaber oldı vü ġavġā ḳıldılar
Her biri evlü evine geldiler

[92b]

Şehr ḫalḳı ulu kiçi ḫāṣ u ʿām
Ḳıldılar ḳapuda ġavġā iy kirām

Ḳaṣd ḳıldılar sarāyı yıḳalar
Çıḳaralar anı oda yaḳalar

2740 Nāgehānī bir bulut çıḳdı revān
Ḳapladı şehr üstüni ender-zamān

Eyle ṭutdı ḳarañulıḳ ʿālemi
Ḫalḳ eyitdi kim ḳıyāmet ola mı

Yaġdı ṭolı yaġmur-ile esdi yil
İndi ṭaġlardan Dımışḳ üstine sil

Şehrüñ aldı gitdi bir yanın revān
Niceler kim çıḳdılar ez-ḫān-u-mān

Yüz biñ artuḳ ādemi eyler helāk
Şehr içi ḫūn gürlemekden oldı çāk

2745 Hem havāda ḳuşcuġazlar bī-ḥisāb
Ṭaġda cānever ḳırıldı bī-kitāb[748]

---

[745] K: 104b. M: Ṭurdı çaġırdı mü’e̱zzine ṭur.
[746] K: 104b. M: Ol ḳıyāmet hem ḳıyāmet eyledi.
[747] M: taḥtı.
[748] K: 105a. M: Ṭaġda cānever ḳırıldı bī-ḥisāb.

Rāvisindendür rivāyet her ḳavül
Ol gün ol gice ṣaʻīḳ oldı nüzūl[749]

İbn-i Miḥnef Lūṭuñ oġlı söyledi
Yezdi Yaḥyādan rivāyet eyledi

Ol Dımışḳ içinde oldı bu fiġān
Vaṣfa ṣıġmaz ol fiġān iy dūsitān

Ḫalḳ ṣoñra ḳamu feryād eyledi
Bir yire cemʻ oldılar dād eyledi

Muṣṭafānuñ oġlını öldürdüñüz
Bunlaruñla mekr ü ḥīle ḳılduñuz

Tañrı ḫışmı bize ʻibret eyledi
Şehri yıḳdı ḫalḳa āfet eyledi[750]

Ḫalḳ bir kezden ġulū ḳıldı aña
Didiler kim hey utanmaz görseñe

[93a]/[74b]

Anı gördi ol Yezīd-i nā-be-kār
Gevdesinde cānı oldı bī-ḳarār[751]

[75a]

İy dirīġā ne ḳılalum dir vezīr
N'eyleyelüm didi Mervān-ı ḥaḳīr

Ne buyurdı ol zamān Mervān-ı ḫar
Ol laʻīn ü Ḫāricī itden beter

Eytdi şāhā sözümi işidseñe
Tiz buları gönderi gör bir yaña

Yoḫsa nāgehān ġulū-yı ʻām ola
Tācı taḫtı bunlar elüñden ala

Yidi günden ṣoñra yaraġ eyledi
Oḳudı hem bunları ḫoş söyledi

---

[749] K: 105a. Bu mısra, K'da beytin ilk mısraıdır. M: Gice ve gündüz ṣaʻīḳa ol gün ol.
[750] M2: 106b. M: Yıḳdı şehri bize ḫalḳa āfet eyledi, vezne uymaz.
[751] Bu beyitten 2807. beyite kadarki beyitler, 2772, 2773, 2774 ve 2795. beyitler hariç, önceden bildirildiği gibi ortak (mükerrer) olup; 93a ile başlayanlar metne esas alınmıştır. Beyitler tekrarlarıyla hemen hemen aynıdır.

Eydür imdi ne dilersiz eydüñüz
Ḳanda göñlüñüz dilerse gidüñüz

2760 Bunlar eydür altun-ıla sen bizi
Aldayımazsın yaḳīn bil bu sözi

Senüñ-ile işümüz bilgil yaḳīn
Āḫirete ḳaldı bizüm iy laʿīn

Tañrı bizüm dādumuz senden ala
Ṣanmaġıl kim itdügüñ saña ḳala

Şimdi sen gönder bizi biz gidelüm
Biz Medīneye varup ṣabr idelüm

Var-ıdı bir pehlevān-ı pür-hüner
Adı ʿAmr ibn-i Celāl iy baḫtıver

2765 Sünni-y-idi ol ṣafā dil-dār-ıdı
Mālı çoġ-ıdı vü hem dīn-dār-ıdı

Pes Yezīd anı ilerü oḳudı
İlet anları Medīneye didi

Şehribānū Ümmi Güls̱ūm-i nigār
Ṣayru oldı ikisi iy nāmudār

[93b]

Ol gün anda ikisi ḳıldı güẕer
Her ki geldi dünyeye lā-şek gider

[75b]

Dünyeden bunlar vefāt eylediler
Baḫt-u-lular dirligin ḫoş ḳıldılar

2770 Dirlik-ile dünye'i terk itdiler
Āḫiretde Ḥaḳ didārın gördiler

Anları‿anda ḥaḳḳına ḳodılar
Ol aradan ḳayġulu gönüldüler

Çün Medīne şehrine irdi bular
Şehr ḫalḳı ḳamu ḳarşu geldiler[752]

[752] Bu beyit yalnız M: 75b'de vardır. 2673 ve 2674. beyitler ise her iki sayfada da olmayıp anlamın tamamlanması için K: 106b'den alınmıştır. (M1: 53a ve M2: 107b'de de benzer beyitlerle anlam tamamlanmıştır.)

Zāri kılup geldiler hep aġlayu
Aġlamaġ-ıla yürekler ṭaġlayu

Aldılar bunları şehre geldiler
Bāḳi ʻömri bunlar anda ḳıldılar

Bunda ḫatm oldı bu Maḳtel iy cüvān
Diñleyene raḥmet ide Müsteʻān[753]

İşid imdi iy ʻazīz-i bā-ṣafā
Arturı gör imdi sen ṣıdḳ u ṣafā

Var-ısa cānuñ ṭaleb ḳıl dīn-i ḫāṣ
Tā olasın ṭamu odından ḫalāṣ

Yetmiş üç millet Muḥammed ümmeti
Ehl-i farż [u] Sünnilerdür raḥmeti

Kimi Ḫāricī Rafāżī dünbekī
Kim ḫilāf-ı manṭıḳīler cünbekī

Kim ʻilelī-ʻarş[754] kimi dehridür
Devletī vü iʻtizālī baḥridür

Şükr[755] ḳıl kim sen bulardan olmaduñ
Dīnüñi dünyāya yavı ḳılmaduñ

Dīn ü īmān baylıġını iy ṣafā
Ṣıdḳuñı artur cihānda bā-vefā

Her ne kim buldı Muḥammed ümmeti
Ṣıdḳ-ıla buldı cihānda devleti

Ṣıdḳuñ-ıla iʻtiḳāduñ pāk ola
Dā'imā milküñ senüñ eflāk ola

[76a]

İʻtiḳādı cānuña şükrāne bil
Ṣıdḳı dün gün sen saña efsāne ḳıl

---

[753] Bu beyitten sonra M: 75b'de ḤİKĀYET başlığı olduğu halde gelen beyitlerden de anlaşıldığı üzere herhangi bir olay anlatılmamaktadır. Beyit, K: 107a'dadır; ancak K: 106a'da ḤİKĀYET-İ VEYS̱ RAḤMETU'LLĀHİ ʻALEYH başlığı vardır ve başlıkla bu beyit arasındaki on dört beyitte, hazırladığımız metnin 2025- 2031 beyitleri arasında anlatılanlar bazı ilavelerle tekrarlanmaktadır.

[754] M: ʻilālī-ʻarş.

[755] M: Şükür, vezne uymaz.

[94a]

Ṣıdḳ-ıla irdi irenler Tañrıya
Ṣıdḳuñ artur kim iresiñ bī-riyā

Ṭāʿat-ıla hem ʿibādet pīşesin
Ḳıl ʿimāret dīn içinde iş edin

ʿİlmi rehber eyler-iseñ menzile
Dīn [ü] īmān cān u[756] göñül kenz ola

Cehd ḳıl ʿaḳluñ kemāle irişe
Tā ki cānuñ ol maḳāma irişe

Ol maḳāmuñ bī-nihāye dergehi
İrmez aña illa merd-i āgehī

Kim ki anuñ dergehinde ḫāṣını
Bildi hem sildi göñülden pāsını

Ger dilerseñ Tañrıya kim iresin
Evliyāya er kim anı göresin

Evliyānuñ ulusı ḳuṭb-ı cihān
Mevlanā geldi cihāna bī-gümān

Pādişāh-ı ʿālem ol sulṭān-ı dīn
Genc-i esrār-ı meʿānīdür yaḳīn

Ol sülāle-ḫāṣ[757] Ebūbekr-i naḳī
Anı sevenler olurlar muttāḳī[758]

Ger anuñ ʿışḳın göñülde dutasın
Dünyeye aldanmayasın utasın

ʿAḳlı rehber eylegil kendüzüñe
Evliyāyı yoldaş eyle özüñe

Çündürür ʿaḳluñ ḳulaġuzı ʿazīz
Onuñ-ıla ḫayr u şer olur temīz

---

[756] M: cānı.
[757] M: sülāli ḫāṣ.
[758] Beyit M: 76a'da yoktur.

Kāfirüñ küfri vü Fir‘avn-ı[759] ḍalāl
Neden oldı olmadı ‘aḳl u[760] kemāl

Ger seni nefs ilter ise ṭamuya
Pes üşenmek vācib oldı ḳamuya

[94b] / [76b]

İy Ḫudāvendā bizüm cānumuzı
Nefs elinden ḳurtar īmānumuzı

Eydeni her kim du‘ā-y-ıla aña[761]
Raḥmet eyle iy Ġanī Allāh aña

Ḳaṣṭamonı şehri içinde bunı
Eyledük bünyād yekşenbi güni

Devr-i ‘ādil pādişāh-ıdı zamān
Naẓma geldi bu ‘acāyib dāsitān

Ol Sikender-hey‘et [ü] Cemşīd-fer
Ol Süleymān-tal‘at [u] Kisrī-naẓar

Ḳahramān [u] pehlevān hem şīrüdil
Rüstem-i[762] Destānlar bunda ḫacīl[763]

Ol Celāleddīn Şāh-ı Bā-yezīd
‘Ömri-le devleti olsun ber-mezīd

Ḫānedānı dā’im olsun pāyidār
Tā ebed iy pādişāh-ı Kirdigār

Gelmesün ḳayġu hemīşe göñlüñe
Şāẕılıḳ dā’im irişsün yoluña

Biñ bizüm gibi du‘ācı kim olur
Medḥin anuñ şerḥ-ile ḫod kim ḳılur

---

[759] M: Fir‘avnu.
[760] M: ‘aḳlı.
[761] Bu mısra M: 76b’den alınmıştır. M: 94b’de: Yazanı vü diyeni her kim du‘ā-y-ıla aña , vezne uymaz.
[762] M: Rüstemü.
[763] Bu beyit, ortak (mükerrer) olanların sonuncusudur.

Vaṣfa ṣıġmaz ʿadl ü inṣāf u[764] kerem
Kendi ʿādil ibn-i ʿĀdil muḥterem

Ben żaʿīf bir duʿacı vü faḳīr
Söyledüm bu sözi der-devr-i emīr

Evvelin şevvālde bünyād eyledüm
Āḫir-i ẕi'l-ḥicce ḫatmin[765] söyledüm

Yedi yüz altmış üçündeydi tamām
Oldı yekşenbi güninde ve's-selām

Dükeli beytüñ ḥisābın eydelüm
Üç biñ üç yüz on üç oldı diyelüm

[95a]

İşidene iy Ḫudā raḥmet ḳıl[766]
Diñleyeni eydeni baġışlaġıl

Yā İlāhī sen ki işbu Meddaḥa
Raḥmet eyle iy Ġanī Allāh aña

Gerçi kim anuñ günāhı çoḳ ola
Raḥmetüñ ḳatında hergiz yoġ ola

Ḥażretüñde raḥmetüñ bī-müntehā
Ḳamulara raḥmet eyle bī-behā

Ol ḳapudan gitmegil iy bā-ṣafā
Kim şefāʿat ḳıla yarın Muṣṭafā

Muṣṭafānuñ muʿcizātı ḥürmeti
Sen baġışlaġıl yazuḳlu ümmeti

Çün tamām oldı vü ḫatm oldı ḫaber
Bī-hünerden ṭutmaġıl ehl-i hüner

Eksügüm çoḳdur bilürem ben ḥaḳīr
Kim ḳıla daʿvā hünerden ol fakīr

Kendi luṭfıñdan meger ehl-i kerem
Urmaya ʿaybın yüzüne ve's-selām

---

[764] M: inṣāfı.
[765] M: ḥatmin.
[766] M: İşidene diñleyene iy Ḫudā raḥmet ḳıl, vezne uymaz.

Temmeti'l-kitāb bi-ʿavni'llāhi'l-Meliki'l-Vehhāb fī-yevmi'l-eḥad fī-vaḳti'l-ʿaṣr fī-rabīʿi'l-āḫir fī-şühūr sene s̱emānin ve ʿışrīne ve mi'eh ve elf fī-hicreti'n-Nebiyyi ʿaleyhi's-selām ʿan-yedi's-Seyyid el-ḥāc Süleymān ibni's-Seyyid el-ḥāc li-ʿamdi ġafʿa'llāhu lehū ve li-vālideyhi ve li-cemīʿi'l-mü'minīne ve'l-mü'mināti ve'l-müslimīne ve'l-müslimāti ve li-mezdi ʿālihim bi'l-ḫayr ve bi-ḥamdi ve ālihi'ṭ-ṭayyibīne ecmaʿīn bi-raḥmetike yā Erḥame'r-rāḥimīn ve'l-ḥamdü li'llāhi Rabbi'l-ʿālemīn

Bunı yazdım bī-vefādur rūzigār
Ben ölürsem ḳala ḳadim yādigār

Ḫayra yazsın şerrini anuñ Kirāmen Kātibīn
Kim duʿā ile añarsa işbu ḫaṭṭuñ ṣāḥibin

SÖZLÜK

A

āb (f.): Su, 499, 1212, 1537.

ābudār (<f. āb-dār): Keskin, parlak (kılıç vs.), 435, 1004, 1579, 1590, 1600, 1701.

ābunūs (<f. ābnūs): Bir ağaç türü, abanoz, 2419.

ʿāc (a.): Fildişi, 2419.

ʿacāyib (<a. ʿācāib): Tuhaf, şaşılacak şey, 1017, 2270, 2804.

ʿaceb (a.): I. Şaşma, hayret, 2353.

II. ʿAcaba!, kim bilir!ʾ anlamlarında kullanılan ünlem, 338, 493, 505, 515, 1158, 1350, 1351, 1686, 2406.

ʿaceb ḳıl- (a.+t.): Şaşırmak, hayret etmek, 965.

ʿacz (a.): Güçsüzlük, beceriksizlik, 30.

ʿāciz (a.): Güçsüz, zavallı, 1822.

ʿadd eyle- (a.+t.): Kabul etmek, 80.

ādem (a.): Adam, insan, 1893, 2276, 2282, 2744.

ʿādil (a.): Adaletli, 2804, 2811.

ʿadl (a.): Doğruluk, adalet, 46, 2571, 2615, 2811.

ad oḳu- : İsimlendirmek, ad vermek, 2488.

ʿadū (<a. ʿadüvv): Düşman, hasım, 2165.

āferīn ḳıl- (f.+t.): Beğenisini ifade etmek, takdir etmek, 796, 1272, 2387.

āfet (a): Bela, musibet; büyük felaket, 2574, 2751.

āfitāb (<f. āftāb): Güneş, 1836.

ʿafv eyle- (a.+t.): Affetmek, bağışlamak, 39, 738.

ʿafv ḳıl- (a.+t.): bkz. ʿafv eyle-, 2234.

āgāh (f.): Uyanık, haberdar, 20.

āġāz eyle- (f.+t.): Başlamak, başlangıç yapmak, 772, 1082, 1218, 1392, 1447, 1554, 1624, 1680, 2693.

āġāz it- : bkz. āġāz eyle-, 343, 1121, 1642, 2245.

āgehī (f.): bkz. āgāh, 2790.

aġu: Zehir, 67.

aġulan- : Uykusu gelmek (?), 507.

ʿahd (a.): Söz verme, sözleşme, 129, 196, 231, 1221, 1522, 1523.

āheng (f.): Kasıt, niyet, 849, 918, 1139.

aḫı (< aḳı): Eli açık, cömert, yiğit, sevilen kişi, yakın, 504, 519, 895, 1326, 2346.

Āḫir (a.): Her şey yok olduktan sonra kalacak olan (Allah) , 1608.

āḫir (a.): I. Son, nihayet, sonuncu, sonunda, 48, 1655, 2136, 2813.

II. Sonra, sonradan, 220, 381, 684, 733, 744, 1081, 1084, 1169, 1226, 1501, 1596, 1867, 1997, 2506.

āḫiret (a.): Dünya hayatından sonraki hayat, 70, 221, 449, 468, 505, 645, 694, 695, 705, 728, 734, 735, 791, 794, 803, 853, 893, 1085, 1095, 1109, 1116, 1151, 1400, 1638, 1693, 1873, 1926, 2473, 2608, 2622, 2761, 2770.

aḫşam: Akşam, gündüz sonu, 2558.

aḥvāl (a.): Durumlar, haller, 295, 2029.

ʿāḳıbet (a.): Sonunda, nihayet, 323, 1859, 2124, 2170.

ʿaḳıl : bkz. ʿaḳl, 26.

aḳın ḳıl- : Saldırmak, hücuma geçmek, 2299.

ʿaḳl (a.): Akıl, düşünme yetisi, 1197, 1250, 1354, 1789, 1827, 2082.

ʿaḳreb (a.): Kuyruğunda zehirli iğnesi bulunan hayvan, akrep, 2631.

aḳribā (a.): Akraba, hısım, yakın, 2602.

āl (a.): Aile, hısım, soy, 3, 87, 60, 62, 64, 87, 386, 1338, 1663, 1731, 2695.

al: Hile, aldatma, 261, 331, 362, 365, 370, 378, 716, 2529.

alay: Ön taraf, huzur, kat, 446, 1144, 2108, 2111, 2200, 2395, 2516.

alda- : Aldatmak, 67, 1399, 2670, 2760.

ʿalem (a.): Bayrak, sancak, 765, 2092.

ʿālem (a.): I. Dünya, kainat, 6, 75, 82, 551, 1520, 1875, 1885, 1893, 2041, 2282, 2332, 2335, 2425, 2506.

…….II. İnsanlar, halk, 133, 474, 525, 664, 665, 1621, 1980, 2034, 2164, 2427.

ʿĀlime's-sırr (a.): bkz. ʿĀlimü's-sırr, 1288.

ʿĀlimü's-sırr (a.): Gizli şeyleri bilen (Allah), 1428.

ʿĀlime's-sırrı'l-ḫafā (a.): bkz. ʿĀlimü's-sırr, 1531, 1687.

ʿAliyye'l-Murtażā (a.): Dördüncü halife Hz. Ali, 2565,2603, 2634, 2697.

alu: Zavallı, değersiz, aşağı, 2305, 2472, 2507, 2589, 2626, 2629, 2722, 2724, 2725, 2732.

ʿām (<a. ʿāmm): Sıradan kişiler, herkes, 182, 273, 279, 2708, 2757.

ʿam: I. bkz. ʿamm, 156, 200, 217, 233, 992, 1344.

II. bkz. ʿām, 1344.

ʿamm (a.): Amca, 985.

ʿammī (a.): Amcacığım!, 1187,1195.

ʿammu: bkz. ʿamm, 1342, 1549, 1653, 1840, 2704, 2705.

ʿamu: bkz. ʿamm, 1150, 1251, 1296.

añ- : Söylemek, hatırlamak, 24.

ʿanber (a.): Bir tür güzel koku, 2123, 2236, 2424.

and : Yemin, söz verme, 1223.

ʿār (a.): Utanacak şey, ayıp, 1237.

ārām (f.): Huzur, rahat, 2401.

ʿaraṣāt (a.): Kıyamet günü toplanılacak meydan, 2000.

ʿarş (a.): Allah'ın kudretinin tecelli yeri olduğu düşünülen, dokuzuncu kat gökteki taht, 887, 1775, 1889, 1989.

artuḳ: I. Başka, 1189, 1555.

II. Fazla, daha çok, 915, 2580, 2624, 2744.

III. Bundan böyle, bundan sonra, 1235.

ʿarż eyle- (a.+t): Sunmak, takdim etmek, söylemek, 1185.

ʿarża ḳıl- (a.+t.): Sunmak, takdim etmek, vermek, 2452.

aṣfiyā (<a. aṣfiyā'): Temizler, pak olanlar, 2700.

aṣġar (a.): Daha küçük, 1200, 2590.

aṣḥāb (a.): Dostlar, arkadaşlar, Hz. Peygamber'in yakın arkadaşları, 104, 107.

ʿāṣī ol- (a.): Baş kaldırmak, isyan etmek,, 2231.

āsumān (<f. āsimān): Gökyüzü, sema, 550, 1174, 1295, 1891.

aş: Yemek, yiyecek, 15, 848.

āşiḳār (f.): Apaçık, belli, meydanda, 749, 774, 1215, 1397, 1998, 2218, 2306.

āşiḳāre: bkz. āşiḳār, 2034.

āşinā (f.): Tanıdık, 2215, 2343.

aşla- : Aşılamak, 1947.

ata: Baba, 535, 597, 895, 935, 943, 967, 970, 986, 994, 1116, 1227, 1228, 1557, 1675, 1677, 1719, 1738, 2313, 2521, 2525, 2527, 2581, 2586, 2593, 2597, 2598, 2599, 2601, 2603, 2618, 2620, 2622, 2630, 2634, 2651, 2652, 2694, 2696, 2697, 2699, 2705.

aya: El ve ayağın iç tarafı, 1901.

ʻayāl (<a. ʻıyāl): Bakmakla yükümlü olunan kişiler, aile, 519, 1115, 1201, 1211.

ʻayān: bkz. ʻıyān, 158, 843, 1046, 1397, 1612, 1666, 2178.

ʻayb (a.): Yanlış, utanılacak şey, ayıp, 2824.

āyīn (f.): Şekil, resim, 2408.

ayru: Ayrı, uzakta, 220, 1647, 2049.

ayruḳ: I. Artık, bundan sonra, 222, 410, 859, 1158, 1666, 2590.
II. Ayrı, başka, 981, 1009, 1273, 1391, 2049, 2273.

az-: Yolunu şaşırmak, yoldan sapmak, 487.

ʻaẕāb ḳıl- (a.+t.): Sıkıntı vermek, eziyet etmek, 1686.

āzād (f) : Özgür, serbest, 1109.

āzād it- (f.+t.) : Özgür bırakmak, 524.

ʻaẓīm (a.): Büyük, ileri derecede, 453.

āẕine (f.): Cuma günü, 849.

ʻazm (a.): Kasıt, niyet, 599.

ʻazm ḳıl- (a.+t.): Kastemek, niyetlenmek, 1468, 1746.

ʻazm eyle- (a.+t.): Yola çıkmak, hareket etmek, yönelmek, 241.

azmış : Doğru yoldan ayrılmış, yanlış iş yapan, 5.

B

bā-cefā (f.+a.): Eziyetle, sıkıntıyla, 2135.

bād (f.): Rüzgar, yel, 1473.

baġla- : Kapatmak, 2258, 2323.

bā-ḥaşer (<f.+a. bā-ḥaşr): Toplu olarak, 239.

bāhil (a.): Özgür, serbest, 1425, 1574, 1676.

bā-ḫıyel (<f.+a. bā-ḥıyel) : Hilelerle, aldatarak, 933.

baḥs̱ ḳıl- (a.+t.): Bir konuda söz söylemek, tartışmak, 2645.

baḫş (f.): Parça, bölüm, 479, 480, 2206.

baḫtıver (<f. baḫt-ver): Talihli, şanslı, 325, 842, 1901, 1951, 2077, 2764.

bā-ḫurūş (f.): Gürültüyle, çoşarak, 1333, 1827, 2082.

bāḳī (a.): I. Geri kalan, artan, 226, 230, 840.
II. Ebedî, sürekli, 409, 1638.

balḳı- : Parlamak, aydınlanmak, 2188.

bal : Arının yaptığı tatlı madde, bal, 793.

balçıḳ : Çamur, 1377, 1724.

bām (f.): Dam, çatı, 2064.

bañ : Ezan, 2710.

bañla- : Ezan okumak, 2711.

Bar: Var, var olan (Allah), 1634.

bārigāh (<f. bārgāh): Eşik, huzur, yer, 838, 1824, 1839, 1919, 1925.

bārū (f.): Kale duvarı, hisar, 2303.

bā-ṣafā (f.+a.): Temiz, hoş, 87, 196, 270, 312, 588, 599, 1079, 1148, 1338, 1496, 1609, 1731, 1832, 2054, 2246, 2412, 2457, 2476, 2695, 2776, 2820.

bā-sitīz (f.): Kavgayla, çekişmeyle, 1033, 1475, 1545, 1591, 1716, 1767, 1915.

başa ilt-: Tamamlamak, sonuçlandırmak, 630, 715.

baş getür- : Karşı koymaki saldırıda bulunmak,263.

bā-şitāb (f.): Aceleyle, hızlıca, 1470, 1576, 1654, 1710.

baş ḳaldır- : Belirgin durumda olmak, ortaya çıkmak, 441, 749, 2677.

baş ḳoş- : Fikir birliği yapmak, canla başla çalışmak, 2171.

baş öñine ṣal- : Başını eğmek, 686, 2686.

bā-şükūh (f.): Hiddetle, hışımla, 1912.

bā-vefā (f.+a.): bkz. vefā-dār, 599, 1079, 1190, 2054, 2227, 2547, 2782.

baylıḳ: Zenginlik, 2782.

bāz (f.): Tekrar, yine, 839, 1322.

bāzirgān (f.): Tâcir, ticaretle uğraşan kişi, 2336.

becid: Sürekli, çok, fazla, 2338.

bed-aḫter (f.): Talihsiz, talihi kötü kimse, 85.

bed-baḫt (f.): Talihsiz, bahtı kara, 103, 313, 385, 655, 727, 815, 1217, 1440, 1685, 1862, 2287, 2379, 2471, 2500, 2560, 2569, 2728.

beden (a.): Kale bedeni, 2418.

bed-fiʿāl (f.): Kötü işler yapan, işi kötülük olan, 102, 283, 331, 365, 378, 384, 538, 716, 1238, 1257, 1286, 1409, 1535, 1735, 1783, 2377, 2410, 2687.

bed-güher (f.): Soysuz, mayası bozuk, 432, 436.

bed-gümān (f.): Şüpheci, 96, 286, 315, 351, 647, 881, 1216, 1370, 1393, 1610, 1861, 2085, 2564.

bed-ḫiṣāl (f.+ a.): Kötü huylu, 1535.

bedīd (f.): Görünür, ortada, 1090, 1235.

bed-liḳā (f.+a.): Çirkin, 1226.

bed-nām (f.): Kötü adlı, adı kötüye çıkmış, 563, 2708.

bedr (a.): Dolunay, 945.

bekle- : I. Yerinden ayrılmamak, durmak, 612, 2042, 2279.
II. Korumak, 916.

beḳā (a.): Sona ermeme, devam etme, 1396.

be-küllī (f.+a.): Tamamıyla, büsbütün, 69, 1371.

belā (a.): Musîbet, dert, 2392.

belür- : Belirmek, görünmek, 1687, 2028.

bem (f.): Gür ses, 2092.

be-nām (f.): Adlı, ünlü, meşhur, 95, 110, 120, 139, 522, 610, 1245, 1696, 1813.

bend (f.): Bağ, ip, 550, 2165, 2169, 2170.

bend it- (f.+t.): Bağlamak, esir etmek, 1177, 2706.

benī-Ādem (a.): Âdem oğulları, insanlar, 1980.

beñiz : Yüz, çehre, yüz rengi, 249.

ber-devām (f.+a.): Devamlı, sürekli, 233.

ber-güzīn (f.): Seçilmiş, seçkin, 256, 304, 2696.

berk it-: bkz. berkit- , 1642, 2053.

berkit- : Sağlamlaştırmak, 1247, 2204.

ber-mezīd (f.+a.): Fazlalaşan, artmakta olan, 1235, 2807.

berrān (f.): bkz. bürrān, 1589.

berye (<a. beriyye): Çöl, 584, 1844.

bes (f.): Elverir, yetişir, kâfî, 1639.

beşāret (<a. bişāret): Müjde, iyi haber, 1595.

beşer (a.): İnsan, insanlık, 274, 860, 1990.

beşīr (a.): İyi haber getiren, müjdeci, 142, 1723.

beter (<f. bedter): Daha kötü, 97, 1443, 2107, 2386, 2469, 2632, 2755.

beyān (a.): Açıklama, anlatma, 245, 579, 799, 1596, 2597, 2718.

beyān ḳıl- (a.+t.): Bildirmek, açıklamak, 136.

bey'at (a.): Birinin hakimiyetini tanıma, bağlılığını bildirme, biat, 180, 181, 194, 274, 296, 302, 325, 368, 370, 675, 698, 699, 708, 737, 1525.

bey'at eyle- (a.+t.): Bağlılığını bildirmek, bağlılık sözü vermek, 136, 306, 654.

bey'at it- (a.+t.): bkz. bey'at eyle-, 636, 797.

beyt (a.) : Şiirde iki mısradan oluşan birim, 2815.

beẕ-baḫt: bkz. bed-baḫt, 85, 562, 1928, 1933.

bıçḳu: Testere, 17.

bī-behā (f.):Bedelsiz, karşılıksız, 2819.

biçük: Kesilmiş, bölünmüş, 2109.

bī-dād (f.): Adaletsiz, zâlimce, 103.

bī-dīn (f.+a.): Dinsiz, imansız, 709.

bī-dirīġ (f.): Acımaksızın, 980, 1051, 1100, 1171, 1405, 1410, 1422, 1464, 1917.

bī-emān (f.+a.): Acımaz, merhametsiz, 823, 1217, 1367, 1860, 2085, 2174.

bī-ġaraż (f.+a.): Herhangi bir amaç gütmeden, karşılıksız, 470.

bigi: Gibi, 1230, 1977.

bī-gümān (f.): Şüphesiz, 697, 1394, 1637, 1774, 2233, 2701, 2793.

bī-güzāf (<f. bī-gizāf): Anlamlı söz, 2026.

bī-ḥayā (f.+a.): Utanmaz, arsız, 1165, 1361.

bī-ḥisāb (f.+a.): Hesapsız, sayısız, çok, 2745.

bī-ḫod ol- (f.+t.): Kendinden geçmek, bayılmak, 1907, 2132.

bī-ḫoş (f.): Kötü bir şekilde, 1073,

bī-hüner (f.): Hünersiz, marifersiz, beceriksiz, 2822.

bī-iʿtibār (f.+a.): Değersiz, itibarsız, 1783.

bī-iştibāh (f.+a.): Şüphesiz, 663, 1683.

bī-ḳarār (f.+a.): Kararsız; acı çeken, 927, 1299, 1349, 1707, 2005, 2753.

bī-kitāb (f.+a.): Yazılamayan, sayısız, çok, 2745.

bile: Beraber, birlikte, ile, 94, 125, 126, 163, 181, 209, 213, 264, 349, 412, 511, 583, 601, 604, 635, 648, 680, 688, 758, 775, 931, 1054, 1103, 1110, 1200, 1359, 1574, 1766, 1853, 1924, 1941, 2058, 2127, 2175, 2387, 2437, 2485, 2638, 2669, 2679, 2705.

bilik: Ok veya yay kuburu, sadak, 940.

biliş: Tanıdık, dost, 2521, 2676.

billūr (a.): Şeffaf ve parlak taş, 1528.

bilü: Bilgi, ilim, 904.

bīm (f.): Korku, 722.

bī-muḥābā (f.+a.): Korkusuz, çekinmeden, 1732.

bī-müntehā (f.+a.): Sonsuz, sınırsız, 2819.

bī-naẓīr (<f.+a.): Eşsiz, benzeri olmayan, 754.

bī-nihāye (f.+a.): Sonsuz, sınırsız, 2790.

Bī-niyāz (f.): İhtiyacı olmayan (Allah), 1119, 1564.

Bir: Bir, tek (Allah), 1634, 1752.

biribi-: bkz. viribi-, 2669.

birle: İle, 2424.

bī-riyā (f.+a.): Riyasız, samimi, gönülden, doğru dürüst, 803, 2355, 2613, 2695, 2786.

bī-ṣafā (f.+a.): Hoş olmayan, sıkıntı veren, 765, 1087, 1219, 1221, 1880, 2058, 2084, 2634, 2640, 2658.

bi'smillāh (a.): Allah'ın adıyla… bir işe başlama ifadesi, 1, 1418.

biş: Beş, 1184.

bī-temīz (f.+a.): Temiz olmayan, pis, 376, 1995.

bīter: bkz, beter, 1166.

biti: Mektup, 251.

bī-vaḳār (f.+a.): Ağırbaşlı olmayan, vakarsız, 1691.

bī-vefā (f.+a.): Sözünde durmaz, vefasız, 298, 386, 765, 882, 1170, 1224, 1526, 1544, 1733, 2058, 2084, 2135, 2229, 2716.

boġ-: Su içinde bırakarak öldürmek, 16.

bozar-: Kül rengine dönmek, 249.

bögür: Yan, böğür, 1316, 1735.

Bū-beşer (a.): İnsanların atası, Hz. Âdem, 2022.

buñal-: Sıkıntıya uğramak, bunalmak, 455, 1362.

buncılayun: Bunun gibi, 693, 1165, 1558, 1931, 2568.

burc (a.): Kale çıkıntısı, kule, 2303, 2418.

būstān (f.): Bostan, bağ, 1157.

buyruḳ: Emir, 1521, 2121.

buyur-: I. Emretmek, söylemek, 7, 134, 160, 206, 276, 309, 781, 785, 863, 871, 1254, 1346, 1385, 1452, 1527, 1940, 2126, 2225, 2361, 2393, 2444, 2478, 2479, 2508, 2535, 2537, 2559, 2755.

II. Vermek, takdim etmek, 632, 2649, 2651.

III. İleri gelmek, 2370.

bühtān eyle (a.+t.): Yalanla suçlamak, iftira etmek, 382, 2682.

bük: Fundalık, çalılık, 489.

bük̩ʿa (a.): Yer, toprak; büyük ve sağlam bina, 104.

bü'l-ʿaceb (a.): Çok acayip, garip, hayret verici, 237.

bü'l- kerem (a.): Çok asil, çok cömert, 156.

bünyād (f.): Temel, esas, asıl, 317, 2450.

bünyād eyle- : bkz. bünyād it-, 2803, 2813.

bünyād it- (f.+t.): Yapmak, kurmak, bina etmek, 1086.

bürrān (f.): Keskin, kesici, 526, 1012, 1732, 1797.

bürk̩aʿ (a.): Yüz örtüsü, peçe, 2028.

C

cāh (a.): Üstünlük, saygınlık, şöhret, makam, 1684.

cāhil (a.): Bilgisiz, tecrübesiz, 641.

cah̩īm (a.): Cehennem, tamu, 1398.

cā'iz (a.): Yapılmasında sakınca olmayan, mümkün, olabilir, 2594.

cām (f.) : Bardak, kadeh, 224.

cān (<a. cānn): Cin topluluğu, cinler, 1298, 1891, 1989.

cānever (f.): Canlı hayvan, 2745.

cānib (a.): Yan, taraf, yön, 235.

cān oyna- (f.+t.): Candan geçmek, can vermek, 2560.

cār (a.): Çarşaf, örtü, 2088.

cāvidān (f.): Ebedî, sürekli, 70, 73.

cavk̩ : bkz. çavk̩, 2186.

Cebrā'il (<a. Cebrā'īl): Peygamberlere vahiy getiren melek, 2627, 2638.

cedd eyle- (<a. cidd+t.): Çabalamak, gayret etmek, 80.

cedīd (a.): Yeni, 1086.

cefā (a.): Eziyet, sıkıntı, 64, 352, 1212, 1225, 1230, 1449, 1453, 1497, 1531, 1542, 1560, 1733, 1881, 2229, 2658, 2701, 2703.

cehd (a.): Çaba, gayret, 439, 1362, 2789.

cehl (a.): Bilgisizlik, cehalet, 1442.

celī (a.): Açık, ortada, belli, 737.

cellād (a.): Suçlulara kırbaç vuran, îdam mahkumlarını öldüren kişi, 2610.

cem' (a.): Topluluk, birlik, 209, 1200, 1359, 2638.

cem' ol- (a.+t.): Toplanmak, biraraya gelmek, 108, 111, 115, 119, 153, 173, 239, 717, 723, 1435, 2038, 2673, 2749.

cemā'at (a.): İnsan topluluğu, 182, 196, 201, 308, 309, 330, 332, 595, 666, 769, 803, 865, 888, 998, 1311, 1339, 1480, 1501, 1669, 1750, 2015, 2230, 2607, 2695, 2707, 2734.

cemāl (a.): Yüz güzelliği, güzellik, 222, 353, 1445.

cenāḥ (a.): Taraf, yan, 1013, 1798.

ceng (f.): Savaş, kavga, 343, 456, 849, 874, 918, 928, 930, 1015, 1132, 1139, 1174, 1247, 1327, 1408, 1462, 1469, 2116, 2245.

cevāb (a.): Soruya verilen karşılık, 830, 1400, 1504, 2017, 2413, 2471, 2582, 2641.

cevān (f.): Genç, delikanlı, 358.

cevlān (<a. cevelān): Gezip dolaşma, 953, 999, 1216, 1355, 1769.

cevmerd (<f. cevān-merd): Cömert, yiğit, 1438.

cevr (a.): Eziyet, cefa, 1631, 1982, 1994.

cevşen (f.): Savaş elbisesi, zırh, 1744.

cezā (a.): Karşılık, ceza, 295, 454, 565, 669, 728, 892, 1222, 1429, 1503, 1807, 2012.

cezīre (a.): Ada, çevresi suyla çevrili toprak parçası, 2416.

ciger-gūş: bkz. ciger-gūşe, 500, 580, 760, 1079, 1138, 1431, 1969, 1987, 2482, 2484.

ciger-gūşe (f.): Çok sevilen, sevgili, 990, 1188, 1203, 1253, 1254, 1309, 1618, 1982, 1993, 2069, 2401, 2463.

cihān (f.): Dünya, kâinat, 43, 56, 63, 73, 74, 75, 78, 84, 90, 634, 684, 921, 936, 984, 988, 989, 991, 1076, 1380, 1400, 1489, 1639, 1661, 1663, 1772, 1778, 1989, 2193, 2313, 2354, 2489, 2782, 2783, 2793.

cinān (a.): Cennetler, 1398.

cinn(a.): Ateşten yaratılmış varlık, cin, 1890.

cumʿa (a.): Cuma namazı, 2735.

cūş ḳıl- (f.+t.): Çoşmak, galeyana gelmek, 1019, 1333.

Cühūd (f.): Yahudi, 1166, 1443, 2037, 2472, 2524, 2526, 2531, 2632, 2722, 2724.

cümle (a.): Hep, bütün, 25, 38, 84, 174, 317, 327, 583, 692, 870, 1008, 1508, 1697, 1777, 1808, 1875, 1889, 1907, 1924, 1980, 2353, 2379, 2406, 2506, 2729.

cüvān : bkz. cevān, 561, 686, 885, 1424, 1479, 1486, 1491, 1596, 1644, 1937, 2102, 2131, 2266, 2404, 2775.

Ç

çaġır- : Bağırmak, haykırmak, seslenmek, 2027, 2304, 2565.

çal- : I. Kılıç vs. ile vurmak, 391, 392, 425, 463, 960, 961, 964, 975, 979, 1004, 1005, 1012, 1021, 1051, 1052, 1100, 1171, 1243, 1244, 1269, 1365, 1389, 1410, 1422, 1459, 1464, 1465, 1579, 1701, 1705, 1736, 1815, 1881, 1883.

II. Müzik aleti çalmak, 1595.

Çalab: Tanrı, Allah, 53, 1649, 1752, 1980, 2219, 2269.

çara : bkz. çāre, 1776.

çāre (f.) : Çıkış yolu, yardım, çare, 520, 781.

çarḫ-ı felek (f.): Talih, şans, 887, 2570.

çavḳ: Yığın, grup, 2328.

çerb: Yağlı, semiz, 2149.

çeri: Asker, ordu, 193, 259, 289, 608, 635, 681, 702, 719, 723, 759, 906, 985, 1001, 1046, 1072, 1099, 1103, 1104, 1110, 1126, 1139, 1173, 1191, 1233, 1277, 1279, 1297, 1313, 1315, 1322, 1359, 1372, 1403, 1407, 1411, 1457, 1470, 1471, 1513, 1516, 1577, 1591, 1694, 1695, 1711, 1715, 1727, 1728, 1754, 1767, 1792, 1794, 1954, 2184, 2326, 2656.

çırāġ (f.): Kandil, lamba gibi ışık veren aygıt, 1152.

çüst (f.): Çevik, seri, çabuk, 2553.

D

dād (f.): Hak, alacak, 179, 1209, 1617, 2762.

dād eyle- (f.+t.): Sızlanmak, feryad etmek, 2495, 2749.

Dād-ger (f.): Âdil, adaletli (Allah), 902.

Dāduger: bkz. Dād-ger, 578.

daġal (f.): Hilekâr, düzenbaz, pis, 1900.

ḍalāl (<a. ḍallāl): Çokça saptıran, doğru yoldan ayıran, 1209, 1238.

ḍalālet (a.): Yoldan çıkma, sapkınlık, 1440.

ḍarb (a.): Vurma, vuruş, 446, 1028, 1054, 1100, 1262, 1410, 1417, 1422.

ḍarīr (a.): Kör, 2538.

dār-u-gīr (<f. gīr-ü-dār): Kargaşa, savaş, 438, 746, 993, 1801, 1886, 1931.

dāsitān(<f. dāstān): I. Hikaye, destan, 341, 342, 577, 987, 1945, 2244, 2552, 2804.
II. Söz, 154, 472, 2255.

deg- : I. Ulaşmak, varmak, 151, 257, 916, 1436, 1716.
II. Değmek, sürülmek, 2497.

degşir-: bkz. degşür-, 265, 398.

degşür-: Değiştirmek, 173, 1222.

degür- : Ulaştırmak, duyurmak, 1500.

delim: Çok, pek fazla, 1118, 2081, 2170, 2228.

dem (f.): I. Zaman, an, 132, 146, 189, 217, 219, 290, 314, 346, 366, 374, 380, 384, 388, 390, 399, 400, 402, 428, 434, 437, 518, 548, 550, 551, 569, 599, 602, 611, 621, 632, 651, 677, 685, 689, 714, 721, 723, 726, 764, 772, 837, 917, 975, 983, 998, 1018, 1042, 1079, 1099, 1135, 1154, 1171, 1180, 1183, 1188, 1198, 1206, 1216, 1237[1], 1239, 1240, 1242, 1247, 1265, 1275, 1296, 1315, 1328, 1374, 1390, 1395, 1404, 1407, 1413, 1417, 1422, 1465, 1469, 1479, 1484, 1515, 1517, 1547, 1573, 1576, 1589, 1601, 1602, 1609, 1641, 1667, 1673, 1681, 1718, 1728, 1755, 1791, 1827, 1855, 1866, 1868, 1872, 1882, 1890, 1904, 1908, 2127, 2134, 2135, 2141, 2191, 2326, 2376, 2402, 2444, 2479, 2609, 2620, 2657, 2685, 2710, 2733.

II. Soluk, nefes, 1824.

III. Aldatma, hile, 1237[2].

dem-be-dem (f.): Her an, sık sık, 444, 1543.

dem-beste (f.): Soluğu kesilmiş, nefessiz, 1297.

demren: Ok ucuna takılan demir parçası, 461.

demür: I. Demir madeni, 1897.

II. Esirleri bağlamada kullanılan demir zincir vs., 2130.

denī (a.): Alçak, zelil, 806, 1502, 2333, 2724.

dep-: İleri sürmek için ata ayaklarla vumak, 445, 800, 809, 885, 891, 910, 950, 968, 977, 1007, 1047, 1059, 1070, 1098, 1147, 1216, 1241, 1260, 1274, 1304, 1305, 1328, 1354, 1439, 1517, 1580, 1612, 1700, 1704, 1766, 1767, 1786, 2271, 2273, 2274.

II. Vurmak, 443, 1818.

depe : Tepe, yüksek yer, 1954.

depin- : Saldırmak, 1103.

depren- : Yerinden oynamak, kımıldanmak, 1281.

der- : Toplamak, elde etmek, 1927, 2237.

derd (f.): Keder, tasa, 2, 225, 453, 615, 841, 1340, 1350, 1483, 1570, 1624, 1630, 2350, 2548.

dergāh (f.) : Eşik, huzur, 48, 91, 667, 777, 1753, 2555.

dergeh (f.): bkz. **dergāh**, 2790, 2791.

deril- : Toplanmak, bir araya gelmek, 174.

dermān (f.): Çare, ilaç; kuvvet, 225, 1350, 1483, 1630.

der-pey (f.): Ardı sıra, 648, 880, 1071, 1305, 1306, 1406, 2096.

destān : bkz. dāsitān-I, 11.

destār (f.): Sarık, tülbent, 2437.

destibürd (<f. dest-bürd): Kuvvet, üstünlük, 981, 1168.

dest-gīr (f.): Yardımcı, 667.

destūr (f.): İzin, 857, 944, 947, 1148, 1149, 1161, 1195, 1380, 1382, 1437, 1491, 1571, 2444, 2445, 2660, 2664, 2666.

devlet (a.): I. Servet, nîmet, mutluluk, talih, 603, 1571, 1684, 1777, 1779, 2138, 2139, 2141, 2219, 2392, 2614, 2783.

II. Bağımsız ülke, 2585, 2615, 2807.

devletī (a.): Devletçi, devlet taraftarı, 2780.

devr (a.): Zaman, çağ, 1385, 2433, 2804, 2812.

devrān (<a. deverān): Zaman, talih, 1833.

devşür-: Toplamak, biraraya getirmek, 573, 575, 2047, 2655, 2656.

deyir : bkz. deyr, 2249.

deyr (a.): Kilise, manastır, 2178, 2179, 2182, 2184, 2192, 2199, 2201, 2203, 2204, 2207, 2208, 2216, 2260, 2420.

dil-ārām (f.): Gönül rahatlatan, gönle huzur veren, 2461.

dil-dār (f.): Cesur; sevgili, 1140, 2514, 2765.

dildür- : Kesici bir aletle dilim dilim yapmak, 17.

dile- : İstemek, 4, 10, 1185, 1454.

dileş- : Karşılıklı birşeyler istemek, helallaşmak, 889.

dilīr (f.): Yiğit, cesur, 427, 1533, 2006.

dil-nüvāz (<f. dil-nevāz): Hoşa giden, latif, 593.

din-: Söylenmek, 294, 2590, 2654.

diñ-: Durmak, hareketsiz olmak, 559.

dīn-dār (a.+f.): Dininin emir ve yasaklarına uyan, mütedeyyin, 2252, 2765.

dir-: Toplamak, devşirmek, 462, 1075, 1810, 1848.

dirīġā (f.): Yazık!, eyvah!, 224, 640, 643, 693, 694, 1039, 1064, 1448, 1486, 1546, 1607, 1623, 1742, 1833, 1909, 2237, 2754.

diril-: Toplanmak, bir araya gelmek, 911, 2044, 2294, 2678.

dirlik: Yaşam, hayat, 70, 80, 220, 1379, 1647, 2769, 2770.

dirneş- : Toplanmak, 2171.

ditre- : Titremek, sallanmak, 249, 560, 1194, 1906, 1922, 2642.

dīv (f.): Şeytan, cin, ifrit; dev, 1298, 1890.

dīvār çek- (f.+t.) : Duvar yapmak, duvarla çevrelemek, 2053.

divīd (<a. devāt): Hokka ve kalemden oluşan yazı takımı, 388.

dīẕār (f.): Yüz, çehre, 1398.

doḳun- : İsabet etmek, rast gelmek, 1468.

doñuz: Domuz, 2016.

dönder-: Çevirmek, başka tarafa yöneltmek, 240, 826.

döy-: Katlanmak, tahammül etmek, 563, 1151, 2643.

dūn (a.): Alçak, zelil, 804, 1044, 1097, 1323, 1471, 1592, 1970.

dūsitān (<f.dūstān): Dostlar, arkadaşlar, 341, 355, 577, 843, 1945, 2244, 2552, 2748.

dūzaḫ (f.): Cehennem, tamu, 1053.

dükeli: Bütün, hep, 2815.

düken- : Bitmek, tükenmek, 1010, 1917.

dülbend (f.): İnce kumaş, tül, 2356.

dün: Gece, 438, 883.

dür- : Toplamak, katlamak, 52, 141.

dürlü: Türlü, çeşitli, 2682.

dürr (a.): İnci, 1339.

dürüst (f): Doğru, hatasız, tam, 2553.

düş: Rüya, 338, 508, 509, 511, 1114, 1126, 1211, 1310, 2154.

düşman : bkz. düşmen, 1402.

düşmen (f.) : Düşman, hasım, 17, 386, 734, 1088, 1097, 1167, 1994, 1997, 2108, 2287, 2518, 2613.

düz- : I. Hazırlamak, düzenlemek, 207, 1761.
II. Bir amaç için kullanmak, kandırmak, 65, 67.

E

eʿaz eyle- (a.+t.): Daha da yüceltmek, şerefli kılmak, 55.

ebed (a.): Sonsuza kadar, sürekli, 637, 1903, 2808.

ebā (a.): Baba, 2396.

ecdād (a.): Dedeler, atalar, 2396.

Edhem (a.): Hz. Hüseyin'in atı, 890, 891, 1473.

efʿāl (a.): İşler, 25.

eflāk (a.): Felekler, gökler, âlemler; bahtlar, talihler, 2784.

efsāne (f.): Herkesçe duyulan olay veya durum, 2785.

efsūn oḳı- (f.+t.): Gözbağlamak, aldatıcı söz söylemek, 1050.

egin : Sırt, omuz, arka, 2378.

ehl (a.): I. Sahip, mâlik, iye, 274, 278, 313, 325, 840, 2778, 2822, 2824.
II. Eş, karı-kocadan her biri, 1529.
III. Bir yerde oturan, mukim, 2290.

ehl-i beyt (f. <a. ehlü'l-beyt): Ev halkı, âile, 1197, 1222, 1509, 1585.

ekber (a.): Daha büyük, 1200.

el-amān (a.): Sıkıntılı anlarda söylenen bir ünlem, yardım et! meded!, 2496.

el götür- : Yakalamak, ele geçirmek, 102, 113, 2095.

elt- : bkz. **ilt-**, 565.

el-vedā': bkz. **el-vidā'**, 1665.

el-vidā' (a.): Allah'a ısmarladık!, Esen kalın!, 1379.

emān (a.): Korkusuzluk, emin olma, 96, 2009.

emīre'l-mü'minān (f.): bkz. **emīre'l-mü'minīn**, 192, 269, 275, 330, 417, 1830, 2586.

emīre'l-mü'minīn (a.): Mü'minlerin emiri, inananların başında bulunan kişi, 40, 171, 187, 206, 211, 221, 271, 281, 368, 375, 660, 678, 698, 753, 755, 796, 802, 820, 943, 1148, 1161, 2020, 2544, 2594, 2618, 2621.

emr (a.): I. Emir, buyruk, 7, 8, 25, 53, 55, 56, 723, 724, 755, 780, 1554, 2221.
II. Dinen yapılması istenen şeyler, 2629.

enbiyā (a.): Peygamberler, 1089, 2023.

enbūh (f.): Kalabalık, çok, 590.

endür- : Aşağıya bırakmak, indirmek, 22.

eñse : Boynun arka kısmı, 1101, 1589, 1758, 1881.

epsem: Sessiz, susan, 297.

erte : Sabahın ilk vakti, 2035.

esirge- : Acımak; korumak, himaye etmek 1202, 1203, 1353, 1646, 1648, 1654, 1722.

esrār (a.): Sırlar, gizemler, akıl ermez işler, 2794.

eş : Ortak, benzer, 8.

eşyā‘ (a.): Topluluklar, yardımcılar, 3.

etbā‘ (a.): Tâbi olanlar, bağlı olanlar, 3.

etmek: Ekmek, aş, azık, 732, 1054.

ev-: Acele etmek, 923.

evlād (a.): Sülâle, nesil, soy, 817, 876.

evliyā (a.): Allah dostları, ermişler, 2551, 2792, 2793, 2797.

eyer: Atın üzerine oturmak için konulan şey, 1642, 1744.

ezel (a.): Zaman öncesi, başlangıcı olmayan, 1539.

F

fācir (a.): Doğru yoldan sapan, günah işleyen, 736.

faḫr eyle- (a.+t.): Övmek, gururlandırmak, 2638.

faḳīr (a.): Yoksul, zavallı, 36, 2214, 2431, 2812.

fāl (<a. Fe'l): Baht, talih, 416.

fānī (a.): Geçici, son bulan, yok olan, 1638.

fāriġ (a.): Uğraşı olmayan, boş, rahat, 254, 347.

farḳ (a.) : Ayrılık, uzaklık, 1051.

farż (a.): Allah'ın Müslümanlara emrettiği şey, dinî yükümlülük, 2637, 2778.

fażīḥat eyle- (a.+t.): Edebe aykırı iş yapmak, 2333.

fāżıl (a.): Fazilet sahibi, üstün özellikleri olan, 2180.

fażīlet (a.): Değer, çeşitli özellikler sebebiyle edinilmiş üstünlük, 2625, 2635.

fażl (a.): Üstünlük, 2624.

Fe‘‘āl (a.): Yapan, eden (Allah), 25.

felek (a.): Gök, sema, 7, 1815.

Ferd (a.): Tek, benzersiz (Allah), 25, 454, 776, 2187.

Ferd-i Muṭlaḳ (a.): Tam anlamıyla tek, benzersiz (Allah), 6.

ferīd (a.): Tek, benzersiz, 1084.

ferişte (f.): Melek, 2185.

fermān (f.): Buyruk, emir, 1805.

ferseng (f.): Altı km. uzunluğunda yol, 480.

feryād (f.): I. İnleme, sızlanma, gürültü, 210, 438, 787, 807, 888, 1246, 1297, 1486, 1607, 1801, 1828, 1886, 2206, 2495, 2564, 2707, 2749.

II. Yardım isteme çığlığı, imdat!, 1548, 1549, 1550, 1551, 1552.

feryāẕ (f.): bkz. **feryād**, 2292.

fesād (a.): Karışıklık, kargaşa, bozukluk, 313.

fesād it- (a.+t.): Kargaşaya düşürmek, bozmak, 320.

feṣāḥat (a.): Açık, akıcı ve güzel konuşma, 2690, 2693.

fetā (a.): Genç, yiğit; eli açık, cömert, 694.

fidā (a.): Bir amaç uğruna verilen/ harcanan şey, kurban, 162, 369, 496, 512, 603, 711, 795, 797, 861, 869, 1084, 1085, 1497, 1914, 2365, 2366, 2555.

fidī: bkz. **fidā**, 128, 2429, 2556.

fiġān (f.): İnleme, feryat, 210, 355, 487, 807, 808, 1297, 1486, 1607, 1801, 1828, 2206, 2255, 2564, 2748.

fikir (<a. fikr): Düşünce, görüş, 1958.

firāḳ (a.) : Ayrılık, üzüntü, 223, 226, 228, 543, 794, 991, 1206, 1623, 1626, 1627, 1637, 1648, 1650.

fişār (<a. feşşār): Övünen, böbürlenen, 1048, 1777.

fuḥş eyit- (a.+t.): Edebe aykırı söz söylemek, 1332.

furṣat (a.): Uygun zaman ve durum, fırsat, 179, 253, 1995.

fuṣūṣ (ç. <a. faṣṣ): Yüzük taşları, 2419,

fūte (<a. fūṭa): İpek peştemal, havlu , 2359.

fürkat (a.): Ayrılık, 175, 775, 1210.

füżūl (a.): Lüzumsuz, yaramaz, 391, 500, 1504, 2300, 2327, 2537, 2567.

G

Ġaffār (a.): Günahları çokça affeden, çokça bağışlayan (Allah), 454.

ġaflet (a.): Dikkatsizlik, vurdumduymazlık, ihmal, 1943.

ġam (a.): Dert, keder, hüzün, 654.

ġamāz (<a. ġammāz): İnsanların ayıplarını meydana çıkaran, casus, 238.

ġam-gīn (a.+f.): Dertli, hüzünlü, 2482.

ġam-güsār (a.+f.): Dert ve sıkıntı gideren, teselli veren, 2400.

ġammāz eyle- (<a.+t.) : Ayıpları, gizli şeyleri açığa çıkarmak, ele vermek, 238.

ġam-nāk (a.+f.): Kederli, üzgün, 327, 340.

ġanī (<a. ġaniyy): I. Zengin, varlıklı, 1640.
II. Allah, 2030.

ġarge-ḫūn (f.): Kana batmış, kana bulanmış 1605.

ġarge-be-ḫūn (f.):, bkz. ġarge-ḫūn, 1317.

ġarīb (a.):Yabancı, tuhaf, 387, 2228.

ġarre ol- (<a. ġırra+t.): Aldanmak, gafil avlanmak, 63.

ġavġā ḳıl- (f.+t.): Savaşmak, 1754.

ġayr (a.): Ayrı, başka, 1190, 1253.

ġayret it- (a.+t.): I. Aşırı derece uğraşmak, çabalamak, 1024.

II. Kutsal bir şeye saldırı karşısında tahammül edememek, 1922.

geber- : Yatmak, uzanmak, 507, 2063.

Gebr (f.): Mecūsî, ateşe tapan, 2087.

genc (f.): Hazine, define, 2794.

ger (f.): Eğer, 37, 228, 348, 578, 690, 715, 719, 730, 783, 896, 1123, 1164, 1168, 1203, 1463, 1522, 1560, 1637, 1727, 2238, 2295, 2321, 2537, 2558, 2718, 2792, 2796, 2800.

gerd (f.): Toz, toprak, 2183, 2548.

get- : Gitmek, 189.

getür- : Getirmek, 159, 171, 216, 361, 415, 467, 506, 509, 554, 556, 558, 566, 620, 1105, 1223, 1240, 1251, 1307, 1325, 1527, 1573, 1749, 1759, 1899, 1936, 2050, 2058, 2080, 2109, 2125, 2195, 2196, 2202, 2320, 2330, 2339, 2345, 2370, 2393, 2394, 2479, 2490, 2510, 2567, 2571, 2675, 2676.

getürt- : Getirtmek, 2511.

gevde: Gövde, beden, vücut, 545, 571, 713, 975, 1073, 2014, 2046, 2047, 2753.

gevher (f.): Elmas, değerli taş, 1339.

gey- : Giymek, 1247, 1699, 1744, 1746, 1926, 1985, 2159, 2212, 2378, 2379, 2675.

geydür- : Giydirmek, 1670, 1671.

geyesi: Giyecek, elbise, 2149, 2150.

ġırī (<f. ġıriv): Feryat, inleme, 808, 888, 1297, 2707.

ġırş (<f. ġurreş): Kükreme, 751.

gice: Gece, 174, 183, 184, 329, 335, 404, 478, 479, 480, 501, 710, 874, 875, 877, 878, 908, 1013, 1114, 1211, 1232, 1660, 1957, 2033, 2034, 2035, 2038, 2041, 2144, 2201, 2206, 2244, 2248, 2264, 2313, 2319, 2324, 2674, 2746.

gine: Yine, tekrar, 343, 1988, 2173.

girān (f.): Ağır, 954, 1180, 1280.

giriftār it- (f.+t.): Tutsak etmek, esir almak, 314.

girü: I. Geri, geriye, geride, 217, 218, 322, 675, 692, 701,703, 711, 745, 749, 770, 837², 859, 880, 910, 911, 982, 1024, 1025, 1060, 1117, 1187, 1191, 1236, 1249, 1268, 1341, 1360,1413, 1576, 1586, 1685, 1725, 1738, 1777, 1780, 1788, 1791, 1795, 1806, 1842, 1856, 1910,1944, 1952, 2045, 2055, 2167, 2198, 2285, 2683.

II. Tekrar, yeniden, 296, 371, 399, 402, 837¹, 845, 878, 964¹, 1062, 1113, 1336, 1597, 2117, 2302, 2561, 2736.

III. Sonra, 282, 296, 633, 659, 959, 964², 1234, 1759, 1948, 2083, 2087.

girü ḳal- : Vaz geçmek, yapmamak, 601.

giryān ol- (f.+t.): Ağlamak, 293.

gökcek: Sevimli, güzel, 1985.

göndür- : Yollamak, göndermek, 2661.

gönel-: bkz. gönül-, 582.

göñil : Gönül, kalp, yürek, 654.

gönül- : Yönelmek, gitmek, 208, 209, 675, 2055, 2249, 2771.

görklü: Güzel, 946, 1157, 1445, 1626, 2149.

götür- : I. Ortadan kaldırmak, yok etmek, 1002, 1234, 1275, 1696, 1793, 2030.

II. Kaldırmak, dikmek, 2090, 2092.

göyni- : Yanmak, ateşten sararmak, 2473.

göyün- : İçi yanmak, çok üzülmek, 2616.

göz ir- : Göz değmek, nazar değmek, 946.

gözsüz: Kör, görmez, 1970.

ġubār (a.): Toz, 1063, 2183.

ġulām (a.): Esir, köle, 145, 348, 522, 710, 722, 956.

ġulġule (f.): Gürültü, 1887.

ġulū (<a. ġulüvv): Ayaklanma, hücum, 440, 563, 1133, 1178, 1279, 1320, 1411, 1578, 2276, 2285, 2708, 2732, 2752, 2757.

ġuṣṣa (a.): Tasa, keder, kaygı, 722.

gūşevār (f.< ġūş-vār): Küpe, 1775.

gügercin: güvercin, 246, 247.

gülistān (f.): Gül bahçesi, 11, 1157, 1438.

gül-ʿiẕār (f.+a.): Gül yanaklı, 1673.

günbed ur- (f.+t.): Sıçramak, 426.

güng (f.): Dilsiz, 1847.

gürbüz: Sağlam, güçlü, 1271, 2139.

gürz (f.): Topuz, gürz, 458, 954, 1180, 1803, 2398, 2402, 2462.

güyegü: Damat, güveyi, 1145, 1146, 1670.

güzīn (f.): Seçkin, 218, 630.

H

ḫabīs̱ (a.): Kötü, fena; yaramaz, 99, 101, 607, 2398.

ḥācet (a.): İhtiyaç, gereksinim, istek, 2364, 2663.

ḥācet-gāh (a.+f.): İstek yeri, isteme makamı, 667.

ḥacīl (<a. ḫacil): Utanmış, mahcup, 1144, 1895, 2806.

ḥaç: Çarmıh benzeri küçük şekil, ıstavroz, 2234.

ḥad (<a. ḥadd): I. İslam hukukunda bazı suçlara verilen ceza, 1385, 1386.
II. Sınır, hudut, 2624.

ḫafī (a.): Gizli, saklı, 1288.

ḥāfıẓ (a.): Kur'an'ın tamamını ezberlemiş kişi, 2680.

ḥāfıẓ-kelām (f.): bkz. ḥāfıẓ, 540.

Ḥaḳ (<a. Ḥaḳḳ): Adalet sahibi ve gerçek olan, Allah, 25.

ḥaḳīḳat (a.): Gerçekten, doğrusu, 768.

ḥākim (a.): Hükmeden, yöneten, 6.

Ḥakīm (a.): Hikmet sahibi, hikmetli iş yapan (Allah), 776, 1621.

ḥaḳīr (a.): Kıymetsiz, itibarsız, 36, 1164, 1931.

ḫākisār (<f. ḫāk-sār): Alçak, zelil, 260, 517, 655, 740, 805, 952, 1020, 1071, 1168, 1261, 1270, 1283, 1324, 1335, 1404, 1416, 1467, 1515, 1518, 1588, 1691, 1713, 1729, 1736, 1757, 1774, 1783, 1802, 1854, 1904, 1914, 1974, 2160, 2304, 2493, 2505, 2539, 2709.

ḥaḳḳına ḳo- (a.+ t.): Ölüyü defnetmek, 2771.

ḥāl (a.): Durum, vaziyet, 777, 784, 1337, 1338, 1539, 1663, 1851, 2112, 2640.

ḫalāṣ eyle- (a.+t.): Kurtarmak, 2169.

ḫalāṣ ol- (a.+t.): Kurtulmak, kurtuluşa ermek, 2777.

ḫalāyıḳ (<a. ḫalā'iḳ): İnsanlar, halk, 2040.

Ḫalīlu'llāh (a.): Allah'ın dostu, Hz. İbrahim'in lakabı, 2700.

ḥāliyā (a.): Şimdi, şu anda, 2161.

ḥalḳ (a.): Boğaz, gırtlak, 2119.

ḫalvet (a.): Yalnız, gizli, tenha, 2356.

ḫalvet-maḳām (a.): Tenha, insanlardan arınmış yer, 117, 2181.

ḫām (f.): Olgunlaşmamış, 484, 540, 966, 1569.

ḥamāyil ḳıl- (a.+t.) : Omuzdan çapraz şekilde bağlamak, çapraz asmak, 940, 1745.

ḥamle (a.): Hücum, saldırı, 527, 961, 971, 977, 978, 1242, 1265.

ḥamle eyle- : bkz. ḥamle ḳıl-, 1329, 1472.

ḥamle getür- (a.+t.): bkz. ḥamle ḳıl-, 2095.

ḥamle it- : bkz. ḥamle ḳıl-, 1457, 1701.

ḥamle ḳıl- (a.+t.): Hamle etmek, saldırıya geçmek, 435, 460, 526, 539, 879, 905, 971, 972, 974, 977, 978, 1003, 1009, 1018, 1027, 1050, 1051, 1067, 1098, 1110, 1128, 1170, 1171, 1173, 1186, 1240, 1242, 1260, 1261, 1264, 1274, 1314, 1320, 1326, 1331, 1333, 1356, 1359, 1361, 1371, 1384, 1387, 1391, 1404,

1405, 1406, 1412, 1421, 1455, 1470, 1700, 1707, 1710, 1711, 1712, 1713, 1714, 1715, 1797, 1837.

ḫan: Hükümdar, devlet başkanı, 991.

ḫān-u-mān (f.): Ev bark, 129, 2499, 2743.

ḥancer (<f. ḫancer): İki yanı keskin, sivri kama, 239, 1879, 1880, 1963, 2494.

ḫandaḳ (a.): Çukur, hendek, 724, 872.

ḫandek: bkz. ḫandaḳ, 871.

ḫānedān (f.): Soy, sülale, aile, 647, 1779, 1898, 1911, 1912, 2091, 2296, 2333, 2512, 2515, 2808.

ḫar (f.): Eşek, merkep, 2386, 2469.

ḫˇār : bkz. ḫor, 1778.

ḫarāb (a.): Yıkılmış, bozulmuş, 344.

ḫarāc (a.): Müslüman olmayanların ödediği bir tür vergi, 2536.

ḥarām-zāde (<a.+ f.): Gayr-ı meşru ilişkiden doğmuş, piç, 817, 2569, 2604.

ḫarc eyle- (a.+t.): Sarf etmek, harcamak, 1394.

ḥarīf (a.): Aynı iyi yapan kişilerden biri, savaşta rakip, 1015, 1697, 1698.

ḥarīr (a.): İpek, 2359.

ḥarūn (a.): Huysuz, inatçı, 1390.

ḫāṣ (a.): Seçkin, 32, 1446, 1731, 2042, 2791, 2777.

hāsbeten li'illāh (a.): Allah yoluna, Allah rızâsı için, 137.

ḫasta (<f. ḫaste): Sağlığı bozulmuş, hasta, 277.

ḥaşem (a.): Mâiyet, taraftarlar, 276.

ḥaşer (<a. ḥaşr): Topluluk, cemaat, 187, 239.

ḥaşer (çoğ. <a. ḥaşere): Kıymetsiz, zararlı canlılar, 532, 1617.

ḫaṭā (a.): Yanlış, günah, 694, 978, 1265, 1618.

ḫāṭır (a.): Akıl, zihin, gönül, 233, 471, 596, 607, 1632.

ḫatm (a.): Son, sonuç, 2813.

ḫatm eyle- (a.+t.): Sona erdirmek, bitirmek, 342, 2713.

ḫatm it- (a.+t.): Kur'an'ı baştan sona okumak, 559.

ḫatm-ı enbiyā (f.<a. ḫatemü'l-enbiyā): Son peygamber, Hz. Muhammed, 34.

ḫatm ol- (a.+t.): Sona ermek, 577, 839, 2545, 2552, 2775, 2822.

ḫātun : I. Kadın, 467, 497, 498, 566, 567, 1921, 1926, 2064, 2065, 2073, 2079, 2083, 2084, 2098, 2109, 2344, 2480.

II. Eş, hanım, 1764, 1923, 2345, 2447, 2485.

ḥavāle ḳıl- (a.+t.): Sevk etmek, göndermek, 1808.

ḥayā (a.): Utanma duygusu, edep, 1220.

Ḥaydar (a.): Hz. Ali'nin lakabı, 2213.

hāy-u-hūy (f.): Gürültü, 438.

ḥayf (a.): Haksızlık, zulüm, yazık, 861.

ḫayl (a.): Zümre, grup, 1824, 1911.

ḫayl ol- (a.+t.): Atlanmak, 164.

ḫayr (a.): İyi; iyilik, 157, 199, 251, 341, 840, 1336, 1660, 2244, 2308, 2590, 2798.

ḫayrān (<a. ḥayrān): Şaşkın, 26, 1802, 1895, 2073, 2109, 2113, 2331.

ḫayrān ḳal-: bkz. ḫayrān ol-, 658, 784, 953, 1008, 1009, 1822, 1907.

ḫayrān ol-: Şaşırmak, hayret etmek, 288, 293, 1896, 2186, 2276, 2456.

ḥāżır (a.): Mevcut, var, 892.

ḥāżır ol- (a.+t.): Hazırlanmak, hazır durumda bulunmak, 193, 256, 801, 1693, 2248.

ḥāżır ḳıl- (a.+t.): Hazırlamak, 1794.

ḥażret (a.): Ön, huzur, makam 147, 1255.

hebā ḳıl- (a.+t.): Yok etmek, öldürmek, 1227.

hebā ol- (a.+t.): Yok olmak, ölmek, 2704.

ḥelāl (a.): Eş, karı veya kocadan her biri, 519.

hemān-dem (f.): Derhal, hemen, o anda, 147, 247, 359, 367, 463, 465, 968, 1011, 1162, 1184, 1294, 1373, 1382, 1420, 1464, 1475, 1480, 1578, 1579, 1580, 1674, 1703, 1711, 1827, 1829, 1884, 1889, 1914, 1917, 2060, 2207, 2405.

hem-çü (f.): Onun gibi, benzer, 427, 1473, 1985, 2440, 2581.

hem-rāh (f.): Yoldaş, yardımcı, 2543.

henūz (f.): O zaman, şimdiye kadar, 80, 1146, 2528.

hergiz (f.): Hiçbir zaman, asla, 424, 520, 523, 546, 644, 693, 719, 916, 949, 1090, 1393, 1521, 1833, 1893, 2009, 2258, 2541, 2818.

herze (f.): Boş laf, gereksiz ve anlamsız söz, 2595, 2682.

het: Meydan okuma ülemi, heyt!, 1601.

heves (a.): İstek, arzu, 1306.

heybet (a.): Korku uyandıran durum, 337, 783, 961, 965, 1046, 1315, 1787, 2349.

ḫınzīr (a.): Domuz, 2019.

ḫışm (f): Hiddet, öfke, kızgınlık, 290, 1259, 1387, 1532, 1536, 1544, 1905, 1941, 2334, 2751.

ḫıyel (<a. ḥıyel): Hileler, aldatmalar, 893.

hidāyet (a.): Doğru yola yöneltme, doğruluk, 1497.

hidāyet ḳıl- (a.+t.): Doğru yola iletmek, 9.

ḥikāyet it- (a.+t.): Anlatmak, 1874.

ḥikmet (a.): I. Bilgece söz veya iş, bilgelik, 23, 24, 26, 2036.
II. Sebep, 2187, 2188.

ḫilāfet (a.): Müslümanların yönetimi, halifelik, 44, 59.

ḫilʿat (a.): Devlet büyükleri tarafından verilen kaftan, elbise vs., 639, 2388.

ḥīle-kār (a.+t.): Hile yapan, sahtekar, düzenbaz, 345.

himmet (a.): Çaba; yardım, lütuf, 185, 213, 349, 412, 931, 1160, 1574, 1766.

Hindū (f.): Hindli, Brahman beya Budist, 2631.

Hindū-peçe (f.): Brahman veya Budist çocuğu, 2604.

ḫīre-ser (f.): Dik kafalı, 504, 700, 2101, 2308, 2533.

ḥisāb (a.): Sayı, sayma, hesap, 2815.

ḥiṣār it- (a.+t.): Kuşatmak, çevrelemek, 263.

ḫīş (<f. ḫˇīş): Akraba, hısım, 2602.

ḫiẕmet (<a. ḫıdmet): Birinin işini görme, hizmet, 1147, 1450,1524, 2081, 2191, 2447.

ḫōn (<f. ḫˇān): Yemek, yiyecek, 216.

ḫor (<f. ḫˇār): Kıymetsiz, hakir, 248, 941, 970, 979, 1244, 1256, 1553, 1780, 1896, 1904, 2306, 2482, 2571.

ḫoş (f.): İyi, güzel, 68, 645, 2120.

ḫoş-bülend-āvāz (f.): Güzel ve yüksek ses, 559.

ḫoş-ḫiṣāl (f.+a.): İyi huylu, güzel huylu, 1623, 1629.

ḫoş-setīre (f.+a.): Güzelce örtünmüş kadın, 2060.

ḫoş-ṣıfāt (f.+a.): İyi özellikleri olan, 1948.

ḫūb (f.): Hoş, güzel, iyi, 18, 2359.

ḥulle (a.): Cennet elbisesi, 2159, 2212.

ḫūn (f.): Kan, 2134.

ḥūr (a.): Hûri, 937, 1537.

ḫurūş (f.): Gürültü, telaş, 1019, 1599.

ḫurūş ḳıl- (f.+.): Telaşlanmak, çoşmak, 1197, 1250, 1303, 1354.

hūş (f.): Akıl, şuur, bilinç, 1197, 1250, 1303, 1354, 1480, 1599, 1789, 1599, 1827, 2082.

ḫuşk (f.): Kuru, 2436.

ḫuṭbe (a.): Câmilerde minberden yapılan konuşma, 2664, 2666, 2667.

Ḫuẕā (f.): Allah, Hüdâ, 1938.

ḥüccet (a.): Delil, kanıt, 1865.

ḥüccet eyle- (a.): Delil göstermek, 799.

hümām (a.): Azimli, cömert, yiğit, 88, 189, 225, 229, 361, 591, 682.

hüner (f.): Ustalık, bilgi, 2822, 2823.

ḥürmet (a.): Saygınlık, itibar, 36, 947, 1352, 1448, 1524, 2217, 2615, 2715, 2821.

ḥürmet eyle- (a.+t.): Saygı duymak, 1198, 1201, 2219.

ḥürmet ḳıl- (a.+t.): bkz. ḥürmet eyle-, 897, 2526, 2527.

ḥüsn (a.): Güzellik, 937, 938,1657.

I

ılġın: Bir ağaç türü, yılgın, 2050.

ır-: Uzaklaştırmak, ayırmak, 946, 1206.

ıraḳ: Uzak, 356, 383, 649.

ırmaġ: Akarsu, ırmak, 16, 521, 571, 1561.

ırmaḳ : bkz. ırmaġ, 1577.

ıs: Sahip, 500.

ıssı: Sıcak, 1376, 1553, 2080.

ışıḳ: Savaşçı başlığı, miğfer, 1746.

ʿıyān (a.): Görünür, belli, 265.

İ

ʿibādet (a.): Allah'ın emirlerini yapıp, yasaklarından kaçmak, kulluk, 2787.

iblīs (a.): Şeytan, 552.

ibn (a.): Oğul, 125, 152, 156, 164, 184, 200, 217, 233, 311, 319, 587, 617, 800, 812, 879, 966, 985, 992, 1024, 1057, 1083, 1102, 1164, 1183, 1194, 1313, 1331, 1358, 1371, 1518, 1724, 1728, 1729, 1748, 1770, 1774, 1775, 2224, 2442, 2503, 2659, 2696, 2714, 2764, 2811.

ʿibret (a.): Başkasının bakıp ders alacağı hâl, 552, 1782, 2002, 2751.

icāzet (a.): İzin, olur, 2684.

idrāk eyle- (a.+t.): Anlamak, kavramak, 28.

iḥtiyāṭ (a.): Sonunu düşünme, tedbir, 177.

iḥtiyāṭ eyle- (a.+t.): Tedbirle ele almak, dikkatli hareket etmek, 1056.

ʿiḳāb (a.): Ceza, eziyet, 267.

iḳlīm (a.): Memleket, yöre, 93, 1508, 2137, 2426.

il: Memleket, ülke, diyar

il- : Takılmak, tesâdüf etmek, 1957.

iley: Ön, huzur, 207, 2510.

illā (a.): Ancak, sadece, yalnız, 896, 2037, 2790.

ilt- : Götürmek, 468, 511, 688, 835, 903, 2002, 2128, 2129, 2173, 2800.

ʿimāme (<a. ʿammāme): Sarık, 2212.

īmān getür- : İman etmek, inanmak, 2233, 2452.

īmān oyna- (a.+t.): İmandan geçmek, imanını terk etmek, 2560.

ʿİmrānī (a.): Yemen'deki İmran bölgesi halkından olan (?), 1443.

inan- : Emanet olarak vermek, 2201.

incü: İnci, 1927, 2381, 2419, 2422.

ins (a.): İnsan, beşer, 887, 1298, 1889, 1890, 1891, 1989.

inṣāf (a.): Adaletli davranış, 5.

ir-: Ulaşmak, yetişmek, 48, 52, 70, 160, 170, 190, 215, 228, 268, 342, 347, 352, 354, 417, 457, 613, 614, 649, 683, 690, 1022, 1209, 1427, 1580, 1749, 1787, 1805, 1958, 2006, 2093, 2254, 2319, 2329, 2443, 2447, 2772, 2786, 2790, 2792.

irgür- : Ulaştırmak, kavuşturmak, 232.

iriş- : Ulaşmak, varmak, 145, 146, 192, 250, 269, 271, 334, 450, 924, 1054, 1116, 2789, 2809.

irür- : Ulaştırmak, kavuşturmak, 212, 228, 459, 840, 2146, 2153.

irüşdür- : Ulaştırmak, kavuşturmak, 578.

irte: bkz. erte, 908, 2319, 2324.

işbu resme (t.+a.): Bu şekilde, böyle, 2308, 2595.

işbu veche (t.+a.): Bu şekilde, bu halde, böylece, 2105.

ʿişret (a.): İçki içme, içki, 255.

iştiyāḳ (a.): Özlem, hasret, 543.

iʿtiḳād (a.): İnanç, gönülden bağlılık, 2784.

ittiṣāl (a.): Kavuşma, 1627, 1640.

ʿivaż (a.): Karşılık, bedel, 470.

iv- : Acele etmek, can atmak, 918, 1118, 2356, 2473.

iʿzāz (a.): Saygı gösterme, 2375.

ʿizz (a.): Yücelik, güçlülük, 1684, 2375.

ʿizzet (a.): Saygı, hürmet, 2615.

ʿizzet ḳıl- (a.+t.): Saygı göstermek, hürmet etmek, 548, 1510, 2325, 2526, 2527.

K

ḳadīm (a.): Öncesi olmayan, eski; kıymetli; Allah, 178.

Ḳādir (a.): Güçlü olan, kudret sahibi (Allah), 178, 229, 454.

Ḳāf: Efsanevi bir dağ, 19.

ḳafā (<a. ḳafā’): Arka, geri, ard, 268, 1316,

kāfirān (f. çoğ. <a. kāfir): Müslüman olmayanlar, 1163.

ḳahr (a.): Zorlama, 13, 2721.

ḳahramān (f.): Yiğit, cesur, kahraman, 2806.

ḳaḥṭ (a.): Kuraklık, kıtlık, 876.

ḳaḳı-: Kızmak, 410, 415, 1330, 1703.

ḳalʿa (a.): Kale, hisar, 2417, 2420.

ḳalb (a.): Merkez, orta, 1011, 1013, 1018, 1099, 1468, 1716, 1798.

ḳalbur (<a. ġarbāl): Elek, 1179.

ḳalḳan : Ok ve kılıç gibi silahlardan korunmak için kullanılan savaş aleti, 1745.

ḳaltabān (f.): Namussuz, rezil, 265, 464, 536, 565, 763, 765, 925, 1021, 1041, 1163, 1231, 1269,1295, 1466, 1517, 1678, 1702, 1783, 2019, 2394, 2501, 2626, 2642.

ḳamereyn (a.): İki tane ay, 71.

ḳāmet eyle- : bkz. ḳāmet getür-, 2734.

ḳāmet getür- (a.+t.): Cemaatla namaz kılmadan önce ‘ḳad ḳāmeti’ṣ-ṣalātü’ ilavesiyle ezan okumak, 2710, 2733.

ḳāmet it- : bkz. ḳāmet getür-, 2715.

ḳamu: I. Hep, bütün, 5, 6, 54, 86, 149, 153, 173, 180, 232, 243, 287, 318, 525, 583, 661, 664, 665, 667, 670, 733, 761, 786, 868, 911, 928, 953, 1247, 1291, 1296, 1362, 1520, 1621,1639, 1683, 1754, 1846, 1888, 1890, 1921, 1922, 1925, 1926, 1929, 1930, 1959, 1985, 1994, 2046, 2099, 2156, 2164, 2180, 2211, 2251, 2277, 2294, 2295, 2321, 2334, 2384, 2385, 2391, 2410, 2427, 2434, 2506, 2527, 2577, 2586, 2708, 2724.

II.Hepsi, tamamı, 104, 108, 194, 195, 209, 215, 280, 282, 288, 293, 297, 300, 561, 586, 757, 797, 1009, 1133, 1134, 1178, 1223, 1252, 1272, 1300, 1348, 1631, 1653, 1774, 1782, 1787, 1834, 1856, 1895, 1896, 1908, 1912, 1937, 2002, 2038, 2045, 2276, 2285, 2290, 2292, 2325, 2335, 2373, 2383, 2513, 2526, 2588, 2602, 2616, 2749, 2772.

III. Herkes, 184, 666, 744, 784, 965, 1042, 2629, 2800, 2819.

kāmurān (<f. kām-rān): Başarılı, mutlu, 192.

kān (f.): Bir şeyin kaynağı, menba, 1148.

ḳan-behā (t.+f.): Öldürülenin davacılarına verilen tazminat, kan bedeli, 2671.

ḳancaru: Nereye, 401, 599, 600, 2089, 2502.

ḳand (a.): Şeker, 793.

ḳangı: Hangi, 743, 814.

ḳapu: I. Kapı, ev vs. için giriş yeri, 288, 335, 429, 1920, 2053, 2105, 2185, 2204, 2258, 2270, 2271, 2317, 2323, 2329, 2330, 2331, 2372, 2418, 2419, 2440, 2726, 2738.

II. Hizmet veya görev yeri, eşik, huzur, 1524, 2820.

kār (f.): İş, 459.

ḳarañu: Karanlık, gece, 423.

ḳarār ḳıl- (a.+t.): Durmak, hareketsiz hâle gelmek, 720.

ḳaravaş: Hizmetçi, köle, 490, 495, 497, 2572.

kārebān (<f. kārivān): Kervan, kafile, 585.

kārızar (<f. kār-zār): Savaş, kavga; savaş meydanı, 830, 2390.

kāruzār : bkz. kārızar, 580, 952, 1566.

ḳāṣıd (a.): Haberci, 146, 148.

ḳaṣd ḳıl- (a.+ t.): Amaçlamak, 2708.

ḳat: Bir kişinin veya bir şeyin bulunduğu yer, 215, 275, 329, 360, 380, 433, 472, 498, 619, 650, 659, 677, 720, 726, 745, 818, 873, 885, 928, 942, 982, 1037, 1199, 1307, 1341, 1423, 1475, 1576, 1603, 1719, 1738, 1818, 1819, 1855, 1859, 1939, 1958, 1975, 1978, 1984, 2015, 2047, 2060, 2173, 2189, 2294, 2313, 2367, 2374.

ḳatı: Çok, fazla, şiddetli, 734, 753, 876, 984, 1282, 1315, 1414, 1789, 1804, 1834, 2498, 2581.

ḳatīl (a.): Öldürülmüş, maktül, 2228.

ḳaṭrān (a.): Çam ağacı ve kömürden çıkarılan koyu sıvı, 1398.

ḳaṭre (a.): Damla, 2262.

ḳavl (a.): Söz, 136, 155, 305, 306, 307, 415, 656, 1221, 1784.

ḳavl eyle- (a.+t.): Söz vermek, sözleşmek, 136, 306.

ḳavm (a.): İnsan topluluğu, 88, 102, 210, 265, 273, 583, 672, 727, 767, 804, 897, 899, 1044, 1097, 1172, 1209, 1219, 1285, 1319, 1323, 1361, 1461, 1471, 1502, 1503, 1504, 1508, 1509, 1592, 1613, 1617, 1681, 1780, 1840, 1928, 1931, 1970, 1995, 2136, 2155, 2291, 2333, 2338, 2518, 2539, 2602, 2694, 2720.

ḳavül : bkz. ḳavl, 2746.

ḳayġulan-: Üzülmek, kaygılanmak, 397.

ḳayġulu: Kederli, üzüntülü, kaygılı, 328, 624, 659, 671, 722, 2335, 2725, 2771.

ḳayır-: Endişe etmek, acımak, 443, 1266, 1406.

ḳayṣar (a.): Bizans imparatoru, 2404.

ḳayṣarī (a.): Bizans imparatorluğu, 2403.

ḳażā (a.): İş, musîbet, 1938.

kebāb (a.): Ateşte pişirilmiş et, 2341.

kebīr (a.): Büyük, ulu, yüce, 198, 687.

kelām (a.): Söz, laf, 226, 1336, 2309, 2545.

kemāl (a.): Olgunluk, değer, fazilet, 790, 1213, 1639, 2789, 2799.

kemend: Ucu ilmikli ip, 1176.

kemer (f.): Bele takılan kuşak, kayış, 1708.

kemīne (f.): Fakir, âciz, 1043.

kemter (f.): Daha aşağı, değersiz, 2531.

keñsüz: Birden, aniden, hemen, 1368.

kenz (a.): Hazine, define, 2788.

ker (f.): Sağır, 1092.

kerāmet (a.): Olağan dışı olay, 9, 2218.

kerīm (a.): I. Cömert, eli açık, 687.

II. Ulu, büyük (Allah), 1349, 1428, 1541, 2148.

kerre (a.): Defa, kez, 2375.

keşān (f.): Çekerek, sürükleyerek, 565.

Kevs̱er (a.): Cennette bir havuz veya ırmak, 1537.

key: İyice, fazla, 99, 177, 547, 607, 753, 824, 976, 1015, 1053, 1111, 1182, 1315, 1364, 1374, 1414, 1618, 1690, 1700, 1726, 1967, 2124, 2235, 2275, 2333, 2338, 2445, 2726.

ḳīl u ḳāl (a.): Söyleşi, konuşma, 413, 1542.

ḳır- : Öldürmek, yok etmek, 114, 670, 912, 1014, 1055, 1137, 1186, 1423, 1580, 1799, 1808, 2136, 2286, 2295, 2602, 2614, 2704, 2720, 2721.

II. Koparmak, 2233.

ḳısmet (a.): Pay, hisse, nasip, 1635.

ḳıyāmet (a.): Diriliş günü, 39, 774, 777, 828, 987, 1397, 1666, 1782, 1998, 2000, 2007, 2306, 2348, 2741.

ḳıyāmet eyle- (a.+t.): Ayağa kalkmak, doğrulmak, 2734.

ḳıyāmet ḳop- (a.+t.): Dünyanın sonu gelmek, 551, 1215.

ḳıymet (a.): Değer, 1448.

ḳızıl: I. Kımızı renkli, al, 476, 2369, 2380, 2389.

II. Altın, altın para, 367.

kibār (a.): I. Büyükler, ulular, 944, 1658, 1770.

II. Görgülü, terbiyeli, nazik, 152, 685, 766, 1408, 1762, 1867, 1969, 2504.

kibr (a.): Kibir, büyüklük taslama, 298, 629.

kibrī (a.): Kibirli, büyüklük taslayan, 313.

kiçi: Küçük, 58, 167, 168, 180, 182, 273, 279, 316, 440, 544, 642, 752, 1182, 1302, 1568, 1809, 1835, 1935, 2284, 2513, 2738.

kīn (f.): Gizli düşmanlık, 285, 298, 370, 463, 882, 896, 922, 1695, 2056.

kirām (a.): Şerefliler, cömertler, 117, 122, 186, 223, 227, 770, 866, 1438, 1766, 2738.

Kirdigār (f.): Yaratıcı, Allah, 234, 466, 580, 760, 805, 1349, 1431, 1770, 1771, 1969, 1987, 2003, 2224, 2482, 2808.

kitf (a.): Kürek kemiği, omuz, 1363.

ḳocacuḳ: Yaşlı, ihtiyar, 2559.

ḳoḫu : Koku, 2435.

ḳudret (a.): I. Allah'ın takdiri, yaratması, 21, 24, 26, 2051, 2182, 2411.

II. Güç, kuvvet, 2242.

ḳudretu'llāh (a.): Allah'ın gücü, takdiri, 2121.

ḳul: Esir, köle, hizmetçi, 22, 142, 344, 383, 522, 568, 742, 743, 816, 831, 1043, 1131, 1142, 1457, 1469, 1988, 2383.

ḳulaġuz: Kılavuz, rehber, 2798.

ḳulaḳ dut- : bkz. ḳulaḳ ur-, 843, 1123, 1852, 2430, 2636.

ḳulaḳ ur- : Kulak vermek, dinlemek, 132, 2140, 2611.

ḳulle (a.): Kule, 2417.

ḳulluḳ : Esirlik, kölelik, 820, 2239.

kūr (f.): Kör, 1092,

Ḳur'ān (a.): Hz. Muhammed'e indirilen kitap, Müslümanların kutsal kitabı, 540, 547, 548, 2637, 2639, 2640, 2680.

ḳurretü'l-ʿayn (a.): Gözbebeği, çok sevilen kişi, 77.

ḳuṣūr (a.): Köşkler, 1537.

ḳuşluḳ: Günün sabah ile öğle arasındaki vakti, 2678.

ḳuzġun: Kargagillerden bir kuş, 1870.

küfr (a.): Müslüman olmama, İslam'ı kabul etmeme, 1222, 2799.

küpe: Kadınların kulaklarına taktıkları süs, 1927.

kürsī (a.): Arş'ın altında bulunduğuna inanılan yer, 887, 1889, 1989.

küşte (f.): Öldürülmüş, ceset, 1322.

L

lā-cerem (a.): Şüphesiz, elbette, kesinlikle, 2307.

lāden (f.): Bir tür bitki, lavanta çiçeği, 2436.

laʿīn (a.): Lanetli, kovulmuş, 285, 298, 327, 370, 463, 520, 882, 1170, 1258, 1264, 1526, 1534, 1535, 1695, 1733, 1868, 1884, 1904, 2120, 2387, 2633.

lāl (a.) : Dilsiz, Sessiz, suskun, 1847.

laʿl (a.) : Kırmızı renkli değerli bir taş, 996, 2381.

lā-şek (<a. lā-şekk): Şüphesiz, kesinlikle, 2768.

laṭīf (a.): Hoş, güzel, 1149.

lā-yezāl (a.): Yok olmaz, bâkî (Allah), 178, 776, 1634, 2148.

legen (f.): Yayvan kap, leğen, 2235.

lem-yezel (a.): bkz. lā-yezāl, 776, 1634.

leşker (f.): Asker, ordu, 139, 243, 260, 262, 336, 436, 451, 590, 614, 615, 618, 619, 647, 649, 837, 845, 886, 982, 1000, 1011, 1133, 1178, 1275, 1321, 1356, 1360, 1413, 1421,1468, 1472, 1473, 1475, 1602, 1610, 1718, 1725, 1754, 1788, 1791, 1806, 1918, 2092,2094, 2189, 2251, 2272, 2328, 2334, 2655, 2657.

lez̲z̲et (a.): Tat, zevk, 1487.

libāce (<f. libāçe): Elbise, giyecek, 2378.

luʿb (a.): Oyun, savaş oyunu, 953.

lūt (f.): Tatlı yemekler, lezzetli yiyecekler, 2258.

luṭf eyle- (a.+t.): İyilikte bulunmak, ihsan etmek, 2220.

M

māh (f.): Ay, kamer, 61, 737.

maḥbūb (a.): Sevgili, sevilen, 18.

māhī (f.): Balık, 1298.

maḥrūm (a.): İsteğini elde edemeyen, eli boş, 2220.

maḥmūd (a.): Övülmüş, övülmeye değer, 10.

mahmız (<a. mihmāz): Ayakkabı arkasına takılan demir çark, 2272.

maḳsūd (a.): İstek, arzu, emel, 347, 2442.

Maḳtel (a.): Birinin öldürülmesiyle sonuçlanan olayları anlatan eser, 1, 40, 1337, 2775.

manṣūr (a.): Yardım edilmiş, galip ve muzaffer, 1571.

manṭıḳī (a.): Mantıklı, doğru; Mantık ilmiyle uğraşan, 2799.

mār (f.): Yılan, 1298, 1890.

maʿrifet (a.): Sanat, hüner, 1947.

masḫara (a.): Gülünç ve tuhaf şeyler yapan, soytarı, 2487, 2488.

maṣlaḥat (a.): İyi iş, fayda, yarar, 811.

mā-verd (<a. mā'ü'l-verd): Gül suyu, 2236.

meʿānī (a.): Ma'nâlar, anlamlar, 2794.

mecāl (a.): Kuvvet, imkan, fırsat, 778.

Mecīd (a.): Şan ve şeref sahibi, ulu (Allah), 2582.

meclis (a.): Toplantı, oturum, 342, 343, 579, 839, 842, 1120, 1121, 1122, 1662, 1947, 2242, 2245, 2545, 2546.

meded (a.): Yardım, 1189.

meded eyle- (a.+t.): Yardım etmek, imdada yetişmek, 137.

meded iste- (a.+t.): Yardım beklemek, yardım istemek, 156, 201.

meded ḳıl- : bkz. meded eyle-, 1557.

medḥ (a.): Övgü, övme, 1096, 2692, 2810.

medīne (a.): Şehir, kent, 2698.

mefḫar (a.): Övünülecek şey, 75.

mekr (a.): Hile, oyun, 261, 285, 331, 362, 370, 378, 463, 626, 717, 882, 893, 896, 922, 1695, 2056, 2529, 2702, 2750.

melā'ik (a.): Melekler, 2208.

melāl (a.): Usanma, sıkıntı, 408, 477, 916, 1201, 1628, 1632.

melāmet (a.): Kınama, ayıplama, 1204, 2364.

melek (a.): Nûrdan yaratılmış varlık, 7, 887, 1889.

melūl (a.): Usanmış, bıkmış, bezmiş, 876, 949, 2300.

melʿūn (a.): Lanetlenmiş, kovulmuş, 101, 331, 469, 536, 539, 552, 560, 655, 739, 815, 1007, 1128, 1170, 1180, 1241, 1293, 1332, 1366, 1368, 1384, 1455, 1464, 1465, 1679, 1706, 1811, 1812, 1814, 1816, 1860, 1940, 1966, 2022, 2057, 2096, 2115, 2140, 2175, 2280, 2300, 2367, 2384, 2388, 2389, 2564.

men (f.): Ben, 1345, 1838.

menʿ ḳıl- (a.+t.): Engellemek, engel olmak, 1640.

menber (<a. minber): Câmilerde hutbe okunan merdivenli kürsü, 2593, 2597, 2681, 2687, 2689, 2690.

menzil (a.): Konak yeri, 49, 215, 2056, 2788.

merd (f.): I. İnsan, 1778, 2790.
II. Cesur, yiğit, 841, 2350, 2549.

merdūd (a.): İstenmeyen, kovulmuş, 10.

merhem (a.): İlaç, deva, çâre, 2, 1630.

mescid (a.): Namaz kılınan yer, 1848, 2104, 2338, 2342, 2678, 2679, 2680, 2731.

mest ol- (f.+t.): Kendinden geçmek, 1015, 1174.

meşg (f.): Kırba, su tulumu, 1527, 1575, 1581, 1586, 1590, 1594.

meşhed (a.): Şehitlik, şehit mezarı, 2262, 2263, 2315.

meydān (a.): Saha, alan, yer; savaş meydanı, 15, 830, 950, 953, 955, 968, 992, 999, 1041, 1053, 1055, 1059, 1162, 1184, 1195, 1202, 1216, 1245, 1248, 1304, 1312, 1355, 1380, 1382, 1391, 1437, 1439, 1493, 1499, 1654, 1659, 1674, 1677, 1690, 1700, 1704, 1746, 1749, 1763.

meymene (a.): Sağ taraf, 723, 1013, 1716, 1798.

meysere (a.): Sol taraf, 1013, 1716, 1798.

mezīd (a.): Daha da fazlası, ziyade, 1085, 1089, 2646.

miḥnet (a.): Eziyet, keder, dert, 2392, 2585, 2691.

mihr (f.): Güneş, 768, 896, 1220,1441.

mihrin götir- (f.+t.): Ölmek, vefat etmek, 81.

mihrübān (<f. mihrebān): Sevimli, dost, 77.

millet (a.): Topluluk, sınıf, 2778.

misk (a.): Bir tür güzel koku, mis, 2123, 2236, 2424, 2436.

mis̱ḳāl (a.): Ağırlık, 4,5 grama yakın ağırlık birimi, 2436.

miskīn (a.): Çaresiz, âciz, zavallı, 1349, 1760.

mis̱l (a.): Benzer, eş, 793.

Mucīb (a.): İstekleri kabul edip karşılık veren (Allah), 1688.

mu'cizāt (a.): Mûcizeler, olağanüstü işler, 1948, 2063, 2645, 2821.

mudārā ḳıl- (f.): Dost gibi görünmek, idare etmek, 811, 813.

muḥābā it- (f.+t.): Korkmak, çekinmek, 546.

muḥaḳḳaḳ (a.): Doğru, gerçek, 6.

muḫālif (a.): Karşı, zıt, aykırılık gösteren, 2727.

muḥannet (<a. muḫanneṡ): Korkak, alçak, 825, 1087.

muḥterem (a.): Kıymetli, şerefli, saygın, 2811.

muḳābil (a.): Karşı, karşısında, 875.

muḳarreb (a.): Allah'a en yakın meleklerden her biri, 2636.

Muḳīm(a.): Herşeyin devamlılığını sağlayan, herşeyle ilgisi bulunan (Allah),1288.

muḳrī (<a. muḳri'): Sesli olarak Kur'an okuyan, 2715.

mūm (f.): Mum, 1897.

mūr (f): Karınca, 1298, 1890.

murād (a.): İstek, amaç, 36, 37, 1487, 1833.

muraṣṣa' (a.): Değerli taşlarla bezeli, 2379, 2381, 2421.

murdār (f.): Pis, kirli, 345, 1955, 2385, 2398.

murġ (f.): Kuş, 1298.

murtażā (a.): I. Beğenilmiş, seçilmiş, 735, 743, 2322.

II. Hz. Ali'nin lakabı, 77, 89, 895, 1138, 1153, 1502, 1542, 1655, 1934, 2024, 2224, 2599.

musaḫḫar (a.): Ele geçirilmiş, hüküm altına alınmış, 93.

musallaṭ (a.): Bırakmayan, sataşan, 1430.

muṭī' (a.): Uyan, baş eğen, itaat eden, 1567.

muṭīʿ ol- (a.+t.): Uymak, itaat etmek, 1567.

mübārek (a.): Uğurlu, kutlu, 346, 1743.

mübāriz (a.): Savaş başlangıcında teke tek savaşan kişilerden her biri, savaşçı, 976, 1185, 1273, 1304, 1454, 1689.

müctebā (a.): Seçilmiş, 695, 1433.

müdām (a.): Sürekli, devamlı, 715, 2622.

müddeʿī (a.): Davacı, iddia eden, 1451, 2164, 2228, 2296.

mükedder (a.): Kederli, dertli, 38, 1552.

mülk (a.): Yer, memleket, 62, 503, 733, 795, 2295.

mü'min (a.): İman eden, müslüman, 376, 377, 2506, 2621.

münādī (a.): Tellal, 269, 272.

münāfıḳ (a.): İki yüzlü, fitneci, ara açıcı, 96, 382, 386, 554, 1387, 1685, 2489, 2588, 2589, 2722.

münevver (a.): Aydınlanmış, parlayan, 1989, 2041, 2078, 2211.

münīr (a.): Işık saçan, parlak, 945, 2184, 2207, 2446.

münkir (a.): İnkar eden, inançsız, 85.

mürteşī (a.): Satıcı, 2435.

mürverī (a.): Mürver ağacından yapılmış-?-, 2381.

müsāfir (a.): Yolcu, 2263.

müsellem ṭut-(a.+t.): Doğru kabul etmek, haklı görmek, 700.

Müsteʿān (a.): Kedisinden yardım istenen (Allah), 990, 2775.

müsteḥaḳ ol- (<a. müsteḥıḳḳ+t.): Layık olmak, hak etmek, 1536.

müşfiḳ (a.): Şefkatli, acıyan, seven, 1564.

müşkül (<a. müşkil): Zor, çetin, 459, 1136, 1350.

müşterī (a.): İstekli, arzulu, 2383.

müttaḳī (a.): Günahtan sakınan, takva sahibi, 930, 1619.

mü'eẕẕin (a.): Ezan okuyan kişi, 2681, 2710, 2711, 2733, 2734.

müyesser eyle- (a.+t.): Kolaylaştırmak, 38.

müyesser ḳıl- (a.+t.): bkz. müyesser eyle-, 36.

N

nā-bedīd (f.): Görünmez, 657.

nā-be-kār (f.): İşe yaramaz, hayırsız, alçak, 41, 260, 297, 387, 459, 517, 720, 740, 809, 830, 952, 970, 1020, 1080, 1128, 1233, 1283, 1324, 1404, 1416, 1515, 1518, 1588, 1707, 1713, 1729, 1736, 1755, 1776, 1854, 1961, 2016, 2160, 2304, 2390, 2479, 2505, 2554, 2571, 2579, 2617, 2709, 2753.

nā-çār (a.): Çaresiz, 300, 1213.

nā-gāh (f.): Birden, ansızın, 1965, 2183, 2265.

nāgehān (f.): Ansızın, âniden, 48, 250, 397, 437, 457, 488, 490, 514, 526, 550, 807, 808, 977, 992,1046, 1101, 1126, 1180, 1243, 1314, 1316, 1408, 1462, 1587, 1727, 1747, 1844, 1900, 1958, 1984, 1988, 2131, 2206, 2254, 2338, 2757.

nāgehānī (f.): Ansızın, birden, 2740.

nā-ḥaḳ (<f.+ a.): Haksız, insafsız, yanlış, 1540.

naḫs (<a. naḥs): Uğursuz, 698, 704, 808, 849, 874, 882, 917, 954, 1002, 1018, 1056, 1057, 1080, 1087, 1111, 1163, 1169, 1231, 1234, 1275, 1277, 1300, 1323, 1393, 1467, 1513, 1592, 1609, 1678, 1726, 1783, 1899, 1929, 2096, 2174, 2190, 2196, 2250, 2278, 2373, 2387, 2658.

naḳş (a.): Sûret, görünüş, 265.

nā-merd (f.): Alçak, korkak, hâin, 2549.

nāmudār (<f. nām-dār): Şanlı, ünlü, 152, 162, 204, 234, 241, 448, 582, 598, 615, 662, 685, 729, 766, 772, 809, 850, 929, 932, 934, 944, 948, 982, 995, 1001, 1027, 1035, 1048, 1052, 1063, 1071, 1108, 1131, 1150, 1154, 1168, 1172,1276, 1282, 1308, 1367, 1382, 1426, 1481, 1485, 1500, 1579, 1658, 1670, 1670, 1705, 1720, 1721, 1739, 1762, 1799, 1814, 1867, 1961, 1987, 2359, 2484, 2519, 2767.

nāmuver (<f. nām-ver): Namlı, ünlü, 2132.

nār (a.): Ateş, 12.

naʿra ur- (a.+t.): Bağırmak, haykırmak, 434, 443, 444, 727, 801, 823, 950, 965, 999, 1019, 1041, 1066, 1071, 1080, 1097, 1098, 1103, 1126, 1128, 1132, 1163, 1171, 1185, 1191, 1217, 1231, 1265, 1273, 1284, 1303, 1306, 1314, 1318, 1321,1328, 1355, 1370, 1372, 1383, 1409, 1421, 1439, 1467, 1468, 1499, 1601,1610, 1678, 1690, 1710, 1769, 2005, 2505, 2610, 2710.

nā-resīde (f.): Yetişkin olmayan, çocuk, 484, 533, 540, 1569, 2689.

nā-sezā (f.): Uygun olmayan, yakışmaz, 1503.

naṣīb (a.): Pay, hisse, kısmet, 1688.

naṣīḥat (a): Öğüt, tavsiye, uyarı, 20, 652, 2625.

Naṣrānī (a.): Hıristiyan, 1443, 2305, 2531.

nā-tüvān (<f. nā-tevān): Zayıf, zavallı, 1479.

nāzenīn (f.): İnce, nazlı, kıymetli, 114, 753.

nebī (a.): Peygamber, elçi, 1870, 2022, 2408.

necī (a.): Sırdaş, dost, 2209.

nefes (a.): Soluk alacak kadar zaman, an, 1179, 1263.

nefīr: Boynuzdan yapılan asker toplama borusu, horultu, 438, 1886, 2092.

nefrīn (f.): Beddua, ilenç, 2467.

nefrīn eyle- (f.+t.): Beddua etmek, ilenmek, 2018, 2024, 2498, 2578.

nefrīn it- : bkz. nefrīn eyle-, 2570.

nefs (a.): Kötülüğe sevk edici güç, heves, 2800, 2801.

neġāre ur- (<a. neḳḳāre+t.): Savaş esnasında davul, kös vs. çalmak, 750, 759, 846, 926, 2090, 2176, 2264, 2272.

nehy (a.): Dinen yasaklanan şeyler, 2629.

neng (f.): Şöhret, ün, 901.

nerges (<f. nergis): Bir çiçek türü, nergis, fulya, 1142, 1156, 1375, 1668.

nerre-şīr (f.): Erkek arslan; mec. cesur, yiğit, 2006.

nevbet (a.): Sıra, nöbet, 1036, 1137, 1436.

nev-cüvān (f.): Delikanlı, genç, 686, 885, 936, 940, 1184, 1369, 1374, 1383, 1472, 1689, 1702, 1715.

nevḥa (a.): Ağlama, inleme, 2292, 2673.

nevḥa ḳıl- (a.+t.): Ağlamak, inlemek, 598, 786, 927, 1042, 1252, 1299, 1301, 1311, 1348, 1431, 1435, 1485, 1599, 1600, 1680, 1846, 1978, 2068, 2133, 2350, 2513.

nevmīd-vār (f.): Ümitsizce, ümitsiz, 420.

nevmīẕ (f.): Ümitsiz, 65, 1568.

nevmīẕ-vār (f.): bkz. nevmīd-vār, 1252, 1348, 1846, 2068.

neẕīr (a.): Uyarıcı, 721.

neẕr (a.): Adak, 357.

nicesi: Nasıl, ne suretle, 376, 2341, 2538.

nigār (f.): Güzel, sevgili, 448, 494, 1495, 1655, 2493, 2579, 2767.

nigārīn (f.): En güzel, çok güzel, 2496, 2497.

nigūn (f.): Tersine dönmüş, baş aşağı, 1390.

nihān (f.): Gizli, saklı, görünmeyen, 398, 490.

nīḳāb (a.): Örtü, 287.

nīk-dān (f.): Bilgisi iyi olan, çok bilgili, 2180.

nīkiḫū (<f. nīk-ḫū): İyi huylu, huyu güzel, 1342, 1434.

nīk-nigār (f.): İyiliği olan güzel, hem güzel hem iyi, 1773.

nīküfer (<f. nīk-fer): Işıklı, parıltılı, 50.

nīkünām (<f. nīk-nām): İyi nam kazanmış, ünlü, 1611.

niʿmet (a.): I. Yiyecek, 2258, 2318.

II. Lütuf, ihsan, bahşiş, 706, 2661, 2663.

nisā (a.): Kadınlar, 2075.

nīş (f.): Arı, akrep gibi hayvanların iğnesi, zehirli iğne, 1561.

nişān (f.): İz, işaret, 250, 308, 549, 1612, 2178, 2238, 2438.

nişe: Nasıl, niçin, 534.

nite: Nasıl, 176, 272, 292,301, 528, 812, 1264, 1353, 1429, 1502, 1796, 2390, 2601, 2641.

niyyet ḳıl- (a.+t.): Amaç edinmek, niyetlenmek, 1816, 2237.

nīze (<f. neyze): Mızrak, kargı, 931, 1368, 1459.

nūr (a.): Işık, aydınlık, 937, 1153, 1345, 1985, 2038, 2041, 2188, 2211, 2212, 2216, 2440, 2519.

nuṭḳı ṭutul- (a.+t.): Söz söyleyemez olmak, dili tutulmak, 2643.

nūş eyle- (f.+t.): İçmek, yudumlamak, 68, 1561.

nübüvvet (a.): Peygamberlik, 2512, 2515.

nüzūl (a.): İniş, aşağı inme, 2746.

nüzül (<a. nüzl): Misafire hazırlanan yemek, 2318.

O

od: Ateş, 11, 872, 875, 884, 1451, 1782, 1903, 1998.

oḫ : Ok, 1917.

oḫşa- : Okşamak, 2400, 2463.

oḳu- : Çağırmak, davet etmek, 149, 472, 631, 656, 725, 798, 995, 1692, 2114, 2256, 2758, 2766.

II. Yazıyı okumak, 258, 1904.

III. Söylemek, 559, 2031, 2483, 2667, 2683, 2692, 2716.

oñar- : İyileştirmek, düzeltmek, yoluna koymak, 2584.

oñul- : İyileşmek, düzelmek, 2120.

ot eyle- : İlaçla tedavi etmek, ilaç sürmek, 2120, 2122.

otacı: Hekim, tabip, doktor, 2122.

Ö

öküş : Çok, fazla, 116, 1023, 1130, 1471, 2104.

öksüz : Yetim, kimsesiz, garip, 492, 2661.

öri ṭur- : bkz. örü ṭur-, 371, 756.

örs̱ : Üzerin demir vs. dövmeye yarayan demirci aleti, örs, 1869.

örü dur- : bkz. örü ṭur-, 2683.

örü ṭur- : Ayağa kalkmak, dikilmek, davranmak, 296, 322, 399, 659, 859, 911, 1788, 2045, 2083, 2492, 2711, 2736.

P

pāk (f.): Temiz, katkısız, saf, 2784.

pākıdīn: bkz. pākudīn, 1664.

pākubāl (<f.+a. pāk-bāl): İyi niyetli, 1634.

pākucān (<f. pāk-cān): Temiz gönüllü, 1666, 1708, 2079.

pākudīn (<f.+ a. pāk-dīn): Dini tam olan, dini sağlam, 812, 961, 1181, 1868, 1884.

pākuten (<f. pāk-ten): Temiz vücutlu, 2354.

palcıḳ: bkz. balçıḳ, 1063.

pāre (f.): Parça, kısım, 292, 571, 1063, 1193, 1593, 1594, 2478, 2559.

pās (f.): Sıkıntı, keder, 2791.

pāyān (f.): Son, nihayet, 52.

pāyidār (<f. pāydār): Sürekli, ebedi, 1755, 2554.

pāyimāl (<f. pāymāl): Ezilme, yok olma, 1204, 1409.

pelās (f.): Kilim, aba, çul, 1930, 2150.

pelīd (f.): Kirli, pis, alçak, rezil, 244, 246, 507, 539, 542, 548, 657, 714, 739, 744, 1319, 1613, 2403, 2587.

pelit : bkz. pelīd, 2500.

penāh (f.): Sığınacak yer, sığınak, 664.

pençşenbe (f.): Perşembe günü, 2665.

pend it- (f.+t.): Ögüt vermek, nasihat etmek, 185.

pinhānī (f.): Gizlece, 2674, 2676.

perde (f.): Kapı veya pencerelere asılan örtü, 2110, 2572.

perīşān (f.): Düzensiz, dağınık; kederli, 328, 471, 596, 607, 671.

pervāz ḳıl- (f.+t.): Uçmak, uçar gibi gitmek, 1306.

Perverdigār (f.): Rızık veren, besleyen, terbiye eden (Allah), 387, 948, 1353, 1998, 2036, 2168, 2225, 2594, 2617.

pes (f.): I. Sonra, 43, 46, 64, 67, 135, 155, 217, 500, 723, 767, 871, 948, 1076, 1131, 1344, 1493, 1665, 1879, 1940, 2094, 2096, 2393, 2407, 2551, 2561, 2650, 2766.

II. Öyleyse, imdi, 202, 1213, 1639, 2800.

peser (f.): Erkek çocuk, oğul, 471.

peşīmān (f.): Pişman, 810, 2685.

peyām (f.): Haber, bilgi, 151.

peyām eyle- (f.+t.): Haber göndermek, haber vermek, 656.

peyām ḳıl- (f.+t.): bkz. peyām eyle-, 231.

peymān eyle- (f.+t.): Sözleşmek, antlaşmak, 1523.

peymān it- (f.+t.): bkz. peymān eyle-, 1522.

peymān ḳıl- (f.+t.): bkz. peymān eyle-, 129, 1221.

pilon (<erm. pi'lon): Keşiş veya papazların giydiği siyah cübbe, 2234.

pīr (f.): Yaşlı, 856, 2184, 2207, 2214.

pīşe (f.): Sanat, meslek, iş, 2787.

pür-daġal (f.): Hile dolu, düzenbaz, 261, 933, 2679.

pür-ḍalāl (f.+a.): Doğru yoldan sapmış, sapkınlıkla dolu olan, 1536.

pür-ḫıyel (<f.+a. pür-ḥıyel): Hilelerle dolu, hilekar, düzenbaz, 98, 2679.

pür-hüner (f.): Bilgili, hünerli, usta, 2691, 2764.

pür-kemāl (f.+a.):Olgun, kemal ile dolu olan, 2693.

pür-sitem (f.): Çok haksızlık eden, zâlim, 257, 374, 966.

pür-uṣūl (f.+a.): Yol yöntem sahibi; tertipli, düzenli, 869, 2450, 2612.

püser (f.): bkz. peser, 1643.

püşt (f.): Dayanak, destek, 664.

püşte ḳıl- (f.+t.). Yığmak, tepe gibi yapmak, 1322.

R

Rabbī (a.) : Allah'ım, Rabb'im, 9.

rabīʻü'l-evvel (a.): Kamerî (aya göre hesaplanan) takvimin üçüncü ayı, 2334.

Rabbü'l-enām (a.): Bütün yaratıkların Rabbi, sâhibi (Allah), 228, 1607, 2242.

Rabbü'l-kibār (a.): Büyüklerin, ulular ın da Rabbi (Allah), 1352.

Rabbü'l-Menān (a.): Çok nimet veren, çok ihsan eden Rab (Allah), 1501.

Rabbü'l-Menān (a.): Yardımcı Rab (Allah), 1809.

Rabbü'l-penāh (a.+f): Sığınılacak Rab (Allah), 1681.

raʿdıvār (<a.+ f. raʿd-vār): Gök gürürültüsü gibi, 906.

raḥmet (a.): Acıma, bağışlama, 65, 1090, 1093, 1452, 1841, 1996, 2778, 2818, 2819.

raḥmet eyle- (a.+t.): Acımak, bağışlamak, 2530, 2802, 2817, 2819.

raḥmet it- (a.+t.): bkz. **raḥmet eyle-**, 835, 1123, 1429, 2775.

raḥmet ḳıl- (a.+t.): bkz. **raḥmet eyle-**, 387, 466, 1287, 1564, 1809, 2531, 2816.

raḥmet oḳı- (a.+t.): Ölen biri için Allah'tan af dilemek, 1490.

raḥmetu'llāh di- (a.+t.): bkz. **raḥmet oḳı-**, 2551.

raẖt (f.): Eşya, 207, 2119.

rakkābeyni menkibeyni (a.): Yan yana iki binici, 71.

rām (f.): İtaat eden, tâbi olan; yumuşak, 1438.

rāy (<a. Re'y): Fikir, görüş, hüküm, 83.

rāżī (a.): Uygun gören, hoşnut, râzı, 1550.

rehber (f.): Yol gösteren, delil, kılavuz, 2788, 2797.

re'īs (a.): Başkan, kabile başı, 2039.

red (<a. redd): Geri çevirme, kabul etmeme, 21, 382.

redd it- (a.+t.): Geri çevirmek, kabul etmemek, 22.

renc (f.): Sıkıntı, eziyet, 1692, 2124.

resm (a.): Şekil, sûret; iz, nişan, 2408.

reşīd (a.): Doğru yolda olan; akıllı, olgun, 1114.

revā (f.): Lâyık, uygun, 742, 743, 858, 862, 910, 1583, 1585, 1618, 2194, 2268, 2648, 2650.

revān (f.): I. Giden, yürüyen, 143, 234, 582, 585, 605, 975², 1005², 1069, 1073, 1575, 1581, 1897.

II. Derhal, hemen, anında, 210, 214, 315, 351, 394, 398, 478, 479, 536, 620, 631, 639, 650, 710, 731, 763, 800, 925, 968, 973, 975¹, 1002, 1005¹, 1007, 1021, 1028, ……..1032, 1034, 1055, 1102, 1216, 1284, 1304, 1334, 1363, 1366, 1371, 1395, 1423, 1439, 1459, 1466, 1468, 1484, 1517, 1616, 1651, 1667, 1699, 1704, 1708, 1709, 1744, 1821, 1844, 1899, 1963, 2009, 2059, 2072, 2079, 2088, 2118, 2185, 2189, 2204, 2238, 2271, 2318, 2394, 2438, 2496, 2542, 2642, 2740, 2743.

riʿāyet (a.): Gözetme, koruma; saygı, hürmet, 2467.

risālet (a.): Peygamberlik, 2628.

rīv (f.): Hile, düzen, sahtekarlık, 2702.

rū-be-rū (f.): Yüz yüze, karşı karşıya, 383.

ruhbān (a.): Keşiş, rahip, 2179, 2180, 2184, 2186, 2188, 2214, 2221, 2222, 2232, 2250.

rumāḥ (<a. rimāḥ): Mızraklar, kargılar, 1798.

rū-siyāh (f.): Yüzü kara, ayıbı olan, 1318, 2287.

rūşen (f.): Aydın, parlak; meydanda, belli, 61.

rūzī eyle- (f.+t.): Nasip etmek, vermek, 2595.

rūzī ḳıl- (f.+t.): bkz. rūzī eyle-, 1543, 1881, 2219.

rüsvāy ḳıl- (<f. rüsvā+t.): Rezil etmek, değerini düşürmek, 2101.

S

saʿādet (a.): Mutluluk, 1684.

sābāş (<f. şābāş): Âferin!, bravo!, 291.

ṣad hezar (f.): Yüz bin, 2304.

ṣad hezārān (f.): Yüz binlerce, 238, 603, 657, 789, 861, 941, 1084, 1087, 1142, 1497, 1534, 1573, 1785, 1932, 2086, 2332, 2366, 2471, 2499, 2532, 2540, 2657, 2723.

ṣadaḳ : bkz. ṣaddaḳ, 2714.

ṣaddaḳ (<a. ṣaddaḳa): Uygunluk gösterdi, doğru çıktı, 1866, 1867.

ṣad hezārān (f.): Yüz binlerce, 238, 603, 657, 739, 789, 861, 941, 1084, 1087, 1142, 1144, 1497, 1534, 1573, 1785, 1932, 2086, 2332, 2366, 2471, 2499, 2532, 2540, 2657, 2723.

ṣādıḳ (a.): Doğru, gönülden bağlı, 2252.

ṣadr (a.): Başkan, önder, 944.

ṣaf (<a. ṣaff): Sıra, dizi, 750, 760, 761.

ṣafā (a.): Berraklık, saflık; gönül şenliği, huzur, 1138, 1438, 1526, 1661, 1663, 2547, 2765, 2776, 2782.

Ṣafī (a.): Hz. Âdem'in lakabı, 2022, 2209.

ṣāfī (a.): Katıksız, hâlis, 2418, 2421, 2422.

ṣaġış eyle- : Hesaplamak, sonunu düşünmek, 642.

ṣaġīr (a.): Küçük, ufak, 1164, 1169.

ṣaḥābī (a.): Hz. Peygamber'in yakın arkadaşlarından olan kişi, 117, 855.

ṣaḥib-kerem (f.): Kerem sahibi,eli açık, cömert, 2360.

ṣāḥib-ḳırān (f.): Talihli, şaslı, 154, 1491, 1616.

ṣāḥib-naẓar (f.): Tecrübeli, düşünceli, 134, 821.

ṣāḥib-nidā (f.): Seslenen, çağıran, 2365.

ṣāḥib-sırr (f.): İlâhi sırra ermiş olan, peygamber, elçi, 2468.

ṣaḥn (a.): Aralık, meydan, avlu, 2065.

saʿīd (a.): Mutlu, mübarek, 1604.

ṣaʿīk (<a. ṣāʿiḳa): Yıldırım, 2746.

saḳf (a.): Çatı, dam, 2064, 2207.

ṣaḳla- : Korumak, 1837, 2725.

ṣalavāt vir- (a.+t.): Hz. Peygamber için dua etmek, 2, 844, 1124, 2600.

salṭanat (a.): Padişahlık, devlet, 2583.

ṣandel (a.): bkz. ṣandelī, 2382.

ṣandelī (a.): Sandal ağacından yapılma taht, iskemle, sandalye, 2115, 2380, 2389.

ṣanduḳ (<a. ṣandūḳ): Sandık, 2422, 2423, 2425.

sarāy (f.): Hükümdar konağı, köşk, saray, 286, 287, 288, 316, 395, 2065, 2105, 2113, 213, 2372, 2375, 2673, 2739.

ṣavt (a.): Ses, sada, 553.

sāz (f.): Silah, savaş malzemesi, 1670, 1672.

sāz it-: bkz. sāz eyle-, 343, 1121, 1642, 2245.

sāz eyle- (f.+t.): Yapmak, düzenlemek, 1218, 1392, 1447, 1554, 1624, 1680.

sāz ḳıl-: bkz. sāz eyle-, 839.

ṣavul- : Ortadan kalkmak, yok olmak, 1582.

ṣayru: Hasta, 2767.

sebaḳ (a.): Ders, ibret, öğüt, 1837.

sefer ḳıl- (a.+t.): Yolculuğa çıkmak, 188.

seg (f.): Köpek, 2559.

seḥer (a.): Sabahın ilk vakti, 255.

seḫī (a.): Eli açık, cömert, 90, 535, 737.

selām it- (a.+t.): Hz. Peygamber ve yakınları için dua etmek, 3.

selīm (a.): Sağlam, dürüst, 856, 2081.

selsebīl (a.): Cennette bir ırmak, 1561.

semend (f.): Hızlı ve güzel at, 1176.

semūm (a.): Bitki ve hayvanlara çok zarar veren çöl rüzgarı, sam yeli, 902.

ser-: Sabretmek, beklemek, 880.

ser-be-ser (f.): Baştan başa, hepsi, 1683.

ser-firāz (f.): Üstün, yüce, 212, 306, 334, 593, 602, 675, 747, 920, 1162, 1274, 1322.

ser-heng (f.): Rütbeli asker, çavuş, 2382.

ser-nigūn (f.): Baş aşağı olmuş, yıkılmış, 1317, 1343.

serserī (f.): Başı boş, işi gücü olmayan, 2510.

ser-te-ser (f.): Baştan başa, bütün, 56, 58, 243, 868.

serv (f.): Bir ağaç türü, selvi; uzun boylu kişi, 937, 1142, 1157, 1438, 1605, 1668.

server (f.): Başkan, reis, 75, 422, 674, 969, 1316, 1421, 2023, 2520, 2656.

servi : bkz. serv, 1374.

servünāz (<f. serv-i nāz): Taze, düzgün selvi; uzun boylu kişi, 1162.

setīre (a.): Örtülü kadın, 2082.

seyl-āb (a.+f.): Sel suyu, sel, 2134.

seyr it- (a.+t.): Yürümek, gitmek, 858.

seyr ḳıl- (a.+t.): Yaşamak, ikamet etmek, 2192.

seyyid (a.): Efendi, bey, 156, 159, 161, 215, 606, 616, 623, 624, 652, 688, 781, 798, 818, 819, 856, 858, 860, 862, 863, 866, 869, 885, 928, 942, 945, 982, 989, 996, 1029, 1075, 1078, 1150, 1188, 1250, 1253, 1341, 1413, 1423, 1424, 1475, 1482, 1483, 1546, 1603, 1614, 1713, 1715, 1740, 1758, 1835, 1859, 1883, 1923, 2051, 2269, 2453, 2649, 2663, 2667.

ṣıdḳ (a.): Doğruluk, kalp temizliği, 2782, 2783, 2784, 2785, 2786.

ṣın-: Kırılmak, 458, 1334.

sırr (a.): I. Akıl ermez şey, gizem, 589, 1153, 1345, 1427, 1748.

II. Gizli iş vaya söz, 378, 491, 663, 1397, 1621.

sil- : Yok etmek, gidermek, 2791.

sil (<a. seyl): Yağmur sonrası oluşan su akıntısı, sel, 1894, 2742.

silāḥ (a.): Savunma ve saldırı aracı, silah, 278, 407, 939, 957, 959, 1670, 1699.

sin: Mezar, kabir, 1761.

siñek : Bir tür uçan hayvan, sinek, 16.

sipāh (f.): Ordu, asker, 2310.

sipeh-dār (f.): Başkomutan, 1412, 1604.

sipeh-sālār (f.): Serasker, başkomutan, 589.

sirāc (a.): Işık, kandil, 2536.

sitī (<a. sitt): Hanım, kadın, 2060.

ṣofa : bkz. ṣuffe, 2110.

ṣoġul-: Su vs. çekilmek, kurumak, 1029.

ṣorınç : Sorulacak şey, 2623.

sög- : Kötü söz söylemek, hakaret etmek, sövmek, 745, 821, 1332, 1514, 2303, 2498.

söyken- : Bir yere yaslanmak, dayanmak, 1810.

ṣubḥ (a.): Sabah, günün ilk kısmı, 2241,

ṣudāʿ (a.): Rahatsızlık, sıkıntı,1379, 1665.

ṣuffe (a): Oda kapılarının açıldığı evin ortasındaki bölüm, 2480.

sulṭān (a.): Hükümdar, padişah, 19, 23, 946, 1160, 1979, 2794.

ṣun-: I. Eğilmek, uzanmak, 1708, 2007, 2575.

II. Uzatmak, vermek, 450.

ṣuvar-: Su vermek, sulamak, 906.

Sübḥān (a.): Her türlü eksiklikten uzak, benzersiz (Allah), 33.

sükker (a.): Şeker, 1141.

sülāle (a.): Soy, nesil, torun, 1446, 1661, 1731, 1838.

sülāle-Murtażā (f.): Hz. Ali'nin soyundan olan, Hz. Ali torunu, 978.

sündüs (a.): Bir çeşit nakışlı ipek kumaş, 1985.

sünnet (a.): Hz. Peygamberin dinî içerikli haraket ve tavsiyeleri, 2637.

süñü: Süngü, mızrak, 1334, 1810, 1815.

süñücek: Kemik, kemik parçası, 2726.

sür- : I. Uzaklaştırmak, kovmak, 21, 1995.

II. Yaşamak, hayat sürmek, 47, 1487, 2691.

III. Uygulamak, 51, 54, 55.

IV. Değdirmek, 353, 1842, 2448.

V. Atı vs. ileri doğru hareket ettirmek, 214, 215, 619, 726, 684, 1071, 1080, 1162, 1598, 1677, 1967.

sürü- : Beraberinde götürmek, 268.

sürin- : Yüzüstü yatar biçimde ileri hareket etmek, sürünmek, 2575.

süvār (f.): Atlı, binici, 932, 1001, 1004, 1075, 1233, 1474.

süvār ol- (f.+t.): Ata binmek, 650, 726, 761, 850, 928, 939, 1131, 1264, 1272, 2249.

Ş

şād ol- (f.+t.): Memnun olmak, sevinmek, 233, 2327.

şādükām (<f. şād-kām): Mutlu, sevinçli, 163, 2332.

şāh (f.): Hükümdar, reis, başkan, 23, 61, 737, 860, 2312, 2405, 2406, 2408, 2415.

II. Allah, 20,

şāh-ı merdān (f.): I. Yiğitler şâhı, 270, 691, 871.

II. Hz. Ali’nin lakabı, 57, 1084, 1094, 2018, 2024.

şāhıvār : bkz. **şāh-vār**, 2311.

şāh-vār (f.): Hükümdara yakışır, şah gibi, 2211.

şaḳī (a.): Haydut, fenalık yapan, 331, 655, 815, 730, 1685.

şām (f.): Akşam, 255.

şarāb (a.): Sarhoş edici bir içecek, 1385.

şāẕ ol- (f.+t.): Sevinmek, mutlu olmak, 2335.

şeb (f.): Gün sonu, gece, 341, 840, 1336, 1660, 2244.

şebāb (a.): I. Genç, yiğit, 76, 1330, 1470, 1576, 1654, 1710, 1836, 2341.
II. Gençler, 499, 1385, 2312.

şebābeyn (a.): İki genç, iki yiğit, 60.

şefāʿat (a.): Ahirette birinin günahının affı için yapılacak aracılık, 896, 1220, 1903.

şefāʿat eyle- (a.+t.): Ahirette birinin günahlarının bağışlanması için aracılık yapmak, 2530.

şefāʿat it- (a.+t.): Bağışlamak, acımak, 670, 1430.

şefāʿat ḳıl- (a.+t.): I. bkz. şefāat eyle-, 1999, 2820.
II. bkz. şefāat it-, 520, 1291.

şefīʿ ol- (a.+t.): bkz. şefāat eyle-, 449.

şefīʿa'l-müẕnibīn (a.): bkz. şefīʿu'l-müẕnibīn, 76.

şefīʿu'l-müẕnibīn (a.): Günah işleyenlerin affı için aracılık eden, şefaatçı, 1564.

şefḳat ḳıl- (<a. şefaḳat+t.): Acımak, merhamet etmek, sevmek, 1540.

şehādet (a.): Kutsal bir amaç uğruna ölme, şehitlik, 1213, 1639, 1639.

şehādet getür- (a.+t.): Allah'ın birliğini ve Hz. Muhammed'in peygamberliğini kabulü ifade etmek, kelime-i şahâdet söylemek, 1107.

şehīd (a.): Kutsal bir amaç için savaşırken ölen kişi, 1078, 1307, 1490, 1841, 1939, 2033, 2070, 2223, 2228, 2696.

şehīd eyle- (a.+t.): Kutsal bir amaç için savaşan birini öldürmek, 548, 1919, 2291.

şehīd it- (a.+t.): bkz. şehīd eyle-, 764, 1319, 1878.

şehīd ḳıl- (a.+t.): bkz. şehīd eyle-, 464, 530, 536, 542, 593, 594, 1182, 1604.

şehīdlik (a.+t.): bkz. şehādet-II, 1134, 1640.

şehīd ol- (a.+t.): Kutsal bir amaç için savaşırken ölmek, 944, 1026, 1083, 1118, 1133, 1317, 1369, 1419, 1420, 1425, 1469, 1598, 1612, 1613, 1845, 1884, 2143, 2227, 2228.

şehin-şāh (f.): Hükümdarlar hükümdarı, padişah, 634.

şehr (a.): İl, kent, büyük belde, 100,101, 104, 107, 140, 145, 172, 217, 218, 236, 255, 262, 263, 272, 273, 285, 289, 316, 352, 421, 470, 576, 591, 682, 969, 1844, 2096, 2252, 2256, 2259, 2265, 2267, 2270, 2275, 2280, 2284, 2288, 2290, 2293, 2294, 2298, 2299, 2301, 2302, 2303, 2315, 2316, 2317, 2324, 2330, 2334, 2433, 2434, 2438, 2738, 2740, 2743, 2744, 2751, 2772, 2774, 2803.

şehriyār (<f. şehr-yār): Hükümdar, padişah, 162, 241, 582, 2422.

şeh-süvār (f.): Usta binici, 934, 1035, 1059, 1065, 1256, 1313, 1382, 1389, 1786, 2005.

şek (<a. şekk): Şüphe, tereddüt, 1889.

şenīʿ (a.): Kötü, fena, pis, 1455.

şerḥ (a.): Açıklama, 94.

şerḥ eyle- (a.+t.): Açıklamak, 819, 2688.

şerīf (a.): Şerefli, mübarek, 1149, 2520.

şermesār (<f. şerm-sār): Utanan, mahcup, 1024.

şevvāl (a.): Arapların takvimindeki onuncu ay, 2813.

şikār (f.): Av, 1467.

şikāyet it- (a.+t.): Yapılan kötülüğü anlatmak, davacı olmak, 1511, 1753, 1874.

şindi: Şimdi, şu anda, 2052.

şīr (f.): Arslan, 427, 834, 1094, 1436, 1797.

şīrīn (f.): Tatlı, 1668.

şīrüner (<f. şīr-ner): Arslan gibi cesur adam, 431, 822, 1075, 1407, 2690.

şīrüdil (<f. şīr-dil). Arslan yürekli, cesur, 2806.

şīrügīr (<f. şīr-gīr): Kuvvetli, cesur, 1169.

şīrüvār: bkz. şīr-vār, 950.

şīr-vār (f.): Arslan gibi, arslana benzer, kuvvetli, 1439, 2405.

şitāb (f.): Acele, hız, 1330.

şūm (a.): Uğursuz, 103, 313, 727, 815, 1217, 1440, 1862, 1928, 2569, 2728.

şūr (f.): Kavga, gürültü, 1505, 2041.

şükür (<a. şükr): İçinde bulunulan durumdan memnun olunduğunu anlatmak için söylenen bir ünlem, iyi ki böyle!, 2355.

şükr ḳıl- (a.+t.): Sahip olunan bir şeyin kıymetini bimek, Allah'a şükretmek, 2781.

şükrāne (a.): Şükran ifadesi, memnunluk göstergesi, 2785.

T

ṭa'ām (a.): Yemek, yiyecek, 2309.

ṭā'at (a.): İlahî emirlere uyma, takva, zühd, 1450, 1524.

ṭabl (a.): Davul, 1595, 2092.

tāc (f.): Hükümdar başlığı, taç, 1770.

tācir (a.): Ticaretle uğraşan, 356, 358, 363, 364, 2431.

ṭaġ: Dağ, 939, 2745.

taḥsīn ḳıl- (a.+t.): Güzel bulmak, alkışlamak, övmek, 2388.

taḥt (<f. taḫt): Hükümdar koltuğu, 63, 2119, 2384.

taḫte-cāme (f.): Elbise sandığı, sandık, 2669.

taḫt-gāh (f.) : Başkent, 86.

ṭāḳat (a.): Güç, kuvvet, 1069, 1281, 1414, 1789, 1806, 1834.

ṭāḳatı ṭāġ ol- (a.t.): Güçsüz düşmek, gücü tükenmek, 459, 462, 1187.

taḳdīr (a.): Allah'ın dilemesi neticesi olan, 2660.

ṭaleb ḳıl- (a.+t.): İstemek, dilemek, 505, 965, 1689, 2187, 2777.

ṭam: Çatı, dam, 2189.

ṭam- : Damlamak, 2262.

ṭamaʿ (a.): Açgözlülük, hırs, 1955.

ṭamaʿ ḳıl- (a.): Açgözlülük etmek, 1960.

ṭamar getür-: Öldürmek, 1065, 1720, 1799.

ṭamar götür-: bkz. ṭamar getür-, 444, 1014, 1104, 1461, 1768.

ṭamu: Cehennem, 697, 903, 1088, 1095, 1229, 1390, 1394, 1451, 1503, 1782, 1903, 1973, 2002, 2306, 2411, 2605, 2730, 2777, 2800.

ṭañla- : Hayret etmek, şaşmak, 133, 474.

ṭañlacaḳ: Sabah olunca, sabahleyin, 2195, 2196, 2202, 2264.

ṭap: Yeter, yetişir, 223.

ṭapu: Hizmet; huzur, makam, 31, 2239.

ṭarāḳa (<a. ṭırāḳa): Gürültü, 550, 2206.

ṭart-: Çekmek, 443, 999, 1658, 2009, 2493.

ṭaru: Darı, bir tür hububat, 2150.

tār-u-mār eyle- (f.+t.): Dağıtmak, perişan etmek, 427, 1072, 1104, 1372.

tār-u-mār et- (f.+t.): bkz. tār-u-mār eyle-, 1579.

tār-u-mār it- (f.+t.): bkz. tār-u-mār eyle-, 1711, 1715, 1767.

tār-u-mār ḳıl- (f.+t.): bkz. tār-u-mār eyle-, 1011.

ṭaşra: Dışarı, dışarıya, dışarıda, 324, 572, 573, 979, 1460, 2043, 2181, 2182, 2189, 2193, 2194, 2199, 2279, 2342, 2495, 2501, 2735.

ṭaşt (f.): Leğen, 2059, 2072, 2079.

ṭavāf ḳıl- (a.+t.): Ka'be'nin etrafında dönmek, 2026.

taʿẓīm (a.): Hürmet, saygı, 2467.

tāziyāne (f.): Kırbaç, kamçı, 619, 1472.

teʿab (a.): Eziyet, sıkıntı, 1692, 1879.

teʿab eyle- (a.+t.): Eziyet etmek, sıkıntı vermek, 1692.

teʿab ḳıl- (a.+t.): bkz. teʿab eyle-, 1879.

teʿaccüb eyle- (a.+t.): Şaşırmak, hayret etmek, 2162.

teʿaccüb ḳıl- (a.+t.): bkz. teʿaccüb eyle-, 2275.

tebāh ḳıl- (f.+t.): Mahvetmek, harap etmek, tüketmek, 668.

tebāh ol- (f.+t.): Mahvolmak, harap olmak, 1039, 1546.

tebdīl ol- (a.+t.): Değişmek, dönüşmek, 338.

telḳīn (a.): Müslüman olana İslam dinini anlatma, 2455.

temāşāya baḳ- (f.+t.): Seyretmek, bakmak, 2182.

temīz (<a. temyīz): İyi ile kötüyü birbirinden ayırma, 2798.

ten (f.): Vücut, beden, 222, 455, 461, 496, 915, 1005, 1130, 1179, 1205, 1364, 1476, 1593, 1822, 2401, 2562.

tenzīl eyle- (a.+t.): İndirmek, 2628.

teraḥḥüm (a.): Acıma, merhamet, 1441.

teraḥḥüm it- (a.+t.): Acımak, merhamet etmek, 1808.

terk (a.): Bırakma, vazgeçme, el çekme, 88, 129.

terk eyle- (a.+t.): Bırakmak, 733, 1048, 1223, 1877, 2366.

terk it- (a.+t.): bkz. terk eyle-, 52, 922, 1495, 1508, 1622, 1629, 1679, 1817, 2166, 2770.

terk ḳıl- (a.+t.): bkz. terk eyle-, 768, 1049.

terkeş (<f. tīr-keş): Ok kabı, okluk, 1916.

teslīm ḳıl- (a.+t.): Geri vermek, iade etmek, 1419.

teşnīʿ eyle- (a.+t.): Ayıplamak, kötülemek, 1514.

teşvīş (a.): Karışıklık, sıkıntı, telaş, 338, 722.

tevḥīd oḳu- (a.+t.): Allah'ın birliğinden bahsetmek, 2692.

teʼvīl eyle- (a.+t.): Döndürmek, yöneltmek, 2628.

ṭıfl (a.): Çocuk, 484, 540, 1569.

ṭın-: Ses çıkarmak, 294.

ṭīnaḳ: Bazı hayvanların ayakları ucundaki kemikten kısım, toynak, 2423, 2424, 2465.

tīġ (f.): Kılıç, 526, 536, 1012, 1274, 1276, 1464, 1465, 1707, 1732, 1797, 1851.

tīr (f.): Ok, 1851.

tīrübārān et- (f.+t.): bkz. tīrübārān eyle-, 1068.

tīrübārān eyle- (<f. tīr-bārān+t.): Ok yağdırmak, 1587.

tīrübārān ḳıl- (f.+t.): bkz. tīrübārān eyle-, 442, 452, 1756, 1820.

tisḫara ṭut- (<a. tisḫār+t.): Hükmünü geçirmek, aldatmak, 2487.

tiz: Çabuk, acele, tez, 192, 871, 918, 1033, 1116, 1278, 1475, 1545, 1591, 1716, 1767, 1915, 2195, 2196, 2279, 2508, 2733, 2756.

ṭoġrı: Doğru, gerçek, 4.

ṭulp : Yığın, küme, 2186, 2328.

ṭolı: Yağmur gibi yağan küçük buz parçası, 2742.

ṭon: Elbise, giyecek

ṭoñuz: Domuz, 2030, 2286.

ṭop: Yuvarlak nesne, top, 15.

ṭop: Bütün, hep, 991, 1342, 1362.

ṭopṭolu : Bütünüyle dolmuş, oldukça dolu halde, 2472.

ṭoyla-: Çokça ihsanda bulunmak, 706, 1347.

ṭudaḳ: Dudak, 2402.

tuḫfe (<a. tuḥfe): Armağan, hediye, 2447, 2450.

ṭuş ol- : Karşılaşmak, tesadüf etmek,1906.

ṭuṭaḳ: bkz. ṭudaḳ, 1790.

ṭutsaḳ: Esir, 2479.

ṭuyūr (a.): Kuşlar, 1891.

tünī (f. tūnī): Alçak, sefih; hırsız, 2333, 2724.

türāb eyle- (a.+t.): Yıkmak, yerle bir etmek, 317.

türbe(a.): Genellikle ziyaret edilen, önemli kişilerin mezarı, 2051.

U

ud: Utanma duygusu, 1220.

ʿūd (a.): Yakıldığında güze koku veren bir ağaç türü, öd ağacı, 2236.

uḫrā (a.): Son, ahiret, 1679.

ur- : I. Vurmak, 1192, 1276, 1356, 1717, 1787, 1800, 2272.

II. Talan etmek, yağmalamak, 2295,

III. Örtmek, kapatmak, 2053.

uṣlu : Akıllı, 440.

uşacuḳ:Küçücük, ufacık, 1510.

ut- : Kazanmak, elde etmek, 2583.

uyluḳ: Baçağın kalçadan dize kadar olan kısmı, 2120, 2121.

uvar- : Parçalamak, 1818.

uyar : Uykudan kaldırmak, uyandırmak, 2083.

ʿuzlet eyle- (a.+t.): İnsanlardan ayrı yaşamak, tenha bir yer edinmek, 2181.

Ü

ümmet (a.): Topluluk, bir peygambere inananların hepsi, 730, 1997, 1999, 2253, 2469, 2470, 2574, 2637, 2778, 2783, 2821.

ün: Ses, sadâ, 2214.

üstüvār (f.): Sağlam, dayanıklı, 939, 1670, 1779.

üşen- : Çekinmek, sakınmak, ürkmek, 2800.

üz-: Kesmek, koparmak, 1710.

üzül-: Kesilmek, kopmak, çözülmek, 550.

V

vācib (a.): Yapılması gerekli olan, zorunlu, 202, 1498.

vācib ol- (a.+t.): Gerekmek, 2800.

vaʿde (a.): Önceden belirlenmiş zaman, süre, mühlet, 2684.

vāfir (a.): Çok, fazla, 455.

vālih (a.): Şaşmış, hayrete düşmüş, 1907, 2073, 2186.

v'allāhi bi'l-lāhi'l-ʿaẓīm (a.): Yüce Allah'a yemin olsun!, 1118.

varaḳ (a.): Kağıt, 1436.

var: Bütün, hep, 107, 289, 723, 1362, 1559, 1754, 1930, 2113, 2119.

var-: Gitmek, ulaşmak, vâsıl olmak, 117, 159, 161, 162, 199, 202, 253, 322, 350, 486, 609, 611, 612, 623, 635, 653, 674, 676, 689, 720, 736, 740, 748, 775, 781, 799, 858, 954, 997, 1139, 1153, 1167, 1209, 1213, 1445, 1572, 1617, 1819, 1898, 1910, 2015, 2029, 2042, 2052, 2123, 2196, 2309, 2431, 2432, 2441, 2449, 2763.

vaṣf (a.): Nitelik, özellik, 1122, 1657, 2693.

vebāl (a.): Azap, günah, 1208.

vebāl ḳıl- (a.+t.): Sorumluluk yüklemek, 1202, 1636.

vefā (a.): Sözde durma, dostça davranış, 72, 1148, 2725.

vefā-dār (a.+f.): Sözünde duran, dostluk eden, vefalı, 90.

vefā ḳıl- (a.+t.): Sözünde durmak, dostça davranmak, 64, 196, 231, 291, 312, 894, 904, 1077, 1219, 1560, 1832.

vefāt eyle- (a.+t.): Ölmek, 2769.

velī (a.): Dost, efendi, koruyucu, 205.

ve-līkin (f.): Ancak, ama, 1997.

verd (a.): Gül, 1340.

veyl (a.): Yazık!, Vay!, 2350.

vezīr (a.): Padişah vekili veya yardımcısı, 8, 2385, 2754.

vilāyet it- (a.+t.): Keramet göstermek, 2645.

viribi-: Göndermek, 158, 631, 952, 1784, 2669.

viṣāl (a.): Kavuşma, ulaşma, 410, 775, 1210, 1626.

vüḥūş (a.): Vahşiler, yaban hayvanları, 1891.

Y

yad : Yabancı, el, 2676.

yādigār (f.): Hatıra, hatırlatıcı şey, 729, 1150, 1474, 1495, 1655.

yaġı: Düşman, 1780.

yaġma ḳıl-: Talan etmek, yağmalamak, 1925.

yaġmur: Yağmur, 2742.

yaġrın: Sırt, 315.

yaḳıl- : Çok acı çekmek, 2292.

yalın: Çıplak, örtüsüz, 2091, 2512, 2562, 2706.

yaña: Taraf, yön, 289, 1796, 2259.

yap- : Kapatmak, örtmek, 288.

yapın-: Örtünmek, siper almak, 443.

yapış- : Tutmak, tutunmak, sarılmak, 393, 513, 528, 541, 1129, 1198, 1200, 1734.

yar- : İkiye ayırmak, ikiye bölmek, parçalamak, 906, 2402.

yārā (f.): Dostum!, arkadaşım!, 1356, 1797, 1864, 1964, 2035, 2449.

yaraġ eyle-: bkz. **yaraḳ eyle-**, 2758.

yaraḳ: Hazırlık, tedbir, gerekli şeyler, 143, 163, 206, 407, 1761, 2314.

yaraḳ eyle-: Hazırlık yapmak, tedbir almak, 138, 202.

yaraḳ ḳıl-: bkz. **yaraḳ eyle-**, 164.

yaramaz: Kötü, zararlı, faydasız, 642, 1285.

yarar: İyi, faydalı, 801.

yāren (<f. yārān): Dost, arkadaş, 119, 177, 183, 293, 327, 329, 337, 373, 761, 786, 788, 851, 852, 854.

yarı: Bir bütünün iki eşit kısmından her biri, yarım, 962.

yarıcı: Yardımcı, yardım eden, 1160.

yarıcu: bkz. **yarıcı**, 948.

yarı eyle- : Yardım etmek, yardımcı olmak, 1031.

yarı ḳıl- : bkz. **yarı eyle-**, 280, 1737, 2138.

yarıl- : İkiye ayrılmak, parçalanmak, 390, 1790.

yaru : bkz. **yarı**, 962, 1267.

yaṣdan- : Yaslanmak, 1482.

yat: Usul, erkan, icap, 380, 677, 1855, 1958.

yavlaḳ: Çok, pek, 112, 453, 455, 1350, 2179, 2364.

yavrıcaḳ : Küçük çocuk, 1189, 1627.

yavu ḳıl- : Kaybetmek, yitirmek, 1831.

yavuz: Kötü, fena, 992.

yazı : Kır, sahrâ, ova, 584, 2057.

yazu : bkz. yazı, 1844.

yazuḳ : Günah, hatâ, 1781.

yazuḳlu : Günahkar, hata yapan, 2821.

yay : Ok atma aracı, 1915.

yegrek: Üstün, daha iyi, 2506.

yeñ: Elbise kolu, kol, 2347.

yekşenbi (f.): Pazar günü, 2803, 2814.

Yezdān (f.): Allah, Tanrı, 834, 1094, 1797.

yır-: Yarmak, yırtmak, 570, 1927,

yidi: Yedi, 908, 909, 1034, 1751, 1811, 1816, 1836, 1936, 2000, 2123, 2137, 2375, 2426, 2572, 2644, 2691, 2758.

yig: Daha iyi, yeğ, 1909.

yigirmi : Yirmi, 83, 186, 428, 756, 758, 1186, 1423, 1476, 1916, 1941.

yigit : Güçlü ve yürekli, cesur, yiğit, 360, 567, 991, 1374, 1965, 1967, 2352, 2403, 2407, 2414, 2445.

yigrim : bkz. yigirmi, 1134.

yil: Rüzgār, esinti, yel, 266, 284, 1894, 2742.

yile ver- : Yele vermek, savurmak, telef etmek, 643.

yir- : Yermek, kötülemek, 2600.

yir: Yer, yeryüzü, 1031, 1296, 1298, 1417, 1427, 1488, 1594, 1702, 1710, 1762, 1810, 1827, 1848, 1885, 1888, 1989, 2043, 2082, 2104, 2132, 2214, 2261, 2262, 2274, 2275, 2375, 2376, 2411, 2449.

yirmür- : Yalvarmak, 2484.

yitür- : Ortadan kaybetmek, öldürmek, 467.

II. Ulaştırmak, 1105.

yiyesi: Yiyecek, yemek, 499, 506, 2063.

yiyi- : Pis pis kokmak, kokuşmak, 2121.

yoldaş: Dost, yol arkadaşı, yardımcı, 949, 2797.

yu- : Yıkamak, 654, 2080, 2235, 2236.

yügir-: bkz. **yügür-** , 371, 1147.

yügür-: Koşmak, hızlı gitmek, 1006.

yürt- : Hızlı hızlı yürümek, koşturmak, 1859.

Z

zād (f.): Yiyecek, azık, 2309.

ẓāhir (a.): Belli, açık, 1258.

ẓāhir eyle- (a.+t.): Belli etmek, açığa çıkarmak, 9.

zaḥm (<f. zaḫm): Yara, 455, 1023, 1280, 1414, 1471, 1791, 1820.

zaḥmet (a.): Sıkıntı, eziyet, 1449.

zaḥmet ḳıl- (a.+t.): Sıkıntı vermek, eziyet etmek, 387.

zaḳūm (<a. zaḳḳūm): Cehennemliklerin yiyeceği, 903.

ẓalūm (a.): Aşırı derecede zulüm ve haksızlık eden, 727, 1440, 1928.

zār (f.): I. İnleyen, feyat eden, 12, 41, 1849.

II. Dermansız, zayıf, çaresiz, 248, 941, 970, 979, 1244, 1256, 1431, 1485, 1553, 1780, 1896, 1904, 2122, 2134, 2306, 2331, 2482,, 2601, 2571.

zārī (f.): Ağlayış, inleyiş, 2564, 2673.

zārī ḳıl- (f.+t.): Ağlamak, inlemek, 1435, 2006.

zebānī (a.): Cehennemde görevli melek, 903.

zebūn (f.): Zayıf, güçsüz, 556, 562, 626, 804, 1970, 2014.

zebūn it- (f.+t.): Zayıf düşürmek, gücünü kırmak, 1403.

zebūn ol- (f.+t.): Zayıf hale düşmek, güçsüzleşmek, 679, 1323, 1471, 1592.

zecr eyle- (a.+t.): Eziyet etmek, sıkıntı vermek, 2160.

zehī (a.): Alay etme amaçlı da kullanılan bir ünlem, ne hoş!, ne güzel!, 1403, 1685.

zehr (f.): Yenildiği, içildiği veya koklandığı zaman öldüren şey, zehir, ağu, 15, 69, 76, 1561, 2721.

zehre (f.): Cesaret, yiğitlik, 1857.

zelzele (a.): Deprem, 1886.

zemīn (f.): Yer, arazi, 13, 1295.

zevāl (a.): Sona erme, yok oluş, 409, 1538, 1625, 1631, 1909.

zevāl gel- (a.+t.): bkz. zevāl ir-, 538.

zevāl er- (a.+t.): bkz. zevāl ir-, 1608.

zevāl ir- (a.+t.): Sonu gelmek, 258.

Zevcü'l-betūl (a.): Hz. Fatıma'nın lakabı, 696.

zeynü'l-beşer (a.): İnsanlığın süsü, 157, 419, 821, 868, 984, 1617.

zırh (<f. zirih): Demirden dökme veya teden örme savaş elbisesi, 1744.

zift (a.): Çam ağacı ve kömürden çıkan siyah katı madde, 1398.

ẕi'l-ḥicce (a.): Arapların takvimindeki on ikinci/sonuncu ay, 2313.

zinā (a.): Evlilik dışı cinsel ilişki, 744, 817, 2569.

zindān (f.): Hapishane, tutsak evi, 14.

zindān it- (f.+t.): Hapsetmek, hapiste tutmak, 395, 2167, 2256, 2299.

zinhār (f.): Sakın!, Asla!, 199, 500, 929.

zīr (f.): Tiz ses, 2092.

zīr ü zeber (f.): Alt üst, 1360, 1407.

zişt (f.): Çirkin, kötü, 2021.

ziyāret (a.): Çeşitli amaçlarla bir yere gitme, 2052.

ziyāret eylen- (a.+t.): Çeşitli amaçlarla gelinmek, ziyaret edilmek, 2427.

ẓulām (<a. ẓullām): Zalimler, haksızlık edenler, 1508.

ẓulm (a.): Haksızlık, eziyet, 82, 112, 1290, 2011, 2227, 2322, 2671.

ẓulm it- (a.+t.): Haksızlık yapmak, eziyet etmek , 1688, 1807.

ẓulm ḳıl- (a.+t.): bkz. ẓulm it-, 1440, 1442, 1982, 1987, 1992.

zūr (f.): Güç, kuvvet; baskı, zor, 1505.

ẕū-fünūn (a.): Bilgi sahibi, âlim, 1572, 1605, 1993, 2134, 2677.

zülāl (a.): Temiz ve berrak su, 1115, 1212, 1537.

Ẕü'l-celāl (a.): Celal sahibi, büyük, ulu (Allah), 411, 774, 1290, 1543.

Ẕü'l-cenāḥ (a.): Hz. Hüseyin'in atı, 890, 1744, 1817, 1821.

Ẕü'l-fiḳār (<a. Ẕü'l-feḳār): Hz. Ali'nin meşhur kılıcı, 1745.

Ẕü'l-füḳār : bkz. Ẕü'l-fiḳār, 2009.

zünnār (a.): Keşiş kuşağı, 2233.

Özçelik, Kenan, Yûsuf-ı Meddâh ve Maktel-i Hüseyn (İnceleme-Metin-Sözlük), Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd.Doç.Dr. Zülfikar Güngör, VI+403 s.

ÖZET

Bu tezde, 763/1362 yılında Kastamonu'da yazılan Maktel-i Hüseyn çalışılmıştır. Tezin Giriş kısmında Kerbela Olayı ve Maktel-i Hüseyn yazma geleneği üzerinde durulmuş, ardından gelen Birinci Bölümde, Yûsuf-ı Meddâh'ın hayatı, eserleri ve edebî yönü ele alınmıştır. Tezin İkinci Bölümü, Maktel-i Hüseyn'e ayrılmıştır. Burada, eserle ilgili bilgiler verilmiş, eser hakkında yapılan çalışmalar incelenmiş, Yûsuf-ı Meddâh'ın Varka ve Gülşah adlı eseriyle Maktel-i Hüseyn karşılaştırılmıştır. Bu bölümde ayrıca eserin metni hazırlanırken kullanılan nüshalar tanıtılmış ve metin hazırlamada izlenen yöntem hakkında da bilgi verilmiştir. Çalışma esnasında ulaşılan bilgiler ve konuyla ilgili sorunlar ise Sonuç bölümünde değerlendirilmiştir. Tezin sonuna ise Maktel-i Hüseyn'in tarafımızdan hazırlanan metni ve bu metinde geçen kelimelerin açıklandığı Sözlük eklenmiştir.

Özcelik, Kenan, Yusuf-ı Meddah and Maktel-i Huseyn (Examination-Text-Glossary), Master's Thesis, Advisor: Assoc.Prof. Zülfikar Güngör, VI+403 p.

ABSTRACT

In this thesis, the Maktel-i Huseyn which had been written in Kastamonu in 763/1362 were studied. In introduction to the thesis, knowledges about The Event of Kerbela and the tradition of writing Maktel-i Huseyn were gived. In the Part-I, Yusuf-ı Meddah's life, his works and literary aspects wer examined. In the Part-II of the thesis, the informations about Maktel-i Huseyn's characteristics were gived, the workings related it were examined and the Maktel-i Huseyn was compared with the Yusuf-ı Meddah's book, Varqa ve Gulshah. In this part, the copies of Maktel-i Huseyn that had been utilized for text were decribed and the method followed preparing the text for Maktel-i Huseyn was enlightened, as well. After this part, the new informations and problems about the Maktel-i Huseyn were declared. Finally, Maktel-i Huseyn's text and the glossary of it were appended to the thesis.